

VOJENSKÉ ROZHLEDY

5/94

VYDÁVÁ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÝ TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

5

TŘETÍ (TŘICÁTÝ PÁTÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu *Vojenské rozhledy* vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu *Vojenské rozhledy*

Tendence krizí, konfliktů z hlediska projektu Partnerství pro mír

Partnerství pro mír je výrazem své doby. Jde o plošný plán s politickým kontextem, bez prostorové a časové dimenze, který pomáhá překlenout současnou složitou dynamickou etapu vývoje. Kontinuální realizaci Partnerství se vytvářejí základní předpoklady pro postupné začleňování zemí střední a východní Evropy do bezpečnostních struktur. I když program neposkytuje pevné spojenecké bezpečnostní jistoty, nachází podle mého mínění opodstatnění právě nyní především z těchto důvodů:

- ♦ po ukončení studené války se výrazně zhoršila bezpečnostní situace, tím i presumpce pro mírovou spolupráci,

- ♦ bylo na čase dát zřetelnou odpověď některým zájemcům o zapojení zemí (regionů) do NATO,

- ♦ nabízí konstruktivní pojetí řešení krizí, přípravu krizového managementu, zájemcům z řad účastníků projektu i nejrůznější konzultativní pomoc v různých bezpečnostních aktivitách,

- ♦ multilaterální mezinárodní vztahy již neumožňují politické řízení krizí překonanými doktrínami; nová situace vyžaduje účinnější koncepční kooperativní formu pracovních postupů, jakož i adaptaci vybraných sil (zpravidla okamžité reakce) k přípravě a vedení mírových operací s cílem nastolení, podpory a udržení nebo vytváření míru,

- ♦ základní cíle, podmínky účasti a konkrétní společné plány uskutečňované v mírových operacích státy Aliance v součinnosti s dalšími účastníky projektu odvrátily tendence směřující k vytvoření nové bipolarity v Evropě. Aby nevzniklo riziko „alternativních bloků“, lze je považovat za jeden z rozhodujících a nejvýznamnějších aspektů této iniciativy. I když nový projekt není zárukou jistot v oblasti národní bezpečnosti, je nutné mírovou spolupráci podporovat a dále rozvíjet.

Partnerství pro mír se celou vahou zasazuje o mír všemi dostupnými, zejména pokojnými prostředky. Současná oblast mezi mírem a válkou je vědecký fenomén, který nutně vyžaduje správně jej vysvětlit na základě tendencí současných i budoucích krizí a konfliktů, globálního i regionálního rozsahu. S využitím hlubší analýzy k tomu v článku vyvozují nové poznatky z hlediska úkolů Partnerství pro mír.

Vycházím ze základní hypotézy založené na předpokladu, že zatímní vyhlídky na zahájení konfliktu vysoké intenzity mezi velmocemi v Evropě nejsou takovými,

o jakých se dá rozumně předpokládat, že existují mezi regionálními soupeři na Středním východě, v Perském zálivu nebo v jižní a jihovýchodní Asii. Skončením bipolarity v Evropě již konflikt velké intenzity s minimální varovací dobou nepředstavuje s největší pravděpodobností hrozbu jako v minulosti. Vznikají však krize, které se (někdy i zbytečně) stupňují v konflikty střední intenzity. Jsou to konflikty, které na základě různých příčin mění dobu trvání, způsob vedení a celkový charakter. V důsledku zmíněných aspektů mají i jiné cíle.

Ještě v době nedávno minulé sledovaly základní cíle eventuálního konfliktu velké intenzity v podmínkách Evropy (za existence přibližné vojenské rovnováhy sil a prostředků mezi Východem a Západem), totální zdolání druhé strany, zpravidla bez varování. Minimální doba pro zahájení války umožňovala uplatnit na svou dobu nejúčinnější způsoby ničení v podmínkách zasazení masových armád.

Již v míru se tímto směrem orientovala příprava ozbrojených sil, zejména tehdejší politická a bojová příprava. Přísně se vyžadovaly velmi tvrdé normy bojové pohotovosti. Obsah a formy operační přípravy, operační a mobilizační rozvinutí vojsk, všestranné zabezpečení, zásoby atd. vytvářely předpoklady pro přípravu a vedení hlubokých operací. K dosažení strategických cílů operací velkého rozsahu byly zároveň stanoveny adekvátní strategicko-operační úkoly. Jejich realizace se procvičovala na cvičeních nejrůznějších kategorií, forem a rozsahu.

Současný stav uspořádaný transformací a redukcí ozbrojených sil již neodpovídá dřívějším podmínkám vedení operací vysoké intenzity. Pro autonomní řešení národní bezpečnosti států jsou předcházející zkušenosti bezpředmětné. Po odstranění ideologických bariér mají hrozby pro mír zcela odlišný charakter. V globálu spočívají především v rozdílném chápání hodnot světa (kultur ve smyslu všeobecně uznávaných civilizačních hodnot), euroamerického komplexu, islámského světa a asijského fenoménu.

Charakteristické rysy této povahy představují složité procesy spojené s mírou nejistoty dosažení určitého cíle, což označujeme v běžné řeči za riziko. Rizika všeobecně rozhodují o čase, cílech a možných způsobech vzniku nových krizí a konfliktů. Úměrnou odezvou by měla být jejich včasná identifikace s adekvátní účinnější eliminací. Princip krizí, konfliktů sice spočívá v pokračování politiky násilnými prostředky, ale budou to zpravidla konflikty nízké a střední intenzity (lokálního - regionálního rozsahu) s omezenými cíli.

I když konflikty nového typu mění své cíle, samozřejmě se neobejdou bez umění vést operaci (boj), rozhodovat se za účelem ničení protivníka (zpravidla nekonvenčního nepřítele) a postupovat k cíli. Teorie řízení krizí je strategií národní bezpečnosti s hlavní linií postupu k cíli. Tato strategie je z hlediska budoucnosti výzvou k dosažení těchto cílů.

V německé vojenské strategii zformulované Clausewitzem (1780-1831) v jedné větě: ***„Válka je pokračováním politiky jinými prostředky, jejím cílem je zničení nepřítele“***, je cíl ozbrojeného konfliktu s trvalou platností definován. Nezbyvá však než dodat, že dnešní krize a konflikty již tyto cíle vždy nesledují. Zřejmě ani o něj pokaždé usilovat nebudou, především z toho důvodu, že současná éra přinesla historický zlom ve vojenství. Jde o výraznou změnu jak v přípravě, tak i vedení bojové činnosti vůbec.

Když vypukla krize v Perském zálivu, všechny konflikty se ještě v taktice a operačním umění řídily poznatky dřívějších světových konfliktů, zejména 2. světové války, a tento rámec nepřekročily. V tomto smyslu se Perský záliv stal rozhodujícím přelomem ve vojenství ve všech směrech. Po získání absolutní nadvlády ve vzduchu, která vyústila v téměř totální destrukci infrastruktury protivníkovy teritoria, následovala spojenecká operace, jejímž cílem nebylo zcela zničit agresora. I když zachování jeho části sil mělo i jiné důvody (protiváha Iránu pro budoucnost apod.), lze tento účel posoudit tak, že šlo o válku s cílem omezeným.

Současnou zvrtnou situaci vojenství je nutné dát do souvislostí s další z největších proměn dnešní doby. Spočívá v tom, že **proti sobě nestojí koaliční vojenská seskupení se svými strategickými cíli**, které vždy sledovaly dosažení strategického zničení protivníka.

Nicméně i v podmínkách multilaterálních vztahů s jejich charakteristickým vzájemným propojením, krize odráží politická, ekonomická a sociální rizika pro mír. Charakter rizika se nutně spojuje s každou normální činností. Výjimkou nemůže být ani nejnovější aktivita Partnerství pro mír. Jsou s ním spojena rizika, odpovídající typu a rozsahu projektu, místním podmínkám a průběhu realizace.

Vedle pozitivního přínosu je zřejmá negativní stránka projektu. Odezvou by měla být opatření s cílem ochránit stát proti možným důsledkům rizik tohoto typu. K tomu by bylo účelné včas posoudit všechny problémy politické, hospodářské, kulturní, etnické, náboženské, civilizační a vojenské povahy, které se různým způsobem i váhou promítají v úkolech vedení mírových operací v rámci krizí a konfliktů s cílem omezeným.

Problematika vedení konfliktů s cílem omezeným není nová. K objasnění předcházející hypotézy se nabízí například vědomosti všeobecně uznávaného vojenského teoretika Clausewitz, který již na některé tyto problémy upozornil. Je ovšem nutné zvýraznit rozdíly tehdejší doby a současných krizí, konfliktů.

Clausewitz o zmíněné problematice pojednává ve stati „Válka s cílem omezeným“, (viz Clausewitz, jeho život a jeho teorie válečná od R. Wolfa, nakladatelství svazu čs. rotmistrů 1931), kde mj. uvádí, že „...*Jestliže tedy vyčerpání nebo únava silnějšího nepřítele vede často k míru, vězí příčina v oné polovičastosti, jejíž charakter válka často přijímá, nemůže však filozoficky platit za všeobecný a poslední cíl...*“, a pokračuje, *zbývá tedy jen, aby obrana hledala svůj cíl ve vyčkávání. To je její vlastní rys. Pro obranu musí pracovat čas. V době vyčkávání musí se změnit okolnosti, zlepšit situace, změna musí přijít z venku...* „Ono omezení cíle je chápáno v obraně jako prostředek k načerpání rozhodujících sil pro změnu ve vývoji krize, konfliktu. Ani dnes by tomu nebylo patrně jinak.

Konflikt s cílem omezeným v dnešních poměrech nachází větší význam a širší uplatnění. Jde navíc o základní směry vývoje sledovaného jevu, v němž nelze opomenout analogii z hlediska vedení bojové činnosti. Rozdíly z vojensko-politického hlediska jsou značné a mají zcela nový charakter.

V fragmentech současného stavu se, na rozdíl od vojenské historie, projevují tendence krizí, konfliktů, zvýrazňující rychlý vývoj a často i nepředvídatelný sled překvapujících událostí, které se z politické roviny promítají velmi intenzivně do vojenské. Vznikají krize, konflikty nízké a střední intenzity s cílem dosáhnout alespoň některých dílčích ústupků politických, ekonomických, sociálních aj. Tyto

cíle, pro které je charakteristické omezení, jsou podstatou samotného systému, uspořádaného podle rozličných struktur, geopolitických podmínek, demografického složení, historických okolností. *Přesto, že jde o krize, konflikty s omezenými cíli, jsou nebezpečné zejména tím, že za zcela nepředvídatelných okolností eskalují do velkých rozměrů.*

Tímto způsobem se vyhrtila krizová bezpečnostní situace v jihovýchodní Evropě (mnohých regionech východní Evropy), jihovýchodní Asii, na Středním východě. Zvláště v této oblasti za přispění militarizace Iráku krize vyvrcholila ozbrojeným konfliktem v Perském zálivu. K další nestabilitě v tomto inkriminovaném regionu přispívá islámský fundamentalismus a zvětšující se sociální rozdíly. Novou krizí ve zmíněném regionu i jinde ve světě nebude pravděpodobně možné v budoucnosti vyloučit.

Nelze patrně předpokládat, že v bližší i vzdálenější perspektivě národních a národnostních nesnášenlivostí bude vymýcena. Odstranění antagonismů v etnickém, náboženském soužití ze dne na den je iluzorní. Staletí prohlubující se kontradikce tohoto typu nelze nahradit harmonií soužití znesvářených národů, národností. Naopak. Plošně (většinou zbůhdarma) se tyto krize stupňují například pochybnými postupy při jejich řešení.

Z věcného hlediska se rozšiřování krizí jeví jako daň za nové období míru a bezpečnosti, které není založeno ani udržováno rovnováhou síly. Přesto, nebo právě proto, nelze pominout již zmíněné příčiny nových hrozeb globálního a regionálního rozsahu. Prakticky v jejich důsledku přetrvávají nejistoty a nebezpečí. Krizové situace namnoze přerůstají v ohrožení, které předpokládá nebo vyžaduje použití ozbrojené síly státu. V tomto ohledu se zejména v Evropě v posledních několika letech prosazují výrazným způsobem negativní tendence, přestože zde ještě v době nedávno minulé pozitivně působil odzbrojovací proces. Nyní již mírotvorné procesy nepůsobí. Selhávají takové nástroje na podporu míru, jako jsou mezinárodní obranné dohody, obranné rozpočty a obranná politika. Zdá se, jakoby tyto faktory přispívaly k nestabilitě.

Důvodů přechodu k nekontrolovatelné nestabilitě neustále přibývá. Připomeňme například konjunkturu pohybu zbraní. Excesy exportu nejrůznějšího sortimentu zbraní do některých regionů podporují vznik krizí. Předávání zbraní je prakticky obtížné ovlivnit. Zásady mezinárodního společenství ve světovém obchodu se zbraněmi nepůsobí. Export i import zbraní pokračuje a zesiluje. Některé státy tyto tendence omlouvají sociálními aspekty a na druhé straně zase snahou o zabezpečení společlivé obrany.

Stabilita ve světě se též zkomplikovala v důsledku většího počtu států vlastních jaderných prostředků. Zbraně hromadného ničení mají v některých případech nedostatečnou ochranu před eventuálním zneužitím. S jadernými prostředky se manipuluje, jsou zájmem obchodu a zbraněmi, které hrozí a demoralizují, mohou i vydírat. Nové země (zejména islámské aj.) vyvíjejí snahu o jejich získání.

Z uvedených poznatků logicky vyplývá, že válka je (a zřejmě i bude) skutečností v mnohých regionech. **Reálnou bezpečnostní situací charakterizují tendence, které vyžadují účinnější nástroje politického i vojenského řízení krizí.** Jedním z nich se jeví právě realizace projektu Partnerství pro mír. Ovšem z hlediska autonomní obrany státu, projekt vyžaduje širší zapojení ozbrojených složek, zejména

armády k zajištění národní bezpečnosti. To předpokládá včas přijímat nezbytná opatření výstavby ozbrojených sil a zároveň posilovat úlohu projektu Partnerství pro mír v našich podmínkách. Zcela zřetelně se jeví nutnost vyjádřit odhodlání k obraně území státu bez dočasných nadějí na dosažení bezpečnostních záruk z bližšího i vzdálenějšího okolí.

Lze z toho vyvodit důležitý závěr, který zdůrazňuje nezbytnost zajistit úkoly národní bezpečnosti v kontextu návrhů koncepcí (projektů) vyplývajících ze strategického plánování výstavby Armády ČR. Úkoly plněné Partnerstvím budou odezvou na mezinárodní a vnitřní situaci, rizika a ohrožení bezpečnosti státu.

Vraťme se proto opět k bezpečnostní situaci, která bude mít v tomto ohledu rozhodující vliv při realizaci projektu Partnerství. Jde o rizika vyplývající z protikladů, které v souhrnu odrážejí tendence použití ozbrojených sil, zejména v rámci mírových operací. Jak z předchozího vyplývá, problematickou otázkou se ukazují nepředvídatelná rizika spojená s řešením konfliktních situací OSN, NATO, ZEU, v jejichž rámci se bude zapojovat česká armáda k plnění mezinárodních smluvních závazků o společné obraně, jakož i úlohou Partnerství. Tyto úkoly jsou zcela nové a nejsou s jejich realizací (zejména odezvou) zkušenosti.

Domnívám se, že tyto nové úkoly by měly trvale zakotvit v dokumentu rozhodujícího celospolečenského významu. Například v materiálu **Strategie národní bezpečnosti České republiky** apod. Absence dokladu podobného systémového zaměření, je na dnešní politické scéně znatelná. Nejsou v tomto ohledu vymezeny cíle a úkoly národní připravenosti ani bezpečnostní politiky státu. Tímto materiálem by šlo o koncepční tvorbu zásad s celou šíří problematiky zajišťující národní bezpečnost České republiky s ohledem na uplatnění armády v mírových operacích.

Samo sebou by šlo o materiál schvalovaný parlamentem. Z něj by zřejmě vyplývaly základní principy strategie národní bezpečnosti na základě zahraniční politiky státu a zásad státní politiky, jakož i řešení problémů souvisejících s realizací nové strategie národní bezpečnosti. V této oblasti jde například o **obranné plánování**; požadavky na zpravodajské služby a proces rozhodování; průmyslové aspekty tvorby nové strategie národní bezpečnosti; faktory podmiňující úspěch, především použití sil a prostředků v mírových operacích; operační a bojové úkoly pro autonomní obranu státu; výstavbu ozbrojených sil s promítnutím do oblasti vojenské činnosti - podíl vojenské strategie České republiky, zejména z hlediska příslušných na strategické plánování výstavby Armády České republiky v systému plánování, programování a rozpočtování.

Systémový přístup k problematice národní bezpečnosti není samoúčelný. Nepříznivá bezpečnostní situace ukazuje, že krize a konflikty v současné době vznikají řetězovou impulzivní setrvačností a mohou mít nakonec dopad na celkovou mírovou stabilitu. A Česká republika není imunní vůči tomuto procesu. Navíc její zapojení do projektu Partnerství pro mír v tomto ohledu doka-

zuje, že jde o důvěryhodného partnera pro současnost a perspektivního spojence pro budoucnost. Proto by měl v neposlední řadě koncepční dokument s celospolečenskou působností zvýraznit nové principy uplatnění sil a prostředků v rámci plnění úkolů vyplývajících z Partnerství pro mír.

Účastníci projektu, stejně jako státy Aliance, nemají vnitřní ani vnější zkušenosti s problémem, jak v rámci Partnerství síly a prostředky v mírových operacích využívat. Zřejmě pro středovýchodní země Evropy větší význam než doposud bude mít Severoatlantická rada pro spolupráci - NACC (North Atlantic Cooperation Council) a její Zvláštní skupina pro spolupráci při mírových operacích (Ad Hoc Group on Cooperation in Peacekeeping), která byla zejména pro tyto účely konstituována v prosinci 1992.

V okruhu působnosti mírových operací pravděpodobně půjde o úkoly spojené s nastolením, podporou, udržením či vytvářením mírových vztahů. K tomu státy Aliance a jiné subjekty zapojené do programu Partnerství budou mít připraveny vybrané síly a prostředky k zasazení v konfliktech nízké a střední intenzity lokálního (regionálního) rozsahu. Již dnes se totiž ukazuje, že nelze bránit pouze vlastní území (případně spojenců), ale jak projekt Partnerství pro mír stanoví v bodě d), jde také o „...rozvoj kooperačních vojenských vztahů s NATO, za účelem společného plánování, výcviku a cvičení k posílení způsobilosti účastnit se misí pro udržování míru, průzkumu, záchranných akcí, humanitárních operací a dalších dohodnutých akcí... V bodě c) ještě k tomu dokument stanoví, citují: „...dlouhodobý rozvoj sil, které budou způsobilější společně operovat se silami členů Severoatlantické aliance.

To znamená zapojení české armády, do společných mírových operací. Ovšem je nutné zdůraznit, že to jsou **pouze mírové operace v rámci OSN, nikoliv přímé vstupy do ozbrojených konfliktů nebo spojenectví ve smyslu mezinárodně-právním**. Z hlediska koordinovaného postupu s aliancí NATO - vzájemného pochopení a jednoznačné orientace, byly státní politikou v tomto ohledu vytčeny požadavky na dosažení žádoucího stavu.

Mj. k základním předpokladům patří spoluúčast na důležitých mírových operacích v rámci Partnerství. Například půjde o operace zaměřené k předcházení konfliktům (conflict prevention) a nastolení míru (peace-making), v jejichž průběhu se vysílají pozorovatelé s nejrůznějšími úkoly a posláním. Předcházení konfliktům může probíhat formou misí, konzultací, varování a monitorování. Mírové operace k nastolení míru zahrnují diplomatické akce, zpravidla zahajované po vzniku konfliktu, s cílem dosáhnout mírového uspořádání. Ozbrojené síly mohou být v tomto smyslu nasazeny k prosazování embarga, uvalených sankcí a kontrole dalších opatření, jako jsou například blokády a jiné akce.

V rámci projektu Partnerství pro mír vidím další možné použití sil a prostředků v operacích na udržení míru (peace-keeping) a vynucení míru (peace-enforcement). K tomu může již postačovat přítomnost vyčleněného kontingentu v sousedství krizové oblasti, bez aktivního zásahu. Ovšem s tím, že tyto síly mohou být kdykoliv nasazeny. Obvykle má smysl intervence mezinárodně organizovaná a řízená, zahrnující použití vojenské síly a civilních osob na podporu politického procesu urovnání konfliktu s cílem obnovit mír. Síly v rámci těchto operací působí ve zdravotnické pomoci, například při epidemiích - tzv. humanitárních operacích.

Může to být i pomoc v evakuaci obyvatelstva, při opravě komunikačních sítí, železnic, řešení ekologických úkolů, odstraňování následků živelních pohrom, katastrofických událostí. Výjimkou není zajišťování potravin a dalšího nezbytného materiálu pro přežití civilního obyvatelstva v krizových situacích.

Neméně důležité mírové operace k vytváření mírových vztahů (peace-building) zajišťují mírové soužití v krizových oblastech, zpravidla po ukončení konfliktu. Myslím, že využívání těchto mírových operací, bude pravděpodobně možné přiřadit k obsahu zmíněného bodu d) Partnerství, protože mají těžiště činnosti po skončení konfliktu s tím, že nepřipustí restauraci příčin, které vedly ke krizi. Za tím účelem je nutné, aby zahrnovaly mechanismus identifikace a podpory struktur, které povedou k upevnění míru, pokroku, vytváření důvěry a obnově prosperujícího hospodářství.

Zapojení se do projektu Partnerství pro mír zvýrazňuje využívání sil a prostředků v krizových situacích. Jejich uplatnění v mírových operacích naznačuje, že **úloha armády bude vzrůstat**. I přesto, že tendence krizí v první části článku směřují k omezování cílů v horizontální i vertikální rovině. Význam a uplatnění české armády proto záleží od zapojení do projektu Partnerství v reálném čase. Nejde ovšem o levnou záležitost. Zřejmě to zatíží i vojenský rozpočet.

Lze v této souvislosti namítnout, že některé ze zmíněných úkolů jsou v kompetenci Civilní obrany, popřípadě jiných orgánů, organizací a institucí za tímto účelem konstituovaných. Ovšem zkracují se intervaly vzniku ozbrojených konfliktů, převládá jejich živelný postup a plošné rozšiřování (co do počtu i rozsahu) na nová teritoria. Znamená to přijmout za svou oblast mírových operací organizovaných OSN, NATO, ZEU a Partnerství pro mír. K tomu je zapotřebí mít soudobou, akceschopnou armádu k použití tímto (v řadě případů) neobvyklým způsobem.

Vedle toho je nutné řešit i nejrůznější katastrofické události, složité situace, které nelze zvládnout k tomu připravovanými silami a prostředky, jako např. **komplexním záchranným a bezpečnostním systémem** apod. V podmínkách nových multilaterálních vztahů nezmizely všechny dřívější latentní problémy, nepodařilo se zatím vyřešit ani nejzákladnější protiklady, které se nastřádaly v etnické, náboženské, národnostní, historické, nacionální aj. problematice.

Nestandardní jevy s sebou přináší civilizační vývoj. Vyspělá civilizace se dostala do stadia, kdy své hodnoty již nestačí plně postihnout účinnou ochranou. K jejich záchrane pomůže pouze připravená organizace schopná zajistit splnění úkolů v kterékoliv době a za jakýchkoliv podmínek a situace.

V této kritické době se v některých konkrétních případech stává zřejmým snižování reálných výdajů na obranu. Bližší okolnosti nižších reálných hodnot vojenských rozpočtů, mají vliv na všechny součásti související s národní bezpečností a za určitých předpokladů mohou být rizikem a příčinou vzniku krize.

Těsnější spolupráce v rámci Partnerství pro mír, by těmito jevům mohla zabránit, stejně jako projevům stagnace a zaostávání v rozhodujících oblastech obrany. Myslím, že si v této souvislosti vyžádá větší pozornosti tvorba vědecky podložených materiálů strategické povahy (celospolečenského významu), jako např. zmíněná Strategie národní bezpečnosti České republiky, nebo příkladně směrnice pro mírové operace a formulování požadavků výstavby sil a prostředků cestou prosazování a uskutečňování bezpečnostní politiky státu. Toho lze dosáhnout

podle mého mínění spojeným úsilím vědy, politiky a operací v rámci zapojení do projektu Partnerství pro mír na všech úrovních plánování - na úrovni definování koncepce, komplexního vytváření strategie národní bezpečnosti i na úrovni zabezpečení její realizace.

* * *

Vývoj v Evropě a ve světě přináší zcela nové nestandardní tendence krizí, konfliktů. Trvalými skutečnostmi nadále zůstávají hrozby pro mír, které v řadě případů vyúsťují v ozbrojené násilí. Krize a konflikty rychle postupují a jejich eliminace vyžaduje účinnější formy uplatnění sil a prostředků. Nové příležitosti v tomto ohledu nabízí projekt Partnerství pro mír. Účast na projektu vyžaduje adekvátní odezvy pro zajištění vlastní bezpečnosti státu.

Bezpečnostní rizika, svět, Evropa a my

Situace ve světě a Evropě z hlediska vzniku
možných rizik a ohrožení České republiky

S určitým zjednodušením lze říci, že díky bouřlivému vývoji v oblasti vědy a techniky v posledních několika málo desetiletích došlo k zásadnímu přehodnocení významu takových pojmů, jako jsou vzdálenost, komunikace, přenos a zpracování informací a další, ve vojenství pak např. dosah, přesnost, rychlost, reakce apod. Z tohoto pohledu pak i takovou oblast problémů, jakou jsou rizika a ohrožení zájmů státu, nelze oddělit od rizik a ohrožení v celoevropském měřítku a naopak.

Z uvedeného vyplývá, že současnou bezpečnostní situaci v Evropě, jako nesmírně složitý a neustále se vyvíjející proces, je ve vztahu k ČR nutno posuzovat ve třech vzájemně se ovlivňujících a prolínajících rovinách:

- ♦ první je **rovina globální**, zkoumající současný stav a předpoklady budoucího vývoje v celosvětovém měřítku,
- ♦ druhou je **rovina evropská**,
- ♦ třetí je **rovina národních zájmů ČR**.

Při hodnocení třech ploch evokujících možná rizika a ohrožení současného i budoucího světa docházejí někteří autoři /1/ k závěru, že ve všech případech se v podstatě jedná o styk historicky různých typů kulturně-sociálních či nábožensko-filozofických systémů, vznikajících a rozvíjejících se na základě rozdílné filozofie, národního historického vývoje, vztahu k hodnotám, rozdílného pohledu na okolní svět a místo jedince v něm apod., ve všech politických, ekonomických, náboženských, sociálních a dalších vazbách.

V této souvislosti by tedy bylo možné říci, že v současném světě (tzn. po zhroucení bipolarity) jsme svědky přesunu váhy od *střetu ideologií* nedávné minulosti k možnému *střetu systémů* výše uvedené charakteristiky.

Analýza bezpečnostní situace

■ Globální hledisko

V celosvětovém měřítku můžeme odlišit pět základních systémů /1/:

- ♦ systém, ke kterému patří i naše národy, vycházející z dědictví křesťanství, jehož vznik se datuje do 1. stol. n. l. ve východních provinciích římského imperia původně jako náboženství otroků a utiskovaných. Rozdílný vývoj v západní

a východní části římské říše pak vedl ke vzniku církve východní - pravoslavné (ortodoxní) a církve západní - katolické a protestantské,

- ◆ systém, založený na tradicích a minulosti islámu, vzniklého v Arábii počátkem 7. stol. postupným sloučením arabské náboženské tradice s prvky judaismu, křesťanství a starověkých východních náboženství,
- ◆ systém, budovaný a rozvíjející se na základě filozofií staré Číny, ovlivněných na začátku našeho letopočtu především buddhismem a konfucianismem,
- ◆ systém současného Japonska, vycházející z tradic buddhismu, který se do Japonska rozšířil především z Číny a Koreje okolo 6. stol. n. l., a
- ◆ hinduistický systém, vzniklý v Indii na základě staroindických učeních o zákonitosti, činu, neubližování a osvobození jako přísně kastovní systém.

Z jiného pohledu /2/ lze na mapě světa vyčlenit šest rozhodujících geografických celků - tři celky odvozuující svůj původ od evropské civilizace (Amerika, sjednocená západní Evropa a Rusko) a celky úzce spojené s asijskou kulturou (Čína, Japonsko a Indie) - jejichž rozdělení již svým způsobem naznačuje možné umístění budoucích mocenských pólů. Tyto celky lze ovšem rozčlenit i z hlediska vyspělosti na technologicky a hospodářsky vysoce vyspělé nadregionální mocnosti - Amerika, západní Evropa a Japonsko - a dále na mocnosti patřící buď k rozvojevému světu nebo k němu směřující - Čína, Indie a Rusko, ale které tento rámec často přesahují.

Při hledání ohnisek možných rizik a ohrožení na styku těchto uvažovaných systémů je nutno vyjít z charakteristiky vývojové etapy, ve které se tyto systémy jako celek či jednotlivé jejich rozhodující části nacházejí.

Rozpad bývalého Sovětského svazu jako jedné ze dvou světových supervelmocí (především z vojensko-strategického hlediska), neujasněnost směrů dalšího vývoje jeho nástupnických států, narůstající ekonomické, sociální a další problémy spolu s přetrvávajícím vlivem armády vyvolává mj. i reálné nebezpečí možného výprodeje jejich zděděných nezměrných vojenských arzenálů včetně zbraní hromadného ničení (s jejich dosud neujasněným vlastnictvím) - vědecko-výzkumné kapacity nevyjímaje - kterémukoliv solventnímu zákazníkovi (včetně teroristických organizací a skupin) a tím i jejich případného zneužití.

Obrovský lidský potenciál spolu s rozvíjející se jadernou silou současné Číny a levicově orientovanou hegemonistickou politikou jejich vedoucích představitelů, vlastnictví strategických surovinových zdrojů a zakořeněná určitá nesnášenlivost arabského světa vůči neislámskému okolí, a konečně technické schopnosti, nezměrná píle a generacemi pěstovaná a prohlubovaná schopnost osobní oběti ve prospěch zájmů celku v Japonsku představují další potenciální možnosti vzniku ohnisek napětí na styčných plochách těchto rozdílných systémů.

Hinduistický systém je v současnosti natolik soustředěn na vnitřní problémy, že s výjimkou možných regionálních střetů s islámem by se neměl stát příčinou celosvětového, a tedy i našeho ohrožení.

Mezi problémové oblasti současnosti patří dále rozhodně vzhledem ke svému jadernému programu KLDŘ, která je navíc v úplné izolaci a zcela opuštěná svými

spojenci z bývalého východního bloku. Prohlubující se především ekonomické a sociální problémy na Kubě, spolu s obrovským tlakem západního světa (včetně ekonomického embarga USA) vytvářejí i na tomto bývalém „ostrově svobody“ předpoklady pro vznik vážné krize a je pouze otázkou, bude-li v takovém případě prezident Castro ochoten riskovat i krveprolití.

K dalším světovým otázníkům, s jejichž řešením si jednotlivé zúčastněné strany dosud nevědí rady, patří mj. situace na **Blízkém východě** (vývoj po uzavření izraelsko-palestinské smlouvy vzhledem k dosud nečitelnému stanovisku arabských zemí k ní, zatím odsunutému řešení problému Jeruzaléma apod.), otázka vztahů mezi **Severní (KLDR) a Jižní Koreou**, rozjitřená navíc odstoupením KLDR od Smlouvy o nešíření jaderných zbraní, konflikt v **Somálsku** (především po neúspěchu mírové mise USA a OSN), téměř 19 let trvající válka v **Angole**, dále otázka nakolik problémy kolem postavení **Hongkongu** po roce 1997 ovlivní budoucí vztahy mezi Velkou Británií a Čínou, rizikový vývoj v JAR apod.

Objevují se rovněž úvahy a prognózy o možnosti vzniku tzv. **třetího ropného šoku** a jeho případném dopadu na celosvětové hospodářství, přičemž možnost objevení se podobné eventuality se převážně umísťuje do prvních deseti let nového tisíciletí. Existence tohoto rizika je podložena jednak některými rizikovými faktory, kterými jsou např. předpokládaná struktura světové spotřeby v příštích letech, nejistý vývoj především v Rusku a v Číně apod., a současně i některými dnes nepředvídatelnými okolnostmi, které by mohly působit jako katalyzátor (např. politická krize na Blízkém východě). Přitom největší nebezpečí je v této souvislosti světovými odborníky spatřováno v možné světové explozi poptávky po ropě, jejíž těžiště se přesouvá do Asie (energetická náročnost hospodářského zázraku asijských draků /Hongkong, Jižní Korea, Singapur, Tchaj-wan/, možné budoucí využití ohromného potenciálu Číny s její více než jednou miliardou obyvatel).

Řešení této situace lze nalézt především v jejím předcházení, tj. v postupném snižování závislosti na ropě, diverzifikací zásobování, vývojem a využíváním náhradních energetických zdrojů a šetřením (viz současná situace v členských zemích OECD /Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj/, které v 70. letech postihla první ropná krize).

■ **Evropské hledisko**

I na evropském kontinentu lze skutečně vysledovat určitou návaznost již existujících či v budoucnosti možných ohnisek napětí, představujících potenciální ohrožení ČR, na pomyslné hranice mezi výše popisovanými systémy nebo jejich částmi.

Na Balkáně již třetí rok probíhá na první pohled zcela nesmyslné, krvavé střetnutí mezi katolickým **Chorvatskem** a pravoslavným **Srbskem**, přičemž aktivní účast **islámských** enkláv v tomto sporu formou „proti všem“ činí možnost vysvětlení příčin a především nalezení způsobu jeho vyřešení - i přes značnou snahu evropských i světových společenství - o to složitější.

Navíc zde existuje ne nerealné nebezpečí rozšíření tohoto sporu i na další oblasti, tzn. do **Albánie**, **Kosova** a **Makedonie**. Dvumilionová albánská obec v Kosovu je nacionalisticky orientovaní politikové v Tiraně mj. otevřeně hovoří

o albánském sjednocení, což je nepřilíš zastíraná provokace na adresu Srbska, Černé Hory i Makedonie, která může vyvolat dramatickou reakci.

K tomu přistupuje i skutečnost, že Albánie, jako snad nejhudší a nejzbedačejší země této oblasti, se po vzoru východní Evropy vrhla do nového prostředí, o němž toho moc nevěděla, ale hodně od něj očekávala. Veškeré sliby a mnohá ujištění o pomoci ze strany ES, Spojených států i mezinárodních hospodářských a finančních institucí včetně MMF po volbách v březnu 1992, ve kterých zvítězila Demokratická strana, utichly a dnes pouze Itálie se snaží alespoň částečně své sliby naplnit investicemi do některých oblastí albánského hospodářství.

V samotné Itálii v posledních komunálních volbách v největších italských městech zcela propadly strany dosavadní vládní koalice (hlásící se k politickému středu), včetně dosud nejsilnější křesťanské demokracie, a naopak přesvědčivě zvítězily tři krajní síly - na pravici populistická Liga severu (vliv v severní Itálii), neofašistické Italské sociální hnutí (MSI) a postkomunistická Demokratická strana levice (PDS). Hlavním důvodem tohoto otřesu je především potřeba změny nebo alternace vládnoucích stran, která je typická pro fungující parlamentní demokracie a která v Itálii chyběla (přes čtyřicet let vládla sama nebo v koalici křesťanská demokracie). Výsledky těchto komunálních voleb naznačují tendence i pro volby parlamentní, které budou předčasně na jaře roku 1994 a poprvé (tak jako i volby komunální) podle nového většinového systému, který nahrazuje právě nejsilnějším stranám. V případě jejich očekávaného volebního vítězství bude parlament ovládat většina exkomunistů, exfašistů a separatistů a je otázkou, nedojde-li k ohrožení samotné demokracie a jednoty země, což by vzhledem k váze Itálie v ES mohlo být hrozbou destabilizace i pro celou Evropu.

Při hodnocení situace na Balkáně nelze zapomenout ani na význam posledních událostí v Řecku, Turecku a na Kypru. Po vítězství v říjnových volbách se v Řecku po čtyřech letech vrátilo k moci Panhelénské socialistické hnutí (PASOK) v čele se staronovým premiérem A. Papandreem. S velkou pravděpodobností lze tedy očekávat i návrat k původní linii zahraniční politiky země, která byla protiamericky laděná a kritická k EU. Současně by mohla přispět k upevnění dobrých styků s Albánií a Bulharskem, otázkou však zůstávají vztahy k Makedonii vzhledem k jejímu názvu, který Atény považují za své historické dědictví. Přitom nelze zapominat ani na hluboké historické rozpory mezi Řeckem a Tureckem (oba státy jsou členy NATO).

Na Kypru již deset let existují v podstatě dva samostatné státy - na severu je to stát kyperských Turků, ve kterém probíhá politický boj mezi tendencí k federativnímu uspořádání s jižní částí ostrova na jedné straně a snahou o posílení samostatnosti a mezinárodního uznání na straně druhé, - na jihu ostrova je pak republika kyperských Řeků, kde sílí snahy po sjednocení ostrova, ovšem pod plnou kontrolou a za dominantního postavení jihu.

V jihovýchodním Turecku již od roku 1984 vedou kurdští extrémisté boj za samostatný kurdský stát. Násilná kampaň PKK (Strana kurdských pracujících), která vychází z marxismu-leninismu a za konečný cíl považuje stát socialistického typu, již stála životy přes 6000 lidí.

Při hodnocení situace v dnešním Rusku a při vyvozování prognóz možného dalšího vývoje v této rozsáhlé části světa je nezbytné si uvědomit několik skutečností:

- bez demokratického vývoje v Rusku nebudou příznivé podmínky pro demokratický vývoj v dalších částech světa,
- i demokratické Rusko zůstane Ruskem ve smyslu geopolitickém a civilizačním, i když ani ono se nemůže vyvíjet v izolaci od dnešního světa,
- kdokoli se v dějinách pokusil vnést do Ruska své představy a cíle, byl nakonec Ruskem zahuben (Tataři i Napoleon, německý nacismus i internacionální komunismus), totéž by se pravděpodobně týkalo i toho, kdo by chtěl do Ruska co nejrychleji přenést modelové představy západního (neo)liberalismu.

V této souvislosti je otázkou, zda současné politické poměry v Moskvě jsou pro demokracii v Rusku spíše nadějí, nebo hrozbou. V této chvíli tvoří státní moc a správu v Rusku prezident, jeho vláda a gubernátoři - a ovšem armáda s policií. Činnost ústavního soudu prezident pozastavil, rozpustil ministerstvo bezpečnosti a ruská pohraniční vojska podřídil sobě a vládě. Z těchto skutečností i z mnoha dalších projevů lze vyvodit, že dosud pevnou rukou Jelcina centralizovaný stát, opírající se o sílící postavení armády (která přes určité počáteční zaváhání vytěžila především z říjnových událostí v roce 1993), bude v rámci modelu prezidentské republiky sledovat obnovu někdejšího impéria. Pro mnohé značně překvapivé výsledky posledních (prvních demokratických v historii) parlamentních voleb, ve kterých zvítězila extrémně pravicová Liberálně demokratická strana, s odstupem následovaná projelcinovskou Ruskou volbou a Komunistickou stranou Ruské federace (i když z hlediska počtu získaných mandátů v dolní komoře parlamentu je pořadí na prvních dvou místech opačné), vyvolávají dohady o tom, jestli a jak může toto spojení extrémní pravice s extrémní levicí ovlivnit další vývoj demokracie v Rusku a tím i jeho zahraniční politiku.

Uvedené obavy jsou navíc umocněny skutečností, že díky násilné antihumánní politice ve všech oblastech společenského života v průběhu uplynulých sedmi desítek let komunistického režimu došlo v Rusku (a v ostatních státech bývalého Sovětského svazu samozřejmě také) k naprostému rozpadu všech morálních hodnot při současném permanentním nárůstu vojenské síly, ovšem - s výjimkou kosmického programu - na úkor všech ostatních oblastí hospodářství. Uvedené skutečnosti pak spolu s pomalým zaváděním všech dosavadních reforem prováděných po rozpadu bývalého sovětského imperia zcela logicky evokují volání po vládě „silné ruky“ a do značné míry i vysvětlují výsledky voleb.

Je tedy zřejmé, že při snahách Evropy o začlenění Ruska do celoevropských systémů musí jít o začleňování vyvážené a postupné, založené na uvážlivé volbě jednotlivých kroků, spojených především s poskytováním ekonomické pomoci zdevastovanému ruskému hospodářství tak, aby nebezpečí jejího případného zneužití k výstavbě nového totalitního imperia bylo sníženo na minimum.

Ukrajina, jako další z nástupnických států bývalého Sovětského svazu, má svou pozici ještě ztíženu skutečností, že v podstatě postrádá jakékoli historické tradice, na které by ve svém vývoji mohla navázat. K tomu přistupuje i skutečnost, že jako člen Společenství nezávislých států (spolu s Běloruskem, Kazachstánem a hegemonistickým Ruskem) se Ukrajina cítí být zatlačována do pozadí i na mezinárodně-politické scéně. Zde pramení i některá - i když tlumená - vyhlášení o nutnosti vytvoření Velké Ukrajiny a současně zde lze nalézt i vysvětlení skutečnosti, proč dosud nepřistoupila ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní, neratifikovala smlouvu START 1 a jaderné zbraně z výzbroje bývalé sovětské armády, které jsou rozmístěny na jejím území, vyhlásila za vlastnictví ukrajinského státu. Tento jaderný potenciál (označovaný za třetí největší na světě) je ovšem kódově ovládan z Ruska, které rovněž zajišťuje jeho údržbu.

Nelze zapomenout ani na fakt, že Moskva i Kyjev vzhledem k novým skutečnostem (u Ukrajiny jsou jimi vztahy s Ruskem týkající se problémů Černo-mořského loďstva, Krymu a Sevastopolu) žádají o revizi smlouvy o konvenčních zbraních v Evropě z roku 1990.

Postkomunistické státy střední Evropy v současnosti procházejí nesmírně složitou a vpravdě historickou etapou přerodu totalitních režimů v demokratické, přechodu od plánovitého hospodářství k tržnímu se všemi politickými, ekonomickými, sociálními, ekologickými a dalšími důsledky. Vzhledem k tomu se může zdát, že tyto státy jsou natolik ponořeny do svých vlastních problémů, že nebezpečí vzniku ohrožení pro ČR z jejich strany nehrozí. Při pozornějším pohledu však i zde můžeme nalézt některé zdroje napětí.

Účité možnosti ke znoužití nabízí v tomto smyslu vedle ekonomických, sociálních a dalších problémů zejména **menšinová otázka**. Do této kategorie patří jak představy o Velkém Srbsku a Velkém Maďarsku (tém je dopřáváno sluchu v některých oblastech na Slovensku - viz např. poslední iniciativa obcí regionu Žitného ostrova), tak i sílící pokusy sudetských, slezských a v poslední době i rakouských Němců o revizi výsledků druhé světové války.

K tomu přistupují i další dnes těžko odhadnutelné problémy, spojené např. s možnými **migračními vlnami**, nebo s nárůstem tendencí směřujících k **etnickému a geografickému dělení** současných státních útvarů. V této souvislosti existovalo i jisté nebezpečí možného rozpadu Ruska na celou řadu drobných států s těžko odhadnutelným a ovlivnitelným směrem dalšího vývoje. Dnes lze naopak pozorovat výrazné úsilí ruské vlády i prezidenta jak o jednotu země, tak i o zvýšení její úlohy v zahraniční politice.

Nebezpečí těchto lokálních sporů, krizí a konfliktů spočívá jednak v překvapivosti vzniku a rychlosti jejich rozrůstání, dále v jejich „nakažlivosti“ a tím i možnosti téměř současného vzniku podobných konfliktů v různých částech kontinentu, a především v neschopnosti mezinárodních (politických i vojenských) organizací účinně, spravedlivě a v souladu s mezinárodním právem zasáhnout (viz současný konflikt na Balkáně). Existence regionálních konfliktů je navíc živnou půdou pro mezinárodní terorismus.

Vyřešení vztahu k **Německu** a jeho organické a rovnoprávné začlenění do celoevropských politických, hospodářských i bezpečnostních struktur bylo základem všech aktivit západních spojenců po druhé světové válce a je průběžným

kamenem i současné mezinárodně-politické scény. Na jedné straně tu stojí neoddiskutovatelné schopnosti německého národa, mnohokrát historií potvrzené a celosvětově uznávané, na druhé straně pak hluboce zakořeněný pocit národní nadřazenosti, v jehož důsledku se svět ve své novodobé historii dvakrát zmítal ve zničujícím válečném konfliktu.

Situace je o to složitější, že zatímco západní část poválečného Německa se pod patronací vítězných západních mocností vyvíjela z dnešního pohledu žádoucím směrem, jeho východní část vyrostla po boku bývalého Sovětského svazu v jeden z rozhodujících pilířů komunistického bloku. Z tohoto pohledu je tedy dnešní sjednocené Německo odpovědné nejen za rozpoutání dvou světových válek, ale do určité míry i za současné problémy bolestně se transformujících států střední a východní Evropy.

Odtud pramení i zcela pochopitelné obavy z dalšího vývoje v této části Evropy umocněné těžko odhadnutelnými výsledky německých parlamentních voleb na podzim příštího roku. Ve vztahu k Německu tedy stále zůstává nezodpovězenou otázkou, podaří-li se jej jako rovnoprávného partnera začlenit do celoevropských politických, hospodářských a především bezpečnostních struktur, nebo zda naopak Evropa díky hospodářskému a politickému tlaku Německa podlehne jeho snahám o začlenění „evropského okolí“ do svých představ o budoucí podobě Evropy a světa. *Jde tedy o to, zda vznikne evropské Německo nebo německá Evropa.* Mimořádný význam při řešení tohoto problému bude mít další vývoj francouzsko-německých vztahů a přístup Spojených států (zde někde lze možná hledat i příčinu stále silících iniciativ o plnoprávné začlenění Francie i do vojenských struktur NATO).

Ze všeho, co bylo výše uvedeno, vyplývá, že pravděpodobně největším nebezpečím pro demokratický vývoj v Evropě mohou být **snahy o mocenské rozdělení především střední Evropy** na sféru ruských a německých zájmů. Z pohledu těchto obav je do určité míry pochopitelné i stanovisko některých států evropských společenství, popřávajících sluchu ruskému odporu k požadavkům středoevropských zemí na jejich přijetí do celoevropských organizací, jmenovitě NATO (tento úprk zemí střední Evropy k branám NATO je v podstatě výrazem jejich nedůvěry ve schopnosti KBSE). Je totiž zřejmé, že vzhledem k vývojové etapě, ve které se tyto složité se transformující státy nacházejí, by pro tyto organizace (samy dosud hledající své místo v budoucí Evropě) byly spíše přítěží než pomocí.

Nejmarkantnější je tato situace u **Severoatlantické aliance**, která celá desetiletí budovala své ozbrojené síly a vytvářela strategii jejich použití na základě bipolárního rozděleného světa - a tedy existujícího konkrétního globálního nepřítele, který rozpadem Varšavské smlouvy a přechodem jejich bývalých členů od totalitních systémů k demokracii ztratil své konkrétní obrysy. Tradiční ideologické, politické a vojenské rozdělení Evropy zmizelo, kontinent se však navzdory tomu stal z bezpečnostního hlediska méně celistvým a čitelným.

NATO tak v současné době stojí před existenčním problémem, jak v této zcela nové situaci zdůvodnit opodstatněnost své další existence a v návaznosti na to jakým způsobem a v jakých termínech provést svou vlastní transformaci. Takový proces si vyžaduje čas a je tedy zřejmé, že odmítavé stanovisko Ruska k možnému

rozšíření Aliance o zmíněné středoevropské státy právě tento potřebný čas vedení Aliance poskytuje.

I z tohoto důvodu přišly USA s iniciativou na tzv. **Partnerství pro mír**, což je návrh na uzavírání separátních smluv o vojenské spolupráci mezi středoevropskými a dalšími zeměmi a Severoatlantickou aliancí. Tato iniciativa poskytuje Alianci široký manévrovací prostor. K ničemu ji nezavazuje a má naopak rozšířit operativnost a potenciál atlantického obranného svazku (který ovšem zůstává uzavřený, jak byl dosud).

Dalším problémem zůstává v této souvislosti i **postavení USA** v Alianci a vůbec úloha této jediné světové supervelmoci v řešení čistě evropských bezpečnostních otázek. Samy Spojené státy dnes stojí před požadavkem vyrovnat se s novou politicko-bezpečnostní situací. Dochází k zásadní revizi 45 let staré jaderné strategie USA, založené na změně cílů, velikosti arzenálů a jejich rozmístění. Je prosazován názor, že vzhledem k novému rozložení sil ve světě musí být americké ozbrojené síly připraveny vést téměř souběžně dvě velké regionální války, pravděpodobně na Blízkém a Dálném východě. Podstatou nové americké obranné strategie je tedy logicky schopnost co nejrychlejšího rozvinutí ozbrojených sil do místa možného konfliktu, tj. posílení námořnictva, letectva a námořní pěchoty na úkor pozemního vojska. V této souvislosti jsou zcela pochopitelné problémy, které má prezident Clinton s Kongresem, který zatím není připraven na to, aby USA přebíraly navíc další závazky v Evropě.

Vycházejí z těchto závěrů je zřejmé, že jedním z úkolů západní Evropy je převzít za Američany větší díl odpovědnosti v evropských aktivitách NATO. Z toho ovšem dále vyplývá, že se podstatná část vojenských úkolů Aliance nutně bude muset přesunout na ozbrojené síly Německa a Francie (přestože není členem vojenské organizace NATO) vzhledem k jejich ekonomické síle a geografické poloze.

Z tohoto pohledu by se tedy logicky nabízelo řešení v podobě vytvoření celoevropského bezpečnostního systému jako regionální obdoby systému OSN, který by zahrnoval všechny evropské země (což je u NATO zatím vyloučeno), protože univerzálnost je základním předpokladem existence a fungování kteréhokoli systému kolektivní bezpečnosti. NATO může přispět k bezpečnosti kontinentu jako jeden z jeho základních prvků.

Rizika a ohrožení ČR

Na základě výše uvedené stručné analýzy a dalších rozborů lze provést určitou rekapitulaci možných rizik a ohrožení, která by mohla být pro ČR na období do přelomu dvou tisíciletí určující:

1. možnost vzniku konfliktů na čarách dotyku různých kulturně-sociálních či nábožensko-filosofických systémů nebo jejich částí,
2. snahy Německa a Ruska o mocenské rozdělení střední Evropy na sféry svého vlivu,
3. možnost zneužití Ruskem ekonomické a další pomoci ze strany evropských i světových společenství a organizací směrem k obnovení velmocenských ambicí bývalého Sovětského svazu,
4. snaha Německa o získání celoevropské hegemonie,

5. rozpad Ruské federace na řadu drobných státních útvarů a následná možnost vytváření různých hospodářských a především vojenských koalic podpořených možným vlastnictvím jaderných zbraní,
6. výprodej zděděných jaderných i konvenčních arzenálů včetně vědecko-výzkumných kapacit nástupnických států bývalého SSSR kterémukoliv solventnímu zákazníkovi a možnost jejich následného zneužití,
7. realizace snah po etnickém a geografickém rozdělení stávajících státních útvarů a jejich nakažlivost,
8. nekritické prosazování menšinových problémů,
9. možnost vzniku migračních vln z východu na západ nebo z jihu na sever,
10. možnost přerušení dodávek surovin a výrobků důležitých pro obranu a hospodářství státu, vyvolané např. politikou a hospodářskou nestabilitou dodavatelských a tranzitních zemí,
11. možnost vzniku rozsáhlých průmyslových a ekologických katastrof a havárií a jejich zneužití,
12. sabotáže a konflikty vyvolané extrémisty, nárůst banditismu, nesnášenlivosti, možnost jaderného vydírání apod.,
13. infiltrace organizovaného zločinu do státní správy a řídicích subjektů hospodářské sféry, korupce atd.,
14. nepodchycení a nereagování na vědecký, technický a technologický rozvoj,
15. možnost přímého či zprostředkovaného vtažení do lokálních a regionálních konfliktů apod.

Česká republika v současné době nemá evidentního nepřítele. Přesto je však nezbytné si v této souvislosti uvědomit, že každý stát musí mít svou snahu po prosazování svých „národních zájmů“ podloženu odpovídající ekonomickou a vojenskou silou a je tedy zřejmé, že národní (státní) zájmy ČR se nutně musí lišit od zájmů USA, Německa či Ruska.

Z uvedeného vyplývá, že i pro zachování svobody, suverenity a územní celistvosti (což je právě národním zájmem ČR) je nezbytné mít odpovídající úroveň ekonomiky a ozbrojených sil, mít připraveny všechny instrumenty státu řešit situace, které by z hlediska možných rizik mohly v budoucnu nastat. Spoléhat se (v případě pokusu o narušení našich národních zájmů) pouze na pomoc kohokoli jiného by bylo neomluvitelným hazardem. Zabýváme-li se tedy v současné době problematikou radikálního snižování počtů v naší armádě a její principiální transformaci v armádu evropského typu, nemělo by to současné znamenat i snížení její bojové hodnoty.

Literatura:

- /1/ Přednáška NZO GŠ „Bezpečnostní situace v Evropě, možnosti vzniku krizových situací a rizik ohrožení“, 1993.
- /2/ Studijní text VVŠPV Vyškov „Vybrané problémy teorie mezinárodních vztahů a globalistiky“, 1993.
- /3/ Zpravodajství ČTK, 1993.

K některým systémovým problémům plánování výstavby AČR

Cílem článku je upozornit na některé systémové problémy ekonomických stránek plánování výstavby Armády ČR na strategické úrovni a přispět k jejich kvalitnímu systémovému zvládnutí. Určité odlišnosti od oficiálně uložené realizace Systému plánování, programování a rozpočtování (SPPR) neznamenanají nerespektování rozkazů nebo principiální nesouhlas s hlavními myšlenkami tohoto systému a s cíli jeho zavedení.

Problémy konstrukce nového systému plánování

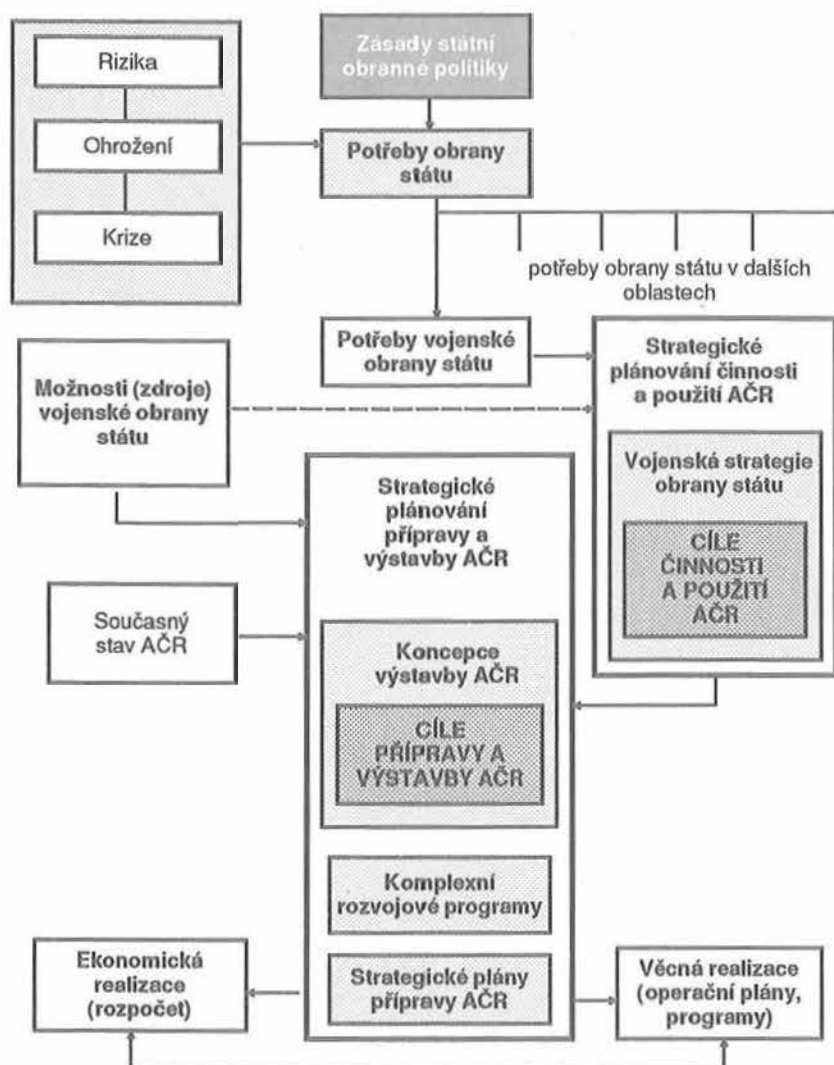
Strategické plánování je, podobně jako plánování na jiných úrovních, vždy vztaženo k určité činnosti konkrétních subjektů v určitém časovém horizontu. V tomto smyslu je proto třeba rozlišit a zároveň respektovat systémové vztahy mezi:

- strategickým plánováním činnosti a použití armády,
- strategickým plánováním přípravy a výstavby armády.

Systémový charakter mají procesy, objekty, okolí, vstupy, výstupy strategického plánování v obou uvedených rovinách. Ač je to nepochopitelné, občas se ne zcela adekvátně respektuje systémový charakter armády samotné a také skutečnost, že její efektivní funkce je zajištěna pouze za podmínky potřebné úrovně všech (samozřejmě účelové stanovených, projektovaných a přiměřeně zabezpečených) komponent. Možný přístup k popisu základních systémových vztahů je znázorněn na obr. 1.

Několik poznámek k uvedenému schématu:

1. Dekompozici vstupu pro stanovení potřeb obrany státu na rizika, ohrožení a krize, již v mnohých materiálech uvedenou, považují za vysoce účelnou. Umožní rozlišit potenciálně destruktivní vlivy, stavy a situace podle závislosti, resp. nezávislosti na obraně ČR a zahrnout vliv věrohodného odstranění a zabránění akutním stavům, včetně vytvoření prostoru pro zapojení vnějších mírových a bezpečnostních aktivit.
2. Absence zřetelně deklarovaných zásad státní politiky v oblasti obrany na úrovni jak doktrinární, tak legislativní je v současnosti závažnou systémovou překážkou efektivních strategických plánovacích procesů.
3. V podrobné systémové dekompozici by bylo nutno zahrnout vztahy mezi vojenskou obranou státu a jednotlivými komponentami nevojenské obrany.
4. Možnosti (disponibilní zdroje) vojenské obrany státu se uplatňují v rovině činnosti a použití armády jako rámcové vymezení prostoru přípustných řešení,

Obr. 1: Základní systémové vztahy strategického plánování

v rovině výstavby a přípravy armády navíc jako vstup pro návrh změn struktury armády a rozdělení prostředků na jednotlivé rozvojové programy.

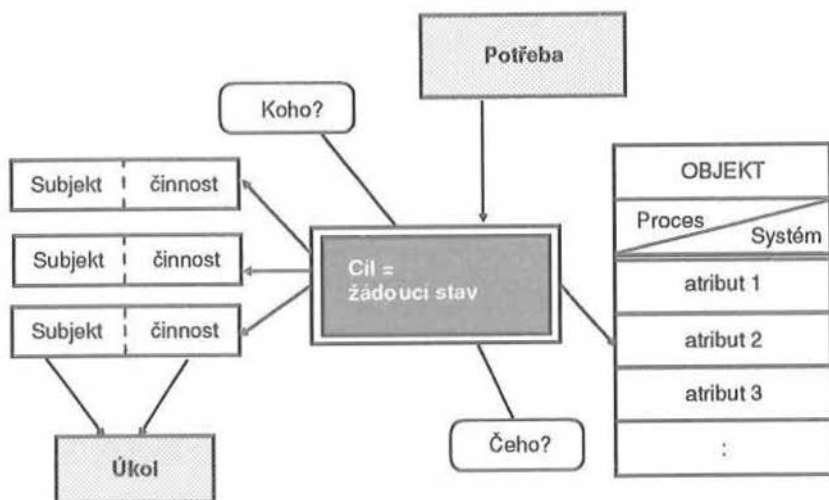
5. Při stanovení hodnot rizik jako podkladů pro určení potřeb a cílů použití a činnosti či následně přípravy a výstavby armády je účelné uvažovat kromě jejich pravděpodobnosti a významu ještě podíl ACR na jejich eliminaci, resp. redukci, a reálnou maximální možnost redukce.

6. Rizika, ohrožení a krize nelze uvažovat jako nezávislá a izolovaná, naopak je třeba adekvátně zahrnout jejich vzájemné vztahy, indukci, synergie a zpětné vazby a rovněž možné záminky vzniku krizových stavů.

7. Potřeby vojenské obrany státu chápou v širším smyslu, tj. včetně integrability do aliance nebo bezpečnostní struktury.

8. Termín „program“ používám ve významu centrálně, pro AČR jako celek koncipovaného, řízeného a realizovaného souboru aktivit k dosažení výrazného kvalitativního pokroku v dané rozvojové oblasti.

Analogicky jako termín „plánování“ nelze ani termín „cíl“ interpretovat izolovaně. Jako atribut žádoucího stavu je vždy vázán na určitý objekt, na kterém je definována soustava atributů. Zároveň má cíl vazbu na jeden nebo více subjektů, které jeho dosažení plánují, připravují a svou činností uskutečňují (viz obr. 2).

Obr. 2 Systémové chápání termínu „cíl“

V tomto smyslu je tedy nutné důsledně rozlišovat cíle:

- ▲ **použití a činnosti armády** (subjekt = armáda, objekt = vojenská obrana státu),
- ▲ **výstavby a přípravy armády** (subjekty = armáda, MO, další resorty, výrobní základna, objekt = armáda).

K problematice **cílově orientovaného řízení** bylo v nedávné minulosti mnoho řečeno a je škoda, že nebylo dopracováno a realizováno. Současné procesy vrcholového řízení se k tomuto přístupu zcela oprávněně vracejí, dochází však, podle mého názoru, k neadekvátnímu odmítání nutných mezikroků, vytvářejících okolí cílů, a to **potřeb** a **úkolů**. Postavení těchto termínů je již naznačeno v obr. 1. Potřeba je vstupem při stanovení cíle a představuje jeho objektivní společenskou užitečnost. Úkoly mají význam v případě, že cíle (na nižších rozlišovacích úrovních) jsou dosahovány vzájemně provázanou činností více subjektů, což je většina oblastí použití a činnosti i přípravy a výstavby armády. Pokud úkoly odrážejí racionálně stanovené dílčí činnosti vhodných subjektů, technologicky usnadňují a ekonomicky zprůhledňují celý proces, není nutno se používání termínu „úkol“ vyhýbat.

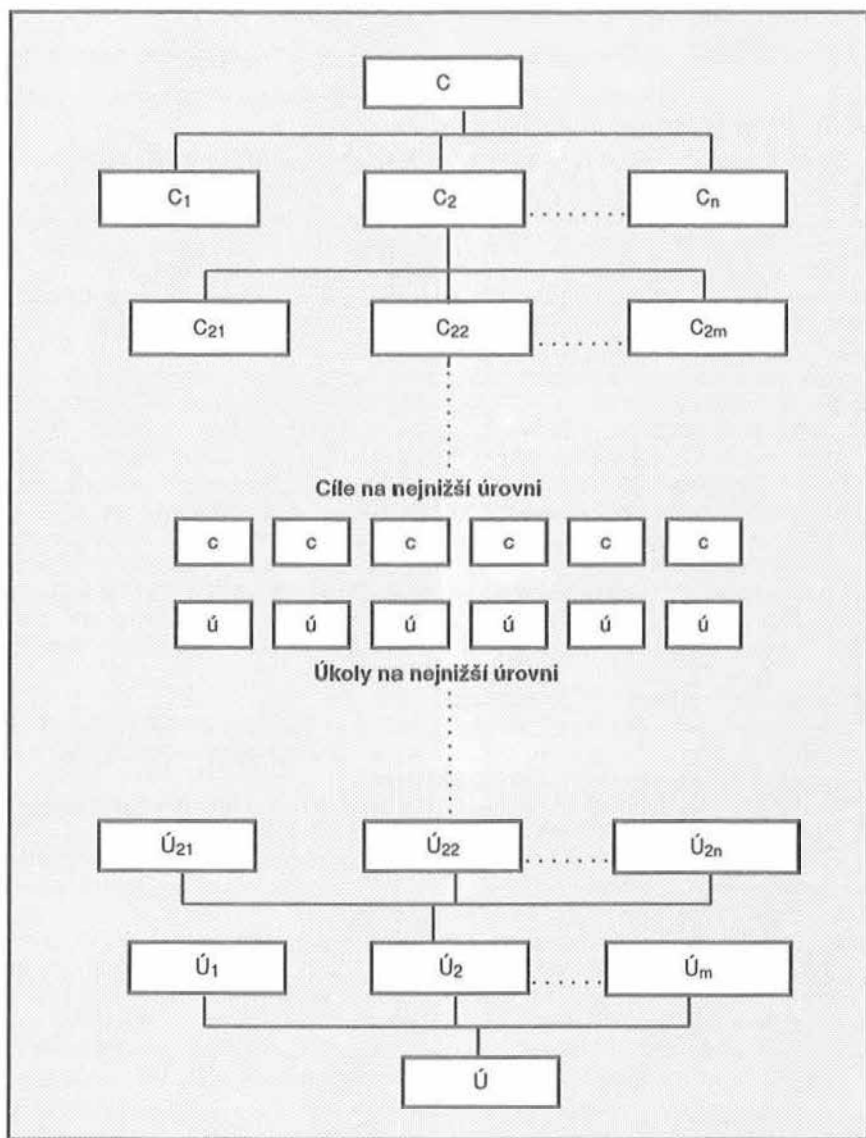
Tato úvaha má význam při **dekompozici cílů**. V případě dobré strukturalizace, tj. slabé provázanosti cílů a subjektů jejich plnění (např. při stanovení cílů pro logistiku), lze dekompozici provést standardní systémovou metodou, tj. nejprve vyčerpávajícím způsobem postupnou analýzou stanovit „CO?“ (cíle) a v druhém kroku „JAK?, KDO?, KDY?“ (úkoly). V opačném případě (např. pro součásti armády aktivně zapojené v bojových činnostech) je možno použít smíšený postup (potřeba - cíl - úkoly), který lépe vystihuje reálný charakter „špatné strukturovanosti“. Oba postupy jsou znázorněny na **obr. 3a, b** (P, C, Ú označuje potřeby, cíle a úkoly).

K tomuto problému několik poznámek:

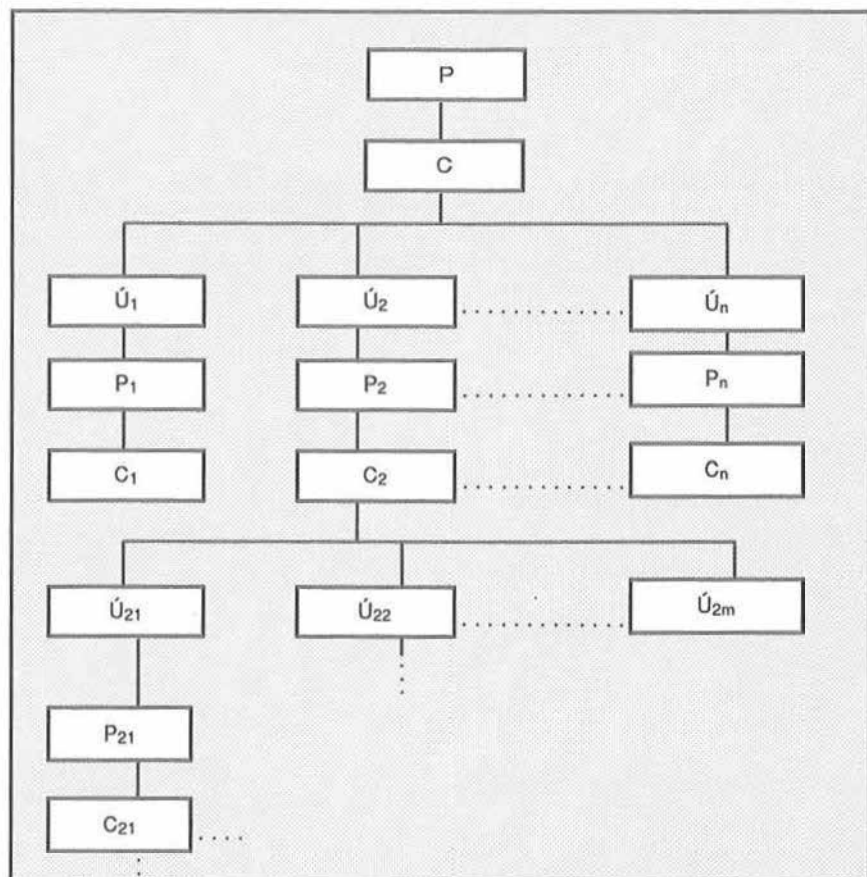
1. Dekompozice cílů má podstatný význam a je nezbytná pro formulaci kritérií jejich splnění (teprve od určité rozlišovací úrovně lze **formulovat kritéria konkrétně**, s možností korektní kvantifikace).
2. Reálný charakter strukturovanosti a vztahů je nutno respektovat a náležitě **formalizovat a algoritmizovat** i u potřeb, cílů a kritérií.
3. Neadekvátní zjednodušování v této oblasti strategického plánování může podstatně zkreslit výsledky aplikačních aktivit (stanovení programů, návrh rozdělení zdrojů, plánování na nižších úrovních).
4. Potřeby (a tedy i cíle) výstavby armády nelze přímo odvozovat od rizik, ohrožení a krizí, které má armáda eliminovat nebo redukovat, a dokonce ani ne pouze od potřeb (a cílů) činnosti a použití armády. Je **nutno uvažovat i daný stav armády** a jejich komponent (za určité situace je např. nutno preferovat výstavbu v dlouhodobě zanedbávané oblasti s nedominantním přímým uplatněním ve vojenských akcích při redukci nebo eliminaci rizik, ohrožení a krizí).

Je zajímavé, že i při aplikaci nového přístupu k ekonomickému řízení **přetrvává nehomogenní členění výdajů** na:

- osobní,
- provozní,
- investiční.

Obr. 3 a): Dekompozice cílů - oddělený postup

Obr. 3 b): Dekompozice cílů - smíšený postup

Systémově nekorektní je i členění obranných zdrojů na osobní, materiálně technické a finanční. Jak známo, **obranu státu nelze koupit a zaplatit**. Finance představují pouze prostředek pro udržení stávajících a získání nových lidských a věcných zdrojů se zajištěnými informacemi, energií a službami. Diskutabilní se rovněž jeví v podmínkách AČR, vedle organizační struktury, zavádění „programové struktury síl“. Nedávno vytvořená organizační struktura vychází z funkcí armády,

a navíc zapojení do aktivit různého typu lze snadno systémově ošetřit příslušnou (proměnlivou podle konkrétní situace) indikací u každého prvku. Na klasické rozpočtové otázky:

- komu?
- za jakým účelem?
- na co?
- kolik?

je třeba aplikovat struktury odpovědí homogenně a jednoznačně, s nemožností vykazovat v zásadě stejné výdaje různým způsobem (příkladem mohou být mzdy a platy v oblasti vědy, technického rozvoje a školství). Z uvedených čtyř otázek jsou odpovědi na první a poslední jednoduché (prvky organizační struktury - s příslušnou indikací a hodnotou, resp. finanční částky v tis. Kč).

Na otázku „na co?“ je systémově čistý seznam odpovědí:

- osoby,
- techniku a materiál,
- objekty,
- energii,
- informace,
- služby (nakupované v civilním sektoru),

a to ve **věcné a finanční dimenzi**.

Škálu odpovědí na otázku účelu považuji za nejvhodněji strukturovanou takto (na nejnižších rozlišovacích úrovních, tj. AČR, GŠ):

■ **příprava AČR a její zajištění**

* **provoz**

- zařízení,
- techniky.

* **výcvik vojsk a přípravu štábů**

* **zabezpečení:**

- zdravotnické,
- materiálně-technické (včetně PHM),
- proviantní,
- výstrojní,
- topo-geodetické,
- informační,
- komunikační - a další.

■ **výstavba AČR**

* **transformace (TAČR),**

- redukce,
- redislokace,
- reorganizace, restrukturalizace.

* **modernizace** (MAČR) - rozvojové centrálně koncipované a řízené programy:

- profesionalizace,
- informatizace,
- vyzbrojení,
- vzdělání - a další.

■ **vrcholové řízení** (top-management).

■ **zahraniční aktivity** (peace-keeping, peace-making,...).

Struktura výdajů je schematicky znázorněna na **obr. 4**.

Termín „program“ (a rovněž „komplexní program“, „dílčí program“) považuji za vhodné používat v u nás tradičním smyslu a neoznačovat jím prvky speciálně vytvořené (např. „funkční“) struktury. Za samozřejmost pokládám důsledné oddělení vojenských a nevojenských výdajů resortu MO mimo AČR a odvodů do státního rozpočtu.

Metodologické problémy zavádění nového systému

Je jisté, že každý den uplatňování starého způsobu hospodaření vede ke ztrátám a jsem přesvědčen, že každý odpovědný, myslící a informovaný příslušník AČR na své úrovni chápe nutnost rychlé změny. Stojíme však, zejména na strategické úrovni, před úkolem nadmíru obtížným, jehož vyřešení musí být stejně tak rychlé jako kvalitní. Nelze přecházet od jedné formálnosti a neprůhlednosti k druhé, nelze budovat složité neživotaschopné monstrum, ale ani znásilňovat realitu, nerespektovat podstatné vlastnosti, vztahy i omezení a hledat příliš zjednodušená formální řešení. Zásadní význam má systémová a metodická připravenost nového způsobu strategického plánování výstavby armády, jeho sladění s ekonomickým a finančním plánováním, rozpočtováním a kontrolou.

Systémovou připravenost vidím v korektním popisu systému se všemi náležitostmi (prvky, vazby, okolí, vstupy, výstupy, funkce, řízení, cena). Zejména se to týká vymezení pravomocí a odpovědností ve vazbách mezi subjekty plánování a přípravy vstupních podkladů. Do této oblasti patří i projekt informačních vazeb a sítový graf návaznosti činností vlastního systému i procesu jeho zavedení. Zahrnuji sem i problém jednotné terminologie.

Metodická připravenost lidského faktoru je prvořadou podmínkou úspěšného zavedení každého nového procesu. Nelze ji ovšem redukovat na vydání formálního materiálu, s případným vydáváním obecnosti a „poskytnutí prostoru“ za ctnost z nouze. Nároky na metodickou přípravu pracovníků, participujících na realizaci procesu, podstatně klesnou při jeho transparentním, korektním, věcném a systémovém vyřešení a náležitém dokumentování. Optimální je situace s vnitřním osobním ztotožněním pracovníků se zaváděným procesem.

Kvalitě lidské složky všech řídicích procesů, a procesů top-managementu zejména, **neprospívá permanentní nestabilita a nejistota**, navíc nemotivované objektivními funkčními potřebami a pracovními výsledky. Nemám na mysli pouze

KOMU ?	STRUKTURA AČR	indikace a ohodn. prvků	ZA JAKÝM ÚČELEM?															
			PŘÍPRAVA						VÝSTAVBA				TOP - MANAG.	ZÁHR. AKT.				
			Provoz		Výcvik vojsk a příprava štábů		Zabezp.		TAČR		MAČR							
				...		...		...		..		..						

Struktura prvku matice:

	NA CO?						
	OSOBY	TECH. + MAT.	OBJEKTY	ENERGIE	INFORM.	SLUŽBY	CELKEM
VĚCNĚ							-
FINANČNĚ							

Obr. 4: Struktura výdajů

osobní rovinu, ale především rovinu organizační, zejména vytváření nových organizačních prvků (úřadů, center, středisek,...). **V oblasti strategického plánování a ekonomického řízení nelze improvizovat a věci řešit povrchně, rutinně, bez invence, kvalifikovaných odhadů a v určitých situacích i bez připuštění přiměřeného rizika.** Dopady rozhodnutí a zejména včas neindikovaných a „nezapouzdřených“ chyb jsou podstatné a dlouhodobé. Proto činnosti a vztahy jednotlivých subjektů musejí být, samozřejmě v dobrém smyslu, vyladěny. Celkové klima v tomto prostředí musí vytvářet podmínky pro tvůrčí práci a zároveň pro okamžitou indikaci a eliminaci neodbornosti, povrchnosti a preferování osobních zájmů jakožto vážných rizik pro efektivní plánování výstavby AČR. Opak, tj. permanentní nestabilita, vytváří podmínky pro stabilní mělkost a nízkou kvalitu práce.

Stejnou pozici má i **časová dimenze prací.** Metoda, či spíše strategie „horké jehly“ je trvale neúnosná, a to jak při zpracování, tak i projednání a připomínkování často těch nejdůležitějších materiálů, oblast SPPr nevylímáje.

Jak jsem již naznačil, je nutno systémově popsat vztahy mezi komponentami plánovacího procesu (rizika a cíle). U tak složitého procesu, jako je vojenská obrana státu, resp. systému, jako je armáda, je nutno vytvořit soustavu atributů a z jejich žádoucího stavu vyvodit soustavu cílů, soupis cílů a po jejich ohodnocení seznam cílů. K zajištění potřebné vypovídací schopnosti a aplikační využitelnosti je třeba počítat řádově s 3 až 4 úrovněmi a několika stovkami cílů. Podobný rozsah bude mít seznam kritérií. Proto je nutno k realizaci nových přístupů plánování výstavby AČR **využít výpočetní techniku s potřebným programovým vybavením, informační (datovou) bázi a komunikační prostředí.** Je zajiště účelné, aby **technické a technologické vybavení bylo moderní, ale zároveň přiměřené** svému účelu a možnostem AČR. Prosazovaná preference prvků struktury AČR, přímo zúčastněných na eliminaci a redukci rizik, vede, doufám, že k oprávněné, domněnce, že sám Systém plánování, programování a rozpočtování bude ve svých vlastních nárocích subtilní a vysoce hospodárný.

V procesu tvorby nového systému plánování výstavby AČR nelze kopírovat postupy a metody armád nesrovnatelných s AČR. U armády nelze plně uplatnit ani přístupy řízení civilních neziskových organizací; u nich lze efekty činnosti měřit a funkci řídicího systému prakticky ověřit a vyladit. V případě obrany státu a armády tato možnost téměř odpadá, a navíc hraje značný význam podstatný nepoměr dynamiky vývoje vojensko-politické situace a tempa výstavby armády. Nezbyvá než, na potřebné poznatkové a metodologické bázi, zapojit vlastní intelekt a využít týmovou práci s účelovou konfrontací názorů.

K cíli nevede ani povrchní improvizace, ani numerický perfekcionalismus. Plány, zejména na strategické úrovni, je nutno podložit **modelovými výpočty** a objektivizovat využitím **expertizních metod.** Modelově je však třeba **ověřit i fungování samotného plánovacího systému.** V tomto smyslu i v otázkách terminologie, systémové dekompozice objektů a procesů strategického plánování stále zůstává důlna potřebám pohotového servisu a metodologické pomoci vrcholovému řízení AČR vědecká základna a vysoké školy.

V článku jsem z pochopitelných důvodů nemohl rozebrat celou problematiku plánování výstavby armády a jeho ekonomických aspektů. Dalšími zajímavými problémy jsou např. inverzní postupy při plánování a rozpočtování, analýza prahových hodnot nebo reprezentace zabezpečujících prvků na úrovni logistiky, resp. správní části MO. Jiné problémy nepochybně vyplynou v procesu aplikace nových přístupů a zavádění nového systému plánování. Není však nutno čekat až na tuto etapu. Řadu problémů zkvalitnění a zvýšení efektivnosti na úrovni výstavby a přípravy AČR, i na úrovni jejího plánování lze vyřešit s předstihem. **Průnik mezi strategickým plánováním výstavby AČR a plánovací fází SPPR je značný,** a proto lze využít v obou směrech náměty vzešlé nejen z nařízených aktivit, ale i z tvůrčí, konstruktivní diskuse. Ta, pochopitelně, nemůže suplovat odbornou práci profesionálních složek, může však vnést nové pohledy a upozornit na případné chyby. Diskuse k této problematice, pochopitelně časově omezená, je, podle mého názoru, v současné situaci, možná a účelná. Vždyť nejde o nic menšího, než o nalezení optimálního způsobu plánování a rozpočtování výstavby AČR!

* * *

Technický dovětek:

Postrádám účinnější, rychlou praktickou zpětnou vazbu mezi čtenáři a autory článků, a proto doporučuji uvádět u autorů kontaktní údaje. (K čemuž se redakce přiklání a bude respektovat požadavky autorů.) Odezvu na svůj článek uvítám na tel. č. 02/330/42683.

Transformační proces AČR a obranné zdroje

Pro AČR je nyní charakteristický rozsáhlý transformační proces. Projekt tohoto procesu je globální. Zasahuje celou dosavadní strukturu AČR, naprosto mění (resp. by měl měnit) naše dosavadní způsoby uvažování a kulturu myšlení. Soudobé a následně očekávané změny jsou svojí strukturální hloubkou natolik pronikavé, že lze aforisticky říci, že jisté je v soudobých setrvalostních funkcionálních a jiných vazbách AČR pouze to, že nic není jisté.

Jednou z oblastí, kde probíhá proces transformace AČR, je rozdělování zdrojů - alokace zdrojů. V ní se požadavek transformace projevuje ve formě přechodu na nový systém řízení zdrojů, který byl projednán a schválen na 4. kolegiu ministra obrany ČR dne 26. 7. 1993. Zaváděný systém je v rezortu obrany znám pod názvem systém plánování, programování a rozpočtování (SPPR). Řeší problém alokace lidských, věcných a finančních zdrojů vyčleněných společností pro potřeby obrany.

Vzhledem k ostatním oblastem transformace AČR má tato oblast vysokou prioritu. Proč? Z jakého důvodu?

Základní důvody vysoké priority transformace procesu alokace obranných zdrojů jsou následující:

1. zdroje jsou vzácné, a tedy omezené (limitované),
2. zdroje potřebné pro činnost a výstavbu AČR jsou veřejné,
3. transformace procesu rozdělování zdrojů vyvolává sekundárně i přeměnu jiných oblastí.

Již z těchto základních naznačených důvodů je zřejmé, že vysoká priorita alokace zdrojů není v procesu transformace naší armády nahodilá.

Armáda ČR, jak známo, je součástí tzv. veřejného sektoru. Proto jsou pro její činnost přidělovány veřejné zdroje. Protože jsou tyto zdroje veřejné, má z tohoto důvodu veřejnost právo vědět, zda organizace (tedy v tomto případě armáda), která tyto zdroje spotřebovává, je důvěryhodná - a zda spotřebovává přidělené zdroje efektivně.

Chceme-li v podmínkách transformace Armády ČR naplnit podmínku důvěryhodnosti, znamená to především umožnit veřejnosti kontrolu, zda vykonávaná činnost je v souladu se zájmem veřejnosti. To může veřejnost zjistit za podmínky průhlednosti (transparentnosti) činností, které armáda produkuje.

Efektivní spotřeba přidělených zdrojů vyžaduje pak vypracovat a nabídnout veřejnosti kritéria, podle kterých je možné efektivnost exaktně stanovit.

V armádách zemí vyspělých demokracií jsou požadavky důvěryhodnosti a efektivnosti armády týkající se oblasti využívání zdrojů zakomponovány systémově do vrcholového managementu - do podoby systémů řízení zdrojů. Přestože se tyto systémy svojí modifikací liší, mají společné to, že svojí podstatou umožňují dosáhnout co nejlépe možné kombinace disponibilních zdrojů a jejich alokaci ve vztahu k cílům armády. Tyto systémy jsou ponejvíce známy pod názvem PPBS (zkratka PPBS - Planning, Programming and Budgeting System) - čili systém plánování, programování a rozpočtování (SPPR).

Proto také bylo rozhodnuto již v Koncepci výstavby AČR do r. 1996 zavést tento systém do podmínek rezortu MO.

Zavádění SPPR je (a bude) náročným procesem. Náročný na způsob řízení a náročný i administrativně. K jeho zavádění je utvářena důkladná počítačová podpora v rámci zavádění informačního systému k podpoře finančních činností v rezortu.

Realizace procesu SPPR nastoluje celou řadu problémů a otázek. Z tohoto hlediska jde o unikátní problém. Pečlivě se vyhodnocují všechny nám dostupné obdobné systémy armád zemí, kde je tento systém v různých modifikacích zaveden. Zároveň se nám jeví, že není nezbytné procházet celou složitou cestu, jež si zavádění SPPR kleslo v zemích, které byly jeho průkopníky. My jsme, resp. můžeme být ušetřeni s tím spatřovaným hledáním a experimentováním. Proto také máme i jedinečnou šanci, jak s respektováním specifiky našich podmínek hledat a nalézt zkratku, jak efektivně provést transformaci AČR i v oblasti alokace zdrojů.

K tomu samozřejmě potřebujeme najít i odpovídající strategii transformace. I zde je možné se nechat inspirovat tím, co je již ve světě vymyšleno, ověřeno a známo v odborné literatuře pod názvy transformační řízení, řízení za turbulence, situační řízení, muddle through atd.

Soudobá manažerská teorie popisuje tři základní změny a na nich založené strategie řízení - změnu přírůstkovou (inkrementální), transiitní a transformační. Tyto tři druhy změn zároveň představují také tři roviny (ale i formy) odpoutávání se od minulosti.

① **Inkrementální změna** je taková, kdy se postupuje pomalými přírůstky (inkrementy) k transformačnímu cíli.

Je to jedna z možných variant, pro níž mluví empirická zkušenost „spěchej pomalu.“ Základní nevýhodou této strategie ale je samotná inkrementovaná (malými přírůstky dosahovaná) změna. Proto ji také manažerská teorie označuje pojmem „vývojová změna“.

② **Transiitní změna** je takovou strategií, kdy změna svým rozsahem přesahuje pouhý přírůstkový vývoj. Je změnou, pro níž je používán přívlastek „revoluční.“ Podstata transiitní strategie je v tom, kdy místo předchozích (starých) pravidel a postupů nastupují pravidla nová. Osvědčuje se tam, kde např. dochází k podstatné reorganizaci organizace z důvodu její početní redukce, podstatného zvýšení požadavků na výkon apod.

Zásadní odlišnost transiční změny od inkrementální je v tom, že při ní dochází ke kvalitativnímu skoku na vyšší úroveň.

③ Třetí možností je **strategie transformační změny**. Je to permanentní transiční změna - tedy změna změny. Při ní se v procesu řízení uvažuje o neustálém tvůrčím procesu „předělávání“, resp. aktualizování.

Transformační změna je z uvedených alternativ pokládána za nejvhodnější tam, kde je akutní potřeba „něco rychle dohánět“, odpoutávat se od setrvalosti.

Uvedené změny jsou možnostmi a variantami i v našem rozhodování, kterou změnou se v procesu transformace vydá. Je samozřejmě věcí vrcholového managementu, která strategie transformace bude upřednostňována.

Skutečností zůstává, že přeměnu naší armády obecně, a v oblasti řízení zdrojů zvláště, bychom měli chápat jako příležitost zachytit transformací současné světové trendy a následně se na nich partnersky plnohodnotně podílet.

V oblasti řízení zdrojů to znamená mj. přijmout mnohem větší volnost (a tím i zodpovědnost!) v rozhodování, neuvažovat toliko v deterministických kategoriích, ale připouštět i jiné alternativy. Neudivuje proto, že soudobé, ve světě zavedené systémy řízení zdrojů, opustily v oblasti managerského rozhodování přísně direktivní způsob řízení. Jsou založeny na takové managerské kultuře, která předpokládá tvořivé a samostatné postupování a rozhodování řídicích subjektů a vede v procesu hledání variant řešení k uvolňování tvrdých, rigorózních rozhodnutí na straně jedné, a naopak, posiluje alternativní způsoby řešení problémů.

K tomu je nutno podotknout, že nejen v Armádě ČR, ale i v jejím okolí dochází vlivem turbulence a nejistot ke změnám struktur i ke změnám v praktickém konání. Řízení v takových neurčitých podmínkách klade vysoké nároky na schopnosti managementu - a to zejména v oblasti požadavků na modernizaci operací, systémovou transformaci, urychlení procesů a změn.

I samotný zaváděný SPVR v sobě samém přináší náměty na diskusi o mnohých otázkách:

- Pracovat metodou indukce nebo dedukce?
- Utvářet již nyní pevné organizační struktury v systému řízení zdrojů nebo především produkovat jeho systémově transformační činnosti?
- Opírat postupy o měření nebo zvažování?
- Používat exaktní výpočty a procedury nebo intuici a fantazii?
- Postupovat striktně normotvorně nebo spíše dávat akcent na tvořivost a volnější pravidla činnosti?

V neposlední řadě je potřebné souběžně řešit otázky:

- Jak motivovat lidi?

- Jak stanovovat cíle a delegovat práva i odpovědnosti?

V této souvislosti zbývá snad podotknout, že transformaci nelze vyřešit pouhou reorganizací, novým organizačním řádem, pouze jasným definováním nových práv a povinností (nových působností), přesnými pokyny a směrnicemi. **Samotná reorganizace a pouhá změna působností nestačí.** Musí být systémovou přeměnou zakotvenou na moderních manažerských způsobech řízení, na vytváření nové kultury manažerského myšlení. Vidíme v tom cestu, jak naplnit jednu z idejí transformačního řízení - komprimaci času.

Čas nabývá v soudobé době zvláštního významu. Nestačí pouze „šetřit časem“ nebo být „jen“ usilovnějším. Za důležitou ideu při transformačních procesech lze považovat souběžné překonávání předchozího postupného způsobu práce způsobem novým.

Z tohoto hlediska se tedy jeví, že při zavádění nového systému řízení zdrojů je oprávněné se přednostně orientovat na produkování nových činností, jichž, jak ukazují dosavadní počáteční zkušenosti ze zavádění SPOR, se **iniciativně, samostatně a participativně** zmocňují ty složky na vrcholové úrovni managementu rezortu obrany, které jsou nejvíce přizpůsobivé měnícím se podmínkám. Zdá se tudíž, že jít cestou požadavku „nejdříve postavte nové pevné organizační struktury na úrovni vrcholového managementu rezortu a přisoudíme jim určité činnosti nově se tvořícího systému“, není nejvhodnějším řešením. V turbulentních, dynamicky se proměňujících podmínkách řízení je vhodné postupovat tak, že „pevné“ organizační struktury jsou výsledkem syntézy a adice nově produkováných činností.

Činnosti SPOR jsou produkovány v cyklicky se opakujících procesech, které jsou obsahem fáze plánování, programování a rozpočtování.

Samotný tento systém je zahájen fází plánování. Z rizik jsou definovány národní a bezpečnostní zájmy ČR, stanovena její bezpečnostní politika, strategie obrany státu, vojenská strategie a cíle AČR. Protože dosud není k dispozici oficiální nadrezortní dokument Strategie obrany ČR, ani není ještě vydána Vojenská strategie ČR, bylo rozhodnuto, že bezpečnostní rizika naší republiky a z nich odvozené cíle Armády ČR budou stanoveny na základě Konceptu výstavby AČR do roku 1996.

Aby byly splněny cíle armády, je nutno najít (definovat) cesty a prostředky, jak cíle realizovat. Těmito cestami a prostředky jsou programy. Programy jsou obsaženy v programové struktuře. Programová struktura má funkční charakter. Učleňuje, seřazuje hlavní programy, programy a programové elementy účelně - ve vztahu k určitému cíli armády.

Do programové struktury je zařazena každá jednotka, resp. útvar rezortu MO. Za základní plánovací a programovací jednotku (programový prvek) lze považovat prapor (v brigádním stupni organizace), úřad, odbor, ústav, vojenskou školu atd.

Programové prvky jsou v programové struktuře agregovány (resp. začleněny) do programů a hlavních programů. Kritériem tohoto začlenění je společný účel a cíl činnosti určitých programových prvků - např. eliminace rizika pozemního útoku. Výsledkem je Programový plán.

Programový plán je závěrečným dokumentem programovací fáze. Projednává jej Rada pro plánování a řízení zdrojů resortu MO (dále jen Rada), která je stálým poradním orgánem ministra obrany ČR v oblasti řízení zdrojů. Radě předsedá náměstek ministra obrany, který je i pověřen ministrem obrany ČR zavést SPPR do podmínek resortu MO.

Každý programový prvek plní v rámci programové struktury určitý cíl. Tyto cíle jsou souhrnně vyjádřeny v dokumentu Plán zdrojů - v části seznam cílů. Rovněž dokument Plán zdrojů (obsahujících lidské, věcné a finanční zdroje) projednává Rada jako základní plánovací dokument, který vydává ministr obrany ČR.

K tomu, aby byly cíle splněny, jsou organickým nositelem cíle (programovým prvkem) formulovány prostředky a cesty k jejich naplnění. Je navrhováno, aby formulace těchto cest a prostředků patřila do kompetence každého nositele cíle (praporu, odboru, úřadu, školy, zařízení). Z tohoto hlediska by pak každý nositel cíle měl právo požadovat takové prostředky a zdroje (věcné, lidské, finanční), které považuje za optimální vzhledem k plnění cíle a k dostupnosti zdrojů. Jím zpracované alternativní návrhy (např. na bázi náklady - užitek) se pak mohou stát předmětem jednání Rady, která k nim zaujme doporučující (nedoporučující) stanovisko. V souladu s Plánem zdrojů bere přitom na zřetel omezené (vzácné) zdroje a posuzuje naléhavost plnění daného cíle z hlediska jeho priority v systému všech cílů AČR.

V procesu programovací fáze je navrhováno, aby každý programový prvek měl určeného správce programového prvku. Vztah správce a programového prvku může být 1:n, tzn., že jeden správce může být přiřazen více programovým prvkům. Správce programového prvku je vybírán tak, aby byl schopen na požádání zdůvodnit veškeré údaje a souvislosti týkající se programového prvku.

Správce programového prvku zodpovídá za přesnost, včasnost, věcnou správnost a aktualizaci údajů uvedených v Kalkulačním listě programových prvků. Tento Kalkulační list je dokumentem fáze programování. Vyplňuje jej každý programový prvek. K tomu má k dispozici finanční standardy. Finančními standardy se rozumí závazné plánovací finanční normy na dané rozpočtové období, na jejichž základě se plánují výdaje a náklady.

Obsah Kalkulačního listu programového prvku je určen tak, aby umožnil tvorbu sestav vyjadřujících stupeň plnění stanovených cílů (stupeň eliminace rizik) a sestavy návrhu rozpočtu (s různým stupněm agregace) ve členění dle:

- ▲ rozpočtových položek,
- ▲ programové struktury,
- ▲ organizační struktury.

Na základě kalkulačních listů všech programových prvků je možné sestavit návrh Programového plánu a za počítačové podpory vytvořit jednotlivé sestavy návrhu rozpočtu.

Sestavy návrhu rozpočtu jsou informací, která umožní prokázat, zda bylo dosaženo co nejlépe možné kombinace zdrojů alokovaných ve prospěch činnosti

a výstavby AČR v rámci rozpočtových možností. Zároveň obsahují odpověď na otázky:

- proč byly tyto zdroje alokovány,
- jaké zdroje byly alokovány,
- kam byly tyto zdroje alokovány.

Návrh Programového plánu a rozpočtu projednává Rada a doporučuje jej ke schválení ministři obrany ČR.

* * *

To je tedy stručně nastíněný soudobý postup zavádění SPPR. V současné době jsou vydávány, resp. připraveny k vydání všechny základní dokumenty jednotlivých fází zaváděného systému řízení zdrojů. Strategickým cílem je, aby v r. 1996 byl sestavován rozpočet vojenské kapitoly MO již podle nové struktury. V tomto roce bude návrh rozpočtu sestavován ve dvojí podobě - dosavadní a zároveň i nově navrhované.

Klasifikace výdajů na obranu v mezinárodním systému strategického plánování obrany

Projekt Partnerství pro mír (Brusel: 10. 1. 1994) vyzývá všechny státy, zapojené v Severoatlantické radě pro spolupráci (NACC) a v „Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě“ (KBSE) ke spolupráci. Konkrétní spolupráce mimo jiné vede k transparentním rozpočtům na obranu, podporující demokratickou kontrolu ministerstev obrany.

K navazování a postupnému prohlubování nabízené konkrétní spolupráce Armády ČR s NATO v uvedené oblasti je naléhavé, aby se věcně příslušní odborníci Ministerstva obrany a Generálního štábu AČR naučili používat „společný jazyk“, umožňující nerušenou komunikaci a zajišťující slučitelnost a vzájemnou srovnatelnost údajů mezi AČR a armádami NATO. Používání jednotného systému klasifikací a definic, přijatý v NATO, by se měl stát i v rezortu MO v procesu strategického plánování obrany, zejména potom v systému plánování, programování a rozpočtování předmětem zájmu.

* * *

Systém klasifikací a definic zahrnuje tyto základní principy:

- obecná slučitelnost na makroekonomické úrovni,
- bere se v úvahu, že teorie a praxe plánování, programování a rozpočtování, účetní evidence a statistické vykazování jsou v jednotlivých armádách rozdílné,
- pokud je v jednotlivých zemích význam určitého pojmu různý, potom se vyjadřuje údaj ve shodě s definicí platnou v NATO.

I. Základní pojmy

1. Výdaje na obranu - obecná definice

Výdaje na obranu jsou pro účely NATO definovány jako výdaje národních vlád vynaložené specificky na uspokojení potřeb ozbrojených sil.

2. Výdaje

Výdaje za sledované období zahrnují platby, které byly v tomto období realizovány, a to i tehdy, když pro národní účely mohly některé z nich jít na vrub rozpočtu předcházejícího období. Datum, kdy byla platba realizována znamená datum, kdy byl uskutečněn fyzický převod peněz, nebo jestliže platba byla realizována šekem, datum vydání šeku. Ve výjimečných případech, kdy nejsou k dispozici záznamy na

datu vydání konečného povolení platby s tím, že průměrný interval mezi povolením a realizací platby je relativně stálý a trvá jen několik dnů. Výdaje zahrnují jen skutečně realizované platby. Hypotetické náklady (např. ztráta výnosu v důsledku daňových úlev při vládních transakcích) nepředstavují platby.

3. Národní vlády

Použití termínu „národní vlády“ omezuje „výdaje na obranu“ pouze na výdaje ústředních vlád členských zemí a vylučuje výdaje státních (zemských), oblastních (krajských), místních a obecních orgánů.

4. Bezpečnostní síly

Výdaje na „bezpečnostní síly“ (četnictvo, celní orgány, gardy apod.) se zahrnují jen v případě, že tyto síly jsou cvičeny ve vojenské taktice, jsou vyzbrojeny jako vojenské síly a v případě války se plánuje, že budou operovat jako jednotky pod vojenským velením.

5. Koloniální síly

Výdaje na „koloniální síly“ se zahrnují jen v případě, že výdaje jsou vynakládány z rozpočtu jejich domovské země, a za předpokladu, že jsou klasifikovány jako ozbrojené síly.

6. Platby za válečná odškodnění a platby veteránům

Odškodné za válečná poškození a náhrady poskytované veteránům se do výdajů na obranu nezahrnují.

7. Důchody vyplácené osobám ve službě

Výdaje na dva základní druhy sociálního pojištění vojáků a občanských zaměstnanců jsou uváděny buď samostatně, nebo v kombinaci:

- pro personál v činné službě jako příspěvky zaměstnavatelů na sociální pojištění jako součást nákladů na platy,
- pro osoby ve výslužbě jako platby v hotovosti vyplácené přímo vládou (tyto platby jsou prováděny proto, že v době, kdy osoby ve výslužbě pracovaly, byl příspěvek jejich zaměstnavatelů na sociální pojištění příliš malý).

8. Vytváření zásob

Zahrnují se výdaje na vytváření zásob válečných rezerv hotové vojenské výzbroje nebo zásob určených pro přímé použití ozbrojenými silami. Výdaje na vytváření zásob průmyslových surovin nebo polotovarů se nezahrnují a to ani v případech, kdy takové materiály jsou určeny hlavně nebo výlučně pro výrobu vojenské výzbroje.

9. Civilní obrana

Výdaje na civilní obranu se nezahrnují.

10. Vyzbrojování obchodních lodí

Výdaje na vojenskou výzbroj instalovanou na obchodní lodě se zahrnují v případech, kdy takové výdaje jsou vynaloženy z vládních fondů. Náklady na instalaci a stavební úpravy nezbytné pro uskutečnění takové instalace se nezahrnují.

11. Výzkum a vývoj

Náklady na výzkum a vývoj se uvádějí pokud se vztahují k položkám zahrnutým do definice NATO. Kromě toho, jestliže je to možné, jednotlivé země specifikují výzkum a vývoj vztahující se k hlavní výzbroji.

V úvahu přicházejí dva případy:

- výdaje na výzkum a vývoj jsou integrální součástí rozpočtu vztahujícího se ke každé subkategorii hlavní výzbroje a nemohou být rozděleny,

- výdaje na výzkum a vývoj jsou určeny na hlavní výzbroj buď jako souhrnný (globální) rozpočet, nebo jako samostatné rozpočty pro každou subkategorii.

12. Smíšené civilní a vojenské činnosti

Výdaje na smíšené civilní a vojenské činnosti se uvádějí jenom v rozsahu vojenské složky takových činností a jenom když tato složka může být specificky vyúčtována nebo odhadnuta. (Sem mohou např. spadat některá letiště, meteorologické služby, zabezpečení navigace, společné služby akvizice a výzkum a vývoj.)

13. Výdaje zahrnující více než jednu zemi

K zabránění dvojímu započítávání a k co nejpřesnějšímu vyjádření toho, jaké finanční zatížení vojenské výdaje představují, jsou výdaje zahrnující více než jednu zemi uváděny tou zemí, která finanční náklady skutečně nese. Země, které hradí výdaje, které jsou jim druhou zemí refundovány, proto buď tyto výdaje neuvádějí, nebo jestliže je zahrnou, odečtou refundaci.

14. Programy vzájemné pomoci

Pomoc podporující ekonomiku a obranu, vyžadující vklad partnerské země, se nezahrnuje do výdajů na obranu u země, která je dárce. Výdaje partnerské země na obranu se při tomto druhu pomoci proto zahrnují do výdajů na obranu země, která je příjemcem pomoci. Výdaje na vojenskou výzbroj dodávanou jako „konečný cíl pomoci“ se zahrnují do výdajů na obranu v zemi dárce. V zemích příjemců se přijaté hotové výrobky představující konečný cíl pomoci jako výdaje na obranu nevykazují. Stejná situace je i v případě, kdy výzbroj je získávána v zemi dárce nebo v rámci nákupu prostřednictvím zprostředkovatelské země v zemi příjemce, nebo ve třetí zemi. „Finanční pomoc“ je jedním z typů pomoci poskytované jednou členskou zemí jiné členské zemi s cílem usnadnit jí nesení nákladů na obranu. Příslušné částky se uvádějí ve výdajích země, která je dárce a neuvádějí se ve výdajích na obranu země, která je příjemcem pomoci.

15. Společná infrastruktura NATO

Výdaje na společnou infrastrukturu se zahrnují do celkových výdajů na obranu každé země NATO jen v rozsahu čistého příspěvku této země.

16. „Spojenecká podpora“ a podobné platby

Výdaje financované z prostředků spojenecké podpory nebo podobných zdrojů se ve výdajích na obranu zemí, které jsou příjemci této podpory, neuvádějí.

II. Statistické tabulky

Statistické údaje o výsledcích na obranu se uvádějí v standardizovaných tabulkách, které vyjadřují přiděly, skutečné a plánované výdaje na obranu v analytickém členění podle hlavních plánovacích kategorií, subkategorií a podle druhů ozbrojených sil. Tabulky umožňují zemi vyjádřit objem rozpočtů realizovaných nebo plánovaných druhů ozbrojených sil a ozbrojenými silami celkem a upravit tyto rozpočty tak, aby odpovídaly definici výdajů na obranu, platné v NATO. Při vypracování statistických tabulek je nezbytné přesně dodržovat klasifikaci a definice výdajů na obranu.

III. Klasifikace a definice výdajů na obranu

1. VOJENSKÝ PERSONÁL (Kategorie A)

Zahrnuje platby a jiné náklady přímo spojené s vojenským personálem např. výdaje na vojáky z povolání a vojáky konskripční (základní vojenské) služby, výdaje na zálohy v činné službě, výdaje na kadety (žáky vojenských škol), příspěvky zaměstnanců a zaměstnavatelů na sociální pojištění apod. Nezahrnuje důchody vyplácené osobám ve výslužbě v hotovosti nebo výdaje na občanské zaměstnance.

1.1. Platby a dávky (Subkategorie a_1)

Údaje vykazované v této kategorii vyjadřují částky vyplácené vojenskému personálu nebo jejich rodinným příslušníkům a závislým osobám, tj.:

- všechny druhy řádných a mimořádných platů, odměn, příplatků, přídávků a odměn za bojovou činnost,
- náhrady za stravování a ubytování,
- náborové příspěvky za uzavření nebo prodloužení závazku k vojenské službě a odchodné a náhrady při propuštění z vojenské služby,
- příspěvky zaměstnanců na fond sociálního pojištění,
- rodinné přídavky, náhrady vyplácené při úmrtí vojáka pozůstalým a jiné dávky vyplácené přímo vládou, nikoli však dávky vyplácené příspěvkovými fondy sociálního pojištění.

Nezahrnuje příspěvky zaměstnavatelů na fondy sociálního pojištění.

1.2. Příspěvky zaměstnavatelů na sociální pojištění

(Subkategorie a_2)

Zahrnuje příspěvky zaměstnavatelů na fondy sociálního pojištění. Platby v hotovosti, vyplácené vládou přímo vojákům ve výslužbě se do této kategorie nezahrnují.

1.3. Vystrojování (Subkategorie a_3)

Zahrnuje výdaje na stejnokroje a jiné oděvní součástky poskytované vojenskému personálu.

1.4. Stravování (Subkategorie a_4)

Zahrnuje všechny druhy potravin a stravních dávek pro vojenský personál.

1.5. Ostatní výdaje na vojenský personál (Subkategorie a₅)

Zahrnuje:

- výdaje na různé činnosti personálu (vojenské soudy, služby vojenských kaplanů, rekreační zařízení apod.),
- výdaje na cesty v souvislosti s nástupem vojenské služby, změnou trvalého bydliště a odloučením.

Nezahrnuje výdaje na služební cesty spojené s plněním služebních povinností.

2. OBČANŠTÍ ZAMĚSTNANCI (Kategorie B)

2.1. Platby a dávky (Subkategorie b₁)

Zahrnuje:

- mzdy, platy a dávky vyplacené občanským zaměstnancům) včetně mezd dělníků ve skladech zbraní a munice a jiných vládních zařízeních),
- vedlejší výdaje na civilní personál,
- příspěvky zaměstnanců na fondy sociálního pojištění.

Nezahrnuje odměny personálu zabývajícím se výrobou hlavních druhů výzbroje a stavebnictvím. Dále nezahrnuje příspěvky zaměstnavatelů na fondy sociálního pojištění.

2.2. Příspěvky zaměstnavatelů na sociální pojištění

(Subkategorie b₂)

Zahrnuje platby realizované zaměstnavateli do fondů sociálního pojištění.

Platby v hotovosti, realizované vládou přímo občanským zaměstnancům ve výslužbě se do této kategorie nezahrnují.

3. DŮCHODY VYPLÁCENÉ OSOBÁM VE VÝSLUŽBĚ (Kategorie C)

Zahrnuje důchody vyplácené přímo vládou v hotovosti. Nezahrnuje příspěvek zaměstnavatele na sociální pojištění, vykazovaný jako součást nákladů na platy.

3.1. Důchody vyplácené vojákům ve výslužbě (Subkategorie c₁)

Zahrnuje důchody vyplácené vojákům z povolání ve výslužbě vládou přímo v hotovosti. Nezahrnuje důchody nebo platy vyplácené válečným veteránům.

3.2. Důchody vyplácené občanským zaměstnancům ve výslužbě

(Subkategorie c₂)

Zahrnuje důchody vyplácené občanským zaměstnancům ve výslužbě vládou přímo v hotovosti.

4. HLAVNÍ VÝZBROJ (Kategorie D)

Vyjadřuje výdaje pouze na třídy výzbroje specifikované v subkategoriích d₁ až d₁₀. Ostatní výzbroj je zahrnuta v subkategorii g₄.

Zahrnuje:

- platby dodavatelům nebo náklady vzniklé ve státem provozovaných zařízeních,
- dopravní náklady do počátečního místa určení,

- identifikovatelné režijní náklady vztahující se přímo k získání těchto položek vojenské výzbroje a současně s nimi dodávaných náhradních dílů,
- výdaje na výzkum a vývoj jen v případech, kdy jsou zahrnuty v rozpočtu pro každou subkategorii d_1 až d_{10} a nemohou být odděleny.

4.1. Raketové systémy (Subkategorie d_1)

Zahrnuje všechna zařízení spojená s vlastní reaktivní střelou, která umožňují reaktivní střele splnit její funkci v operační oblasti, zejména:

- vypouštěcí zařízení (nastavení mechanismu, plnění nádrží, vypouštěcí šachty a štol, vztyčovací zařízení, zařízení pro zamíření a zážeh motorů),
- zařízení pro zjišťování a sledování cílů,
- výpočetní technika a přístroje pro rozhodování,
- zařízení pro řízení a přenos řídicích signálů a dat,
- prostředky elektronické obrany,
- speciální nástroje pro údržbu raketového systému,
- výcviková zařízení a zařízení pro údržbu (cíle, simulátory).

4.2. Reaktivní střely (Subkategorie d_2)

Jsou definovány jako dopravní prostředky bez posádky, schopné pohybovat se nad zemským povrchem. Jsou řízené, jestliže jejich dráha letu může být upravována vnitřním zařízením ovládaným samotnými reaktivními střelami nebo ovládaným dálkově.

Zahrnuje:

- vlastní reaktivní střely bez ohledu na to, zda jsou používány pro operační nebo výcvikové účely,
- všechna zařízení včleněná do reaktivní střely, zejména pohonná zařízení (motory a startovací rakety),
- zařízení pro navigaci a stabilizaci letu,
- zařízení pro vyhledávání, příjem a přenos dat,
- zařízení pro příjem a integraci povelů,
- zařízení pro vykonání povelů a zařízení elektronické ochrany.

4.3. Letadla (Subkategorie d_3)

Zahrnuje:

- všechna letadla s posádkou,
- výzbroj trvale instalovanou v těchto letadlech,
- trvale instalované elektronické a jiné vybavení,
- specializované pozemní manipulační zařízení specifické pro některé typy letadel,
- všechny letecké motory bez ohledu na to, zda jsou instalovány do nových letounů nebo získány jako náhradní díly současně s dodávkou letadla nebo nezávisle na ní,
- bezpilotní letadla používaná jako cíle pro výcvikové potřeby,
- výdaje spojené s projektováním nových letadel.

4.4. Dělostřelectvo (Subkategorie d_4)

Zahrnuje:

- kanóny a houfnice ráže 37 mm a větší, projektované pro operování jako samostatné jednotky,
- spojené s nimi optické a elektronické bojové zařízení a zařízení pro řízení palby.

Nezahrnuje dělostřelectvo určené pro instalaci v letadlech, bojových vozidlech a na lodích, kanóny ráže menší než 37 mm a všechny minomety, samohybné kanóny a houfnice, které se považují za bojová vozidla.

4.5. Bojová vozidla (Subkategorie d₅)

Zahrnuje:

- tanky,
- samohybná děla,
- ostatní vozidla ze kterých osádka vede voj, bez ohledu na to, zda jsou pancéřovaná nebo ne,
- instalovanou výzbroj, elektronické zařízení a zařízení pro řízení palby.

Nezahrnuje užitková nebo speciální vozidla nesoucí pouze doplňkovou výzbroj nebo pancéřovaná.

4.6. Ženíjní a vojenská železniční výzbroj (Subkategorie d₆)

Zahrnuje:

- ženíjní zařízení pro mostové, stavební, zemní a silniční práce,
- zařízení pro manipulaci s těžkým materiálem,
- skladové zařízení,
- zařízení pro čištění vody,
- systémy pro hromadnou přepravu a distribuci ropy,
- vojenský železniční lokomotivní a vozový park.

Nezahrnuje kolejnice, železniční koleje a tratě nebo železniční spodek a silnice.

4.7. Zbraně a ruční zbraně (Subkategorie d₇)

Zahrnuje ruční a nesené zbraně, kulomety, minomety, reaktivní zbraně, ohňomety, bodáky a jiné zbraně neuváděné jinde, určené především k poškození personálu nebo materiálu nepřítele. Nezahrnuje zbraně určené k instalaci v letadlech, bojových vozidlech nebo na lodích a přístavních plavidlech.

4.8. Dopravní a ostatní nebojová vozidla (Subkategorie d₈)

Zahrnuje:

- automobily, nákladní vozidla a traktory, kolové nebo pásové, používané především pro přepravu nákladů nebo osob, tažení přívěsů, děl nebo jiného zařízení,
- přívěsy, které jsou určeny k tažení těmito vozidly,
- sanitní a hasičská vozidla,
- tahače návěsů a podvozky určené k přepravě různých typů zařízení zahrnutých do jiných kategorií,
- obojživelná vozidla (vznášedla, vylodovací vozidla).

Nezahrnuje traktory určené k provozu jako stroje pro zemní práce nebo ve spojení se zařízením pro zemní práce, jiným ženíjním zařízením nebo železničním parkem. Dále nezahrnuje bojová vozidla.

4.9. Lodě a přístavní plavidla (Subkategorie d₉)

Zahrnuje:

- všechny bojové a pomocné lodě, hlídkové lodě, dopravní lodě a nákladní čluny, motorové čluny, plovoucí doky, vlečné čluny, plovoucí rypadla apod.,
- trvale instalovanou výzbroj, elektronické a jiné zařízení,
- výdaje na projektování a stavbu nových lodí,
- výdaje na přestavbu stávajících lodí (včetně projektování).

Nezahrnuje výdaje na přestavbu obchodních lodí, protože nespádají do definice výdajů na obranu platné v NATO. Dále nezahrnuje letadla, řízené střely nebo munici používanou ve spojení s bojovou lodí, výdaje na vojenskou výzbroj instalovanou na obchodních lodích, která se vykazuje v subkategorii příslušného typu výzbroje.

4.10. Elektronické a spojovací zařízení (Subkategorie d₁₀)

Zahrnuje:

- bojové zařízení kabelového spojení,
- úplné celky elektronického zařízení jako rádiové, radiolokační, zvukoměrné lokační, radiodetekční a infračervené zařízení, elektronická kryptografická zařízení a elektronickou výpočetní techniku,
- úplné náhradní celky, které není možné považovat za náhradní díly.

Nezahrnuje spojovací systémy a pozemní systémy radiolokační výstrahy, které se uvádějí v kategorii E. Dále neobsahují zařízení trvale instalované na hlavní výzbroji, která se zahrnují do subkategorií d₁ až d₅ a d₉.

5. SPOLEČNÁ INFRASTRUKTURA NATO (Kategorie E)

5.1. Výdaje v roli hostitelské země (Subkategorie e₁)

Zahrnuje výdaje, které jsou předmětem sdílení nákladů, vynaložené zemí, která podává zprávu o projektech na svém území. Dále zahrnuje nejen výdaje vynaložené z vlastních fondů země, ale též výdaje vynaložené z fondů, které země obdržela nebo má obdržet od ostatních zemí v souladu s uzavřenými dohodami o sdílení nákladů.

5.2. Platby ostatním zemím (Subkategorie e₂)

Zahrnuje platby realizované zemí podávající zprávu ostatním zemím NATO v souladu s uzavřenými dohodami o sdílení nákladů. Vyjadřuje podíl země na projektech společné infrastruktury NATO umístěných v jiných zemích.

5.3. Příjmy od ostatních zemí (Subkategorie e₃)

Zahrnuje platby ostatních zemí NATO zemi podávající zprávu. Vyjadřuje podíl ostatních zemí na výdajích uvedených v subkategorii e₁.

5.4. Pozemky a zařízení (Subkategorie e₄)

Zahrnuje výdaje na získání pozemků a místních zařízení pro projekty společné infrastruktury NATO na území země, která podává zprávu (výdaje, které nejsou předmětem sdílení nákladů).

6. NÁRODNÍ VOJENSKÉ STAVBY (Kategorie F)

Zahrnuje všechny národní vojenské stavby, které nejsou zahrnuty do programu společné infrastruktury NATO. Výdaje na vojenské stavby jsou investiční výdaje na stavbu stálých staveb nezbytných pro výkon velení a efektivní činnost ozbrojených sil. Zahrnují náklady na trvale instalované nebo přímo související zařízení.

7. OSTATNÍ VYBAVENÍ, ZÁSOBOVÁNÍ A PROVOZ (Kategorie G)

7.1. Munice a výbušniny (Subkategorie g_1)

Zahrnuje úplné náboje pro ruční zbraně a dělostřelectvo, jejich komponenty a části (střeliviny, nálože, nábojnice, zápalky apod.), pumy, rakety, torpéda, granáty, miny, náložky, náplně pro chemické zbraně apod. Zahrnuje i elektronické rozněcovače, (nekontaktní zapalovače apod.).

7.2. Ropné výrobky (Subkategorie g_2)

Zahrnuje benzín, oleje a maziva pro všechnu taktickou a operační výzbroj včetně letadel, reaktivních střel, všech pozemních vozidel a lodí apod.

7.3. Náhradní díly nespojené s dodávkou výrobku (Subkategorie g_3)

Zahrnuje náhradní díly pro údržbu a provoz hlavní výzbroje.

Nezahrnuje náhradní díly nakoupené ve spojení s novou výzbrojí (náhradní díly příslušející k dodávce nového výrobku), které jsou klasifikovány v příslušných subkategoriích d_1 až d_{10} . Dále nezahrnuje úplné celky pro náhradu elektronického zařízení instalovaného v hlavní výzbroji, které jsou zahrnuty do subkategorie d_{10} , systémy spojení a pozemní radiolokační výstražné systémy zakoupené jako náhradní díly, ale klasifikované v subkategorii d_{10} .

7.4. Ostatní vybavení a zásoby (Subkategorie g_4)

Zahrnuje vybavení vydané vojákům nebo jednotkám jako součást jejich osobního vybavení nebo vybavení jednotky, tj.:

- víceúčelové zařízení pro opravy a údržbu, nástroje a části,
- zdravotnické a fotografické vybavení a zásoby,
- kancelářský nábytek, vybavení a zásoby,
- zásoby pro úklid a provoz.

Nezahrnuje ani výstroj ani hlavní výzbroj.

7.5. Provoz a údržba (Subkategorie g_5)

Zahrnuje:

- poplatky a nájemné (voda, plyn, elektřina, telefon ap.),
- údržbu budov a infrastruktury,
- všechny ostatní všeobecné správní výdaje.

8. OSTATNÍ VÝDAJE NA OBRANU (Kategorie H)

Zahrnuje:

- výdaje na programy atomové energie v oblasti stavby, nákupu služeb a získávání atomových zbraní nebo pro jiné účely v rozsahu, ve kterém jsou určeny pro vojenské účely a pokud nejsou uvedeny jinde,

- výdaje na výzkum a vývoj nezahrnuté do jiných subkategorií, zejména d_1 až d_{10} ,
- výdaje na průmyslovou mobilizaci,
- výdaje na bezpečnostní síly a koloniální vojska v rozsahu, ve kterém tyto výdaje odpovídají definici výdajů na obranu platné v NATO a nemohou být rozděleny do jiných kategorií této klasifikace,
- „spojeneckou podporu“ nebo podobné platby. Země, které realizují takové platby musí uvést jejich rozdělení podle zemí (příjemců podpory),
- „finanční pomoc“. Země, které realizují takové platby musí uvést jejich rozdělení podle zemí (příjemců pomoci),
- výdaje na obranu, tak jak jsou definovány v tomto dokumentu, které nemohou být rozděleny do jiných kategorií.

9. VÝZKUM A VÝVOJ SPOJENÝ S HLAVNÍ VÝZBROJÍ (Kategorie I)

Je přísně vymezena pro výdaje na výzkum a vývoj vztahující se k hlavní výzbroji, jestliže nebyly zahrnuty do příslušných subkategorií d_1 až d_{10} .

10. CELKOVÉ VÝDAJE NA OBRANU (Total kategorie V)

Představuje sumu všech výdajů z kategorií: A, B, C, D, E, F, G, H.

11. OSTATNÍ PLATBY A PŘÍJMY (Kategorie M)

Zahrnuje platby (Subkategorie m_1) a příjmy (Subkategorie m_2) vznikající v rámci programů rozpočtové pomoci, např. „pomoci zprostředkovatelského typu“, programů vojenské výroby na základě sdílení nákladů apod.

12. UPRAVENÉ VÝDAJE NA OBRANU (Total kategorie U)

Představuje sumu všech výdajů total kategorie V a kategorie M.

13. VÝZKUM A VÝVOJ (Kategorie X)

Zahrnuje formou globálního ocenění všechny náklady na výzkum a vývoj, aby obsahovaly náklady již uvedené v předešlých kategoriích a subkategoriích.

IV. Strukturování kategorií

1.

KATEGORIE	A	VOJENSKÝ PERSONÁL
SUBKATEGORIE	a ₁	platy a dávky
	a ₂	příspěvky zaměstnavatelů na sociální pojištění
	a ₃	vystrojování
	a ₄	stravování
	a ₅	ostatní výdaje na vojenský personál
$A = \sum_{i=1}^5 a_i$		

2.

KATEGORIE	B	OBČANSTÍ ZAMĚSTNANCI
SUBKATEGORIE	b ₁	platy a dávky
	b ₂	příspěvky zaměstnavatelů na sociální pojištění
$B = \sum_{i=1}^2 b_i$		

3.

KATEGORIE	C	DŮCHODY VYPLACENÉ OSOBÁM VE VÝSLUŽBĚ
SUBKATEGORIE	c ₁	důchody vyplacené vojákům ve výslužbě
	c ₂	důchody vyplacené občanským zaměstnancům ve výslužbě
$C = \sum_{i=1}^2 c_i$		

4.

KATEGORIE	D	HLAVNÍ VÝZBROJ
SUBKATEGORIE	d ₁	raketové systémy
	d ₂	reaktivní střely
	d ₃	letadla
	d ₄	dělostřelectvo
	d ₅	bojová vozidla
	d ₆	ženijní a vojenská železniční výzbroj
	d ₇	zbraně a ruční zbraně
	d ₈	dopravní a ostatní nebojová vozidla
	d ₉	lodě a přístavní plavidla
	d ₁₀	elektronické a spojovací zařízení
$D = \sum_{i=1}^{10} d_i$		

5.

KATEGORIE	E	SPOLEČNÁ INFRASTRUKTURA NATO
SUBKATEGORIE	e ₁	výdaje v roli hostitelské země
	e ₂	platby ostatním zemím
	e ₃	příjmy od ostatních zemí
	e ₄	pozemky a zařízení
$E = (e_1 + e_2) - (e_3 + e_4)$		

6.

KATEGORIE	F	NÁRODNÍ VOJENSKÉ STAVBY

7.

KATEGORIE	G	OSTATNÍ VYBAVENÍ, ZÁSOBOVÁNÍ A PROVOZ
SUBKATEGORIE	g ₁	munice a výbušniny
	g ₂	ropné výrobky
	g ₃	náhradní díly nespojené s dodávkou výrobku
	g ₄	ostatní vybavení a zásoby
	g ₅	provoz a údržba
$G = \sum_{i=1}^5 g_i$		

8.

KATEGORIE	H	OSTATNÍ VÝDAJE NA OBRANU

9.

KATEGORIE	I	VÝZKUM A VÝVOJ SPOJENÝ S HLAVNÍ VÝZBROJÍ

10.

TOTAL KATEGORIE	V		CELKOVÉ VÝDAJE NA OBRANU
KATEGORIE	v ₁	A	vojenský personál
	v ₂	B	občanští zaměstnanci
	v ₃	C	důchody vyplácené osobám ve službě
	v ₄	D	hlavní výzbroj
	v ₅	E	společná infrastruktura NATO
	v ₆	F	národní vojenské stavby
	v ₇	G	ostatní vybavení, zásobování a provoz
	v ₈	H	ostatní výdaje na obranu
$V = \sum_{i=1}^8 v_i$			

11.	KATEGORIE	M	OSTATNÍ PLATBY A PŘÍJMY
	SUBKATEGORIE	m ₁	platby
		m ₂	příjmy
	$M = m_1 - m_2$		

12.	TOTAL KATEGORIE	U	UPRAVENÉ VÝDAJE NA OBRANU
		u ₁	V celkové výdaje na obranu
		u ₂	M ostatní platby a příjmy
	$U = \sum_{i=1}^2 u_i$		

Vykazované položky na obranu

Poř. čís.	KATEGORIE	NÁZEV KATEGORIE	VÝDAJE (mil. Kč)
1	A	Vojenský personál	
2	B	Občanští zaměstnanci	
3	C	Důchody vyplácené osobám ve výslužbě	
4	D	Hlavní výzbroj	
5	E	Společná infrastruktura NATO	
6	F	Národní vojenské stavby	
7	G	Ostatní vybavení, zásobování a provoz	
8	H	Ostatní výdaje na obranu	
9	I	Výzkum a vývoj spojený s hlavní výzbrojí	
10	V	Celkové výdaje na obranu	
11	M	Ostatní platby a příjmy	
12	U	Upravené výdaje na obranu	
13	X	Výzkum a vývoj	

Zplnomocněnec ozbrojených sil SRN a Spolkový sněm

(Dokončení)

Článek 44b GG vymezuje zplnomocněnce ozbrojených sil SRN jako pomocný orgán parlamentní kontroly, přičemž toto vymezení v počátku, jak jsme si již ukázali, není statutárně zcela přesné. Podstatné ovšem je, že *parlamentní kontrola zplnomocněncem pro ozbrojené síly SRN připadá výlučně parlamentní oblasti, a to obecně Spolkovému sněmu a obrannému výboru*. Z tohoto zařazení vyplývá, že zplnomocněnec nedisponuje žádnými ústavními bezprostředními oprávněními a **jeho práva jsou výhradně odvozena od parlamentu**. Tak představuje právo tzv. „příjmů“ a „podání“ vojáků podle § 1. ZoW

specifické petiční právo a úřední oprávnění § 3, ZoW následek parlamentního vyšetřovacího práva (čl. 44 a 45 GG). Politicky a právně stojí Spolkový sněm a obranný výbor obrazně řečeno „v pozadí“ zplnomocněnce. To také vyplývá ze **statutárně právního charakteru úředních vztahů** - především - *volby a možnosti jeho odvolání*, z funkčních kompetencí - jako například: *právo tzv. pokynu parlamentu vůči zplnomocněnci ozbrojených sil a jeho povinnost předat parlamentu zprávy a konečně ze všeobecných parlamentních rámcových podmínek pro činnost zplnomocněnce německých ozbrojených sil*. K tomu patří také právo Spolkového sněmu a obranného výboru vydávat všeobecné směrnice pro práci zplnomocněnce. Z této kompetence však parlament neučinil zvyklost.

Proto jako **podklady** pro tyto směrnice přicházely do úvahy:

- stanovení formalizovaného procesu „příjmů“ a „podání“,
- nalezení hranic působení mezi zplnomocněncem a petičním výborem,
- představy o nakládání s úředními oprávněními,
- především však právo navštěvovat útvary a jednotky německých ozbrojených sil.

Podle své právní kvality byly tyto směrnice postaveny na úroveň jednacího řádu parlamentu. Dosavadní třiatřicetileté působení ukázalo, že proces kontroly a předkládání zpráv natolik odpovídá potřebám politické a právní praxe, že všeobecné směrnice pro činnost zplnomocněnce nejsou vlastně zapotřebí.

■ V „pozadí“ zplnomocněnce - Spolkový sněm

Právo Spolkového sněmu kdykoliv si vyžádat přítomnost zplnomocněnce ozbrojených sil SRN (§ 6 ZoW) odpovídá čl. 43, odst. 1 GG a *parlamentu vymezuje*

stejná práva vůči vládě. Tam stejně jako i zde zahrnuje toto parlamentní právo povinnost odpovídat na otázky (interpelace). Dlužno dodat, že také z této kompetence se doposud nestala parlamentní zvyklost.

Jinak se oproti tomu nakládá s možnostmi vyjádření se zplnomocněnce při předkládání a projednávání ročních zpráv v plénu, jak vyžaduje Jednací řád X. Toto doplnění z roku 1964 neumožňuje zplnomocněnci pro ozbrojené síly SRN právo řeči v plénu parlamentu, ale aktualizuje při projednávání ročních zpráv v plénu sněmu - jeho zákonnou povinnost - *mít řeč a odpovídat*, i kdyby to bylo požadováno jedinou frakcí anebo 5 % přítomných poslanců. Obdobná menšinová kritéria platí pro možné povolávání zplnomocněnce k zasedání Spolkového sněmu mimo rozpravy o jeho zprávách (§ 115, odst. 2, JřSSN). Toto právo je srovnatelné s právy spolkového ministra. Z těchto možností se v podstatě od roku 1987 stala již v politické i právní praxi všech zplnomocněnců ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu **zvyklost**. Dnešní pojetí § 115, odst. 1, JřSSN jasně stanovuje, že se zplnomocněnec může po obvyklém úvodu během rozpravy sám hlásit o slovo bez toho, že by po každém přihlášení se musel předkládat nový parlamentní požadavek.

Obecně působila možnost zplnomocněnce ozbrojených sil vyjádřit se před Spolkovým sněmem příznivě pro publicitu jeho ročních zpráv a pro vytváření parlamentní rozpravy. *Debatní příspěvky spolkového ministra obrany jako kontrolovaného a zplnomocněnce jako kontrolujícího přispívají k životnosti plenární rozpravy o ročních zprávách (RZ).*

■ Parlamentní pokyny zplnomocněnci

Spolkový sněm a obranný výbor mohou udělovat zplnomocněnci ozbrojených sil SRN pokyny k přezkoumání určitých případů (§ 1, odst. 2, ZoW). K § 45a GG, jenž zdůvodňuje ústavně právní vyšetřovací monopol obranného výboru v oblasti obrany, se objevily námitky, které požadovaly „právo pokynů“ pro plénum. Také bylo v procesu novelizace předběžně zvažováno škrtnout právo pokynu pléna bez náhrady, protože Spolkový sněm toto právo vůči zplnomocněnci prozatím příliš často neuplatnil. Přesto se však v konkrétní praxi u pokynu pléna jako parlamentního nástroje setrvává, protože zajišťuje zákonnou normu určité politické kompetence Spolkového sněmu vůči zplnomocněnci.

■ Praxe

Obranný výbor užil za dobu své existence práva pokynů doposud 23krát. Všechny pokyny byly v obranném výboru projednány; věcně se jednalo o případy ochrany základních lidských práv vojáků nebo zásad vnitřního vedení. *Dosavadní praxe* ukazuje s přihlédnutím k malému počtu případů a skutečnosti, že zplnomocněnec na základě věcných znalostí má lepší možnosti poznat individuální i obecné konflikty Bundeswehru, má také větší předpoklady k jejich řešení než jak je tomu u obranného výboru, který je zatížen řešením jiných úkolů. S přihlédnutím k těmto okolnostem je samozřejmostí, že pokyny výboru byly učiněny s ohledem na závažnost jednotlivých případů - především ve vztahu k občanské veřejnosti.

To vše proto, aby bylo umožněno zplnomocnění ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu provedení přezkumného řízení v rámci ochrany základních lidských práv vojáků anebo zásad vnitřního vedení.

● **Parlamentní pokyn** je předpokladem pro činnost zplnomocněnce německých ozbrojených sil v rámci jeho věcné i politické kompetence dané mu čl. 45b GG.

Druh a způsob provádění přezkumu a provedení přezkumného řízení je zcela záležitostí zplnomocněnce - na základě příslušného pokynu plénem. Věcně se parlamentní právo pokynu vztahuje na oblast vojenské obrany země, která zase obecně podléhá parlamentní kontrole, k jejímuž vykonávání je zplnomocněnec pro ozbrojené síly do Spolkového sněmu povolán.

● **Přezkumné řízení** na základě parlamentního pokynu je uzavřeno jednotlivou zprávou zplnomocněnce obrannému výboru (§ 2, odst. 3, ZoW).

■ **Zákonný zákaz dvojího vyšetřování**

K zabránění dvojího vyšetřování věcně shodných případů obranným výborem a zplnomocněncem slouží § 1, odst. 2, věta 2, ZoW. Vtip je v tom, že *pokyn může být udělen jen tehdy, když obranný výbor neurčí příslušný případ předmětem vlastního projednávání*. Pod projednáváním je v tomto případě myšlena **rozprava** na základě příslušného rozhodnutí. Při projednávání případu v obranném výboru tak odpadá závěrečná zpráva, což vyplývá z parlamentní působnosti obranného výboru.

■ **„Listinový proces“**

Podstatně větší význam pro vlastní úřední a politickou praxi zplnomocněnce než shora uvedené právo parlamentních pokynů ex officio má tzv. listinové formalizované procesní řízení. *Při tomto řízení zasílá zplnomocněnec pro ozbrojené síly příslušně formulovanou zprávu a závěrečné rozhodnutí obrannému výboru Spolkového sněmu*. Tento proces nyní zajišťuje z hlediska právního § 1, odst. 2, věta 3, ZoW. Přesto nutno zdůraznit, že tato forma není příliš užívána - prakticky od roku 1982 nebyla použita. Roční zpráva z roku 1981 je poslední roční zprávou zplnomocněnce ozbrojených sil, ve které se hovoří o realizovaných a provedených pokynech anebo listinovém-formalizovaném procesním řízení.

Vlastní rozhodnutí zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu

Zavedení přezkumného řízení v oblasti parlamentní kontroly prováděné zplnomocněncem pro ozbrojené síly (§ 1, odst. 3, ZoW) může probíhat ex officio nebo „na návrh“. Poslední je v případě podání podle § 7 ZoW. Pro první možnost určuje zákon právo návštěvy jednotek § 3, čís. 4, ZoW a sdělení členům Spolkového sněmu pro jejich zvláštní význam. Členům Spolkového sněmu mohou být oznámeny zplnomocněncem procesně významné okolnosti i jiným způsobem. K tomu jej opravňuje úřední oprávnění § 3 ZoW spočívající na informaci především o sděle-

ních došlých od úředníků justice. Vedle těchto forem může zplnomocněnec zprostředkovat hlášení o zvláštních událostech v armádě; oznámení tisku a jiných ústních či písemných jemu došlých sdělení. Specifickou oblastí práce zplnomocněnce je řešení podání „nesloužících“ stejně jako „rezervistů“ (záložních vojáků). Tato skupina totiž formálně ve vztahu vojenské služby vlastně neexistuje a nemá proto právo podání § 7 ZoW. Přijetí podání úředníky zplnomocněnce od této skupiny osob, např. v souvislosti s jejich povoláváním na vojenská cvičení apod., vedlo k tomu, že se těmito otázkami již věcně Spolkový sněm zabývá. Je tomu tak také proto, že v současném období jsou povolávány nejslabší ročníky mužské německé populace. Věcné záležitosti se týkají otázek vnitřního vedení také tehdy, když odesílatel ještě (anebo již) není vojákem. Postupuje se zde v souladu s názorem, že chyby, ke kterým dochází například rozhodnutím okresních vojenských úřadů v souvislosti s další povinnou vojenskou službou v práci s povolanci a případně jejich neřešení by mohly později velmi negativně ovlivňovat celkové klima v jednotkách.

Pro plánování, provádění a přípravu vojenského cvičení platí v podstatě totéž. Z těchto důvodů se shora uvedený okruh otázek stává předmětem parlamentní kontroly zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu - v souladu s § 1, odst. 3, ZoW.

■ „Zámysl“ a „rozvaha“ zplnomocněnce a jejich hranice

Zákonně vymezení povinné „rozvahy“ zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu má za následek, že zplnomocněnec není věcně nikým vázán. *Zplnomocněnec je vázán právním řádem a soudním rozhodnutím ústavního soudu k výkladu základních práv v jednotkách Bundeswehru - jako nedílné součásti právního státu* (čl. 1, odst. 3 a čl. 20, odst. 2 GG). Pro zámysl zplnomocněnce je významná intenzita předpokládaného poškození proti základním právům vojáků nebo zásadám vnitřního vedení s ohledem na zahájení přezkumného řízení. Ve sporných případech musí být jednoznačně zplnomocněncem zahájeno přezkumné řízení; v bezvýznamných záležitostech není zplnomocněnci nikým vnucováno na základě jeho svobodné rozvahy se záležitostmi nezabývat. Celkově je vázáno na „rozvahu“ zplnomocněnce ozbrojených sil také to, že zplnomocněnec může bez jakýchkoliv vnějších tlaků posečkat na parlamentní pokyn. Vždy však reaguje ve všech případech rychle a pružně. K tomu, aby se zabránilo dvojímu vyšetřování stejného případu (například obranným výborem Spolkového sněmu a zplnomocněncem) slouží „pojistka“, že takové případy, které by k tomu zavdávaly příčinu, jsou včas projednávány v obranném výboru. Ten pak přijímá taková opatření, která zabrání zplnomocněnci provádět šetření ve věcně stejné záležitosti. To vše se děje korektně a se souhlasem zúčastněných stran. Tak je zákonné odůvodněna přednost obranného výboru v oblasti originální kontroly zplnomocněnce.

Perspektiva úřadu zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu Spolkové republiky Německo

Zplnomocněnec ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu Spolkové republiky Německo za dobu 33 let existence trvání úřadu prokázal svou opodstatněnost. Prokázalo se, že orgán parlamentní kontroly nad německými ozbrojenými silami je pro demokratický, právní, sociální stát a industriální německou společnost naprosto nepostradatelným. Přitom se musel prosazovat těžce a složitě, koneckonců jako vše nové a zpravidla i dobré. Hlavní, na co bylo ihned od počátku s vytvořením tohoto parlamentního úřadu naráženo, byl výraz *institucionalizované nedůvěry*. Nejprve *neochota vlády a její koalice zavádět jakékoli novoty* v tomto směru, pak velmi ostré střety se spolkovým ministrem obrany a v neposlední řadě *spory o rozsah kompetencí* - to byly problémy, které zrod a život této již osvědčené parlamentní funkce ve Spolkovém sněmu provázely.

Od počátku sedmdesátých let se podařilo prolomit shora uvedený stav a především vedle politického zlepšit zákonný podklad úřadu zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu. V procesu novelizace příslušných zákonných norem se podařilo tento úřad vybavit odpovídajícími pravomocemi a dnes je již jednoznačnou a neotřesitelnou součástí Spolkového sněmu. Není zde bez významu poznámka, že celý tento proces znamenal pro úřad zplnomocněnce nejen velkou zátěž v jeho každodenním životě, ale také výrazné posílení jeho politických i statutárně-právních pozic.

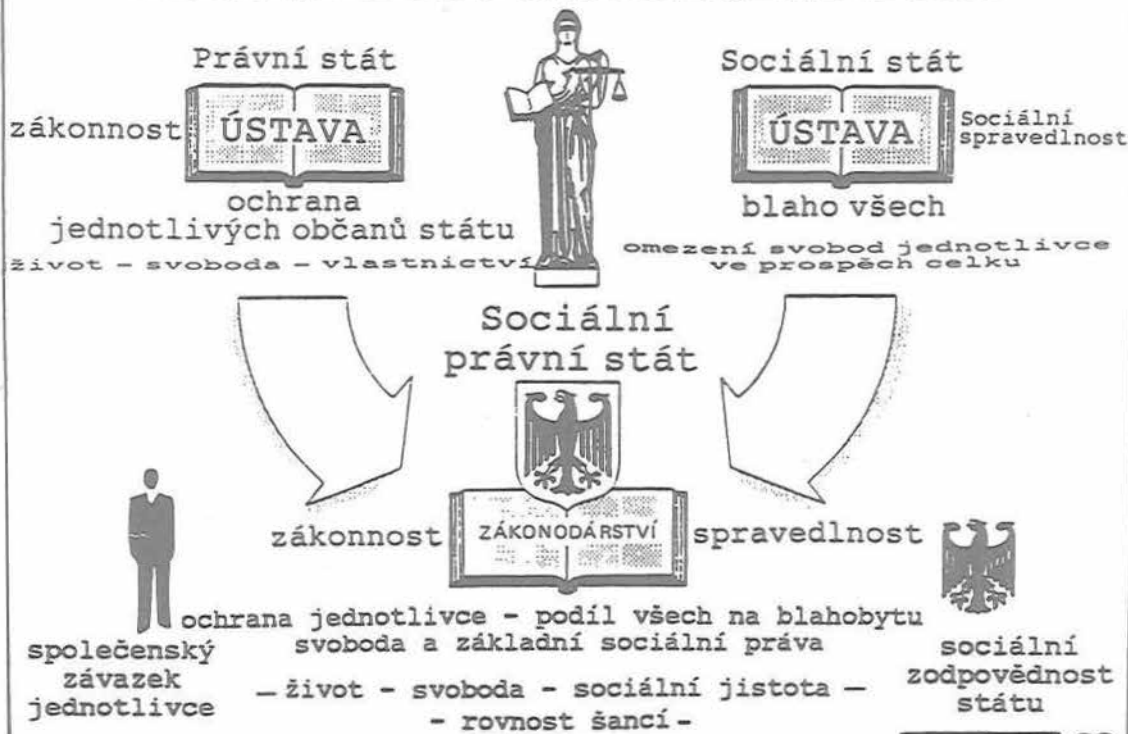
Navíc úřad zplnomocněnce, který navazuje na švédský model ombudsmana, je dnes zastoupen na všech kontinentech. Asi ne náhodou. Není také náhodné, že již od roku 1976 (každé 4 roky) se konají *Mezinárodní konference ombudsmanů*. Přestože se každý tento úřad nějakým způsobem v různých zemích světa liší, všechny je spojuje společná *intence prostředníka mezi státem a občany, zejména pak občany v zeleném*. Spolu s tím působí jako stabilizátoři společných záležitostí a *omezuji* organizační nárok státu vůči nároku svobody občanů. Současně *prosazují* pracovní a hodnotné vzájemné vztahy, kterými se vzájemně obohacují.

Proč je model německého vojenského zplnomocněnce zajímavý nejen pro nás? Především: volbou parlamentem, dále pak svou zpětnou vazbou na parlament. Má velkou možnost *průraznosti vůči exekutivě*, čímž si mj. vydobyl zvláštní pozici a uznání.

Německý zplnomocněnec pro ozbrojené síly se v současné době potýká s řadou pro nás jen zdánlivě odlišných problémů. Současná jeho činnost je diktována především novými aspekty z nové německé jednoty a nově se formujícího celoněmeckého Bundeswehru.

Oblast působení a vlivu zplnomocněnce ozbrojených sil SRN se nutně rozšiřuje na *nové pole - integraci Národní lidové armády NDR do Bundeswehru*. Přitom nejde jen o řešení personálních, organizačních či materiálních otázek, ale také o odstranění rozdílů v náhledu na vojáky I. a II. kategorie. Rozhodující však je vědomá orientace na okruh dále použitelných příslušníků bývalé Lidové armády NDR a případných dalších nových vojáků z tzv. *nových spolkových zemí*. Tito jsou zatím ženi dlouhodobou socialistickou výchovou, vzděláváním a výukou. Je jim vlastní odlišný způsob myšlení i konání. Tento stav musí být nezbytně postupně odstraněn

Právní stát a Sociální stát

a nahrazen normami právního státu. Je jen logické, že pro zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu se zde otevírá další pole působnosti.

Zplnomocněnec ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu by mohl naše politiky, právníky, politická grémia, vládní i opoziční koalici zajímat. Zkušenosti, které ve Spolkové republice Německo získali *na cestě k vytvoření tohoto orgánu parlamentní kontroly*, by mohly být pro českou parlamentní demokracii a celkové zlepšení pozic Armády České republiky velmi cenné. Navíc Němci se těmi svými těžce získanými zkušenostmi na cestě od armády totalitního režimu hrubého zrna - fašismu - nijak netají. Tato maličkost by nám mohla stát za trochu pozornosti. Právní, sociální a demokratický stát je totiž opravdu nezbytné vybudovat všude: tedy i za branami českých kasáren.

Předkládaná práce by měla sloužit nejen studentům politologie graduálního a postgraduálního studia Vojenské akademie, ale měla by být konkrétním příspěvkem k polemice o účelnosti anebo nepřenositelnosti stylu a metod práce úřadu zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu Spolkové republiky Německo jako orgánu parlamentní kontroly do našich českých poměrů. Současně by také mohlo dojít k částečnému zaplnění mezery, která na tomto úseku u nás stále ještě přetrvává. Podařilo-li se tento záměr naplnit, nechť laskavě posoudí čtenář sám.

Seznam použitých zkratk a termínů:

ex off, ex officio	- z úřední moci, povinnosti (lat.)
GG	- základní zákon, ústava SRN
interpelace	- kvalifikovaná i písemná forma dotazu poslance vznesená vůči vládě nebo členu vlády jakožto jeden ze způsobů uplatňování jeho kontrolní funkce
JřSSN	- jednací řád Spolkového sněmu (Německa)
„příjmy“ a „podání“	- žádosti, stížnosti, petice, veškerá podání adresovaná zplnomocněnci ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu
ombudsman	- pověřenec, úředník prověřující stížnosti občanů na postup úřadů, respektive zneužívání úřední moci; je nezávislý, odpovědný pouze parlamentu (švéd.)
RZ	- roční zpráva zplnomocněnce ve Spolkovém sněmu
ZoW	- zákon o zplnomocněnci ozbrojených sil

Podplukovník Ing. Luděk H o d b o d', CSc.

Návrh koncepce výstavby vojska územní obrany AČR

(První část)

1. Principy výstavby, cíl výstavby a použití vojska územní obrany AČR a jeho úkoly

Při vytváření koncepce výstavby a použití vojska územní obrany je nutné postupovat od správného vytýčení cílů, jichž má být dosaženo, přes specifikaci úkolů, vedoucích k naplnění stanovených cílů, až k tvorbě organizačních struktur, schopných splnit vymezené cíle a úkoly. Celý tento proces by měl být provázen a završen transformací stávajících nebo vytvořením nových orgánů velení.

Při výstavbě vojska územní obrany by měly být mj. respektovány i **principy** jeho výstavby, vycházející ze zkušeností z jeho existence a působení v jiných evropských státech. Mj. mezi ně mohou patřit zejména:

- **respektování mezinárodních dohod limitujících počty výzbroje.** To na druhé straně současně umožňuje využít (a použít) v organizaci jednotek a útvarů (svazků) VÚO techniku a výzbroj, která nepodléhá limitům počtů výzbroje nebo se stala v důsledku snižování počtů polního vojska a jeho redislokace nadpočetnou,
- **využití připravenosti a odhodlanosti lidského potenciálu k obraně svého bydliště a jeho blízkého okolí** (teritoria), což významně ovlivní účinnost systému obrany a dává mu smysl,
- **využití teritoriálního doplňování k vytvoření VÚO určeného výhradně k obraně prostoru** (teritoria), v němž se formuje,
- **výběrové uvádění do připravenosti**, tzn. diferencované stanovení lhůt uvádění jednotlivých jednotek a útvarů VÚO do připravenosti v závislosti na jejich dislokaci vzhledem ke státní hranici a uplatňování těchto lhůt podle směrů ohroženým případnou agresí protivníka. Ke zkrácení lhůt přijmout nezbytná opatření (např. předvystrojení příslušníků jednotek VÚO v příhraničním prostoru do bytu ap.),
- **úměrnost výzbroje stanoveným úkolům.** Jinou výzbroj musí mít jednotky VÚO plnící úkol samostatně v příhraničním, většinou členitém a zalesněném prostoru při obraně státní hranice a jinou potřebují při obraně zastavěných prostorů nebo čar a odkrytých prostorů v hloubce teritoria při vedení boje s protivníkem výzbro-

jeným moderní technikou a účinnými palebnými prostředky v součinnosti s polním vojskem. Méně účinná výzbroj postačuje jednotkám působícím na teritoriu při střežení a obraně objektů, v pořádkových silách atd.,

- **účelovost výcviku** v malých jednotkách, tzn. příprava těchto jednotek k plnění konkrétních úkolů při obraně konkrétního prostoru (směru, objektu),
- **připravenost velitelů VÚO a schopnost vojska ÚO** vést samostatnou bojovou činnost a iniciativně plnit bojové úkoly v závislosti na vývoji situace v prostoru jejich působnosti,
- **jednoduchost organizační a řídicí struktury**, jednoznačná podřízenost konkrétním řídicím stupňům při plnění bojových úkolů při zahájení a v průběhu bojové činnosti atd.

Cílem výstavby a možného použití vojska územní obrany v době míru, v období narůstání napětí nebo v případě zahájení ozbrojeného konfliktu musí být především vytvoření podmínek pro zmobilizování, organizované zahájení a vedení bojové činnosti polním vojskem při odražení napadení státu a obrana příhraničního prostoru, teritoria a důležitých objektů na něm **umožňující úsporu sil a prostředků polního vojska** pro vedení aktivní bojové činnosti s útočícím protivníkem.

Vojsko územní obrany je součástí pozemního vojska AČR, zčásti rozvinuté v míru a plně rozvinuté za branné pohotovosti státu, připravené bránit územní celistvost státu v součinnosti s polním vojskem v příhraničním prostoru a na méně důležitých směrech, zabezpečit obranu teritoria před působením vzdušných výsadek a diverzních skupin protivníka a vytvořit tak podmínky pro činnost polního vojska při odražení agrese protivníka.

Obecné úkoly vojska územní obrany, plynoucí z výše uvedeného cíle, mohou být:

- **příprava velitelů, štábů, vojsk, výzbroje, techniky a materiálu** k plnění bojových úkolů (k použití) v případě vzniku různých variant ohrožení státu, zabezpečení mobilizace jednotek, útvarů a svazků VÚO v lhůtách odpovídajících jejich dislokaci a úkolům při obraně státu,
- **vytvoření podmínek** pro zmobilizování a organizované zahájení činnosti polním vojskem v případě náhlého zhoršení mezinárodní situace a ohrožení suverenity státu jako celku nebo části jeho území překrytím státní hranice na ohroženém směru (prostoru) včetně využití stálých objektů (SLO, STO) vybudovaných v příhraničním prostoru i na celém území státu,
- **obrana pásma překrytí** státní hranice a přilehlého prostoru v případě zahájení agrese protivníka (napadení státu) a vytvoření podmínek pro aktivní činnost polního vojska při obraně státní suverenity,
- **obrana měst, osad a jiných důležitých objektů** na směrech možného postupu útočícího protivníka (někdy i za cenu případného obklíčení vedoucího k rozptýlení sil a prostředků protivníka a tím i k oslabení jeho útočícího uskupení) umožňující dosáhnout úspory sil polního vojska pro vedení manévrové obrany státního území i proti výrazné převaze protivníka,

- **obrana důležitých prostorů** před jejich ovládnutím vzdušnými výsadky (aeromobilními vojsky) protivníka a vytvoření podmínek pro jejich ničení zálohami (druhými sledy) polních vojsk v součinnosti se silami VÚO daného teritoria,
- **ochrana a obrana důležitých objektů** na teritoriu před činností diverzních skupin protivníka,
- **zjišťování přítomnosti, vyhledávání a ničení průzkumných a diverzních skupin protivníka** působících v hloubce teritoria,
- **zabezpečování pořádku** v určeném prostoru (teritoriu), provádění pořádkové služby a zabezpečování průchodnosti hlavních komunikačních tahů, důležitých pro provádění manévru polním vojskem na směry ohrožené činností útočícího protivníka.

Výše uvedené obecné úkoly se týkají sil a prostředků (tj. konkrétních jednotek, útvarů a svazků) VÚO v různé míře v závislosti na jejich dislokaci a prostoru působení (v příhraničním prostoru nebo v hloubce teritoria státu) a rozdílným způsobem ovlivní i dislokaci, organizační strukturu, stupeň naplněnosti v míru i způsob a lhůty zmobilizování i konkrétní úkoly jednotlivých jednotek, útvarů a svazků vojska územní obrany. S přihlédnutím k době a podmínkám jejich plnění lze tyto obecné úkoly VÚO konkretizovat.

Úkoly VÚO v období míru mohou být zejména:

- **příprava velitelů, štábů, vojsk, výzbroje, techniky a materiálu** k použití v případě různých druhů ohrožení,
- **střežení důležitých objektů** (strážní jednotky),
  - * *úkol by měl být plněn převážně hlídkováním podle předpisu ke strážní službě, přičemž k úspoře sil by bylo vhodné v maximální míře využívat strážních psů a technických bezpečnostních systémů (senzory, průmyslová televize ap.),*
  - * *v závislosti na velikosti střeženého objektu by mohly být jednotky organizovány do strážních družstev, čet a v rámci regionu (okresu, kraje, oblasti ap.) do větších strážních jednotek, přičemž jejich příslušníci by mohli být jak vojáci-profesionálové (ve funkci velitelů), tak i občanští zaměstnanci vojenské správy nebo vojáci zákl. služby z příslušného regionu.*
- **zabezpečování pořádku** na svěřeném teritoriu v úzké součinnosti s policií (pořádkové jednotky),
  - * *vytváření clon v přehrazení směrů migrujícího obyvatelstva,*
  - * *vytváření a zabezpečování sběrných středisek pro migrující osoby včetně jejich zabezpečení,*
  - * *zajišťování dopravně pořádkových úkolů při živelných pohromách, průmyslových katastrofách ap. (např. při železničním neštěstí počátkem 60. let u Litoměřic vytvořil velitel posádky Litoměřice po vyhlášení „nástupu“ útvarům posádky využitím příslušníků útvarů posádky pro regulaci provozu na komunikacích „zelenou ulici“ do nejbližších míst s nemocnicemi - Terežín, Ústí n.L. - a zajistil tak velmi rychlý převoz zraněných osob k lékařskému ošetření, což umožnilo vzhledem k rychlosti poskytnutí lékařské pomoci*

podle pozdějšího vyjádření lékařů řadě lidí zachránit život nebo zmírnit následky jejich zranění),

- * pořádkové jednotky v síle čtyř by mohly být vzhledem k omezeným možnostem použití v míru organizovány v rámci kraje, případně (spíše vyjimečně) na snížených počtech v rámci okresu (jako základ pro jejich rozvíjení v případě potřeby).*

Úkoly VÚO v období narůstání napětí, krizí a nevojenských ohrožení mohou být:

- **příprava velitelů, štábů, vojsk, výzbroje, techniky a materiálu k bojovému použití**, tj. k vedení bojové činnosti při vojenském ohrožení státu,

- **zvýšená ochrana a střežení důležitých objektů před možnou činností diverzních skupin protivníka v období před nebo při případném zahájení konfliktu** (strážní jednotky),

- * mj. rozšíření okruhu důležitých objektů určených ke střežení, ochraně a obraně (oproti mírové situaci),*

- **ochrana a zajišťování pořádku** na daném teritoriu, především zvýšením možností zásahu proti případným narušitelům pořádku a bezpečnosti na teritoriu (pořádkové a zásahové jednotky),

- * v této souvislosti je velmi důležité vytvoření systému „monitorování“ situace na teritoriu, na čemž by se měly podílet orgány státní správy především zabezpečením sběru a rychlého přenosu informací o podezřelé činnosti či událostech ve svém regionu, aby tak bylo možno v případě potřeby k tomu určenými silami rychle zasáhnout,*

- * zásahové jednotky by měly být organizovány v každém okrese minimálně v síle roty, aby tak byly schopny případně zasáhnout i na více místech současně nebo odclonit a rychle prověřit i větší podezřelý prostor,*

- * mobilizační rozvinování pořádkových a zásahových jednotek by mělo probíhat v závislosti na míře ohrožení státu,*

- **příprava nebo provedení mobilizačního rozvinutí VÚO** (motorizované nebo pěší jednotky a útvary),

- * realizace mobilizačního rozvinutí by probíhala v závislosti na míře ohrožení státu nebo daného regionu jako jedno z vrcholných opatření k odvrácení války, tj. mj. demonstrace odhodlání bránit teritorium státu před útokem agresora,*

- **příprava opatření k obraně SH** (příhraničního prostoru), tj. zaujímání prostorů obrany (opěrných bodů) a jejich budování, kontrola a příprava objektů SLO (STO), příprava k zatarasování prostorů na SH, případně k ničení komunikačních aj. objektů na možných směrech ohrožení ap. (zmobilizované motorizované nebo pěší jednotky a útvary),

- * realizace opatření by měla probíhat podle plánů připravených v době míru a upřesněných (konkretizovaných) podle konkrétně vzniklé situace a míry ohrožení státu,*

- * těmito plány a úkoly jednotek a útvarů VÚO by měla odpovídat i konkrétní výzbroj a vybavení těchto jednotek,*

- **zajišťování manévru vojsk** (pořádkové jednotky),

* organizace pořádkové služby na určených směrech a komunikacích vyčleněných pro přesun zmobilizovaných polních vojsk do určených prostorů (podle plánu operačního rozvinutí),

Úkoly VÚO v období válečného konfliktu při odrážení útoku agresora budou výrazně ovlivněny způsobem jeho zahájení (s překvapením nebo po různě dlouhém období příprav) i vývojem situace po zahájení napadení. Především při překvapivém napadení budou jednotky VÚO dislokované v příhraničním prostoru odrážet počáteční úder pozemních sil agresora a získávat čas pro zasazení brigády rychlého nasazení a zmobilizovaných mechanizovaných brigád. Úkolem polního vojska bude odrážet vzdušné a pozemní úder agresora a to nejen v příhraničním prostoru, ale i v hloubce území státu (letecké úder agresora na důležité vojenské, hospodářské, správní a jiné objekty, útvary a svazky útočníka pronikající na směrech do hloubky území státu, vzdušné výsadky a aeromobilní jednotky (útvary) použité k ovládnutí důležitých prostorů v příhraničním prostoru i v hloubce teritoria, diverzní skupiny k narušení činnosti polních vojsk i teritoria atd.). Značný význam bude proto mít vytvoření podmínek pro provedení manévru hlavními silami polního vojska na ohrožené směry. V takto vzniklé situaci může VÚO plnit především následující úkoly:

- **vedení bojové činnosti** při obraně příhraničního a přilehlého prostoru (pásma příkrytí), tzn. především osad, měst a jiných důležitých objektů v něm, zpravidla v součinnosti s polními vojsky a letectvem (pravděpodobně nejsložitější a nejdůležitější úkol VÚO vůbec),

* značný význam pro jeho úspěšné splnění bude mít kromě včasnosti zaujetí obrany určenými jednotkami VÚO v pásmu příkrytí i výzbroj těchto jednotek, velikost a dostupnost zásob munice včetně ženijní a připravenost jednotek a jejich velitelů vést bojovou činnost s protivníkem s využitím znalosti terénu (léčky, přepady, rychlý manévr ap.) s cílem způsobovat protivníkovi ztráty bez zavázání se do boje, v němž by se rychle projevila palebná a technická převaha útočících vojsk,

* charakteristickým rysem bojové činnosti může být skutečnost, že bude vedena relativně malými jednotkami samostatně, často bez styku se sousedy, bez možnosti palebné a jiné podpory nadřazeným ap.,

* značný vliv na úspěšné splnění tohoto úkolu může mít i úroveň splnění všech opatření v období předcházejícím konfliktu (napadení), např. existence a dostupnost dostatečných zásob munice, rychlost provedení ženijních opatření (zatarasování), schopnost a připravenost (vycvičenost) velitelů i příslušníků jednotek VÚO,

* důležitou podmínkou úspěchu bude i úspěšné provádění dalších opatření, mezi něž může patřit zejména dovedné provádění průzkumu a včasné předávání získaných zpráv o protivníkovi polnímu vojsku, včasné a překvapivé zatarasování důležitých prostorů, zejména úseků komunikací a ničení důležitých komunikačních objektů, majících vliv na zpomalení rychlosti postupu čelních jednotek (předsunutých odřadů) a hlavních sil útočícího protivníka,

* *obtížným úkolem (vzhledem k v současné době zavedeným spojovacím prostředkům) může být zabezpečení součinnosti s letectvem a dělostřelectvem polního vojska při podpoře bojové činnosti jednotek VÚO,*

* *velmi obtížné (vzhledem k zatím předpokládané dopravní technice VÚO, tj. NA) bude provádění manévru do hloubky pásma přikrytí pod tlakem útočícího protivníka. Proto lze předpokládat, že velmi často může dojít k situaci, že jednotky VÚO zůstanou v týlu protivníka a budou přecházet k vedení partyzánské činnosti, což ale současně vyžaduje již v míru s touto možností počítat a zabezpečit pro tyto jednotky především možnost doplňování zásob materiálu, především munice a potravin (skryté a utajené sklady ap.),*

* *značně složitá bude otázka velení jednotkám VÚO, zejména z hlediska udržení jejich součinnosti s jednotkami a útvary polního vojska vzhledem k možnostem spojovací techniky a účinnosti prostředků REB protivníka,*

- **obrana důležitých vojenských i civilních objektů před jejich napadením nebo ovládnutím vzdušnými výsadky, diverzními skupinami a proniknuvšími pozemními jednotkami protivníka,**

- **obrana a zajišťování pořádku na teritoriu,**

* *jeho obsah bude obdobný jako předcházející úkol s tím rozdílem, že půjde nejen o obranu objektů, ale především o zjišťování přítomnosti, vyhledávání a vedení boje s vzdušnými výsadky (aeromobilními jednotkami), diverzními skupinami a pozemními silami vysazenými nebo proniknuvšími do hloubky teritoria a ohrožujícími jeho činnost prováděnou v prospěch polních vojsk,*

* *součástí tohoto úkolu může být i organizace pořádkové služby při přesunech polních vojsk na ohrožené směry (zesílení obrany v dotyku s protivníkem nebo zaujetí nových obranných čar v hloubce) nebo k provedení aktivní činnosti (provedení protiúderu ap.).*

Na základě definice vojska územní obrany a k splnění požadovaných úkolů by mělo VÚO zahrnovat:

- jednotky, útvary a svazky schopné bránit státní hranici a v prostorech mimo působení polních vojsk vytvořit hloubku operační sestavy a přehrazovat a bránit vedlejší směry útoku agresora,
- jednotky (útvary) schopné zabezpečit ochranu a obranu důležitých objektů na teritoriu, vyhledávat, izolovat a případně ničit (v součinnosti se zálohami polního vojska) vzdušné výsadky a diverzní skupiny protivníka,
- jednotky schopné zabezpečit v součinnosti s orgány MV klid a pořádek na teritoriu, přesuny útvarů a svazků polního vojska do operační sestavy, případně i splnění jiných, speciálních úkolů.

Vzhledem k účinnosti (ničivosti) bojových prostředků soudobých armád i jejich manévrovým možnostem a na druhé straně s přihlédnutím k snižujícím se počtům soudobých armád lze oprávněně předpokládat, že případný lokální konflikt může mít velmi rychlý průběh. Na jeho co nejrychlejší ukončení může mít vliv i snaha agresora o rychlé dosažení cíle agrese ještě před případným zásahem evropských bezpečnostních struktur, aby si tak vytvořil co nejvýhodnější podmínky pro další politická jednání po zastavení bojů. O to větší význam pro úspěšný průběh obranné

operace může mít rozhodné a úspěšné splnění úkolů vojskem územní obrany. K jejich úspěšnému splnění však musí mít vytvořeny nezbytné předpoklady, mezi něž patří jeho dislokace a způsob vytváření, organizační struktura a výzbroj jednotek, útvarů a svazků VÚO.

2. Dislokace vojska územní obrany

Jak už ze samotného názvu vyplývá, vojsko územní obrany by mělo být dislokováno (vytvářeno) po celém území státu, přičemž by měly být respektovány jeho rozdílné úkoly v příhraničním prostoru a v hloubce teritoria.

Je zřejmé, že **VÚO v příhraničním prostoru musí být schopno zasáhnout v případě potřeby ve velmi krátkých lhůtách** (a to nejen při vojenském, ale i při nevojenském ohrožení suverenity státu a jeho státní hranice). Aby byl jeho zásah účinný, musí být dostatečně rychlý a to není možné v situaci, kdy VÚO v míru v podstatě neexistuje a s jeho použitím lze počítat až po nejméně 3 až 5 dnech - to už také může být vzhledem k velikosti našeho státu po válce. Proto by v příhraničním prostoru měly existovat i v míru stále jednotky VÚO, pravděpodobně v síle roty, které by se současně v rámci výcviku svých příslušníků (tzn. záloh z nejbližšího okolí dislokace, jež by proto nenastupovaly na základní vojenskou službu k polnímu vojsku!) mohly podílet v součinnosti s pohraniční policií na ostraze státní hranice, což by přineslo dvojí efekt:

- příslušníci VÚO z daného teritoria by se důkladně seznámili s terénem v prostoru své možné bojové či jiné činnosti a získali by tak alespoň dílčí výhodu nad případným agresorem (narušitelem SH) v případě potřeby,
- příslušníci VÚO by v součinnosti s pohraniční policií přispěli k výraznému zkvalitnění ochrany a ostrahy státní hranice před jejími narušiteli i v mírové době, tj. před emigranty a utečenci z jiných evropských i mimoevropských států, procházejících přes naše státní území na západ, především do SRN, a to nejen na západní hranici, ale i na hranici se Slovenskem a Polskem.

VÚO vytvářené a dislokováné v hloubce teritoria státu by mělo mít dvojí charakter:

- malá část jednotek, existujících již v míru, by mohla plnit úkoly **strážních jednotek** u důležitých, trvale i v míru strážných objektů. To by umožnilo lépe připravit jejich budoucí příslušníky (zálohy) na plnění tohoto úkolu VÚO za branné pohotovosti státu a současně by to umožnilo vytvořit lepší podmínky pro bojovou přípravu příslušníků polního vojska, protože by ti nemuseli být odvelováni k plnění strážních úkolů a mohli by tak plně využít doby základní vojenské služby ke svému výcviku.

Je možné, že po podrobném posouzení a zhodnocení potřeby (tj. počtů jiných druhů jednotek VÚO vytvářených po vyhlášení branné pohotovosti státu a celkového počtu jejich příslušníků) by bylo vhodné mít již v míru např. **pořádkovou jednotku** (jednotky), určenou k výcviku směrníků (a v míru použitelnou např. pro zabezpečování pořádkové služby při přesunech útvarů polního vojska, případně i jiných situacích vyžadujících řízení přesunu na veřejných komunikacích). Výcvik jejich příslušníků by mohl probíhat v součinnosti s příslušníky dopravní policie a po ukončení výcviku by se mohli (po zpracování odpovídajících smluv s MV ČR)

případně podílet (v dopravních špičkách nebo při velkých výlukách dopravy, při nehodách ap.) i na řízení dopravy ve velkých městech nebo na důležitých komunikacích,

- **větší část jednotek** by byla vytvářena a rozvíjena až **za branné pohotovosti státu**, přičemž by jejich příslušníci procházeli výcvikem u jednotek a útvarů polního vojska (podle příslušných ČVO). Postupně, po zlepšení ekonomické situace AČR, by pak mohla být prováděna s příslušníky těchto jednotek krátkodobá stmelovací cvičení (vzhledem k určité odlišnosti taktiky a bojové činnosti VÚO od téhož u polního vojska).

Existence (rozvinutí) VÚO v omezené míře již v míru a právě v příhraničním prostoru, by umožnilo nejúčinněji uplatnit zásadu, že VÚO se má podílet zejména na obraně té části teritoria, na které působí. Vzhledem k uvažovaným mírovým počtům AČR to pochopitelně znamená, že to bude muset pravděpodobně být na úkor části sil v míru vytvářeného polního (tj. mechanizovaného) vojska, současně by to ale umožnilo v případě napadení státu získat pro polní vojsko čas a uvolnit jeho síly z příkrytí státní hranice na plnění rozhodujících úkolů. Další realizací téže zásady (bránit vlastní teritorium, zvláště v příhraničním prostoru), je rozvíjení jednotek VÚO přímo v místech svého předpokládaného působení, tj. v městech a obcích, po četách a rotách v přímé závislosti na jejich velikosti a počtech záložníků v nich žijících.

● **Výhodami** uvedeného řešení jsou především:

- zkrácení doby potřebné k rozvinutí sil určených k obraně příhraničního prostoru,
- skutečné a ne formální uplatňování zásady, že VÚO a tím i jeho příslušníci se v případě potřeby podílí na obraně té části teritoria, v níž žijí,
- reálné vytvoření podmínek pro použití polního vojska k plnění rozhodujících úkolů obrany svrchovanosti státu a nerozptylování jeho sil v počátečním období konfliktu při obraně příhraničního prostoru,
- vytvoření podmínek k tomu, aby v případě potřeby a nebezpečí z prodlení (např. živelné pohromy aj.) měli v přesně legislativně vymezených případech určení funkcionáři státní správy (starosta, přednosta okresního úřadu ap.) možnost a právo shromáždit a úkolovat jednotky územní obrany vytvářené přímo v ohrožených místech v zájmu záchrany života osob a jejich majetku (podobně jako se používá např. v USA Národní garda).

● **Nevýhodami** a problémy při realizaci uvedeného návrhu, zejména v nejbližší době, mohou být především:

- nutnost řešit způsob uložení a zabezpečení výzbroje a výstroje pro jednotky vytvářené v místech (bylo by možno řešit např. na základě dohody s MV u policejních stanic nebo podle místních podmínek i jinak, např. dovozem od nejbližšího vojenského útvaru),
- nutnost připravit a vycvičit v místech rozvíjení jednotek osoby (velitele jednotek) schopné řídit a úkolovat činnost svých podřízených v závislosti na situaci (vzhledem k vysokému procentu vycvičenosti mužské části populace v armádě i odchodu relativně velkého počtu důstojníků do zálohy by to nemělo být ve většině míst závažnějším problémem),

- možný problém s opětovným získáním některých ubytovacích (kasárenských) objektů, kterých se armáda v nedávné době v souvislosti se snižováním počtů, rušením řady útvarů a redislokací jiných vzdala v prospěch obcí nebo je byla nucena uvolnit v rámci restitucí,
- pravděpodobně malý zájem určité části vojáků v záloze podílet se aktivněji na činnosti jednotek VÚO v místě bydliště vzhledem k v současnosti stále přetrvávajícím negativním názorům části veřejnosti na armádu (mohl by být v některých oblastech naopak vyvážen zvyšujícími se potížemi místního obyvatelstva s působením cizích státních příslušníků připravujících se nebo čekajících na možnost překročení státní hranice na západ, případně negativním ohlasem na opakující se požadavky části sudetských Němců).

Při uplatnění zásady „kdo chce, hledá způsoby, kdo nechce, hledá důvody“ jsou uváděné problémy postupem času řešitelné. Rozhodné je ale lepší **řešit problémy už od počátku koncepčně**, s výhledem do budoucnosti, než krátkozrace s perspektivou a potřebou v krátké době vynakládat další prostředky na změnu toho, co bylo vytvořeno nepromyšleně.

(Dokončení příště)

Major Ing. Petr Markvart

Jakým směrem jde vývoj systému protivzdušné obrany?

Některé aspekty hodnocení důležitosti vzdušných cílů

Soudobé letectvo moderních armád disponuje mohutnou palebnou silou a vysokou operativností. Použití vysoce přesných zbraní a složité elektroniky umožňuje letectvu úspěšně operovat v každé denní době i za složitých klimatických podmínek. Různé lokální konflikty od konce druhé světové války stále více přesvědčují o skutečnosti, že použití letectva je nedílnou součástí každé větší vojenské operace a tvoří jeden ze základních předpokladů pro úspěšné vedení pozemních operací.

Naproti tomu protivzdušná obrana je vyzbrojena účinnými prostředky protiletadlových raketových komplexů mohutné palebné síly, hlavního dělostřelectva, přenosných protiletadlových kompletů a stíhacího letectva. Dosahy jednotlivých raketových prostředků jsou různé a lze je dělit na prostředky velkého

dosahu (nad 100 km), středního dosahu (do 100 km), malého dosahu (do 25 km) a blízkého dosahu (do 10 km). Výškový dosah těchto prostředků v zásadě umožňuje postřelovat cíle pozemní (hladinové) až stratosferické. Je evidentní, že každý protiletadlový prostředek lze neefektivněji použít proti takovému cíli, jehož letové parametry odpovídají takticko technickým možnostem daného prostředku. Použití některých prostředků, zejména přenosných kompletů a protiletadlového dělostřelectva je závislé na optické viditelnosti a jejich možnosti jsou tudíž omezené. Také možnosti manévru jsou u každého typu komplexu jiné. Je tedy vhodné kombinovat protiletadlové raketové komplexy s protiletadlovým dělostřelectvem k využití širokého spektra kmitočtů od centimetrových vln až po oblast spektra viditelného světla. Stíhací letectvo jako součást protivzdušné obrany je aktivním a vysoce operativním prvkem, avšak je vázáno na letiště a servis pozemního personálu.

Pro potřeby **hodnocení důležitosti vzdušných cílů** lze protivníka zredukovat na prostředky vzdušného napadení, bez uvažování ostatních sil, a obdobně vlastní síly na prostředky protivzdušné obrany. Zkušenost z bojové činnosti jednotek a útvarů protiletadlového raketového vojska ukazují, že před náletem vzdušného protivníka na objekt zpravidla předchází umlčení protiletadlových raketových oddílů. Tento úkol je plněn využitím nejrůznějších taktických způsobů, technických prostředků a jejich kombinací.

Zajímavým příkladem taktiky boje s protivzdušnou obranou je konflikt v Perském zálivu. Válka proti ozbrojeným silám Iráku byla zahájena právě vzdušnými operacemi, mimo jiné i rozbitím protivzdušné obrany, která byla zahlcena použitím klamných cílů typu ADM-141. Tato taktika přinutila iráckou protivzdušnou obranu rozkrýt bojovou sestavu, prozradit frekvence bojových prostředků, které byly v další fázi zarušeny a spotřebovat značnou část protiletadlových raket na klamné cíle. Konečným důsledkem této operace bylo rozbití irácké protivzdušné obrany během 72 hodin. Tento konflikt nelze považovat za typický vzhledem k mimořádné koncentraci sil a prostředků na straně spojenců, avšak jako taktika boje s protivzdušnou obranou není bez zajímavosti.

Bojové možnosti a principy bojového použití protiletadlového raketového vojska se upřesňovaly podle postupného růstu bojových možností výzbroje (modernizace, nová technika), nahromadění zkušeností vojsk a odhazením základních zákonitostí boje se vzdušným protivníkem. Zvyšování bojových možností zvětšováním počtu protiletadlových komplexů nebo zaváděním nové techniky je dáno jednak technickými možnostmi výroby nebo nákupu těchto zbraní a dále ekonomickou a personální náročností. Z praktických důvodů je tedy vhodné uvažovat pouze takticko organizační možnosti vyjádřené těmito principy.

Vývoj taktiky v závislosti na postupném zavádění nové techniky a hromadění zkušeností z jejího bojového použití na obou stranách lze dokumentovat například ze zkušeností ve Vietnamu a z konfliktů na středním Východě. Nemalou úlohu zde hrál i vzájemný poměr sil a prostředků jakož i vycvičenost a zkušenosti vojsk.

Bojové zkušenosti potvrzují fakt, že při 3-20 % ztrátách v relativně krátké době vzdušný protivník většinou upouští od dalšího plnění bojového úkolu. *Cílem protivzdušné obrany tedy nemusí být sestřelení maximálního počtu vzdušných prostředků protivníka, ale jeho odrazení zničením pouze nejvýznamnější části jeho sil a prostředků.* Zde se přímo nabízí otázka, jak ve složité situaci určit důležitost

jednotlivých vzdušných cílů tak, aby protivzdušná obrana byla dostatečně účinná a nepromarnila své úsilí na méně důležité či klamné cíle. Tato snaha je o to naléhavější, převyšují-li vzdušné síly protivníka značné možnosti protivzdušné obrany. Tomuto hledisku je mimo jiné podřízeno i uspořádání a členění bojových sestav protivzdušné obrany. Odhalení důležitosti vzdušných cílů a jejich následné soustředěné ničení způsobí protivníkovi mnohem citelnější ztráty a zanedbatelný není ani psychologický vliv na osádky letounů.

Analýza důležitosti vzdušných cílů a jejich následné ničení může být neočekávaným faktorem, který ovlivní taktiku protivzdušné obrany, zejména z hlediska dosažení momentu překvapení.

Místo a úloha hodnocení vzdušných cílů

Hodnocení důležitosti vzdušného cíle je bezprostředně spojeno s odhalením jeho taktického významu. *Pod pojmem důležitost vzdušného cíle lze chápat nebezpečí, jaké tento cíl představuje pro bráněný objekt nebo pro prvky protivzdušné obrany.* Obecně lze cíle hodnotit podle řady kritérií jako jsou například: předpokládaný charakter úkolů v úderu, míra působení na bráněný objekt, vliv cíle na splnění úkolu celé skupiny a podobně. Otázkou zůstává počet těchto kritérií a ocenění jejich významu.

Z hlediska určení vzdušných sil protivníka je zřejmé, že nejdůležitějšími cíli jsou jak letouny úderných skupin k ničení objektů, tak i letouny skupin umlčování protivzdušné obrany. V úderných skupinách proto nabývají na významu pravděpodobné nosiče největšího potenciálu ničících prostředků. Tyto cíle však lze ve vzduchu těžko identifikovat. Další významnou skupinou jsou letouny-rušiče, které značnou měrou negativně ovlivňují činnost protivzdušné obrany. Tyto cíle jsou lépe zjištělné a jejich ničení je nejúčinnějším opatřením v rámci boje s elektronickou činností protivníka.

Složitá vzdušná situace s rušením a klamnými cíli, vysoké tempo a dynamika bojové činnosti spolu s neodmyslitelným psychickým tlakem a časovou tísní vytváří velmi složité dilema před veliteli protivzdušné obrany na všech stupních velení. Stávající předpisy a služební pomůcky ve vojsku protivzdušné obrany hodnotí důležitost vzdušných cílů **při vedení bojové činnosti** podle různých kritérií, přičemž pořadí důležitosti těchto kritérií je také různé. Při srovnání různých předpisů je přiznána prioritou například těmto cílům:

- bitevní vrtulníky (PVO-51-11);
- křídlaté rakety (PVO-1-1);
- přidělené cíle (PVO-1-21);
- rychle letící cíle (PVO-1-6) atd.

Z naznačených příkladů je vidět, že nejednotnost daných kritérií lze přičíst na vrub době vzniku jednotlivých předpisů a stupni poznání zákonitostí boje v té době. Určení pořadí důležitosti vzdušných cílů tedy rozhodně není snadnou záležitostí.

Současné automatizační prostředky velení protivzdušné obrany, pokud jsou zavedeny, vyhodnocují aproximovanou trasu cíle a zjišťují možnou účast neobsazených protiletadlových komplexů v boji proti tomuto cíli (tzn. bojeschopných komplexů, které nevedou v té době činnost a cíl poletí jejich prostorem účinně

působnosti). Rozhodujícím kritériem pro automatizované přidělení cíle ke zničení je jeho přiletová doba k prostoru účinné působnosti jednotlivých komplexů. Přitom má ale prioritu cíl přidělený neautomatizovaně člověkem-velitelem bez ohledu na uvedený algoritmus.

Je zřejmé, že uvedená kritéria či příznaky činnosti vzdušných cílů lze většinou poměrně spolehlivě zjistit a rozlišit v reálném čase podle přístrojů přehledových a střeleckých radiolokátorů popř. zrakem. Tyto stupnice pro hodnocení důležitosti vzdušných cílů, ať už je jejich pořadí jakékoliv, jsou krátké (asi tři až čtyři hlediska) a slouží především pro rychlou orientaci bojových směn v průběhu boje, kdy bývá tempo činnosti značné.

Plánování a organizace

Zcela jiná situace pak nastává v hodnocení důležitosti vzdušných cílů **při plánování a organizaci bojové činnosti**. Zde se nelze opírat o údaje přístrojů v reálném čase, princip tohoto hodnocení je odlišný i když částečně vychází ze stejných informačních zdrojů.

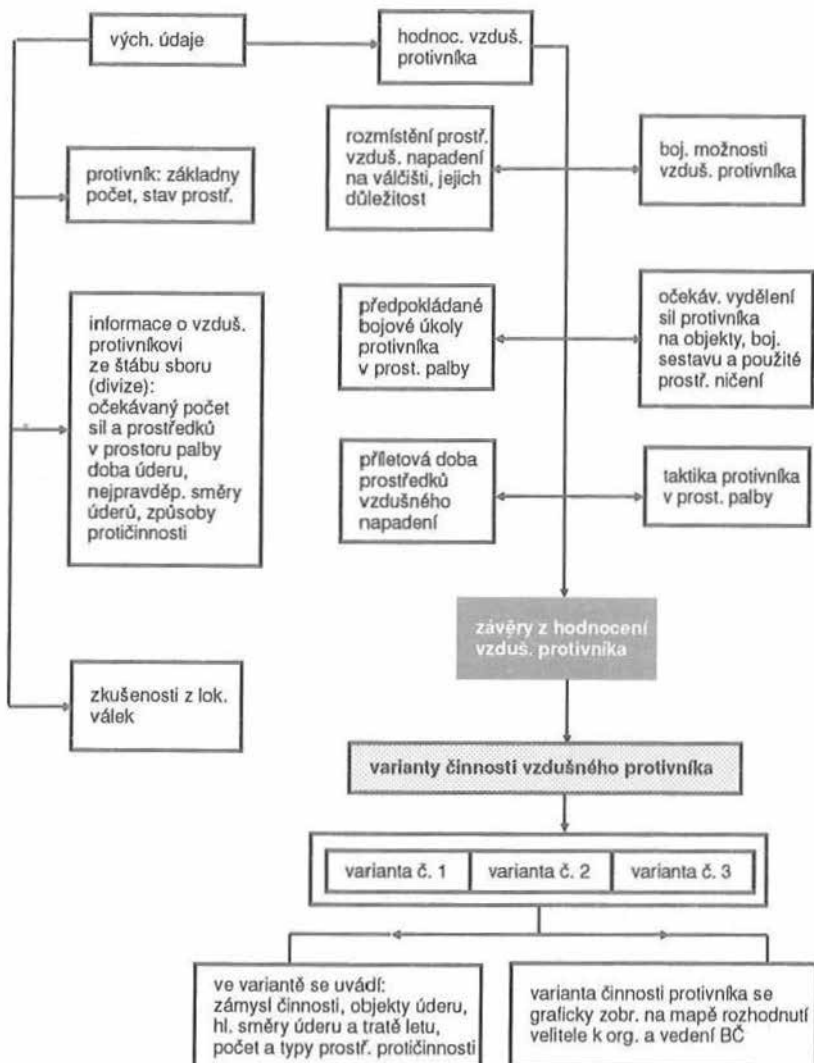
Příprava a organizace bojové činnosti je komplexem opatření, který umožňuje všestranně plánovat a organizovat síly a prostředky k vedení bojové činnosti, zabezpečit bojovou činnost a jejich stálou připravenost. Tak lze dosáhnout vysokou účinnost při splnění stanovených úkolů. Obsah a postup práce velitele na daném stupni velení a jeho štábu při organizaci bojové činnosti bude v každém konkrétním případě záviset na charakteru bojového úkolu, množství času i stavu a stupni bojové připravenosti jednotek a útvarů, úrovni přípravy důstojníků a štábu a dalších faktorech.

Zpracování a přijetí rozhodnutí velitele k organizaci a vedení bojové činnosti je jednou ze základních otázek přípravy bojové činnosti. Je procesem tvůrčí práce velitele a štábu při zobecnění výsledků předcházející bojové činnosti, ujasnění obdrženého bojového úkolu, hodnocení situace a všech dalších problémů, které zabezpečují přijetí co nejvíce odůvodněného rozhodnutí.

Z hlediska hodnocení důležitosti vzdušných cílů lze opominout ostatní body tohoto procesu a zaměřit se pouze na **hodnocení situace** jako nejdůležitější etapu práce velitele a štábu při zpracování rozhodnutí k organizaci a vedení bojové činnosti. Podstata hodnocení situace spočívá ve všestranném studiu a hluboké analýze všech základních faktorů, které mohou ovlivňovat organizaci a vedení bojové činnosti a dále v určení opatření, která zabezpečí účinné splnění stanoveného bojového úkolu. Jedním z prvků situace je **vzdušný a pozemní protivník**.

Pomineme-li opět účelové pozemního protivníka, potom hodnocení vzdušného protivníka spočívá ve studiu a analýze jeho složení, stavu, rozmístění na základnách a možnostech podle stanovené metodiky (viz. obr.). Cílem hodnocení je určit pravděpodobné varianty jeho činnosti při úderu na bráněný objekt a bojovou sestavu protivzdušné obrany. Hodnotí se na základě údajů, které obdržel velitel od nadřízeného při stanovení bojového úkolu a rovněž na základě **důležitosti prostředků vzdušného napadení** i způsobu jejich bojového použití podle zkušeností ze cvičení a z lokálních válek.

Metodika hodnocení vzdušného protivníka a možných variant činnosti velitelem

Obr.

Při analýze jednotlivých prvků této metodiky a především při zvažování důležitosti vzdušných cílů vychází velitel z informací od nejrůznějších zdrojů, získaných v různém čase, s různou věrohodností a přesností. Takovými zdroji informací mohou být radiolokační či jiný technický průzkum, agenturní průzkum, informace od průzkumných jednotek či zpravodajské služby, informace od nadřízeného velitele, výsledky zajatců či zkušenosti z předchozích bojů, lokálních válek nebo cvičení.

Hodnocení těchto informací a zvláště hodnocení důležitosti vzdušných cílů je ovlivněno osobními zkušenostmi velitelů. Váha jednotlivých kritérií pro hodnocení důležitosti vzdušných cílů je různá u každého člověka v závislosti na míře jeho osobní empirie. *Současné služební předpisy neřeší tuto otázku z hlediska přiřazení určitého stupně důležitosti jednotlivým kritériím tak, aby bylo možno je seřadit podle jakési stupnice důležitosti.* To na jedné straně umožňuje velitelům široký tvůrčí přístup, na straně druhé je tato práce ohraničena již vzpomenutou osobní empirií, protože objektivní stupnice důležitosti není stanovena.

Při řešení tohoto problému lze vycházet z následujících poznatků a požadavků:

■ V současné situaci nelze vytvořit nepropustný systém PVO a tedy je nereálná myšlenka, že PVO ubrání vše, co je třeba. Na základě této skutečnosti je nutné volit takové priority, které mají zásadní význam pro vedení obranných operací a zachování životně důležitých funkcí státu.

■ Pro úspěšné plnění úkolů protivzdušné obrany důležitých objektů a prostorů se úsilí PVO nutně zaměří na ničení takových prostředků vzdušného napadení, které jsou předurčeny k umlčování PVO (nosiče protiradiolokačních střel, rušiče, průzkumné a palebné systémy, apod.). Dalším krokem k zachování bojeschopnosti a životnosti PVO je přehodnocení stávajícího charakteru velitelských stanic plrb, kdy je část radiolokačních průzkumných prostředků a přijímací středisko rozmístěno přímo v místě nebo v malé vzdálenosti od vlastního velitelského stanoviště. Tento demaskující zdroj elektromagnetické energie spolu s charakteristickými obrysy anténních systémů vytváří dostatečné podmínky k identifikaci a ničení těchto prvků. VS plrb se tak stává jedním z nejslabších článků systému PVO.

■ Vzhledem ke značné pohyblivosti a operativnosti pozemního vojska může PVO ničit prostředky vzdušného napadení na přístupech k místům zmobilizování, přesunů a rozvinování pozemního vojska do operační sestavy. Těžiště bezprostřední protivzdušné obrany pozemních vojsk však spočívá na vojskové PVO.

■ Jedním z prostředků, které poskytují velmi obsažné informace o cílech vyzařujících elektromagnetickou energii jsou komplety radiotechnického průzkumu (TAMARA, RAMONA), které mohou identifikovat konkrétní typy cílů na velkou vzdálenost a pracují v pasivním režimu. Tato schopnost má význam pro dlouhodobou analýzu vzdušného protivníka. Umožňuje mimo jiné analyzovat jeho výcvik z hlediska vytváření skupin a způsobu provedení vlastního úderu.

Zkvalitnění systému průzkumu a automatizace vedení

Z těchto východiskových poznatků a požadavků vyplývají pro hodnocení důležitosti vzdušných cílů v etapě plánování bojové činnosti následující závěry:

- uvážlivá volba objektů protivzdušné obrany a zdůvodněný propočet sil a prostředků nutných k umlčení nebo zničení těchto objektů;
- znalost rozmístění a počtů nejnebezpečnějších prostředků vzdušného napadení protivníka vzhledem k charakteru bráněných objektů a možnost jejich identifikace ve vzduchu;

Tyto základní závěry v souvislosti s dalšími údaji o vzdušném protivníkovi mohou poskytnout obraz o možné důležitosti vzdušných cílů. Zůstává otázkou nalezení vhodné metody, která s pomocí výpočetní techniky urychlí rozhodovací proces a podpoří tak rozhodnutí k ničení určitých cílů. Toto rozhodnutí musí být podloženo účelovými výpočty a musí směřovat k jednoznačnému a objektivnímu závěru.

Literatura:

- [1] Něupokojev F. K.: Protivovozdušnyj boj. Voenizdat, Moskva 1989.
- [2] Horáček V. et al.: Komplet radiotechnického průzkumu KRTP-81. VAAZ Brno 1985.
- [3] PVO-1-1 Bojový řád PLRV PVOS. Praha 1967.
- [4] PVO-1-21 Řízení palby plrb smíšeného složení vyzbrojené aparaturou ASURK -1ME. Praha 1978.
- [5] PVO-51-32/1 Taktika protiletadlového raketového vojska. Díl 1., Praha 1984.
- [6] PVO-1-6 Bojová služba velitelského stanoviště protiletadlové raketové skupiny oddílů S-200VE. Praha 1990.
- [7] PVO-51-11 Protivzdušná obrana vševojskové divize. Praha 1986.

Podplukovník doc. PhDr. Václav V o n d r á š e k , CSc.

Konstituování státnosti a problémy její obrany

Češi, Slováci a Evropa. Jednoduchá věta, která v sobě obsahuje naděje i tragédie našich národů ve 20. století. Češi, Slováci a Evropa... jedná se o složitý dynamický se vyvíjející komplex vztahů ke středoevropským sousedům, ale i k západní a východní části kontinentu. Nad jejich vymezením a kvalitou se po vzniku čs. státu v roce 1918 zamýšleli a vedli vzrušené diskuse naši předchůdci.

Staronový problém MY A EVROPA se tak vždy dostává do popředí v uzlových momentech historie, v přívalu politických a duchovních zvratů, kterých je na jednu žijící generaci stávající populace více než dost. Stále naléhavěji si klademe otázku, do jaké míry jsme v tomto století (které se blíží ke svému závěru) představovali individualitu duchovní a kulturní, zda jsme byli životaschopným tvůrčím celkem, nebo pasivní křížovatkou střetávání jednotlivých proudů a protikladných koncepcí. Na kolik jsme měli možnost být sami sebou a do jaké míry nás limitovaly vnější faktory.

Po listopadu 1989 se zdálo, že vyřešení vzájemných vztahů mezi Čechy a Slováky bude jedním z našich nejcennějších vkladů do společenství vyspělých demokratických států světa. V souvislosti s rozpadem společné státnosti se zamýšlíme nad tím, co selhalo: zda ideje zakladatelů čs. státu, či zda prvky rozkladu byly novému státnímu útvaru dány do vínku již v době jeho vzniku v roce 1918, nebo jde o selhání současné generace. Je paradoxní, že o Masarykovu osobnost a jeho dílo projevuji mimořádný interest vážené instituce v zahraničí, zatímco na domácí půdě lze postihnout přinejmenším rozpačité postoje k zakladatelům společného československého státu. Analýza příčin tohoto stavu je otázkou delší diskuse a bude nepochybně nastolena i na připravované konferenci „Dr. Edvard Beneš - československý a evropský politik“ v květnu tohoto roku v Praze.

Myšlenkový odkaz zakladatelů čs. státnosti nezastaral, provokuje modernost i svěžestí, v mnohém oslovuje současnost. V návaznosti na něj se ukazuje potřeba v závěru 20. století znovu se zamýšlet nad živými otázkami smyslu národní, státní a mezinárodní existence, problémem kontinuity a diskontinuity v dějinách, otázkami národní identity, fenoménem moci v demokratické společnosti a jeho fungováním, politickou kulturou a dále nad otázkami obrany státní suverenity.

Politická reprezentace po říjnu 1918 právo a povinnost obrany považovala za jeden ze základních atributů suverénního československého státu. Ten byl po svém vzniku respektován vítěznými mocnostmi, jako prvek jimi vytvářené podoby světa, zabezpečující zájmy vítězů s přihlédnutím k zájmům světovým. Konstituující se diplomacie, pod přímým vedením Dr. E. Beneše, cílevědomě usilovala o budování rovnoprávných vztahů s bezprostředními i vzdálenějšími sousedy. Masarykův ideál, který respektoval humanitu v politice a směřoval k nové politické organizaci Evropy, založené na základě rovnoprávných a vzájemně se respektujících subjektů, obstál, ale nedošlo k jeho praktickému zrealizování. Diplomacie byla proto nucena pod tlakem okolností promýšlet a hledat další cesty směřující k mezinárodnímu zabezpečení státu prostřednictvím nejrůznějších aktivit ve Společnosti národů, konstituováním spojeneckých svazků v rámci středoevropského regionu a později ve 30. letech orientací na politiku kolektivní bezpečnosti.

Vedle mezinárodního zabezpečení ČSR byla věnována **mimořádná pozornost výstavbě armády jako nejvýznamnějšího garanta obrany nové státnosti**. Činnost československých legií, které byly konstituovány na nových mravních postulátech, předurčila nejen základní politické cíle zápasu za československou státnost, ale současně i budoucí kontury nové armády. Klíčové postuláty její výstavby, zkoncipované prezidentem a vrchním velitelem T. G. Masarykem, směřovaly ke konstituování plnohodnotného vojenského tělesa. Demokratická armáda v Masarykově pojetí představovala především školu politické shovívavosti, vzájemné tolerance, občanské a lidské úcty a současně významného stabilizujícího činitele, který mohl pozitivně ovlivňovat celkovou společenskou atmosféru v zemi. Vnitřní pořádek a bezpečnost nové vzniklého státu zajišťovaly nejprve dobrovolnické oddíly, složené převážně z příslušníků Sokola. Ozbrojené složky státu se podílely i na vojenském obsazení pohraničí českých zemí, ale i na obsazení Slovenska. *Plnou zodpovědnost za obranu státní suverenity přejal československý stát až teprve od roku 1926 v souvislosti se změnou působnosti francouzské vojenské mise.* V procesu unifikace, který představoval vážný problém 20. let, se jednalo o sjednocení různorodých složek, které vnášely do procesu budování nové armády zvláštnosti, dané charakterem prostředí, v němž se v letech 1. světové války konstituovaly. Jednalo se o proces odehrávající se jednak v rovině organizační výstavby, ale také a to především, v rovině ideové, který měl ve své výslednici zabezpečit vybudování demokratické armády společného státu Čechů a Slováků. Základní cíle unifikačních rozkazů prezidenta a ministra národní obrany z konce roku 1919 směřovaly k tomu, aby se z různorodých složek vytvořil kvalitativně nový morální celek a dosáhlo se žádoucí ideové sjednocení na základě postulátů vrchního velitele. V první řadě se jednalo o charakter důstojnického sboru. V procesu prohlubování nové státnosti a formování československého vlastenectví byl voják z povolání považován za určujícího činitele.

Zajišťování vlivu „Hradu“, jako specifického fenoménu vnitropolitického života, spolu s ovládnutím kádrové výstavby ozbrojených sil, umožňovalo paralyzovat odklony od postulátů výstavby občanské společnosti a její armády. Na základě analýz záporných zkušeností a v souvislosti s odstředivými tendencemi krajně levicových a pravicových subjektů politického spektra, se hledaly možnosti intenzivního výchovného působení v armádě i pěstování brannosti v nejširším

slova smyslu. V tomto procesu sehrál pozitivní úlohu dr. E. Beneš, který v práci „Demokratická armáda, pacifism a zahraniční politika“, (ale i v řadě dalších úvah), přinesl nové pohledy na úlohu a postavení armády v demokratické společnosti. Vedoucí idea demokratické armády byla pro něj konkrétní formulací republikánských zásad ve specifickém prostředí armádního organismu, hybnou silou postojů a jednání občanů v uniformě jako obránců státní suverenity, bezprostředně ohrožované zejména nebezpečným vývojem v sousedním Německu. Dr. E. Beneš přitom armádu považoval za významné společenské prostředí národní, mravní a politickostátní výchovy. Za jeden z předpokladů smysluplné bojeschopné armády považoval podnětnost jejich tradic. Výchova na tradicích začala mít prioritu, přičemž akcent se kladl především na pěstování plukovní cti a armádní hrdosti. Při koncipování teoretických a vojenskodoktrinárních otázek se vycházelo z předpokladu, že potenciální válečný konflikt bude pro ČSR válkou obrannou a současně koaliční. **Čs. vojenskoteoretická fronta v tomto období rozpracovala mnohé otázky výchovy k brannosti a je na škodu věci, že studiu její produkce věnujeme tak málo pozornosti.**

Na historické křižovatce čs. státnosti na konci 30. let se projevilo spontánní protifašistické a vlastenecké odhodlání, které kulminovalo mobilizačním vzepětím. Na straně druhé se vyjevil i oportunismus některých občanských skupin, spolu s anti-demokratickým a protičeskoslovenským postojem určitých politických, hospodářských, šlechtických a klerikálních kruhů a s otevřenou zradou drtivé většiny německé populace. „Mnichov“ jako průsečík meziválečné kontinentální politiky a prezentace určitého způsobu myšlení v mezinárodních vztazích se stal úvodem dramatických událostí, které o několik měsíců později vedly k zániku společné české a slovenské státnosti.

V minulosti tolik diskutovaná otázka, zda jsme se měli bránit, zůstává i nadále problémem otevřeným, nad nímž se budou zamýšlet i následující generace. Události konce září 1938 je potřebné organicky a adekvátně historické realitě zapojovat do širších souvislostí evropských a světových dějin. Zařazení do globálnějších kontextů poskytuje možnosti vytěžovat nové poznání a zároveň klást mnohé další otázky. Jednou z nich přitom je, do jaké míry se na vývoji konce 30. let podílely vnější síly, zda byl tento vývoj nezbytný a nebo zda existovaly reálné alternativy. Předpokladem a podmínkou „ubránění ČSR“ byla důsledná protihitlerovská politika západních velmocí, která byla s to zabránit agresí Německa, ale i účinně předejít jejím přípravám.

Rozčarování z postupu Západu na konci 30. let (spolu s dalšími faktory) přispělo k tomu, že dr. E. Beneš „vsadil“ na spojenectví s velmocí na Východě, v níž spatřoval záruku poválečné obrany ČSR před budoucí německou expanzí. *Dobové podmíněné představy o předpokládané liberalizaci a rozsáhlé demokratizaci stalinského socialismu, které se měly promítnout do rovnoprávných vztahů východní velmoci se zeměmi střední a jihovýchodní Evropy, byly iluzorní.*

Bývalí spojenci z antihitlerovské aliance (zejména pak obě supervelmoci SSSR USA), začaly po 2. světové válce rozehrávat utajované partie o novou podobu rozděleného světa a Evropy. V ČSR, která sice náležela do mocenské sféry východní imperiální říše, ale o jejímž charakteru nebylo dosud pevně rozhodnuto, se v tomto období křížovaly a střetávaly protichůdné politické zájmy v rovině

oficiální, polooficiální, ale i přísně konspirativní. Mocenské zájmy východního souseda přitom sledovaly nejen omezený střeoevropský, ale široký globální rozměr a narazily na politiku USA. Konfrontace obou supervelmocí a jejich ideologií začala určovat poválečný vývoj.

Československo se stalo definitivní součástí východního bloku, v němž měl dominantní postavení Sovětský svaz, až po únoru 1948. Logika jeho vývoje probíhala ve složitých podmínkách dvouólově rozděleného světa, bezprostředně ohrožovaného nebezpečím války v globálním měřítku. Celý proces ovlivňovala graduující studená válka, rozpad národní fronty a její zásadní rekonstrukce, což v podstatě znamenalo upevnění mocenského monopolu vládnoucí komunistické strany ve společnosti a v neposlední řadě i zcestné uplatňování teorie o zostřování třídního boje „při budování socialismu“.

Politické perzekuce, které postihly široké spektrum občanské společnosti (včetně mnohých aktivních účastníků 2. odboje), tvořily pouze jeden z pilířů stalinského modelu socialismu. Strategické koncepce Kremle (ale i dalších světových velmocí) procházely kvalitativními změnami v důsledku rozvoje vojenství. Obě supervelmoci (SSSR i USA) pomocí jaderných zbraní držely evropský kontinent v šachu. Jaderný monopol představoval globální moment určité strategie, který měl prioritu před omezenými politickými prvky. Na druhé straně však blokové schéma nevylučovalo mocenskou politiku jeho jednotlivých subjektů, což potvrzuje francouzský či čínský příklad.

Branná politika čs. státu, včetně způsobů jejího uplatňování v ozbrojených silách, byla inspirována zvnějšku. Jinou podobu měla v 50. a 60. letech a jinou v normalizačním období.

Kvalitativní změny doznaly principy výstavby čs. armády, její složení, poslání, i mezinárodní začlenění. Na přelomu 40. a 50. let se zpřetřhala jakákoliv kontinuita s vlastními domácími tradicemi vojenské výstavby a postupně se mechanicky přebíraly zkušenosti sovětských ozbrojených sil. Čs. armáda v následujících desetiletích (fakticky až do konce 80. let) byla budována s mimořádným vynakládáním lidských i materiálních sil, v neúměrně rychlých tempech a na úkor jiných společenskovo vědních odvětví. *Ozbrojené síly začleněním do koaličních struktur ovládaných z Moskvy ztrácely vlastní národní smysl i pocit společenské potřebnosti. Akcentováním trvalé hrozby německého imperialismu a revanšismu byla v 50. a 60. letech zdůvodňována potřeba neustálého upevňování monolitního východního bloku, jako záštity bezpečnosti a nezávislosti zemí střední a jihovýchodní Evropy. Uvedenou argumentací se zároveň ospravedlňovaly enormní požadavky kladené na ozbrojené síly členských zemí varšavského paktu. Navíc reorganizování na vlastní vojenskoteoretické a vojenskodoktrinální myšlení neslo s sebou určitá rizika v oblasti globální politiky.*

Zvláštní kapitolu ve vývoji Evropy a světa, která teprve čeká na důkladnou analýzu, představují 60. léta. V jejich průběhu se objevovaly nové přístupy k otázkám války a míru a prosazovaly se nové tendence v mezinárodních vztazích. V tomto Československu jako součásti východního bloku došlo k pokusům o přesné definování československých státních zájmů. Za nejvýraznější projev aktivity tvůrčího potenciálu čs. armády, ovlivněného myšlenkovým pohybem 60. let, lze považovat *Memorandum VPA KG v Praze „Konstituovat státní zájmy v oblasti vojenství“*.

Násilné přerušení reformního procesu vojsky Varšavského paktu vedlo ve společnosti ke ztrátě iluzí a rozpadu vyznávaných hodnot. Historická fronta prokázala, že armádní špička na čele s ministrem Martinem Dzúrem, na základě nátlaku sovětské vojenské elity, určující měrou napomohla uskutečnění mocenského zvratu na dubnovém plénu ÚV KSČ v roce 1969. Uvedeným plénem, na němž získali klíčové pozice domácí konzervativní probrežněvovské síly, byl v podstatě skončen pokus československých reformátorů spojit „socialismus“ s demokracií.

Nová domácí mocenská elita se v první řadě zaměřila na likvidaci struktur občanské společnosti a osobností s jejich činností bezprostředně spojených. Zároveň usilovala o bezvýhradné podřízení života a činnosti ozbrojených sil s cílem zajistit podřízení koaličnímu velení a zabezpečit jejich zneužití k protilidovým zásahům. Akceptování sovětského hodnocení československých událostí, zakotvených v dobových stranických dokumentech, zřetelně signalizovalo jaký politický kurz se bude v následujících letech realizovat. Normalizační dokumenty z konce 60. a počátku 70. let tyto obavy potvrdily. Tvůrčí vědecký potenciál armády začal být politicky usměrňován na rozpracovávání jejich závěrů, zejména k úkolům upevnit armádu jako mocenskou složku režimu a přispět k řešení a upevňování „internacionálních vztahů“ s armádami varšavské koalice. Postupující normalizace ovlivnila i průběh konference k 15. výročí založení Varšavské smlouvy. Na její dlouhodobé přípravě, kterou ovlivnily úvahy o možnostech překonání blokových bariér, se podílel vybraný okruh osobností, včetně vedoucích pracovníků společenskovědního cyklu brněnské Vojenské akademie, kteří konferenci považovali za záležitost vojenskopolitického charakteru. Iniciátoři konference akceptovali dobové reality a předpokládali pokračování pozitivního trendu sblížování mezi Východem a Západem, který bude směřovat ke zmiřování mezinárodního napětí a k celoevropské spolupráci progresivních sil. V návaznosti na Memorandum pražské VPA se mělo jednat o další krok vpřed v poznávacím procesu, včetně další precizace vojenskopolitických a vojenskodoktrinálních zájmů Československa. Předpokládalo se, že konference zaujme věcné stanovisko i k živelně prosazovanému požadavku neutrality, který byl nastolen v letních měsících roku 1968. Posrpnový vývoj vedl k diferenciaci organizátorů konference a v závěrečné fázi do její přípravy aktivně vstoupily osoby spojené s normalizační politikou a zasloužily se o to, že její průběh nakonec vyzněl ve zdůvodnění vojenské okupace Československa vojsky varšavského paktu, v duchu sovětské interpretace československých událostí.

V průběhu normalizační čistky (dobově nazývané výměnou stranických legitimací) opustili čs. ozbrojené síly stovky a tisíce kvalifikovaných odborníků ve svých profesích, nositelé národní identity a suverenity čs. státu.

Zahraniční a branná politika Československa v normalizačním období jednoznačně akceptovala bezvýhodný dogmatický brežněvovský kurz a její podstata spočívala v ochraně zájmů totalitního systému. V *zajetí ideologických schémat však zůstala i po nástupu M. S. Gorbачova* do vrcholných funkcí v bývalém Sovětském svazu, kdy Kreml zahájil kvalitativně novou etapu mezinárodního porozumění, založenou na vzájemném respektování suverenity. **Bloková politika přestala odpovídat světovým zájmům SSSR i USA.** Významnou úlohu v rozví-

jení nových mezinárodních vztahů, ale i ve vývoji zemí střední a jihovýchodní Evropy, sehrál helsinský proces.

* * *

Rozdělením společného státu Čechů a Slováků se vytvořila kvalitativně nová situace. Jsme na počátku formování nové etapy české státnosti se všemi z toho vyplývajícími problémy a otázkami. Jednou z nich je přesné definování státních zájmů jako odrazového můstku ke stanovení priorit zahraniční a branné politiky.

Důležitým úkolem na složité cestě konstituování občanské pluralitní společnosti a zabezpečení její spolehlivé obrany je obnova narušeného historického a v jeho rámci i branného vědomí. V rámci společnosti, ale i v armádě jako její nedílné části, je potřebné soustředit úsilí na renezanci hodnot majících svůj základ v historicky ověřených etických a duchovních koncepcích zařizovaných v národním povědomí.

Zásadní transformaci v rámci dynamického společenského pohybu také prochází i Armáda České republiky. **Za klíčový úkol k realizaci žádoucích proměn je potřebné považovat změnu profilu a myšlení vojenského profesionála.** V transformačním procesu se jedná o citlivé přejímání zkušeností z budování armád vyspělých demokratických zemí, ale na straně druhé i o cílevědomé návraty k vlastním domácím tradicím vojenské výstavby z meziválečného období. I přes pozitivní trendy směřující k celoevropskému procesu spolupráce a kolektivní bezpečnosti musíme vycházet z realit současného světa a budovat ozbrojené síly jako spolehlivou záštitu státní suverenity.

Uplatňování sovětského vlivu na budování čs. branné moci

V současné době se otevřel prostor pro zkoumání praktik sovětského vedení při uplatňování jeho vlivu na vývoj v Československu po druhé světové válce. Škála používaných metod, forem a prostředků při zabezpečování hegemonie SSSR se pohybovala od vzájemně výhodné spolupráce až po nevybíravý nátlak a evidentní zasahování do vnitřních záležitostí našeho státu ve všech oblastech života společnosti.

Československo v letech 1945-1948 bylo dlouho považováno, a to i ze strany západních zemí za demokratický a suverénní stát. Přesto již v tomto období najdeme mnohé případy, kdy snahy o prosazování sovětského vlivu u nás překračovaly meze stanovené ve smlouvách mezi ČSR a SSSR.

Důsledky této politiky se projeví v závěrečné fázi války při výstavbě čs. branné moci, jak se tehdy čs. armáda oficiálně nazývala. Již v této době se snažilo sovětské vedení ovlivnit vývoj v čs. vojenských jednotkách v SSSR i na čs. osvobozeném území ve svůj prospěch. Tím si chtělo vytvořit příznivé podmínky pro uplatňování svého vlivu i na celkový poválečný vývoj v republice.

Bylo vcelku pochopitelné, že určitý vliv na příslušníky čs. vojenských jednotek v SSSR zanechala skutečnost, že bojovali proti fašismu po boku sovětských vojáků, že byli vyzbrojeni sovětskou bojovou technikou a zbraněmi, že značná část z nich absolvovala sovětské vojenské školy a učiliště. Nezanedbatelný byl i fakt, že mnohé funkce v 1. čs. armádním sboru v SSSR zastávali důstojníci sovětské armády a že u našich jednotek působili také příslušníci NKVD.

Zvláštní kapitolou v tomto smyslu bylo působení neveřejné stranické organizace KSČ, v jejímž čele stáli mj. JUDr. J. Procházka a npor. B. Reicin. Činnost této organizace byla v rozporu s tehdy platnými vojenskými řády a předpisy. Také osvětová služba, která působila u našich jednotek v SSSR byla složena z příslušníků KSČ. Předností oddělení výchovy a osvěty byl již zmíněný J. Procházka. Osvětová služba působila zcela v souladu se sovětskou propagandou. O jejím působení je možno si učinit představu mimo jiné i z charakteru tiskovin a literatury, kterou byly jednotky zásobovány. V důsledku těchto skutečností londýnská vláda a MNO postupně ztrácely reálný vliv na vývoj situace u 1. čs. armádního sboru v SSSR.

Je všeobecně známou skutečností, že v průběhu války došlo postupně k rozdělení sfér vlivu mezi rozhodující mocnosti antifašistické koalice. Koncem druhé světové války patřilo území Československa do sféry vlivu SSSR. Tento fakt se odrazil na vývoji situace jak v období do osvobození republiky v květnu 1945, tak i v období následujícím.

Intenzivnější podoby však nabyl zápas o novou armádu v době, kdy se Rudá armáda přiblížila k našim hranicím a začalo bezprostřední osvobozování území republiky.

Jako velmi důležité se ukázalo období od vypuknutí Slovenského národního povstání do přijetí vládního programu v Košicích dne 5. dubna. Vývoj událostí v tomto časovém úseku ovlivnil do určité míry i obsah uvedeného vládního programu, zvláště jeho vojenskou část.

Praktické rozdělení sfér vlivu mezi vítězné mocnosti se projevilo i logickou snahou SSSR v co největší možné míře ovlivnit vývoj situace jak na osvobozeném čs. území, tak i na území dosud okupovaném ve svůj prospěch. A to cestou rozšiřování partyzánského hnutí pod vedením sovětských důstojníků, uplatňováním vlivu na čs. jednotky budované na území SSSR, ale i prohlubováním vlivu na vývoj situace na Slovensku po vypuknutí SNP. Součástí tohoto postupu byla i snaha v co největší míře omezit vliv londýnské vlády na události na Slovensku. To se projevilo mimo jiné i vyjádřením nesouhlasu SSSR a poskytnutím materiální a jiné pomoci SNP ze strany spojenců, jež byla vyžádána prezidentem E. Benešem.

Z hlediska možností budování nové čs. armády se tak vytvořila koncem války složitá situace. V té době existovaly různé složky čs. zahraniční armády, které se mohly stát základním kamenem obnovované čs. branné moci. K nim patřily naše jednotky bojující na Západě, to je 1. čs. obrněná brigáda a letci, jednotky budované na území SSSR, ale také 1. čs. armáda na Slovensku.

Zmíním se pouze o některých skutečnostech, které byly z tohoto pohledu typické. Prvním případem byl způsob odvolání gen. Kratochvíla z funkce velitele 1. čs. armádního sboru na počátku Karpatsko-dukelské operace. Byl odvolán z funkce bez vědomí a souhlasu londýnské vlády a na jeho místo byl jmenován gen. L. Svoboda, který od této chvíle jednoznačně realizoval požadavky sovětského velení. Dlužno říci, že v mnohém v rozporu s názory londýnského MNO i gen. H. Píky - šéfa československé vojenské mise v SSSR. Gen. L. Svoboda, vědom si plné podpory sovětského vedení stále častěji překračoval své pravomoci.

K závažnému střetu mezi ním a londýnským MNO došlo v případě důstojníků, kteří byli odesláni z Anglie na doplnění našich jednotek v SSSR, které se potýkaly s akutním nedostatkem důstojníků. Již při vyřizování cestovních dokladů docházelo ze strany sovětských úřadů k značným průtahům, protože sovětská strana velmi pečlivě prověřovala materiály těchto důstojníků. Informace o nich získávala mimo jiné i od čs. komunistů, působících v Anglii a v SSSR. Důstojníci, z jakéhokoliv důvodu nepohodlní pro komunisty, nebo sovětské úřady, vstupní víza neobdrželi.

Od rozhodnutí MNO o odeslání důstojníků do SSSR po jejich skutečný příjezd k jednotkám sboru uplynulo ve většině případů i několik měsíců. Domnívám se, že nelze vyloučit ani možnost určitého úmyslu ze strany sovětských úřadů, ve snaze dosáhnout obsazení důležitých míst u sboru důstojníky působícími již delší dobu v SSSR. Celkem však bylo i přes uvedené problémy přesunuto z Velké Británie do SSSR kolem 300 čs. důstojníků.

Na základě údajně neúspěšného velení jednotkám některými z nich v bojích na Dukle upozorňoval gen. Svoboda MNO na špatný výběr důstojníků přesunutých z Anglie do SSSR.

Skutečné příčiny těchto problémů však nespočívaly v jejich špatném výběru, ale zřejmě v tom, že důstojníci přesunutí z Anglie byli ihned, bez potřebného seznámení se situací a s mužstvem zasazováni do nejtvrdějších bojů.

V důsledku výše uvedených skutečností i v důsledku toho, že důstojníci z Anglie vyjadřovali otevřeně svoje názory na uvedené problémy i situaci v SSSR, docházelo ke střetům mezi nimi a důstojníky sboru, kteří působili v SSSR od počátku. Proto byli mnozí z nich obviňováni z útoků proti SSSR, z narušování vztahů se sovětským velením, z podceňování Rudé armády, vychvalování angloamerických vojsk a podobně. Tyto názory a postoje od ledna 1945 pečlivě sledovali a vyhodnocovali příslušníci obranného zpravodajství (OBZ) sboru a byly využívány jako námitky proti povýšení těchto důstojníků. To ještě více komplikovalo vztahy mezi uvedenými skupinami důstojníků.

Vedle těchto problémů vznikaly i další. Jednalo se především o jmenování a povyšování důstojníků velitelem sboru. Po zahájení Karpatsko-dukelské operace žádal gen. Svoboda MNO o udělení pravomoci jmenovat a povyšovat důstojníky, vzhledem k nutnosti nahrazení padlých a zraněných. Zároveň požadoval jmenování absolventů sovětských důstojnických škol, příslušníků sboru do důstojnických hodností.

K těmto požadavkům se postavilo MNO odmítavě.

I přesto byly desítky příslušníků sboru gen. L. Svobodou jmenovány do důstojnických hodností a povýšeny. Tato jmenování byla, i když s nelibostí, dodatečně schvalována londýnským MNO. V říjnu 1944 vyjádřilo MNO souhlas také se jmenováním absolventů sovětských vojenských škol do důstojnických hodností.

Podstata sporu mezi MNO a velením sboru spočívala mimo jiné také v tom, že převážná většina důstojníků, jmenovaných gen. Svobodou, nebo i absolventů sovětských vojenských škol, neměla maturitu. Tím nesplňovala kritéria stanovená tehdejšími předpisy pro jmenování do důstojnické hodnosti. Řešení tohoto sporu se rovněž stalo součástí zápasu o charakter důstojnického sboru v následujícím období.

Na druhé straně se projevovala zřejmá obava MNO, že jmenováním nových důstojníků z příslušníků sboru a absolventů sovětských vojenských škol dojde ke zvýšení počtu důstojníků sympatizujících s SSSR a KSČ.

Potvrzením tohoto konstatování a dalším vážným varováním pro londýnskou vládu byl přístup sovětské vlády a velení armády k řešení problému Podkarpatské Rusi.

Se souhlasem sovětského velení a za jeho podpory Ukrajinský národní komitét vydal v prosinci roku 1944 výzvu, aby všichni Ukrajinci byli propuštěni z 1. čs. arm. sboru a zařazeni do Rudé armády. Londýnská vláda tento požadavek odmítla a ministrem národní obrany Janem Masarykem bylo nařízeno dále odesílat nováčky ke sboru. Ke komplikacím však docházelo i nadále, neboť mnozí z nováčků skutečně nastoupili do Rudé armády. Závažnost uvedených problémů spočívala i v tom, že podle ústavy ČSR a tehdy platných vojenských řádů, znamenalo nastoupení služby v cizích ozbrojených silách bez souhlasu vlády spáchání závažného trestního činu. Tento postup mnohých branců z Podkarpatské Rusi umožňovaly i sovětské úřady, které i přes několikeré oficiální žádosti čs. vlády

a osobně prezidenta E. Beneše tento stav nejen trpěly, ale často uvedené brance k již zmíněnému postupu nabádaly.

Dalším výrazným krokem k prohloubení sovětského vlivu na budování čs. branné moci bylo zřízení oddělení obranného zpravodajství (OBZ) u 1. čs. armádního sboru v SSSR. To vzniklo na základě žádosti sovětského generála Mechlise v lednu roku 1945. Do jeho čela byl postaven tehdy npor. v záloze B. Reicin, který byl nejen vedoucím činitelem KSČ u sboru ale také absolventem sovětské zpravodajské školy. Faktem zůstává, že se OBZ od samého počátku stalo doménou komunistů a tento stav se nezměnil ani po skončení války.

V dubnu 1945 se B. Reicin stal na návrh gen. L. Svobody náčelníkem hlavní správy OBZ MNO, která byla později přejmenována na nechvalně známé 5. oddělení hlavního štábu. Jeho místo u sboru zaujal další absolvent sovětské zpravodajské školy npor. JUDr. K. Vaš, který se po únoru 1948 aktivně podílel na procesu s gen. H. Píkou.

Nebezpečí vyplývající z personálního složení OBZ a z pravomocí, kterými disponovalo si zřejmě uvědomoval i prezident E. Beneš. Na své vojenské poradě s nejvyššími funkcionáři armády v červnu 1945 požadoval, aby bylo revidováno personální složení OBZ z doby, kdy byli k dispozici pouze příslušníci 1. čs. armádního sboru v SSSR. Ani závěry této porady nebyly v praxi nikdy naplněny.

V průběhu osvořování Slovenska byli do 1. čs. armádního sboru přijímáni bývalí příslušníci armády Slovenské republiky, po prověření příslušníky OBZ. Ti z nich, kteří nebyli na základě rozhodnutí OBZ do armády přijati, byli v souladu s usnesením Vojenské rady při předsednictvu vlády z 12. dubna 1945 odesláni do zajateckých táborů Rudé armády v Polsku. Většina z nich byla v rozporu s tehdy platnými československo-sovětskými dohodami odsunuta do SSSR. Jednalo se o několik tisíc osob. Podle hlášení přednosty 4. letecké divize škpt. P. Brosku, které nese datum 2. října 1945 bylo odsunuto ze zajateckého tábora z Osvětimi do Ruska asi 5000 osob. (Jednalo se většinou o bývalé příslušníky tzv. Haššíkovy armády a Domobrany.) Ti zřejmě tvořili část z 30 000 čs. občanů, kteří se ještě v květnu 1946 podle vyjádření sovětské vlády nacházeli v zajetí na území SSSR.

Příslušníci OBZ úzce spolupracovali s NKVD i bezprostředně po válce. A to nejen při pátrání po válečných zločincích, kolaborantech a zrádcích, ale také při pátrání po emigrantech z SSSR o které NKVD projevovalo eminentní zájem. Mnozí z nich i když byli již čs. občany a dokonce příslušníky předmichovské armády skončili v sovětských zajateckých táborech a byli odsunuti do SSSR.

Příslušníci OBZ byli zastoupeni také v komisích, které přijímaly důstojníky a rotmistry do čs. branné moci v roce 1945. Sám B. Reicin byl členem komise pro přijímání generálů a důstojníků generálního štábu. Při získávání informací o důstojnících spolupracovalo OBZ také s 2. oddělením HŠ - rozvědky v jehož čele stál pplk. A. Rašla rovněž člen KSČ i se zpravodajskou službou ministerstva vnitra a Stb.

OBZ se tak stalo mocným nástrojem k prosazování zájmů vedení KSČ v armádě, ale také i v prosazování zájmů sovětského vedení.

Vedle výše uvedených skutečností, které svědčí o uplatňování sovětského vlivu zčásti přímo a zčásti zprostředkovaně vykonávalo sovětské vedení vůči našim čelním vojenským a státním činitelům, zejména v poslední fázi války, otevřený

a nevybíravý nátlak. Svědčí o tom i případ gen. F. Moravce na kterého byl vyvíjen nátlak, aby spolupracoval se Sověty proti Spojencům a zejména proti Anglii. Po jeho odmítnutí mu důstojník sovětské zpravodajské služby Čičajev sdělil: „*Můžete si to ještě rozmyslet. Nezapomeňte, že to budeme my, kdo rozhodne, kdo bude ministrem národní obrany, šéfem generálního štábu a přednostou zpravodajského oddělení v poválečném Československu.*“¹⁾ Následující vývoj potvrdil, že tato slova pronesená v létě 1944 byla míněna naprosto vážně.

Základ pro zcela legální uplatňování sovětského vlivu na výstavbu čs. branné moci v poválečném období položil Košický vládní program. Okolnosti jeho přijetí jsou dnes dostatečně známy. Byl nejen výsledkem zápasu mezi londýnskou emigrační vládou a komunisty, reprezentovanými moskevským vedením, ale zároveň respektoval zájmy SSSR.

O předpokládané orientaci nově budované armády svědčí již první část III. kapitoly vládního programu kde se uvádí: „*Aby byla umožněna co nejužší bojová spolupráce s Rudou armádou, nutná v zájmu vítězství i naší budoucnosti, budou organizace, výzbroj a výcvik nové čs. branné moci stejné jak organizace, výzbroj a výcvik Rudé armády.*“²⁾ To fakticky znamenalo jednoznačnou orientaci na SSSR.

Ministrem obrany v nové vládě se stal i vzhledem k podpoře sovětského vedení gen. L. Svoboda. 5. dubna 1945 byla vytvořena Vojenská rada při předsednictvu vlády, která byla poradním orgánem vlády pro věci vojenské. Již první rozhodnutí tohoto orgánu leccos naznačovalo. Ze svých funkcí byli odvoláni gen. S. Ingr, gen. F. Moravec a gen. Miroslav a gen. O. Gak-Mézli - vedoucí činitelé odboje na Západě. Na druhé straně byli na návrh VR jmenováni do funkcí náčelníka hlavního štábu gen. B. Boček, velitele 1. čs. armádního sboru v SSSR gen. K. Klapálek a do funkce jeho zástupce gen. J. Satorie, kteří působili u našich jednotek v SSSR.

Po skončení války bylo prosazování sovětského vlivu oficiálně zdůvodňováno nutností spolupráce s vítěznou velmocí na základě smlouvy z 12. 12. 1943. Je třeba vidět, že skutečné postoje, názory a pozitivní vztah většiny obyvatelstva k Sovětskému svazu a vděčnost za osvobození od fašismu zároveň vytvářely příznivé podmínky pro uplatňování tohoto vlivu. Faktem zůstává, že v této době o nutnosti úzké spolupráce se Sovětským svazem nepochybovali ani představitelé nekomunistických politických stran a konec konců ani prezident E. Beneš.

V létě 1945 byly do českého jazyka přeloženy sovětské polní řády a v armádě začalo působit asi 40 vojenských poradců. Na podzim bylo vysláno 30 čs. důstojníků ke studiu sovětských vojenských škol a akademií, z toho 15 na akademii generálního štábu SSSR. Jednalo se převážně o příslušníky 1. čs. armádního sboru v SSSR, kteří byli předurčení k zastávání významných funkcí.

I bezprostředně po válce používalo sovětské vedení mnohdy různé prostředky k prosazení svých zájmů. Příkladem může být i nota sovětského velvyslance V. Zorina čs. vládě začátkem července roku 1945. Jednalo se o protest sovětské vlády proti ustanovení skupiny příslušníků nekomunistického odboje - účastníků pražského povstání (gen. K. Kutlvašra, gen. J. Fišera, pplk. F. Bürgera a škpt. J. Nechanského) na určitá místa v armádě. V notě se přímo říká: „...mám čest oznámit Vám, že uvedené osoby, které měly účast na plánech na záchranu německých vojsk, rozdrčených Rudou armádou na východištích k nástupu na Prahu, nemohou

požívati důvěry velitelství Rudé armády a rovněž i důvěry čs. vlády a nemohou stát v čele správy v Praze.“³⁾

Zprostředkovaně byl vliv SSSR prosazován také pomocí komunistů ve vládě a ve Vojenské radě při předsednictvu vlády. V několika dalších případech zásadním způsobem ovlivnilo rozhodnutí těchto institucí o jmenování generálů a důstojníků na vysoké funkce nebo o jejich povýšení konstatování - „takové řešení je pro SSSR nepřijatelné“. Většinou se jednalo o vystoupení K. Gottwalda.

Případy přímého zasahování vedení SSSR do našich vnitřních záležitostí byly představiteli hlavních politických sil většinou chápány jako přirozené právo prosazovat do určité míry své oprávněné zájmy v zemích, které Rudá armáda osvobodila. Zároveň se však staly předzvěstí přímého a téměř otevřeného zasahování do našich vnitřních záležitostí i v ostatních oblastech života společnosti. Typickým příkladem bylo z tohoto pohledu jednání ohledně přijetí Marshallova plánu Československem v roce 1947.

Poznámky:

¹⁾ Moravec, F.: Špión, jemuž nevěřili, Rozmluvy 1990, s. 341.

²⁾ Program první domácí vlády republiky, vlády Národní fronty Čechů a Slováků, ministerstvo informací, Praha 1945, s. 11.

³⁾ VHA, Stát. taj. MNO, č.j.: 101 152, 1945.

Plukovník v zál. doc. PhDr. Felix Černoch, CSc.

Příprava vojenských profesionálů

Její teoretické základy a předpoklady

Téma profesionální přípravy v měnící se české branné moci řadíme právem k nejsložitějším a zároveň nejbezradněji akceptovaným. Naproti tomu zhruba čtyřleté pokusnictví o radikálnější zásahy do výchovy vojenských profesionálů, pokud se nerozplynulo v málo plodných debatách, prověřilo a potvrdilo životnost právě těch konceptů, které stavěly na odůvodněných postulátech oproštěných od parciálních zájmů. Pouze tam, kde se zdařilo překlenout aprioristická východiska či dokonce hotové vize, na něž byly jaksi dodatečně roubovány argumenty, místo analytické cesty k objektivitě, vzešly myšlenky, nebo i ucelenější představy, použitelné i v nové, předpokládáme už dělné a hlavně pragmatické etapě prací na onom nesnadném díle.

To je ostatně hlavní příčina i očekávání, proč si nejdůležitější z nich dovoluujeme shrnout a formou statě nabídnout konstruktivní pozornosti širší obce spolutvůrců racionálnější skutečnosti. *Před více než rokem byl dvěma odbornými pracovišti zpracován exaktní, parametricky orientovaný model vojenského školství, jehož pomocí lze odsimulovat všechny varianty zamýšlených proměn s hlavním důrazem na personální a finančně materiálové toky: zatím pořád ještě leží nevyužit, dokonce nebyl publikován ani jako prázdny.*

■ Posuzování stavu

Přesto zůstáváme vzdáleni zjednodušením, podle nichž máme co činit pouze s rozhodovací liknavostí. Jistě, váhavosti také neschází, avšak podstata je hlubší, problémy vleklé, většinou nazrálé k řešení i bez nepolitizačních impulzů polistopadové dynamiky. Vzešly ze zjevně extenzivního vývoje vojenského školství, jež bujelo a tvořovalo se velmi nárazovitě, většinou podle vnějších, často nahodilých okolností, kdy se důsledky vzniklých situací na ně prostě přenesly. Pokud se podařilo iniciativně prosadit pragmatictější přístupy a postupy, vymaňovaly se jen velice málo z apologetiky zavedených formací. Za přímo charakteristický lze považovat vícerozměrný izolacionismus, kdy existovala nejen výrazná oddělenost škol mezi sebou (vysokých od středních, odborných od všeobecně vzdělávacích, dokonce informační bariéry mezi školami téhož typu), nýbrž přímo propast mezi školami a útvary, nemluvě o chabé propojenosti s vědou, školstvím civilním i zahraničním. Z toho všeho se nepochybně třeba dostat a už jen pouhé přiznání vylučuje bagatelizaci stupně náročnosti za tím vším skryté.

Navíc je tu spousta komplikací vzešlých ze současnosti. Zejména rozdělení federace ve dva mezinárodní subjekty s vlastními ozbrojenými složkami jich přineslo pro armádní školství více než u jiných oblastí, když těžištěm jeho letité výstavby bylo právě teritorium slovenské. Nicméně mějme na paměti, a že z každého záporu lze vytěžit i leccos pozitivního, jak se rysuje například v redukčních příležitostech ke koncentraci vysokého a integraci středního školství.

Už jenom letmý pohled na to, co bylo a jest musí vyvolávat představu mimořádné obtížnosti úloh, které stačily vyvstat i rozsahem těch, které nás ještě čekají budou. Zvláště, když musí být řešeny v souběhu s řadou neurčitostí, jež jsou pro ně limitujícími. Týkají se otázek natolik zásadních, jakou je třeba provozní rozpracovávání sítě profesionálních kariér, formulace profesionálních profilů a jim odpovídajících vzdělanostních standardů, předstihově dostatečné zpřesnění diferencovaných požadavků na výkony ve studovaných oborech, jistoty v zabezpečení rekruotačních zdrojů, což ani zdaleka není všechno, co potřebujeme znát a neznáme.

Za těchto okolností nezbývá, než se chovat vstřícně a spoléhat aspoň zčásti i na vlastní hypotézy. Nečekat, až někdo vymezí prostor, do něhož se jen vejde, přičemž zároveň riskujeme, že můžeme přijít v leccems zkrátka. Navíc *přibývá časem opatření, která mění realitu a zamýšlené řešení podvazují, komplikují, znesnadňují, brzdí, ne-li přímo vylučují.* Tak je zcela na místě, dokonce velenutné vstupovat aktivně do poznávacích procedur, podílet se na nich a přinášet i významnější vklady tvorbě realizačních předloh. Takovou metodologii považujeme za oboustranně užitečnou i nutnou, a to nejen pro sebeposuzování. Zakládá potřebu rozborů objektivizovaných a tudíž nestranně kritických. Myslím, že ještě i v daný vývojový okamžik analýzy takového druhu scházejí. Není ani dokonce úplná deskripce toho, co máme, co se překrývá, co je balastní, bez čeho se obejít dá a bez čeho nikoliv, kde hledat nejprogresivnější prvky a kde retardující, jak a čím vymezit genofond hodný uchování... Bez vědy, myslím vskutku vědeckého poznání, nikoliv jen bez vědců, to opravdu nepůjde....

■ Posuzování výhledů

Jestliže voláme po zdůvodněnějších přístupech při mapování situace a příčin, jež ji přivodily, tj. vývoje a jeho důsledků, platí to tím více pro hledání pozitivních východisek ve směru modernějších horizontů a zejména odhadu toho, co nás čeká či potkat může za nimi, po jejich překonání. Jde o příliš závažné predikce, než aby se mohly stát obětí povrchních soudů. Prognostická sféra má vůbec málo společného se silovými faktory, stejně jako se slaboštvím nenazývat věci pravými jmény, v pravé chvíli, na pravých místech; zato tím vehementněji nárokuje střízlivost, věcnost, průkaznost.

Které determinanty tedy zjevně budou podmiňovat profesionální přípravu a tudíž limitují její perspektivní zakládání?

Rozhodující vliv tu nepochybně vzejde z míry, náplně, způsobu a poslušnosti *profesionalizace*. Chápeme ji jako sice regulovaný (místy tlumivě, místy akceleračně), ale na každý pád *objektivně se prosazující trend*, vyvolaný růstem složitosti zbraňových systémů na straně jedné a redukcemi všeobecných branných povinností na straně druhé. Diferenciace protichůdného vývoje sféry technické vůči okrajově zmíněným proměnám na sociální scéně jest natolik evidentní, že jiné, už

vubec ne lepší její řešení nežli profesionalizační se ještě i s ohledem na další souvislosti ani nerýsuje. Berme to za neslevitelné faktum, jež nelze obejít a na něž nutno adekvátně reagovat.

Budeme si proto muset prvořadě vymezit onu profesionalizaci jako metu i proces, podstatu i jev, abychom pak návazně mohli obecně i konkretizovaně aplikovat pojem vojenského profesionála i jeho kategorizované podoby. Víme už teď, že půjde o dva stěžejní rysy - **práci za úplatu a vyšší výkonnostní úroveň**. Profesionalita znamená protekci odbornosti a ta je vždy provázána bohatou diferenciací, bez níž by odborník vlastně ani odborníkem nemohl být zván, natož aby jím doopravdy byl. Předpokládejme tak další prohloubení tendence přerodu profesního univerzála v profesního specialistu. Odtud vzejdou nároky dosud nezvyklého druhu i rozsahu jež se promítnou do rozšířené škály:

- profesionalizovaných funkcí,
- typů vojenských profesionálů,
- uplatnění civilistů,
- profesionálních profilů,
- služebních kariér,
- vzdělanostních standardů,
- rekručních zdrojů,
- náboru a výběru,
- způsobů profesionální přípravy.

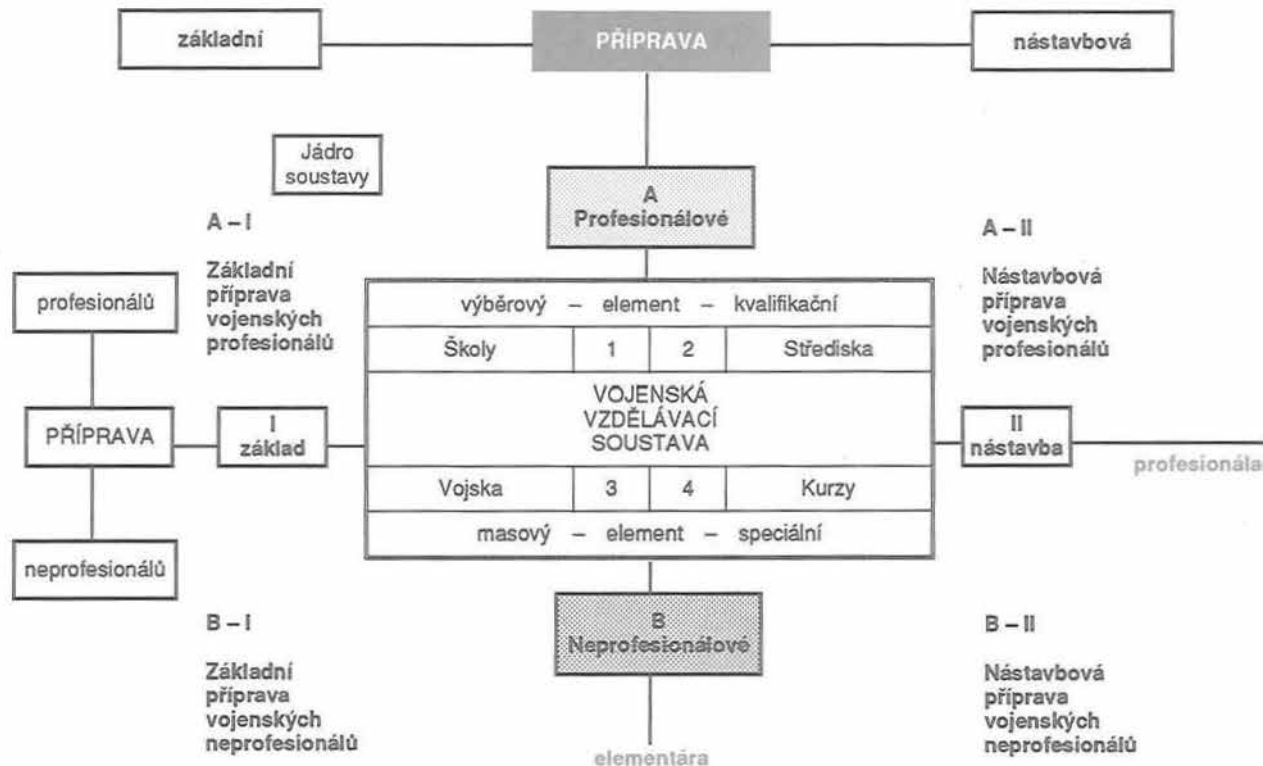
Stávající soustava vojenského školství není schopna svou heterogenitou, statickým uspořádáním a více méně stereotypním fungováním podobným diferenciacním nárokům vyhovět. Situační zvrat si vyžádá razantnější změny, které podstatně předurčí netoliko výslednou kvalitu přechodového procesu jako celku, ale svými důsledky přesáhnou jeho časové i prostorové hranice. Kdybychom je měli charakterizovat jen velice stručně, daly by se vtěsnat do lakonického hesla, podle něhož potřebujeme a musíme „**přejít od tradičního systému vojenského školství k pružné vojenské vzdělávací soustavě**“. Co to všechno přesně značí, obsahuje, předpokládá a přinese, už v heslech formulovat nejde, ale o daleko, široko - a hlubokosáhlých dopadech se pochybovat ani nesnažme.

Připojený náčrt proto berme za povšechný obraz, graficky zjednodušenou symboliku hrubého členění - viz **obr. 1**.

Bez dalšího komentáře z něj vyplyne, že za jádro soustavy se dá považovat **kvadrant A-I čili bazální příprava vojenských profesionálů**. O té pojednáváme prioritně i zde a dodejme, že její subsystém je rozvržen do čtyř sekvencí:

- vzdělávání ve vojenských školách,
- vzdělávání na školách civilních,
- vzdělávání v zahraničních vojenských institucích,
- vzdělávání mimoškolního.

Pojímáme je s rovnocennou významností, ale zároveň jako homogenní celek, v němž se prolínají a navzájem doplňují. Každá z nich by si zasloužila zvýraznění vlastní důležitosti, zvýraznění svého specifického místa a hlavně rekoncepční charakteristiku, leč zde podáme pouze **bodový nástin osnovní struktury vojenského školství**. Jeho žádoucí podoba by v žádném ohledu neměla být vyvo-

Obr. 1

zována z existujících zařízení, ani to plně nejde, nýbrž prvořadě z definovaných cílů profesionální přípravy, rozvrstvené do pěti úrovní:

- základní profesionální přípravy (pro poddůstojníky),
- střední profesionální přípravy (pro praporčíky),
- vysokoškolské profesionální přípravy (pro důstojníky),
- vrcholové profesionální přípravy (pro generály),
- nástavbové profesionální přípravy (určené pro další vzdělávání všech kategorií vojáků z profese ev. i civilních zaměstnanců, a to ve všech jeho organizačních formách).

Explicitně a doloženě však nutno stanovit, pro které funkce jsou jednotlivé úrovně přípravy nezbytné a využitelné. Je to záležitost profesiografická a vydala by na samostatné pojednání.

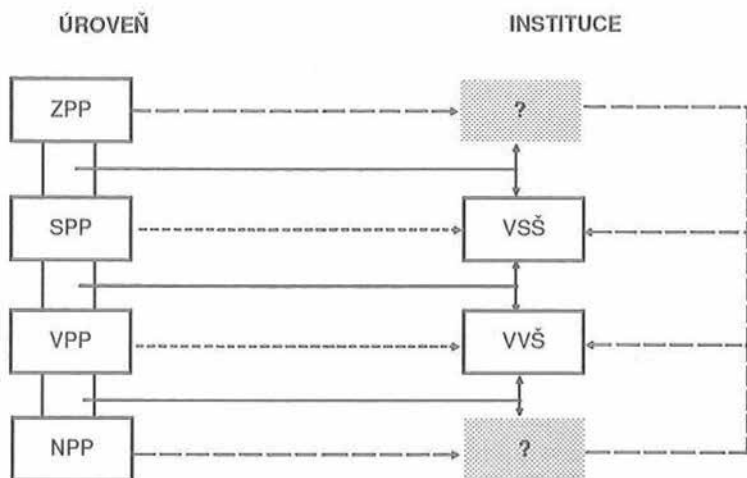
Souvisí to ostatně už se vzpomenutým protežováním cílů při koncipování i praktické orientaci profesionální přípravy. Napříště by se měly důsledně vyvozovat právě z nároků funkcí, pro něž se adepti jejich obsazování mají školit. Budou-li sladěny v *oborových průřezech* (tj. *horizontálně*) i *po vývojové linii* (tj., *vertikálně*), vytvoří se naprosto přirozené šance kvalifikačního a specializačního růstu pro všechny stejné, aby se pak důsledně mohlo v uzlových bodech jejich kariéry prosadit jako jediné kritérium schopnosti a reálného výkonu, namísto dnes pořád převládajícího principu výsluhového, tzv. služebních let. Podmínkou tu však zůstává, aby ony cíle byly formulovány natolik hmatatelně, že se stanou měřitelnými a v hodnocení umožní minimalizovat subjektivismus, negativní i pozitivní.

Přesná definice cílů povede k přesnějšímu stanovení učiva, jimž se naplňují a rovněž zdůvodněné časové dotaci na jeho osvojení. Nikoliv tedy apriorní délka kurzu s periodickým rozvrhem normovaného počtu hodin, které jsou až sekundárně zaplňovány „nějakou látkou“, nýbrž primárně penzum této látky, jež musí být celé a prokazatelně zvládnuto: neboť frekventant se bez toho v praxi nemůže obejít.

■ Posuzování transformace

Už jen z náznaku podaného musí být zřejmé, nakolik grandiózní úděl tu přivládáme. Pohrávání si s vizí administrativních zásahů okamžité účinnosti a definitivní platnosti je riskantní. Školství nesnáší tzv. císařské řezy. Vedou ostatně většinou spíše k potratům. A tak se ptejte raději předem, zda všechny ty oběti s bolestnými průvodními jevy budou za to stát, hrozí-li touto cestou přivést na svět mrtvé či zmrzačené dítě, když porod plodu, který necháme dozrát, může být hladký.

Chceme tím naznačit *procesuální* ráz obsahové, metodické, ale třeba jen organizační adaptace vzdělávacích systémů na změněné *cílové požadavky*. Taková je všeobecná dlouhodobá zkušenost, vysvětlitelná nejenom nepřetvořitelností potenciálu hlavních aktérů, tj. učitele a studenta. Nové krystalizuje vždy postupně kolem perspektivních zárodků, jež asimilují nejkvalifikovanější kapacity stávajících center. Diskontinuita je možná jenom na pozadí životné kontinuity, resp. v rámci kontinuální životnosti.

Legenda:

- ZPP - základní profesionální příprava
- SPP - střední profesionální příprava
- VPP - vysokoškolská profesionální příprava
- NPP - nástavbová profesionální příprava
- VSŠ - vojenská střední škola
- VVŠ - vojenská vysoká škola

Obr. 2

Pro ni jsou v rámci našich souřadnic čili při úsilí o pružnou a výkonnou vojenskou vzdělávací soustavu, odpovídající dobovým nárokům na profesionální přípravu, kategoričnými hlavně dva imperativy:

1. vyšší efektivnost pedagogická - neboť žádné školení není účelem samo o sobě, ale musí sloužit potřebám praxe
2. vyšší efektivnost ekonomická - diktovaná nejen současně omezenějšími možnostmi této praxe plně své potřeby pokrývat.

Na jejich základě jsme schopni shrnout zásady, které výše uvedené příkazy reality umožní respektovat v jednotě prosazovaných myšlenek i prosazených skutečností:

- *Zásada pružnosti* celé soustavy i každého jejího elementu zvlášť (adaptabilita a samozdokonalovací schopnost),
- *zásada prostupnosti* čili studijní návaznosti jednotlivých substruktur,

- *zásada srovnatelnosti* získaného vzdělání i aprobační s analogickými obory v civilním sektoru i zahraničí,
- *zásada propojenosti* s profesionálním okolím a zařazením (vědním i společenským, domácím i zahraničním), kooperační i zpětné vazební provázanost s ním,
- *zásada vyvážení* obsahové metodických složek přípravy (proporcionality mezi vzděláním všeobecným a odborným, teoretickým a praktickým, obligatorním a fakultativním...),
- *zásada užitárnosti*, tj. funkční účelovosti soustředěného zaměření na potřeby vymezené uzlovými body sítí profesionálních kariér,
- *zásada hospodárnosti* - dosahování maximálního efektu minimem vynaložených prostředků a sil; měřit práci časem a penězi, zvažovat předem pořizovací náklady možných výsledků resp. užitku, usilovat o aktivní ekonomiku a koncentraci kapacit,
- *zásada otevřenosti*, sledující rezervy pro vstřebávání nových prvků (např. možné rozšíření o přípravu velitelského sboru akceschopných záloh, doškolení civilních zaměstnanců, případně vliv na vzdělávání vojenské),
- *zásada vědeckosti*, podle níž musí být studijní obory odvozovány z oborů vědních a opřeny o výsledky vědeckého poznání, jež musí školy zároveň rozvíjet, zejména pak v disciplínách spojených se zajišťováním obrany státu.

Výčet zásad samozřejmě není úplný a uváděné pořadí nezvrazňuje stupeň důležitosti. Každé z nich má nezastupitelné postavení a účast v transformačních procesech i provozu rutinním. Jejich společnou základní vlastností je, že se nedají uplatňovat jen zčásti či postupně. Od toho je zásada zásadou. Buď platí nebo ne a vede k cíli nebo se od něj vzdaluje.

■ Posuzování managementu

Počátkem i kulminací zamýšlené přestavby rezortního vzdělávacího systému je oblast jejího i jeho řízení. Dá se říci, že by mělo být přestavěno prvořadě. Budeme-li totiž předpokládat permanentní rekrutaci adeptů vojenských povolání do armády, spojenou vždy s úvodním zaškolením resp. vstupní aplikační přípravou, třeba se jistojistě hodně rychle zbavit stereotypů frontálního direktivismu. Navíc - s rozdílnou délkou onoho zácviku - *zmizí nepochybně i šablona klasického školního roku*. A to nemluvíme o vzdělávání mimoškolním. Pohyb tím získá na akceleraci, ale zároveň nestejnoměrnosti.

V souvislosti s rozložením rekrutačních termínů (dosud vlastně pouze jeden a časovaný k začátku univerzálního školního roku) a různou délkou školení (vstupního i zdokonalovacího) se nepochybně prosadí sezónní výkyvy, což si vyžádá spíše klouzavé plánování a organizování než dosavadní skokové. Nový dynamismus pak nutně povede k větší decentralizaci řídicích praktik i kompetencí.

Vyšší stupně velení tak budou muset v rámci vojenské hierarchie delegovat maximální samostatnost a tím i většinu svých dosavadních pravomocí stupňům

nižším, přímo terénním článkům čili školícím střediskům. Složitost je ovšem v tom, že pedagogické procesy musí probíhat jednotně, ač ne totožně. Chápeme jistě proč - u složek ozbrojeného typu tím zřetelněji. Aby tomu tak bylo, musí být zároven jednotně řízeny a jednotu zaručí jenom řízení z centra. Proto každá decentralizace si současně vynucuje *přiměřenou centralizaci*, ovšem v daném případě naprosto nedirigisticky pojatou. Zvýrazní se tudíž převážně *koordinační roli*, avšak nikoliv stylizovanou prakticisticky. Koordinuje se tu jaksi ex ante, tzn. vytvářením normativního rámce a materiálních podmínek pro pozitivně stimulovanou aktivitu a progresivní rozvoj. Mělo by jít o vytváření prostoru k tvořivé práci, o registraci a transpozici požadavků na vzdělání (nikoliv prostou distribuci), zabezpečování finančních a jiných prostředků, personální politiku, koncepční, hlavně strategické plánování apod.

Takovéto postavení a z něj plynoucí odlišné poslání řídících článků vojenského vzdělávání si vyžádá zřejmě taxativní vymezení takových rozhraní mezi tzv. vnějším a vnitřním řízením škol.

Poněvadž jde o polydimenzální záležitost, vázanou nejenom na spoustu proměnných v sobě samých, nýbrž i produkovaných postupným přerodem armády, přestavbou všeobecného školství a dalšími reformačními proudy české společnosti, nezbývá než orientovat se na m o d e l o v á n í jako jediné přemostění všech těchto determinant. Modelem tu samozřejmě nemyslíme prostou předlohu, koncept, ale instrument schopný akceptovat limitující faktory a promítat je do variant, z nichž pak lze volit optimum. Také nemyslíme jen model jediný, univerzální, ale jejich provázanou sérii případně paralely. Vedle makromodelu, který je předmětem vrcholového velení, tu budou muset být i mikromodely (každá škola svůj globální případně i své parciální) a snad ještě i mezizomodely (např. vysoké vojenské školství nebo příprava nejnižších profesionálů).

Rýsuje se tedy řízení jako hlavní článek i nástroj, zakládající novou kvalitu. Prvním krůčkem je stanovení jeho garančního sektoru, který původní zorný úhel, zachycující toliko vojenské školství, navíc jen tzv. střední a vysoké, *rozšíří na celou oblast vojenského vzdělávání*, minimálně však veškerou přípravu všech vojenských profesionálů, kvalifikační i specializační, vstupní, tj. úvodní i následnou v dalších etapách jejich služebních kariér. Druhým krůčkem pak musí být vzájemné propojení jednotlivých profesních polí tak, aby příprava odborníků byla naprosto racionální, bez duplicit a překrývek, s plným využitím všech kapacit, jež jsou k dispozici - a bez ohledu na jejich obhospodařovatele (šafáře, fořty), ať patří do školství, k vojskům či podpůrným zařízením - se souběžnou minimalizací těch, které jsou prokazatelným a postradatelným luxusem. Konečně třetím krůčkem - a to už je skoro pořádný krok - bude zajistit nové, více síťové nežli hierarchické vojenské vzdělávací soustavy dynamismus, který jí vložíme do vínku, a to pokud možno jako autoreglativum. Pak bude schopna pracovat nejenom ve stabilizovaných režimech, jako při dosavadním tradicionalismu, ale převážně režimech pružných, které si budoucnost bude nárokovat čím dále vehementněji.

Velení a vedení podřízených

Problémy přípravy vojenského profesionála

Katedra vojenské psychologie a pedagogiky Vojenské akademie Brno se v nedávné době spolupodílela na plnění výzkumného úkolu S2-04-02 „Vybrané problémy přechodu smíšených útvarů na poloprofesionální a jejich průmět do změn v přípravě velitelů“, jehož hlavním řešitelem byl někdejší Institut strategických studií. Získané údaje i některá zobecnění přinášíme VR v nezkráceném výběru.

Jedním z hlavních cílů našeho dílčího výzkumného úkolu bylo zjistit názory velitelského sboru AČR na současný stav, zvláštnosti a rozdíly při velení a vedení vojáků základní služby a vojáků z povolání a na možné změny v přípravě vojenských profesionálů. Součástí přípravy z výzkumného projektu bylo studium literatury zobecňující zkušenosti z přípravy vojenských profesionálů zejména v armádách NATO. Vlastní empirický výzkum byl, s využitím zkušeností z předvýzkumu, organizován v průběhu letního semestru šk. r. 1992/93 (březen - červenec).

Výzkum byl uskutečněn mezi důstojníky 2. divize PVO, 20. letecké základny a dálkově studujícími velitelské směry na 1. F VA Brno. Celkem bylo rozdáno 150 dotazníků. Jejich návratnost byla 71,3 %. Individuální rozhovory byly uskutečněny s náhodně vybranými 25 respondenty. Čtyř skupinových rozhovorů se zúčastnilo cca 35 respondentů, vesměs po vyplnění dotazníků. Z celkového počtu 107 respondentů bylo 74 z divize PVO a letecké základny.

Výsledky výzkumu

Jedna z otázek formulovaných v dotazníku i v rozhovorech sledovala problém připravenosti respondentů k dovednému velení podřízených. Podle očekávání bylo kritičtější retrospektivní hodnocení. Potvrzují to i údaje z následující tabulky (č. 1). Zatímco **připravenost k dovednému velení podřízeným bezprostředně po absolvování VVŠ** ohodnotilo jako velmi dobrou či dobrou jen 27,1 % respondentů, **v této aktuální době** je takto hodnotila drtivá většina (90,6 %). Z tabulky je zřejmý těsný vztah jak k datu absolvování VVŠ, tak i k délce vojenskopedagogické praxe. Nejkritičtější posuzují roli a podíl VVŠ na jejich připravenost pro velení, vedení a výchovu podřízených absolventi z druhé a také z první poloviny osmdesátých let. Méně kritičtí jsou naopak respondenti, kteří VVŠ studovali dříve (na přelomu šedesátých a sedmdesátých let). Rovněž údaje získané sebehodnocením současného stavu připravenosti pro velitelskou praxi jsou přímo úměrné časovému faktoru.

Nejvýše hodnotí tuto připravenost velitele se 17letou a delší praxí, nejnižší naopak ti respondenti, kteří mají zkušenosti z velení podstatně kratší.

Hodnocení vlastní připravenosti k dovednému velení

Tabulka č. 1

Skup. respon.	Časový faktor	Hodnocení jako									
		Velmi dobré		Dobré		Průměr		Slabé		Velmi slabé	
		AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
do 6ti let	Po VVŠ	-	-	6	30	6	30	7	35	1	5
	Nyní	4	20	14	70	2	10	-	-	-	-
7-12 let	Po VVŠ	-	-	13	26	21	42	11	22	5	10
	Nyní	5	10	38	76	5	10	2	4	-	-
13-16 let	Po VVŠ	1	3,8	3	11,5	16	61,5	4	15,4	2	7,7
	Nyní	3	11,5	22	84,6	1	3,8	-	-	-	-
17 a více	Po VVŠ	1	9	5	45,5	5	45,5	-	-	-	-
	Nyní	1	9	10	91,0	-	-	-	-	-	-
Celkem	Po VVŠ	2	1,9	27	25,2	48	44,9	22	20,6	8	7,5
	Nyní	13	12,1	84	78,5	8	7,5	2	1,9	-	-

AČ - absolutní četnost

RČ - relativní četnost v %

Údaje získané dotazníkovým šetřením byly doplněny a ve většině případech i potvrzeny v rozhovorech. Zejména mladší důstojníci se velmi kriticky vyjadřovali k nedostatku školy v jejich přípravě pro práci s lidmi. Respondenti starší, kteří byli na základní funkce připravováni ve vojenských učilištích, naopak vyzvedávali podstatně větší přínos tohoto systému studia pro vojenskopedagogickou praxi, jak pozdější absolvování VVŠ.

S předchozími údaji souvisí i názory na otázku **připravenosti přímých nadřízených k dovednému velení** v době, kdy dotazovaní svoji vojenskoprofesionální kariéru začínali. Většina (69,2 %) se domnívá, že tato připravenost byla dobrá nebo velmi dobrá. Z tabulky č. 2 je však patrná jistá diferenciací z hlediska doby ukončení vojenské školy. Nejkritičtější své přímé nadřízené hodnotí absolventi, kteří nastupovali k útvarům v letech 1976-80.

Hodnocení připravenosti nadřízených k dovednému velení

Tabulka č. 2

Skupina respon.	Hodnocení jako					
	Velmi dobré		Dobré		Průměr	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
do 6ti let	4	20	13	65	3	15
7-12 let	7	14	26	52	12	24
13-16 let	4	15,4	11	42,3	9	34,6
Celkem	17	15,9	57	53,3	26	24,3

V individuálních i skupinových rozhovorech byla vyzvedávána převládající snaha přímých nadřízených pomoci při prvních krocích v nástupnických funkcích. V rozhovorech byly rovněž naznačeny možné příčiny kritičtějšího pohledu na přímé nadřízené ze strany absolventů škol v letech 1976-80. Souvisely s intenzivní „očistou“ ČSLA od tzv. „pravicových živlů“. Mnoho schopných velitelů muselo z armády odejít a nebylo je možno nikým bezprostředně nahradit. Došlo k značné fluktuaci na funkcích, a to zejména na nižších stupních. Bylo téměř masovým jevem, že absolventi VVŠ nebyli ustanovováni do základních funkcí (VČ, ZVTR, ZVTB), ale o stupeň výše. Všeobecná nezkušenost způsobovala chaos a bezradnost. Vznikl stav, ve kterém se neměl kdo o koho opřít, od koho se učit.

Těžiště empirického výzkumu bylo zaměřeno na rozkrytí zvláštností při velení vojákům základní služby na straně jedné a vojákům z povolání na straně druhé.

Ve vztahu k vojákům základní služby vyslovili respondenti celou řadu pesimistických názorů i charakteristik. Např.:

- velmi nízká až nulová motivace k výkonu služby
- černobílé vidění
- pocity nepostižitelnosti a beztrestnosti
- nešetrný přístup k majetku i ke svěřeným zbraním a technice
- žádné branně vlastenecké vědomí
- neochota podřízovat se
- neodpovědnost při plnění úkolů
- neochota snášet omezení osobní svobody
- všeobecný pokles morálky
- slabá fyzická a psychická odolnost při nástupu
- vidí jen práva a nároky, povinnosti si připouští minimálně
- odmítání náročného výcviku atd.

Od těchto pesimistických pohledů se pak odvíjely i svérázné návody a doporučení k přístupu vojáků základní služby. Např.:

- přísný a nekompromisní přístup
- uplatňovat především donucovací metody
- jsou na vojně z donucení a tak na ně proto platí pouze donucovací prostředky
- uplatňovat metodu „cukru a biče“ atd.

Z rozhovorů bylo patrné, že se jedná spíše o menšinové názory a týkaly se především respondentů od tankových a motostřeleckých jednotek. Současně bylo konstatováno, že k výraznější pozitivní změně v názorech a postojích vojáků k výkonu základní služby může dojít teprve až v návaznosti na celkové změny v postojích občanů a celé společnosti k armádě a k otázkám zabezpečování obrany státu vůbec.

Nad některými negativisticky vyznívajícími názory a postoji k hodnocení postavení vojáků základní služby převládly názory a postoje spíše pozitivní a optimistické. Např.:

- respektovat značnou diferenciaci VZS, a to jak z hlediska vzdělanostního, tak i mravního
- nepovyšovat se nad vojáky
- nelhat a neslibovat nemožné
- jsou velmi přizpůsobiví
- snažit se chápat jejich problémy a pomáhat je řešit
- jít vojákům ve všech směrech osobním příkladem
- dokonale poznat povahové a charakterové vlastnosti
- každodenně a spravedlivě hodnotit každého vojáka
- být náročný a zároveň taktní a laskavý
- dbát na efektivnost každého zaměstnání a zajistit dokonalou vycvičenost každého vojáka
- výcvik organizovat co nejzajímavěji a nejpřitažlivěji
- učit se umění vojákům naslouchat
- nepřehlížet chyby a nedostatky
- mít k vojákům úctu a respektovat jejich lidskou důstojnost atd.

Není opět bez zajímavosti, že výrazně optimističtější hlasy zazněly od starších a zkušenějších důstojníků. V diskusi převládly názory, že nízkou úroveň zájmu a motivace k výkonu vojenské služby lze překonat dovedným velením a vedením. Byly vysloveny názory, a ne ojediněle, tohoto typu: „Když to velitel s vojáky dovede, udělají vše“. Zazněly i takovéto názory: „Jednoznačně jsem měl vždy méně problémů s vojáky základní služby, jak s vojáky z povolání“, nebo „Vždy jsem raději pracoval s vojáky základní služby, jak s vojáky z povolání“.

Při hodnocení zvláštností vojáků z povolání a přístupu k nim převládly názory pozitivní. Ve volných odpovědích v dotazníku i v rozhovorech však zazněla i kritická vyjádření. Např.:

- mladí vojáci z povolání nejsou připraveni na náročný vojenský život
- absolventi vojenských středních odborných škol jsou horší jak „základáci“, žádná odpovědnost
- se začínajícími veliteli, zejména s rotmistry, je těžší práce jak s VZS
- praporčíci jsou velmi mladí
- nedostatečná připravenost pro práci s lidmi i s technikou
- lépe se mi pracovalo s veliteli z řad VKVŠ

- mnozí VZP jsou stejně problémoví jak VZS
- je těžké je předělat
- 60 % chce plnit úkoly, 40 % neodpovědných
- i u mnohých vojáků z povolání je vlastenectví na konci žebříčku hodnot atd.

Jak bylo již poznamenáno, ve výpovědích respondentů však převládlo kladné hodnocení mladých vojáků z povolání i optimistické názory na práci s nimi. Např.:

- převládá snaha o kvalitní práci
- většina plní úkoly dobře
- je nutné je vést k sebevzdělávacímu úsilí
- jsou samostatnější
- pracovat s nimi především kooperativní metodou
- mají větší zájem i odpovědnost za péči o svěřenou techniku
- prověřovat v zátěžových situacích
- dávat více prostoru k samostatnému rozhodování
- řešit jejich osobní i rodinné problémy
- posilovat jistoty a dávat perspektivy
- spravedlivě a pravidelně hodnotit
- podporovat „konkurenční boj“
- dbát na dobré vztahy mezi vojáky z povolání
- kompenzovat náročnost služby (volno, odměny)
- dbát na hmotnou zainteresovanost
- hodnotit profesionalitu a odvedený výkon (ne odsloužená léta nebo dosažené vzdělání)
- neustále pečovat o zvyšování profesionality
- prosazovat diferencované finanční odměňování podle výkonu atd.

V návaznosti na předchozí dílčí problémy byl výzkum zaměřen na získání názorů na možné změny a zkvalitnění **organizace systému přípravy vojenského profesionála nového typu**. Získané údaje k této otázce považujeme z hlediska cílů výzkumu za nejcennější. V dotaznících byly vysloveny následující názory:

- v přípravě klást větší důraz na vedení k samostatnosti
- věnovat více pozornosti praktickým otázkám
- rozvíjet komunikační schopnosti
- daleko větší důraz klást na přípravu v řízení a vedení podřízených
- více prostoru pro samostatnou práci a studium
- psychologickou přípravu studenty nejen učit teoreticky, ale především s nimi dělat prakticky
- zlepšit znalosti vojenských řádů a předpisů
- připravovat studenty řešením modelových situací
- více pozornosti pedagogickopsychologické přípravě a humanitnímu vzdělávání vůbec
- na přednášky zvat více odborníků
- delší stáž a praxe u vojsk
- větší důraz na zvyšování fyzické zdatnosti
- více se soustředit na činnost velitele v době míru
- zkrátit dobu studia, více praktických forem přípravy
- učitelé na VVŠ by měli mít větší praxi od vojsk
- zvýšit nároky na technickou zdatnost a znalosti výpočetní techniky
- snížit objem učiva, položit důraz na základní znalosti a praktické dovednosti

- metody vedení a výchovy, jakož i styly velení nejen objasňovat, ale již na škole prakticky učit atd.

Mnoho názorů bylo vysloveno i směrem k organizaci systému přípravy nových důstojníků a praporčíků. Např.:

- zrušit střední vojenské odborné školy
- na vysoké vojenské školy přijímat až po 1-2leté zkušenosti z velení u vojsk
- část přípravy provádět přímo u jednotek
- vrátit systém vojenských učilišť
- VVŠ maximálně 4 roky, akademické kurzy 6 měsíců
- mnohem přísnější výběr studentů na vojenské školy
- zřídít důstojnické školy pro konkrétní funkce
- vyšší vzdělání poskytovat jen nejspokojnějším
- připravovat krátkodobě, ale intenzivně atd.

V rozhovorech s jednotlivci i skupinami důstojníků byla nejvíce diskutována otázka současné odtrženosti studia od praxe. Náměty a doporučení směřovaly jak směrem do škol, tak i na ministerstvo obrany. Škole bylo vytýkáno přílišné teoretizování, nedoceňování praktických metod přípravy i významu stáží u vojsk. Na adresu ministerských orgánů byly vznášeny požadavky na prosazení systémové změny v rekrutaci i v organizaci přípravy vojenských profesionálů. Respondenti upozorňovali na stále menší zájem mládeže o studium na vojenských školách a na nutnost zvýšit atraktivnost a přitažlivost vojenského povolání.

Náměty z volné diskuse (i z doplňujících odpovědí v dotaznících) směřovaly k otázkám sociálních jistot a perspektiv služby v armádě, k problémům velké odchodovosti zejména mladých vojáků z povolání a k neuspokojivým podmínkám a možnostem dalšího sebevzdělávání u bojových jednotek. V této souvislosti bylo doporučováno čteněji organizovat krátkodobé kurzy při vojenských školách a zařízeních a odbornou přípravu i studium společenskovední tematiky v průběhu výkonu funkcí u vojsk omezit na minimum.

Závěry a doporučení

Údaje z výzkumu přispěly k přesnější charakteristice jak vojáků základní služby, tak i mladých vojáků z povolání.

Pro vojáky základní služby je příznačná nižší úroveň zájmu i motivace k výkonu vojenské služby. Dále byla zdůrazněna jejich značná diferenciací, a to především z hlediska sociální zralosti a mravní vyspělosti. Jednoznačně převládá názor na možnost úspěšné výchovy a vedení vojáků, včetně docílení pozitivní změny v jejich motivačních a hodnotových strukturách.

Mladým vojákům z povolání je vytýkána nižší úroveň jejich připravenosti pro práci s lidmi. Z hlediska možnosti jejich sebevzdělávání a sebezdokonalování v podmínkách praxe u vojsk byl optimističtější pohled na začínající důstojníky než-li praporčíky. Zejména mladým praporčíkům je vytýkána malá míra odpovědnosti a nedostatečně rozvinutý smysl pro povinnost a pro kázeň.

Účastníci výzkumu se vyjádřili k dosavadnímu systému přípravy vojáků z povolání. V podstatě byl odmítnut systém přípravy mladých chlapců na vojenskou profesionální dráhu v postpubertální a rané adolescentní fázi jejich vývoje. Dosavadnímu vysokoškolskému systému přípravy důstojníků je vytýkána značná odtrženost od praxe. Velmi četné byly hlasy zpochybňující nutnost vysokoškolského vzdělání na nižších velitelských a technických funkcích. Jednoznačně zazněl požadavek na vyšší kvalitu při výběru i v přípravě budoucího vojenského profesionála. Údaje z výzkumu současně naznačily, že změny v objektu pedagogického působení (snižování počtu VZS a naopak rozšiřování počtu vojáků na čas - profesionálů) nijak výrazněji neevokuje zvláštní požadavky na změny v přípravě pedagogické způsobilosti velitelů. Vesměs byla potvrzena nutnost zásadního zlepšení této kvality bez ohledu na specifika objektu působení.

Analýza údajů získaných empirickým výzkumem vytváří předpoklad k formulaci následujících závěrů a doporučení:

① Při získávání a výběru zájemců a uchazečů o organizované formy přípravy na vojenskoprofesionální dráhu přihlížet nejen k mentální úrovni (k obecné inteligenci), ale také k úrovni sociální inteligence. Motivace prací s lidmi, sociální citění a komunikativní schopnosti (včetně předpokladů jejich dalšího rozvoje) by měly stát v popředí kritérií mající vliv na přijetí či odmítnutí zájemce o vojenskou profesi. Plná sociální zralost a vysoké morální kvality zájemců by měly být přitom samozřejmostí.

② Systém přípravy vojenského profesionála organizovat tak, aby bylo zabezpečeno bezprostřední propojení teorie s praxí. Pokud možno zabezpečit, aby každý vojenský profesionál získal osobní zkušenost z náročného výcviku vojáka základní služby, jakož i z velení na nejnižších stupních. Zobecnující poznatky z armád NATO (zejména Bundeswehru) přitom napovídají, že získávání takovýchto zkušeností by nemělo být jen epizodickou záležitostí (krátkodobé stáže apod.), ale déle trvajícím faktorem.

③ Odborným předmětům podílejícím se na teoretické přípravě k velení a vedení podřízených především (teorie řízení a velení, vojenská psychologie, pedagogika, sociologie) musí být vytvořen takový prostor, aby jim umožnil zajistit dosažení žádoucí úrovně vzdělanosti vojenského profesionála v této oblasti. Současně je nutno dosáhnout toho, aby tyto předměty svými formami více učily praktickým metodám řešení konfliktních a problémových situací z vojenskopedagogické praxe. Své aktivity by měly tyto předměty orientovat i směrem k vojenskoodborným katedrám s cílem pomoci při racionalizaci psychologické i odborné metodické přípravy studentů (účastníků kurzu) příslušné specializace.

④ Organizace režimu života i práce studentů na škole (v kurzu) musí maximálně přispívat k všestrannému rozvoji jejich osobnosti, k výchově k samostatnosti, odpovědnosti, k uvědomělé vojenské kázni a dodržování zásad vojenské zdvo-

řilosti. Výchova úcty k Ústavě a k zákonům, jakož i rozvíjení vlasteneckého cítění vojenského profesionála by mělo být samozřejmostí. Je nutno usilovat o to, aby vše, co říkají humanitní vědy teoreticky, se v systému přípravy, v každém předmětu, v činnosti každého učitele i velitele a v životě celé školy, dělo prakticky. Jen tak se může stát vojenská škola účinným nástrojem působící pozitivním příkladem na vědomí, city i vůli budoucího vojenského profesionála

Získané údaje z dílčího empirického výzkumu i jejich zobecnění vyúsťující v tezevitě vyjádřená doporučení nelze přeceňovat. Nebylo by však správné a ani moudré k nim, v této aktuální době transformace vojenského školství, alespoň nepřihlídnout.

Plukovník v zál. Ing. Milan Sládeček, CSc.,
plukovník v zál. Ing. Karel Štěpánek

Strategie prostorové obrany

Vojenskopolitická situace v Evropě, po rozpadu Varšavské smlouvy a tím ukončení všestranné bipolarity, je charakterizována zvýšeným úsilím evropských států - patřících donedávna k tzv. východnímu bloku - k zabezpečení jejich bezpečnosti v nových podmínkách, kdy nabyly plné suverenity. Tento proces probíhá prakticky od r. 1990 zvláště výrazně ve státech střední Evropy. Složitost řešení problémů bezpečnosti spočívá především v tom, že z objektivních důvodů jde o novou politickou, ekonomickou a bezpečnostní orientaci zainteresovaných států a tím o zásadní kvalitativní koncepční změny. Je tedy vhodné posoudit některé názory na tyto problémy z pohledu zainteresované veřejnosti. Jeden z nich předkládají autoři této úvahy, ve snaze povzbudit k řešení těchto otázek diskusi, či jinou aktivitu a tím vytvářet optimální podmínky k realizaci spolehlivé obrany státu, v souladu s našimi politickými, ekonomickými, demografickými, sociálními a dalšími možnostmi. V demokratických zemích je běžné, že se takové názory publikují a diskutují.

Česká republika (ČR) intenzivně usiluje o obnovu všestranné integrace do západní Evropy, kam historicky, geopoliticky, ekonomicky i kulturně vždy patřila a odkud byla po r. 1948 násilně vytlačena. Neopominutelnou součástí všestranné integrace je i oblast bezpečnosti. Z toho vyplývá snaha ČR po začlenění do odpovídajících bezpečnostních struktur. *Proto se orientuje (a spolu s ní i další stře-doevropské postkomunistické země) na v současné době jedinou fungující bezpečnostní strukturu, kterou představuje aliance NATO. K tomu vytváříme v rámci mezinárodní politiky podmínky pro postupný rozvoj spolupráce s touto aliancí, s perspektivou plnoprávného členství, se všemi z toho vyplývajícími závazky. Jde o složitý, dlouhodobý, mezinárodněpolitický a zvláště pak vojensko-politický problém.*

V současnosti se jeví - jako jediná alternativa bezpečnostní integrace v Evropě - projekt Partnerství pro mír, který byl přijat na vrcholném summitu NATO v Bruselu v lednu 1994 a bezprostředně navazujících bilaterálních jednáních prezidenta USA o tomto projektu s představiteli států tzv. visegrádské čtyřky v Praze; Ukrajiny v Kyjevě; Ruska v Moskvě a Běloruska v Minsku. Návrh projektu Partnerství pro mír byl zeměmi visegrádské čtyřky přijat (i když některými státy s určitým zkla-

máním a rozladěním, zejména Polska, že *integrace států visegrádské čtyřky do NATO nebyla navržena přímo*) a neprodleně byly zahájeny potřebné kroky k realizaci odpovídajících mezinárodních smluv. Smlouva mezi aliancí NATO a ČR podle projektu Partnerství pro mír bude mít bezpochyby i odezvu v rozpracování **vojenské doktríny ČR**, která jako významný mezinárodněpolitický a vojensko-politický legislativní akt výrazně chybí.

Současně se vznikem ČR se z vojenskopolitického hlediska objevila i nová východiska, podmínky a možnosti v řešení a zajištění bezpečnosti státu. Tato skutečnost vyvolává naléhavou potřebu zabývat se otázkami **vojenské strategie obrany ČR**, což je jedním z hlavních úkolů Generálního štábu (GŠ) Armády ČR (AČR).

V době existence ČSFR byla v roce 1991 přijata - k řešení bezpečnosti státu - Vojenská doktrína, která byla charakterizována jako doktrína rozumné obranné dostatečnosti. Její přijetí mělo široký mezinárodněpolitický význam. Na jejím základě byla rozpracována strategická koncepce obrany tohoto státu, pojmenovaná „strategií obrany do všech směrů“. Tento pojem měl především význam politický, nikoliv vojenský. Měl zejména před mezinárodní veřejností podtrhnout skutečnost, že sice nemáme konkrétního nepřitele, že však, vzhledem k mnoha bezpečnostním rizikům, jsme odhodláni bránit suverenitu státu proti každému, kdo by jí mohl nebo chtěl ohrožit.

Tato myšlenka nezanikla vznikem ČR, změnily se však výchozí podmínky, které se objektivně musí odrazit v **koncepci vojenské strategie** státu. V čem můžeme spatřovat základní změny strategických obranných podmínek:

- * **ČR je jediným postkomunistickým státem střední Evropy, který přestal být přímým sousedem států bývalého SSSR, sdružených nyní ve Společenství nezávislých států (SNS).** ČR se tak z geopolitického, vojenskopolitického i vojenskostrategického hlediska **posunula výrazně západním směrem.**
- * **Význam území ČR, jako prostoru pro řešení vojenskopolitické situace ve střední Evropě, geostrategicky a geopoliticky vzrostl.** Tento prostor byl vždy ve sféře zájmů velmocí. Tato skutečnost je mj. potvrzena i historií, související např. se vznikem i ukončením 2. světové války a událostmi v srpnu 1968.
- * **ČR je v situaci, kdy její území je obklopeno pouze spřátelenými státy, se kterými nemá spory bezpečnostního charakteru.**
- * **Tím, že ČR není členem žádné vojenské či vojenskopolitické aliance - je nucena koncipovat obranu svobody a suverenity státu s ohledem na vlastní možnosti a spoléhat se především na vlastní síly.** Nikdo jiný to za nás neudělá. Dokonce nikdo nebude ani uvažovat o případné pomoci, pokud sami průkazně neprojevíme svou odhodlanost k obraně. V obdobné situaci jsou nyní i naši sousedé.

- * V hypotetickém případě vojenského ohrožení lze (na území našeho státu) uvažovat o dílčích operačních (jeden až dva), nebo několika taktických směrech (které jsou dány objektivně geografickou a geostrategickou polohou), s příslušnou hloubkou možné bojové činnosti vojsk.
- * Malá rozloha území státu (v podstatě 250 x 460 km) a rozložení vojensky významné infrastruktury - výrazně ovlivňuje koncepci strategie obrany. Samotná rozloha našeho státu je významným atributem pro strategii obrany.
- * Základním vojenskostrategickým cílem je proto obrana území státu, které představuje (resp. lze rozdělit na) několik vojensky významných prostorů.
- * Omezené možnosti aktivní obrany republiky (dané limity KBSE tj. počty vojsk a rozhodující výzbroje) si vynutí též vypracování koncepce strategie obrany z hlediska optimálního využití nově vytvářených organizačních celků a válečně (mobilizačně) vytvářených **vojsk územní obrany**. Právě jejich předpokládaná činnost bude mít především „**prostorový charakter**“, který jím bude vymezen.
- * Současné řešení otázek obrany státu je po určitou dobu komplikováno realizací **výstavby armády ČR** (jde o podstatně nižší početní stavy, reorganizaci základní struktury, redislokaci, provádění výcviku ve zkrácených časových termínech základní vojenské služby atd.).
- * *Usilujeme-li v oblasti bezpečnosti o perspektivní přijetí do aliance NATO, pak je třeba rozpracovat koncepci strategie obrany i z tohoto hlediska a zaměřit ji především na ty prostory, které mají pro obranu rozhodující význam.*
- * Proto těžiště obrany, tím i těžiště předpokládané bojové činnosti, bude mít odlišný charakter od koncepce strategie obrany bývalé ČSR a ČSFR. Je to dáno částečně i změnou infrastruktury, ovlivňující v případě války funkci státu.

V tomto smyslu je třeba respektovat tato strategická hlediska:

- ▲ Území ČR, svojí členitostí povrchu (spolu s územím Slovenska) vytváří prostor, který od sebe odděluje nejen severní (Moskva-Varšava-Berlín-Paříž a opačně) a jižní (Cluj-Budapešť-Vídeň-Linec a opačně) strategické směry a prostory evropského válčičtství, ale jak ukazuje válka v bývalé Jugoslávii, možné jsou i jiné směry.
- ▲ Území ČR, spolu s územím Polska, Maďarska a Slovenska (v širším pojetí i území pobaltských států, Rakouska a Slovinska) tvoří objektivně prostor, který napříč dělí Evropu na „západní“ a „východní“. Tyto státy navíc nejsou členy žádné vojenské koalice a musí v současné době řešit obranu vlastními silami a prostředky. V tom je jeden z vojenskopolitických problémů současnosti, který některé politology svádí k úvahám, že území vyjmenovaných států tvoří prostor bezpečnostního vakua či novodobý cordon sanitaire. Vojenskostrategické i geopolitické položení každého z uvedených států má na řešení celoevropské bezpečnosti odlišný charakter a význam. Za jeden z nejdůležitějších je třeba považovat strategické položení území Polska, které **jako jediné z nich, je**

přímým sousedem jak NATO, tak států bývalého SSSR. Navíc u Poláků významně působí i národní historická paměť pohnutých osudů státu, ovlivňující jejich přístup k zahraniční politice, k vojenskopolitickým problémům Polska.

Vyjmenovaná stanoviska a podmínky k řešení obrany ČR vymezují i nový charakter strategie. Ten by měl být v souladu s doktrinárními principy naší zahraniční politiky, která v otázkách bezpečnosti je orientována na mezinárodněpolitické a vojenskopolitické úsilí vyplývající ze smlouvy podle projektu Partnerství pro mír (spolu s perspektivou uvažovaného členství v alianci NATO).

I když nemáme definovaného nepřitele, jaká mohou být - z hlediska strategie obrany - pro nás bezpečnostní rizika? Jde o:

- politickou, ekonomickou, ale i vojenskou nestabilitu v některých zemích bývalé tzv. východní Evropy (ale i celého Balkánu);
- snahy - především některých velmocí - po vytváření sfér politického, ekonomického a bezpečnostního vlivu (zahrnující státy, či územní celky), které ovlivní chování i funkci států v těchto sférách;
- umělé vytváření nárazníkových (a jiných podobných) pásem, např. novodobého cordon sanitaire (či bezpečnostního vakuu) mezi aliancí NATO a SNS;
- národnostní problémy spojené s nacionalismem, šovinismem - s případnými územními požadavky;
- možné exody velkého počtu obyvatelstva z některých států (z nejrůznějších důvodů);
- terorismus velkých rozměrů;
- velké ekologické katastrofy s nadozřnými následky apod.

Tato rizika můžeme obecně rozdělit na taková, kterým můžeme čelit vlastními silami a na taková, kdy jim můžeme čelit jen za spolupráce s mezinárodním společenstvím, zejména pak s evropskými bezpečnostními systémy.

Z hlediska obrany je třeba posuzovat území ČR jako jeden základní prostor evropského „strategického“ charakteru, který má několik prostorů „operačního“ a několik „taktického“ charakteru.

Analýzou území ČR lze vydedukovat, že by mohlo jít o několik (cca 6-8) operačních prostorů a menší počet taktických prostorů - které mohou, za určitých podmínek, doplňovat obranu některého z prostorů operačních. Za operační prostor lze kupř. považovat území severní Moravy spolu s vyústěním do Moravské brány. V této souvislosti by mohla být považována za taktický prostor kupř. oblast řeky Bečvy (jde pouze o názorový příklad).

Celkové posuzování obranných prostorů (včetně vojensky významné infrastruktury) by mělo vycházet z hodnocení geostrategického a geopolitického položení území ČR na evropském válečném, z vojenskopolitických cílů obrany a též vzhledem k vyhodnocení možných bezpečnostních rizik, která mohou ovlivňovat řešení obrany.

Vytypované prostory mohou mít z hlediska celkové obrany státu různou hodnotu. Z těchto důvodů půjde o to určit, které z nich budou mít takový význam, že by jejich ztráta nepříznivě ovlivnila celou obranu (mohla předurčit úspěch či neúspěch obrany) státu. Protože lze tuto skutečnost předvídat, je možné v příslušném operačním plánu připravit do těchto prostorů v několika variantách účinný obranný manévr potřebných sil, případně vytvořit předpoklady pro aktivaci mezinárodních bezpečnostních mechanismů a spolupráci v rámci stávajících evropských bezpečnostních struktur.

Pokud jde o **vytypování rozhodujících prostorů** a jejich počet, bude vhodné respektovat tato hlediska:

- * význam politickoekonomických územních (správních) center, komunikací, komunikačních uzlů, energetických zdrojů, dálničních spojů, letišť, průmyslových aglomerací, obecně pak infrastruktury, atd.;
- * obranný charakter vytypovaných prostorů a jejich význam pro obranu celého státu (kupř. vodní kaskáda přehrad na Vltavě, pohraniční hory, Moravská brána atd.);
- * vyhodnocení prostorů možných a vhodných pro použití taktických, či operačních výsadek možného protivníka v důležitých místech naší obrany;
- * možnosti pro manévr vlastních vojsk i vojsk možného protivníka v daných prostorech;
- * zajištění spolupráce polních vojsk s vojsky územní obrany;
- * požadavky na mobilizační infrastrukturu území (dříve se užíval termín operační příprava státního území) a celá řada dalších hledisek.

V každém případě uvedené okolnosti naznačují, že řešení strategie obrany ČR bude spočívat v tom, abychom byli schopni na základě konkrétní situace **efektivně měnit težiště naší obrany do toho prostoru, který v dané situaci bude pro obranu státu nejdůležitější**. Tuto skutečnost je nutno chápat jako **strategii prostorové obrany**, výlučně obrannou, strategii umožňující manévr silami a prostředky do rozhodujícího prostoru, která může úspěšně řešit obranu státu ve všech možných ohroženích naší bezpečnosti. V žádném případě ji však nelze slučovat se strategií poziční obrany, kterou se v minulosti (podle francouzského vzoru Maginotovy linie) snažila řešit obranu bývalá ČSR před 2. světovou válkou.

***

Základní principy pro zajištění bezpečnosti lze shrnout do těchto atributů:

- zajištění obrany a suverenity států musíme řešit především vlastními silami, které jsou objektivně limitovány (KBSE, ekonomickými, demografickými možnostmi). Úvahy o jakémśi společném řešení obrany v rámci států tzv. visegrádské čtyřky nejsou podloženy reálnými možnostmi. Kdyby se např. tak stalo, znamenalo by to faktické vytvoření „třetího obranného společenství“ v Evropě (NATO, SNS a mezi nimi jakýśi středoevropský obranný celek), s následnou institucionalizací tohoto společenství ve všech a nejen vojenské oblasti. To by na velmi dlouhou dobu odsunulo integrační snahy Evropy. Na druhé straně nic nebrání realizaci prospěšné spolupráce mezi těmito státy ve kterékoliv oblasti;

- analýza války v Perském zálivu názorně ukázala, jak velký důraz byl položen na zničení nebo alespoň ochromení infrastruktury mající vojenský význam. Tato skutečnost nás nutí věnovat se analýze vojensky významné infrastruktury státu a připravovat potřebná opatření;

- celková rozloha území ČR limituje obranné možnosti a jednoznačně předurčuje realizaci strategie prostorové obrany, která dává naději na úspěch, umožňuje vhodnou dislokaci vojsk, minimalizuje složitost manévru vojsky, usnadní armádní logistiku a podstatně sníží náklady na mobilizační infrastrukturu území.

Uvedený nástin „strategie prostorové obrany“ představuje určitý názorový podklad k posouzení její vhodnosti pro obranu ČR. V souhrnu lze poukázat na tyto její, především vojenskopolitické, přednosti:

- potvrzuje při řešení otázek bezpečnosti státu jeho **obranné cíle** (což nijak nepředstavuje obrannou pasivitu);
- je **vstřícnou obrannou strategií** pro vojenskopolitické řešení evropské bezpečnosti a v dalším pro případné přijetí ČR do NATO (respektive jiných bezpečnostních řešení, např. v budoucnosti možné realizace francouzského projektu politické, ekonomické a bezpečnostní institucionalizace evropské konfederace, který byl navržen francouzským prezidentem při návštěvě Bulharska koncem ledna 1994);
- je reálnou a z dosavadních analýz i optimální strategií malého státu ve střední Evropě, která může účelně a účinně reagovat na jednotlivá rizika jeho ohrožení;
- umožňuje připravit plánování obrany státu v souladu s jeho politickými cíli a ekonomickými možnostmi. Usnadňuje účelnou, účinnou a nekomplikovanou spolupráci polních vojsk s vojsky územní obrany. To umožní optimální využití sil a prostředků určených na obranu státu;
- je obrannou strategií, která je účinným propojením obrany rozhodujícího prostoru s nezbytným manévrem vojsk do tohoto prostoru;
- umožňuje snadnější řešení jak protivzdušné, tak i protivýsadkové obrany (včetně boje s diverzními skupinami);
- je v souladu s perspektivou výstavby AČR při respektování limitů KBSE.

Předložená úvaha představuje určitý názor na novou koncepci strategie obrany ČR, její cíle a obsahovou náplň. Právě v současné době je vhodné se touto problematikou intenzivně zabývat a hledat cesty optimálního řešení. Navržená „strategie prostorové obrany“ je jednou z nich.

Podplukovník Ing. Vojtěch M á j e k

Aplikace teorie her v procesu tvorby rozhodnutí

Při řešení úloh v oblasti vojenství musí být analyzovány situace, kdy dvě soupeřící strany se snaží dosáhnout protikladných cílů, kdy výsledek aktivit jedné strany je závislý na aktivitách protivníka. Takové situace jsou označovány názvem **konfliktní situace**.

Procesy průběhu konfliktů v praxi jsou velmi složité, jsou ovlivňovány mnoha různými a různě závažnými faktory. Pro exaktní řešení konfliktu je nutno zjednodušit úlohy, tedy vyloučit nepodstatné faktory a sestavit model situace. Tento zjednodušený model je označen pojmem **hra**.

Pro analýzu a řešení konfliktních situací byla vypracována specializovaná teorie označená jako **teorie her**. Cílem této teorie je vypracování pravidel pro činnost soupeřících stran v průběhu konfliktu - střetnutí.

Teorie her je rozpracována do velké šířky, popisuje vztahy mezi dvěma a více účastníky při determinovaných i náhodných průbězích hry - střetnutí.

Pro vojenskou aplikaci je zajímavá teorie popisující poměry při střetnutí dvou subjektů, kde ve funkci subjektu může vystupovat buď jedinec, nebo koalice s ujednoceným vztahem k protivníkovi. Vlastní střetnutí je realizováno zpravidla v několika postupných krocích. Krok řešení konfliktu budeme označovat pojmem **operace**.

Sekvence operací od zahájení do ukončení konfliktu zobrazují možné strategie řešení konfliktu.

Využijeme-li pojmu strategie, můžeme provést zjednodušené vyjádření složitého konfliktu tvořeného sekvencí a operací pomocí modelu, který řeší průběh konfliktu v jednom kroku, jedinou agregovanou operací, která je reprezentována danou strategií. Počet strategií řešení konfliktu je dán počtem sekvencí operací.

Této zjednodušené formy popisu průběhu konfliktu je možné a účelné použít i tam kde:

- každý účastník konfliktu volí vlastní strategii před zahájením střetnutí - konfliktu, aniž zná rozhodnutí - volbu strategie protivníka (běžná situace v procesu zpracování a vydání rozhodnutí),
- cena konfliktu (výhra), která je výsledkem ukončeného konfliktu je určena pro každého z dvojice účastníků konfliktu, pro každou dvojici možných strategií.

Popis konfliktu, který je proveden pomocí jediné agregované operace, kde možnosti každého účastníka konfliktu jsou dány jejich strategiemi, je označován jako popis konfliktu v **normální formě**.

Z hlediska vojenských aplikací vystupuje jako základní třída konfliktů, které vyhovují následujícím předpokladům:

- Každý účastník konfliktu zná možné alternativy vlastních činností, vlastní možné strategie i možné alternativy činnosti protivníka (jeho možné strategie). Každá strana ví, jak výsledky užití všech možných dvojic strategií ovlivní výsledky konfliktu.
- Každý účastník konfliktu má svoje pravidlo hodnocení a uspořádání možných výsledků konfliktu, umí dvojici použitých strategií přiřadit hodnotu výhry.
- Každá strana účastníků se konfliktu zná systém hodnocení výsledků konfliktu užívaný protivníkem.

Předpokládáme konflikt dvou stran, formálně označených A a B. Strana A může použít strategie označené $A_1, A_2 \dots A_m$.

Strana B může použít strategie označené $B_1, B_2 \dots B_n$.

Možné výsledky konfliktu mezi A a B při užití všech možných strategií je možno vyjádřit z hlediska strany A i z hlediska strany B maticemi, v nichž a_{ij} jsou výhry strany A při užití dvojice strategií A_i, B_j a b_{ij} jsou výhry strany B při užití odpovídající dvojice strategií. Matice jsou uvedeny v **tabulkách č. 1 a 2**.

Matice ceny konfliktu pro stranu A

Tabulka 1		Strategie B _j				
		B ₁	B ₂	B ₃	....	B _n
Strategie A _i	A ₁	a ₁₁	a ₁₂	a ₁₃	....	a _{1n}
	A ₂	a ₂₁	a ₂₂	a ₂₃	....	a _{2n}
	A ₃	a ₃₁	a ₃₂	a ₃₃	....	a _{3n}
	⋮	⋮	⋮	⋮	....	⋮
	⋮	⋮	⋮	⋮	....	⋮
A _m	A _m	a _{m1}	a _{m2}	a _{m3}	....	a _{mn}

Matice ceny konfliktu pro stranu B

Tabulka 2

		Strategie B _j				
		B ₁	B ₂	B ₃	....	B _n
Strategie A _i	A ₁	b ₁₁	b ₁₂	b ₁₃	....	b _{1n}
	A ₂	b ₂₁	b ₂₂	b ₂₃	....	b _{2n}
	A ₃	b ₃₁	b ₃₂	b ₃₃	....	b _{3n}
	...	...	...	...	....	...
	A _m	a _{m1}	a _{m2}	a _{m3}	....	b _{mn}

Klasické konflikty vojenského charakteru mají tu vlastnost, že výhra jedné strany je ztrátou strany druhé, tj., že platí:

$$a_{ij} = b_{ij}; a_{ij} + b_{ij} = 0,$$

pro $i = 1 \dots m$

pro $j = 1 \dots n$.

Pak pro zobrazení ceny konfliktu stačí jediná matice, např. matice prvků a_{ij} (tabulka č. 1). Konkrétní strategie strany A je označena A_i , konkrétní strategie strany B je označena B_j .

Vlastní řešení problému spočívá v takové volbě strategií řešení konfliktu, která zajistí:

- pro stranu A maximální možnou hodnotu výhry,

- pro stranu B minimální možnou hodnotu prohry,

přitom platí, že $a_{ij} = b_{ij}$, tj., že záporná hodnota výhry je prohrou, záporná hodnota prohry je výhrou.

Strana A musí při volbě své strategie vždy předpokládat, že strana B použije takovou strategii B_j , jejíž užití způsobí to, že výhra strany A bude minimální. Jinak řečeno, strana A musí předpokládat, že strana B zvolí takovou strategii B_j , již odpovídá sloupec matice, v němž největší možná výhra strany A je minimální.

Použijeme-li matici ceny konfliktu v tabulce č. 1 pro stranu A, pak hodnoty a_i pro $i = 1 \dots m$ pro sloupec, v němž je největší hodnota a_{ij} minimální označíme

$$a_i = \min a_{ij},$$

kde $j = 1 \dots n$

V obecném případě zvolené strategii A_i nezíská strana A víc než a_i . Postupuje-li strana A uvážlivě a předpokládá rozumnou reakci strany B (minimalizující výsledky strategií strany A) musí volit takovou strategii odpovídající tomu řádku matice, pro nějž

$$a = \max a_i = \max \min a_{ij},$$

kde $i = 1 \dots m, j = 1 \dots n$

Veličina a je označována jako **dolní cena konfliktu**. Dolní cena konfliktu tedy dává nejmenší zaručený výsledek konfliktu, tj. nejmenší zaručenou výhru strany A při libovolné činnosti strany B.

Stejný rozbor musí být proveden z hlediska strany B. Strana B musí předpokládat, že strana A vybere takovou strategii A_i , jíž odpovídá řádek matice, v němž bude nejmenší výhra maximální. Hodnoty b_j pro $j = 1 \dots n$ pro řádek, v němž je hodnota a_{ij} maximální označíme

$$b_j = \max_i a_{ij},$$

kde $i = 1 \dots m$

V obecném případě při zvolné strategii B_j neprohraje strana B víc než B_j . Postupuje-li strana B uvážlivě a předpokládá rozumnou reakci strany A maximalizující výsledky strategií strany B musí volit takovou strategii, která odpovídá sloupci matice, pro který je b_j minimální, tj.:

$$b = \min_j b_j = \min_j \max_i a_{ij},$$

kde $i = 1 \dots m, j = 1 \dots n$

Veličina b se nazývá **horní cenou konfliktu**. Použití této strategie zaručují straně B, že její ztráta nepřesáhne hodnotu větší než je **horní cena konfliktu**.

Jako zvláštní případy konfliktů popisovaného typu je možné považovat případy, kdy **dolní cena konfliktu** je rovna jeho **horní ceně**, tj.

$$\max_i \min_j a_{ij} = \min_j \max_i a_{ij}$$

kde $i = 1 \dots m, j = 1 \dots n$

Prvek matice střetnutí a_{ij} , pro který je splněná výše uvedená podmínka, je označován jako **sedlový prvek matice**, odpovídající dvojice strategií pak tvoří **sedlo střetnutí**. Tento stav je jakýmsi rovnovážným stavem střetnutí. Odchyly libovolné strany od optimální strategie určené sedlovým bodem vyvolají pro odchylovící se stranu **nárůst ztráty**.

Výše popisovaný model konfliktu dvou stran, kdy $a_{ij} = b_j$, tj. kdy výhra jedné strany představuje prohru druhé strany je možno považovat za klasický model konfliktu.

Mimo konflikty výše uvedeného typu existuje v současné praxi významná třída konfliktů, kde jedné dvojici strategií je přiřazena dvojice cen, tj. cena pro stranu A a cena pro stranu B, které jsou různé, tj. $a_{ij} \neq b_j$.

Účast jednotlivých stran účastnících se konfliktu je rozdělena do rolí **agresora a obránce**.

Cena konfliktu pro agresora vyplývá zpravidla ze získání kontroly nad ekonomickým a vojenským potenciálem obránce, ze zabezpečení vlivu na jeho orientaci a zabezpečení významného podílu na výsledcích produkce a z jeho ztrát.

Cena konfliktu pro obránce je dána souhrnnou hodnotou ztrát agresora vzniklých v průběhu konfliktu. Formálně označíme agresora jako stranu A, obránce jako stranu B, strategii agresora $A_1 \dots A_m$, strategie obránce $B_1 \dots B_n$, výhru agresora v konfliktu daném dvojicí strategií A_i, B_j označíme a_{ij} , výhru obránce v tomto konfliktu označíme b_{ij} .

Má-li být vedení konfliktu účelné, prospěšné pro agresora tj. stranu A, musí pro libovolnou strategii obránce $B_j (j = 1 \dots n)$ existovat strategie agresora A_{opt} , pro kterou bude jeho výhra $a_{opt} > MU$. MU je hodnota meze účelnosti agrese, která představuje krajní hodnotu přínosu, pro který má smysl vést agresi.

Hodnota výhry agresora a_{ij} v konfliktu pro strategie A_i a B_j je v daném případě dána veličinou, jejíž hodnota je určena velikostí konfliktem získaného ekono-

mického potencionálu, označenou jako **hodnota předmětu konfliktu** HPK (A_i, B_j) pro strategie A_i, B_j , sníženou o hodnotu ztrát agresora vzniklých při užití dané dvojice strategií A_i, B_j , označenou $Z(A_i, B_j)$. Platí tedy, že:

$$a_{ij} = \text{HPK}(A_i, B_j) - Z(A_i, B_j).$$

Hodnota předmětu konfliktu může být snižována činností agresora, ta je závislá na tom, jakou strategii zvolí strana A.

Má-li strana A udržet hodnotu výhry v přijatelném intervalu musí vyloučit strategie A_i , které by hodnotu předmětu konfliktu - HPK snižovaly. Jinak řečeno, strana A musí vyloučit strategie A_i , jejichž součástí je ničení cílů, které vystupují v strukturách reprezentujících ekonomický potenciál.

Obránce, tj. strana B může naopak použít mohutné třídy strategií zahrnujících působení proti objektům, které vystupují v strukturách reprezentujících vojenský i ekonomický potenciál, které budou $Z(A_i, B_j)$ maximalizovat.

Ztráty obránce představují ztráty vojenského potenciálu, reprezentované ztrátami sil a prostředků vedení boje a ztráty území.

Ztráty agresora představují ztráty na vojenském i ekonomickém potenciálu. Tato skutečnost může při vhodném strukturování ozbrojených sil obránce tvořit jeho významnou výhodu, která se výrazně projeví v konfliktu stran s vyspělou a rozvinutou ekonomikou. Váhu této výhody lze ilustrovat extrémním příkladem srovnání hodnot dvou cílů se srovnatelnou pracností ničení (úsilím nutným k ničení) např., tanková rota a atomová elektrárna.

Strana A, tj. agresor musí v průběhu konfliktu užít takové strategie A_i , která pro libovolnou strategii strany B_j dá maximální hodnotu HPK (A_i) - $Z(A_i)$. Strategie A_i vedoucí k úspěšnému vítěznému ukončení konfliktu je taková, kdy:

$$\max [\text{HPK}(A_i) - Z(A_i)] > \text{MU}.$$

Strana B, tj. obránce nemusí (a ve většině případů ani nemůže) dosáhnout vítězství v daném konfliktu. Za cíl v daném konfliktu musí považovat stav, kdy pro jakoukoliv možnou strategii A_i existuje strategie B_j , pro kterou je maximální hodnota

$$\max [\text{HPK}(B_j) - Z(B_j)] < \text{MU},$$

tj. stav, kdy přínos vítězného ukončení konfliktu je pro jakoukoliv možnou strategii A_i vždy menší než stanovená mez účelnosti vedení konfliktu, tj. mez účelnosti agrese. Za extrémní lze považovat případ, kdy $\text{MU} = 0$. Pak strana B dosáhne svůj cíl, tj. úspěšné vedení konfliktu tehdy, když pro libovolnou strategii A_i může strana B použít strategii B_j , pro kterou $\text{HPK}(B_j) = Z(B_j)$.

Jestliže však nastane případ, že bude platit nerovnost

$$\text{HPK}(B_j) < Z(B_j),$$

pak strana A sice dosáhne vítězství v daném konfliktu, avšak jeho vedením ztratí víc, než získá. Vítězství je vítězstvím **Pyrrhovým**.

Je-li ve vztahu mezi stranou A a B splněna podmínka daná nerovností $\max [\text{HPK}(B_j) - Z(B_j)] < \text{MU}$ je B ve vztahu rozumné obranné dostatečnosti k A.

Je-li ve vztahu mezi stranou A a B splněna podmínka

$$\text{HPK}(B_j) < Z(B_j),$$

je B ve vztahu obranné dostatečnosti k A.

Provedeme-li ocenění ekonomického potenciálu a stanovíme-li výkonnost zbraňových systémů strany A a B, vytypujeme-li strategické cíle na straně agresora, jejichž zničení ovlivní mez účelnosti (MU) vedení agrese vůči nám jako obránci, pak výše provedené závěry a matematický aparát teorie her mohou být dále prakticky využity k rozvíjení struktury našich ozbrojených sil.

***

Podrobně se kvantifikací pojmů „hodnota předmětu konfliktu, mez účelnosti ap.“, které souvisí s teorií obranné dostatečnosti (viz výzkumné práce plk. doc. Tobiáška, CSc.) zabývá Ing. E. Holas, CSc., v článku „Kvantifikace pojmu obranná dostatečnost“ (Vojenské rozhledy 2/93). Cílem mého statě bylo naznačit možnou matematickou metodu využití těchto kvantifikovaných pojmů v procesu rozhodování o výstavbě a restrukturalizaci AČR.

Plukovník v zál. Ing. Josef N a s t o u p í l

K úvahám o obraně České republiky

Ve Vojenských rozhledech jsou uveřejňovány četné články obsahující názory na možnosti obrany České republiky. Pozornosti čtenářů jistě neušlo, že názory autorů na zajištění bezpečnosti České republiky jsou dvojího druhu:

1. Bezpečnost České republiky má být zajištěna jejími ozbrojenými silami na státních hranicích, resp. v příhraničním prostoru.
2. Bezpečnost České republiky může být zajištěna pouze v rámci bezpečnosti celé Evropy.

Střetávání názorů je zdrojem vitality, avšak v uveřejněných člancích ke střetnutí těchto názorů dosud nedošlo. Tento článek je troufalým pokusem o jejich porovnání.

ad 1) Tvrdí se, že vojáci se připravují vždy k minulé válce. Toto tvrzení neplatí - např. se zřetelem k válce v Perském zálivu - vždy a všude. Avšak úvahy o vojenském významu hor lemujících českou kotlinu, „ostravského směru“, „jihomoravských směrů“, náchodské branky nebo Všerubského průmyslu jsou, mírně řečeno, nečasové: měly význam pro obranu českomoravského prostoru od stře-

dověku (ne-li již dříve) až do poloviny tohoto století. Plk. Ing. V. Galatík, CSc., píše: „...Českomoravská vrchovina se může stát prostorem, kam mohou být vojska sražena z kteréhokoli směru. Současné může být prostorem, který umožňuje vedení obrany omezenými silami i po ztrátách ...". Z jeho tvrzení vyplývají dvě otázky:

- proti komu a s jakým cílem bude vedena obrana na Českomoravské vrchovině a jaké budou vyhlídky na to, že za vzniklé situace Česká republika, resp. její ozbrojené síly vnutí nepříteli svou vůli a dosáhnou tak vítězství?

- odkud a kým budou „omezené síly“ zásobovány, když je nyní nutno denně přisunout přes 100 kg různých zásob pro každého bojovníka?

Podobných otázek týkajících se vedení možné války by bylo možno položit mnoho, avšak pro plk. Galatíka by bylo nesnadné na ně odpovídat. Plk. Galatík ovšem není sám, kdo se takovým úvahám věnuje.

Je nutno položit další otázky:

- jaké jsou za současné situace reálné možnosti vzniku konfliktu na hranicích lemovaných Krušnými horami, Českým lesem a Šumavou? Jaký by byl poměr sil?

- jaký by byl poměr sil v pásmu mezi Bohumínem a Libercem?

- ohrožují Českou republiku Rakousko nebo Slovensko?

Belgie je, nebo lépe řečeno, byla nárazníkovým státem mezi dvěma mocnostmi; přemýšlí dnes o ohrožení svých hranic, když s těmito mocnostmi vytváří ozbrojené síly ke společné obraně?

Zdá se, že ti, kdož uvažují o nutnosti obrany České republiky na jejích hranicích, jsou v zajetí starých představ překonaných světovým vývojem, že nechápou trendy světového vývoje. Zdá se, že tyto autoři zapomínají na skutečnosti, jimiž jsou ohroženy nejen Česká republika, ale i její bližší a vzdálenější sousedé.

ad 2) Mnohé články uveřejněné (nejen) ve Vojenských rozhledech přesvědčivě poukazují na ohrožení celé Evropy. Zde není nutno tyto skutečnosti opakovat. Historie, včetně naší české, dokazuje, že *není-li bezpečný jeden stát v Evropě, není bezpečný žádný stát*. Bezpečnost České republiky je zajištěna bezpečností Evropy. Koalice se vždy vytvářely proti společnému ohrožení.

Z tohoto „střetnutí názorů“ vyplývají poučení:

1. Zbavit se provinciálního způsobu uvažování: „Myslit globálně a jednat lokálně.“ Tato zásada Římského klubu platí i pro obranu.

2. Vztít na vědomí, že Česká republika je součástí Evropy, bude s ní sdílet její osud a musí se aktivně podílet na utváření její budoucnosti, což musí zahrnovat i společnou obranu.

3. Usilovat o to, aby Česká republika byla svým podílem, daným jejím potenciálem, připravena ke společné obraně Evropy.

4. Vybudovat ozbrojené síly České republiky na úrovni současných požadavků, schopné působit společně s ostatními evropskými ozbrojenými silami, jak bylo ostatně českou tradicí, např. při obraně Vídně proti Turkům.

5. Požadavek protivzdušné (a protiraketové) obrany a pohotového teritoriálního vojska je nesporný.

Je možno doporučit:

- uspořádat válečnou hru s hypotetickým námětem např. „válka Armády České republiky proti Wojsku polskemu“, a to s cílem dokázat nesmyslnost podobných úvah,

- uspořádat válečnou hru se situací, za níž stát, mezi nímž a Českou republikou leží několik jiných států, přepadl sousední zemi, a to s cílem ověřit, zda je výhodnější vyčkávat, jaký bude výsledek „salámové strategie“ agresora, nebo vyslat vlastní vojska na pomoc prvému napadenému státu a ke společné obraně,

- uspořádat válečnou hru, při níž by bylo nutno přemístit řekněme jednu brigádu na vzdálenost 2000 km, a to s cílem posoudit problémy spojené s jejím přemístěním a s všestranným zabezpečením během bojové činnosti; problémy tohoto druhu by měly být předmětem vážných úvah,

- posoudit, zda Moltke st. jednal správně, když na jaře roku 1866 vyslal svoje do civilu oblečené důstojníky „nakupovat brambory“ do severních Čech, zatímco rakouský Benedek před bitvou u Sadové nikdy v Čechách nebyl; tím má být zdůrazněn význam znalostí geografie a cizích jazyků; je nutno cílevědomě využívat možností poznávat cizí země, jimiž Armáda České republiky disponuje; všeobecné vzdělání důstojníka je stejně důležité jako jeho vzdělání vojenské.

Caesarovy Zápisky o válce galské dokazují, že před dvěma tisíci léty v dnešní Francii proti sobě válčily četné kmeny. Z české historie známe „vyvraždění Slavníkovců“ a „bitvu u Turska“. Německo po staletích vnitřních bojů „bruederlich zusaemen haelt“. Tentýž osud, totéž sjednocení, tatáž budoucnost očekává Evropu.

Filozof Ortega y Gasset píše: „Evropské národy jsou jednou společností: má všechny náležité atributy: mravy, zvyky, veřejné mínění, právo, veřejná moc ... Jednota Evropy je faktem“ (Vzpouza davů, 1993).

Politolog Zbigniew Brzezinski se k otázce vyjadřuje v pojmech mezinárodní politiky: „Sjednocená Evropa vymýtí destruktivní národní konflikty, stane se prvořadou světovou supervelmocí, bude vojensky silná ... Evropa bude muset narýsovat své vnější hranice ... bude se na nich setkávat s velkými sociálně ekonomickými a geopolitickými nepokoji“ (Bez kontroly, 1993).

Na začátku března t. r. se Česká republika podpisem Václava Klause v sídle Severoatlantické aliance oficiálně připojila k projektu Partnerství pro mír. V témže týdnu Václav Havel přednesl v evropském parlamentu projev zabývající se problémy sjednocování Evropy.

Důstojníci ani časopisy ozbrojených sil by se neměli zabývat úvahami, které jsou v rozporu s oficiálním a věcně jedině správným zaměřením politiky státu.

Účelné

- není věnovat se plánování válek minulosti, ztrácet tím čas a plýtvat energií a papírem,
- je věnovat se úvahám o budoucnosti, uvažovat v nových dimenzích sjednocené Evropy.

Plukovník v zál. Ing. Zdeněk Řezáč

Německý Schlieffenův plán z roku 1914

Po svém sjednocení v roce 1871 bylo Německo politicky, vojensky i ekonomicky zřejmě nejzdatnějším evropským státem. Jeho všestranný rozmach a vzrůstající vliv snadno vzbuzovaly vidiny jeho představitelů, které na počátku 20. století byly spatřovány v dosažení hegemonního postavení v Evropě a tím i na celém světě. V polovině 19. století bylo dlouho zaměstnáváno svými středoevropskými problémy, a tak na rozdíl od Velké Británie a Francie získalo pouze bezvýznamné koloniální državy. Určujícím činitelem jeho politiky byl kancléř Otto von Bismarck (1815 - 1898), státník machiavellistického typu, setrvávající ve svém úřadě již od konce pruských dob, v letech 1862 - 1890.

Po předchozím zahrávání si s myšlenkou nové války s Rakousko-Uherskem začátkem sedmdesátých let, která měla s konečnou platností vyřešit úplné sjednocení Německa připojením některých rakouských území, byla po Bismarckově vetu německá pozornost již trvale zaměřena proti Francii. Tato Francie, Pruskem poražená v letech 1870 - 1871, se ze své katastrofy záhy vzpamatovala a nepochybně pomýšlela na odvetu, včetně opětného získání Alsaska a Lotrinska. Dávala najevo, že se nehodlá spokojit s osudem méně významného poraženého státu a tím i stála v cestě německé expanzivní politice.

Kancléř von Bismarck zabezpečil spojení s Rakousko-Uherskem a Itálií, přátelský vztah s Ruskem i možnost dorozumění se s Anglií s cílem Francii politicky a vojensky izolovat. Jeho suverénní postavení však skončilo koncem osmdesátých let. V roce 1888 zemřel starý německý císař Vilém I. a následovala jen několikaměsíční vláda jeho vážně nemocného syna Bedřicha I., ještě téhož roku se stal císařem Bedřichův syn, Vilém II. Došlo i k tomu, že pro svůj vysoký věk odešel z funkce náčelníka generálního štábu maršál Helmuth von Moltke, vítěz nad Rakouskem (1866) a Francií (1870 - 1871). Jeho nástupcem se stal ambiciózní generál Alfred von Waldersee.

Nový německý císař Vilém II. měl sice ve svých představách velké plány, chyběl mu však potřebný politický a vojenský rozhled, navíc nesnášel poručnickování svého kancléře - hodlal vládnout sám a neomezeně - a jeho veřejná vystoupení politického rázu se vyznačovala značnou domýšlivostí s postrádáním potřebného taktu. V roce 1890 propustil Bismarcka a současně s tím odmítl celou jeho zahraničně-politickou koncepci. Upustilo se od tajné německo-ruské smlouvy, což pak nutně vedlo k francouzsko-ruské dohodě (1892), již Francie po dvacetileté politické izolaci získala na evropské pevnině důležitého spojence. Příští možná válka Německa na dvou frontách, z které měl Bismarck obavy a úspěšně jí politicky čelil,

nabyla tím konkrétní podoby. Proti perspektivě války na dvou frontách získal císař Vilém II. pochybné spojení s národnostně se rozpadajícím Rakousko-Uherskem a nestálou Itálií, mající z minulosti nejen neuzavřené účty s Vídní stran tyrolského jadranského pobřeží, ale od roku 1902 dokonce tajnou smlouvu o neútočení s Francií. Začátkem 20. století ztratil Vilém II. i svůj kredit ve Velké Británii, kde svojí politikou přestal být únosným; jednoznačně se přistoupilo ke spojení s Francií, později i s Ruskem.

V historii Pruska (Německa) v polovině 19. století se často zdůrazňuje ideální triumvirát panovníka (Vilém I.), politika (von Bismarck) a vojevůdce (maršál von Moltke). Ve skutečnosti však dominovala pouze jedna vůle, a to Bismarckova. Při Bismarckových úspěšných diplomatických kombinacích nebyl nikdy von Moltke postaven před neřešitelný vojenský problém. Stál vždy prakticky jen před závěrečnou vojenskou koncovkou, která mu byla zahraniční politikou usnadněna. V boji proti Rakousku (1866) musel jeho soupeř bojovat současně i s Itálií, proti Francii (1870 - 1871), měl zabezpečenou neutralitu Ruska i Rakouska-Uherska. Moltkeovi následovníci byli již v naprosto jiné situaci. Měli naopak vyřešit vojensky to, co se politicky nepovedlo, a tím vést válku na několika frontách, čemuž von Bismarck svojí diplomacií dokázal čelit.

Henry Jomini, napoleonský generál a vojenský teoretik (1779 - 1869), později v ruských službách, obohatil vojenství svojí teorií o válce, vedené na „vnějších či vnitřních liniích“. Podle jeho názoru, stručně vyjádřeno, vedeme boj na „vnějších liniích“, pokud se střetáváme pouze s jedním protivníkem na jedné frontě. Jestliže máme co činit současně nejméně s dvěma nepřátelskými uskupeními na různých válečistích, ocitáme se v boji na „vnitřních liniích“. Méně příznivou situaci „vnitřních linií“ doporučoval Jomini při nedostatku absolutní převahy řešit tím, že jednoho z protivníků poutáme v pohybech, abychom druhého hlavními silami rychle zničili, a pak se opět mohli v plné síle věnovat tomu prvnímu. V této teorii existují jistě i další jiné varianty, v našem případě se pouze omezujeme na podstatu věci. Jominiovy názory i se svými termíny jsou dnes téměř neznámé, i když obsahově neztratily svoji aktuálnost. Pokud je nyní vzpomínáme, pak z toho důvodu, že na přelomu 19. a 20. století ve známosti nejen byly a také proto, že tehdejší postavení Německa a jeho spojenců plně odpovídalo Jominiovi teorii pojetí boje na „vnitřních liniích“.

Generálovi von Waldersee nebylo dopřáno dlouho setrvat ve funkci náčelníka německého generálního štábu a již v roce 1891 byl vystřídán generálem Alfredem von Schlieffenem, který se císaři Vilémovi II. přece jen zdál být povolnějším, než jeho předchůdce. Von Schlieffenovi připadlo nalézt vojenské řešení z dané nepřijemné politické situace a jím zpracovaný nástupní plán, v podstatě v roce 1914 uskutečněný, je spojen s jeho jménem.

Životní dráha generála Alfreda von Schlieffena (1833 - 1913) není jednoznačnou pruskou vojenskou linií. Nedokončil studia práv a přešel do vojenské služby. Jeho intelektuální zaměření jej přivedlo do řad důstojníků generálního štábu. Prusko-francouzskou válku (1870 - 1871) neprodělal na frontě, ale ve štábu obrany mořského pobřeží v Hamburgu. Několik roků velel pluku, této doby využil k studiu vojenské teorie a historie. Začátkem osmdesátých let byl povolán do generálního štábu, kde působil ve funkci náčelníka jednoho z oddělení. Jeho vysoké všeobecné

vzdělání a znalosti vojenské teorie i historie jej záhy zařadily k nejbližším spolupracovníkům šéfa generálního štábu, generála von Walderseea, jehož úřad v roce 1891 převzal a působil v něm až do svého penzionování (1905). O několik roků později zemřel (1913).

Při řešení složitého problému si pravděpodobně von Schlieffen neuvědomoval, že na svá bedra bere onu tíži, o kterou se kdysi v Německu dělili panovníci s kancléřem a náčelníkem generálního štábu, kterou ve skutečnosti nesl kancléř Bismarck. V nastávající možné válce, vedené současně proti Francii a proti Rusku bylo nutné řešit ve smyslu Jominiho teorie, kam bude směřovat první německý rozhodující úder. Rusko svojí velkou rozlohou neskýtalo naději na krátkodobé vítězství. Volba tedy padla na Francii, zatímco na ruské frontě se mělo počítat se zdržovacími boji, s přispěním rakousko-uherských vojsk. Charakter tohoto boje umožňovalo i dlouhodobé trvání ruské mobilizace.

Jiným problémem bylo stanovení nejúčinnějšího počátečního manévru, který by zabezpečil v několika týdnech naprostou porážku Francie tak, aby německé hlavní síly mohly být ihned přesunuty na východní frontu a tam s konečnou platností rozhodly o osudu celé války. Tehdejší vojenská a zvláště německá teorie považovala za základ vítězství na bojišti provedení obchvacujícího, či obklíčovacího manévru, které se tak zdařile uplatňovaly v minulých válkách (Hradec Králové 1866, Sedan 1870), vedly k obklíčení hlavního uskupení nepřítele a prakticky tím rozhodly o celé válce. Protože Schlieffenovi k danému manévru chyběla potřebná převaha sil, chtěl ji dosáhnout kvalitou německé armády a smělostí své obklíčovací koncepce. Jsa stoupencem stále platnosti základních principů vojenské strategie, hledal východisko ve vojenské historii, ve které vynikal. Přitažlivě na něj působili zejména:

- Kanny - antická bitva rozhodujícího rázu s vedením čelního úderu omezenými silami a oboustranným obchvatem protivníka silnými křídly (216 před naším letopočtem)
- Leuthen - klasická bitva pruského krále Bedřicha II. s úderem hlavních sil vedeným do boku nepřítele, přičemž ostatní vojska útočnicka plní zprvu obranný úkol, v dalším přecházejí do útoku s omezeným cílem (1752).

Spojovací myšlenkou obou příkladů byl obchvat, tedy úder silného uskupení do boku sestavy nepřítele. V prvním případě oboustranný s dosažením obklíčení protivníka, v druhém jednostranný, jímž došlo k takovému narušení bojové sestavy nepřítele, že došlo k jeho porážce.

Své názory Schlieffen vyjádřil v několika vojensko-historických studiích. V pojednání „Canae“ ocenil nejen význam této bitvy, ale současně z ní vyvodil některé praktické závěry: „Nepřátelská fronta není cílem hlavního útoku ... proti ní není třeba soustřeďovat hlavní síly a zálohy, hlavním je proniknout do boků“ ... Posléze konstatuje, že i nyní lze úspěšně zničit protivníka podle někdejšího Hannibalova plánu. Ve své další úvaze „Der Krieg in der Gegenwart“ své myšlenky dále rozvinul: „Aby se dosáhlo rozhodujícího úspěchu je třeba útočit ze dvou, či tří stran, totiž proti frontě a proti jednomu nebo oběma bokům. Takový útok však může snadno provést jen ten, kdo má početní převahu. S dosažením takové převahy je

však možné těžko počítat ... prostředky pro silný boční úder je možné získat jen tím, oslabíme-li co nejvíce čelné působící síly..."

V té době si však nikdo z omezeného kruhu čtenářů neuvědomoval, že obě Schlieffenova pojednání obsahují nosné myšlenky pozdějšího německého nástupního plánu. Schlieffen však musel zkoumat další jiné problémy, související s připravovaným plánem. Tehdejší německo-francouzská státní hranice nebyla k uskutečnění dvoustranného obchvatného manévru vhodnou. Byly zde Vogezy, jako přirozená horská překážka a v prostorech Belfort, Epinal a Toul, Verdun vybudovali Francouzi rozsáhlá pevnostní pásma. Byl to prostor se všemi předpoklady k tomu, aby zde působily německé čelní poutací síly. Na jihu, přes hornaté Švýcarsko, nebyl jakýkoli úder reálný. Možnosti byly pouze na severní části fronty, severně Trieru, čímž by byly vytvořeny podmínky k uskutečnění jednostranného obchvatného manévru. V cestě však stálo Holandsko, Belgie a Lucembursko, prosazující svoji neutralitu, zaručenou jim smluvně Německem i Francií v případě německo-francouzského konfliktu.

Německo však v tomto ohledu nemělo žádných zábran. Z úst jeho významných filozofů a učenců zněly podněcující myšlenky o válce jako biologické nutnosti právu silnějšího ovládat slabé a právu Německa na určující postavení ve světě. Kant ve své „Metafyzice práva“ připustil, že „inter arma silent leges“. Dal by se i citovat Treitschke a Bernhardi se svými názory o tom, že mezinárodní smlouvy platí, pokud trvají okolnosti, za kterých byly sjednány. Cesta na Paříž přes Holandsko, Belgii, a Lucembursko byla tedy otevřena. Podmínky pro oboustranný obchvat nebyly, bylo nutné se spokojit s uskutečněním jednostranného obchvatového manévru pravým křídlem německého uskupení vojsk.

Generál von Schlieffen zahájil své práce na nástupním plánu začátkem roku 1904. Po jeho zpracování jej prověřil válečnými hrami a získané poznatky shrnul ve svém spise „Der Krieg gegen Frankreich“, který se později stal známým jako „Schlieffenův plán“, nabyt platnosti 1. dubna 1905. Koncem roku však Schlieffen odešel do penze a jeho nástupcem ve funkci se stal generál Helmuth von Moltke-mladší (1848 - 1916), synovec maršála stejného jména a do té doby Schlieffenův zástupce.

Základní myšlenku „Války proti Francii“ lze v podstatě stručně vyjádřit takto: Severně Met až po holandské hranice se předpokládá vytvořit takové uskupení vojsk, které by svojí jednoznačnou převahou, po rychlém proniknutí Holandskem, Belgií a Lucemburskem, uskutečněním otáčivého manévru, vyšlo do prostoru Paříže a vytvořilo tím podmínky k obklíčení hlavních francouzských sil, zatlačených jihovýchodně francouzské metropole. Zatím slabá německá dona na levém křídle jižně Met měla poutat protistojící francouzská vojska. Po vítězném zakončení války na západě v průběhu šesti týdnů, měla být většina německých armád přesunuta v dalších několika týdnech na východní frontu, aby zde společně s rakousko-uherskými vojsky zakončila vítězně válku. Do té doby měla zabezpečovat boj s Rusy slabá krycí část německých vojsk a aktivní činnost rakousko-uherských spojení.

Generál von Moltke - mladší, při hodnocení situace, zejména vojenských možností Francie a Ruska dospěl k závěru, že je nutné na západní frontě, i na úkor silného pravokřídelního obchvatného uskupení, zesílit levé křídlo jižně Met i nepo-

četné síly pro Rusku. Současně i zamítl průchod holandským územím, zřejmě z ekonomických důvodů. Zachovaná neutralita této země měla Německu zabezpečovat dovoz potřebných surovin právě přes své přístavy.

Srovnajme původní Schlieffenův zámysl s pojetím Moltkeovým, které bylo v srpnu 1914 uskutečněno. Hlavní německé obchvatné síly na západní frontě severně Met byly Schlieffenem stanoveny v síle 37 armádních sborů, u Moltke 27 armádních sborů. Poutací síly jižně Met zesílil von Moltke z původních 2 na 8 armádních sborů. Zbývající čtyři armádní sbory přesunul na východní frontu, kde von Schlieffen plánoval pouze počtem omezená záložní vojska v síle několika divízií.

Protože celkové pojetí Schlieffenova plánu zůstalo i přes změny, vykonané von Moltkem - mladším, ve vojensko-historické literatuře se i nadále hovoří o „Schlieffenově plánu“, jenž byl v srpnu 1914 uskutečněn takto:

■ **1.A** (gen. von Kluck) v síle 6 armádních sborů (2., 3., 4., 9., 11. a 4. záložní as) z prostoru Cáchy (Aachen) na směru Cáchy, Brusel, Cambrai, Paříž částí sil zabezpečit pravý bok německého úderného uskupení.

■ **2.A** (gen. von Bülow) se šesti armádními sbory (7., 10., 7. a 10. záložním, gardovým a záložním gardovým as) útočit z prostoru Eupen na směru Eupen, Namur, Hirson, Château-Thierry.

■ **3.A** (gen. von Hausen) o čtyřech armádních sborech (12., 19., 12. a 19. záložním as postupovat z prostoru jižně Malmedy na směru St. Vith, Dinant, Remeš (Reims).

■ **4.A** (princ württemberský) v síle čtyř armádních sborů (8., 18., 8. a 18. záložní as) působit z prostoru severně Trevíru (Trier) na směru Wilz, Sedan, Vitry-Le Francois.

■ **5.A** (korunní princ Vilém) se šesti armádními sbory (5., 6., 13., 16., 5. a 6. záložním as) operovat z prostoru jižně Trevíru (Trier) na směru Lucemburk, severně Verdunu.

Ke krytí pravého křídla úderného uskupení byly určeny 1. (gen. von Richthofen) a 2. jezdecký sbor (gen. von Marwitz) - celkem pět jezdeckých divízií. Oba jezdecké sbory byly v přímé podřízenosti velitele 1.A, gen. von Klucka (kalkulačně je síla tohoto jezdeckého uskupení hodnocena jako jeden armádní sbor).

Poutací síly jižně Met v síle dvou armád měly zabránit pronikání francouzských vojsk na směru Nancy, Frankfurt nad Mohanem a stálým dotykem s nimi umožnit jejich obchvat ze severu hlavním německým úderným uskupením:

■ **6.A** (bavorský princ Ruprecht) v síle pěti armádních sborů (bavorský 1., 2., 3., a 1. záložní as, německý 21. as) a bavorské 9. jezdecké divíze působit mezi Metami a Štrasburkem.

■ **7.A** (gen. von Heeringen) se třemi armádními sbory (14., 15. a 14. záložním as) plnit svůj úkol v prostoru Štrasburk, Mylhuzy.

Na východní frontě byla předurčena ke krytí státní hranice v prostoru Východních Prus 8.A (gen. von Prittwitz) o čtyřech armádních sborech (1., 17., 20. a 1. záložním as) s 1. jezdeckou a 1. zeměbraneckou divizí, včetně několika samostatných útvarů jako posádek pevnostních měst. Úkolem celého tohoto uskupení bylo v součinnosti s rakousko-uherskými vojsky, působícími na haličské frontě, zabránit Rusům proniknout do Německa, v krajním případě udržet postavení odporu na dolním toku řeky Visly. Za velmi příznivých podmínek se nevyklučoval úder hlavních sil 8.A ve směru na Varšavu, kam též přes Lublin směřovalo hlavní úsilí Rakušanů z Haliče. Přikrytí hranic německého Slezska a zároveň spojení s rakousko-uherskou armádou zabezpečoval zeměbranecký sbor generála Woyersche.

Ve svém praktickém provedení, jak je známo, neměl Schlieffenův plán úspěch. Dne 2. srpna 1914 obsadili Němci Lucembursko, 4. srpna vpadli do Belgie, k 23. srpnu dosáhli francouzsko-belgické státní hranice, v prvních zářijových dnech překročili řeku Marnu východně Paříže - v té době jižně Met probíhala bojová činnost v prostoru německo-francouzských hranic - aby o několik dnů později utrpěli osudovou porážku, známou jako „bitva na Marně“. Bylo to zhruba v onom šestém týdnu po zahájení operací, tedy v době, kdy německý plán počítal s porážkou francouzských vojsk. Ve válce na západní frontě došlo tím k zásadnímu zvratu, a po dalších čtyřech letech bojů i k porážce Německa.

Již v prvních letech po ukončení války byl Schlieffenův plán předmětem četné kritiky, i ze strany bývalých německých vojenských nejvyšších představitelů. Ti především obviňovali generála von Moltkeho, zemřelého již v roce 1916, že svými změnami v původním plánu zapříčinil porážku na Marně a tedy i neúspěch v celé první světové válce. Maršál Otto von Hindenburg ve svých pamětech (*Aus meinem Leben*) napsal, že katastrofu na západní frontě způsobilo „zeslabení myšlenky, která vyžadovala mocnějšího pravého křídla“. Obdobně usuzoval i generál von Kuhl, někdejší vysoký štábní pracovník: „...Válku jsme prohráli ne proto, že jsme použili Schlieffenovy metody, ale právě proto, že jsme od ní upustili ...“. Ojedinelé se však projevoval názor o výhodnosti počátečního rozhodujícího úderu na východní frontě (maršál Paul von Hindenburg a generál Erich von Falkenhayn).

Objektivně se však všeobecně soudí, že příčiny německého neúspěchu je nutné hledat v širších příčinách, než aby se daly omezit na úzké pojetí strategického zámyslu použití vojsk. Předně Schlieffen nepochopil charakter příští možné koaliční války. Domníval se, že bude krátkodobá a rozhodnutá v příhraniční bitvě obklíčením hlavních sil nepřítele. To však již patřilo minulosti. Příhraniční operace výsledek války neovlivnily, bojová činnost se prodloužila na více jak čtyři roky v neprospěch Německa a jeho spojenců, kteří nemohli naprosto konkurovat materiálním a lidským zdrojům takových velmocí, jimiž byly Francie, Velká Británie a Spojené státy americké. Svoji neblahou úlohu sehrála také předcházející prohra německé zahraniční politiky, která donutila Německo bojovat současně na dvou významných válčiscích, proti Francii a Rusku.

Schlieffen se pokusil řešit toto dilema tím, že v krátké době porazí Francii a později, v součinnosti se svým rakousko-uherským spojencem, i Rusko. Tyto zásady Jominiovy teorie boje na vnitřních a vnějších liniích mají sice svá opodstatnění, ale i četná nebezpečná úskalí. Nepodaří-li se nám prvního nepřítele plně zastavit a s druhým již bojujeme, dostaneme se nutně do obklíčení. Když jsme již prvního

zastavili a druhého nezničili, není naše situace nijak růžová - první se může vzchopit a napadnout nás z týlu. Jsou však možné i jiné varianty, kdy jeden či druhý nepřítel včas před námi ustoupí a celý náš zámysl je v podstatě narušen. Úspěchu lze proto dosáhnout jen tehdy, podaří-li se nám jednoho z protivníků dokonale zničit.

Není bez zajímavosti, že maršál Moltke, počítajíc v pozdějších dobách s tím nejhorším, dospěl po dlouhodobé spolupráci s kancléřem Bismarckem k názoru, že válku na dvou frontách lze úspěšně vést, ale za určitých podmínek. Těmi považoval kombinaci vojenského obratného manévru s úspěchem diplomatickým. Ten závisel na tom, že první rychle poražené straně bude nabídnut mír za pro ni výhodných podmínek. Přiznejme však, že to neodpovídalo situaci roku 1914, kdy Francie či Rusko při prvním neúspěchu by na nějaká mírová jednání sotva přistoupily.

K Schlieffenovým problémům patřil ještě navíc i čas. Z vojenské historie podrobně prozkoumal bitvu u Kann, ale Hannibal zde nebojoval na vnitřních, ale na vnějších liniích a po svém úspěchu u Kann mohl bez potíží táhnout do nitra Itálie. Schlieffen však potřeboval rychlou porážku Francie, aby se mu zatím neobjevili Rusové u Berlína.

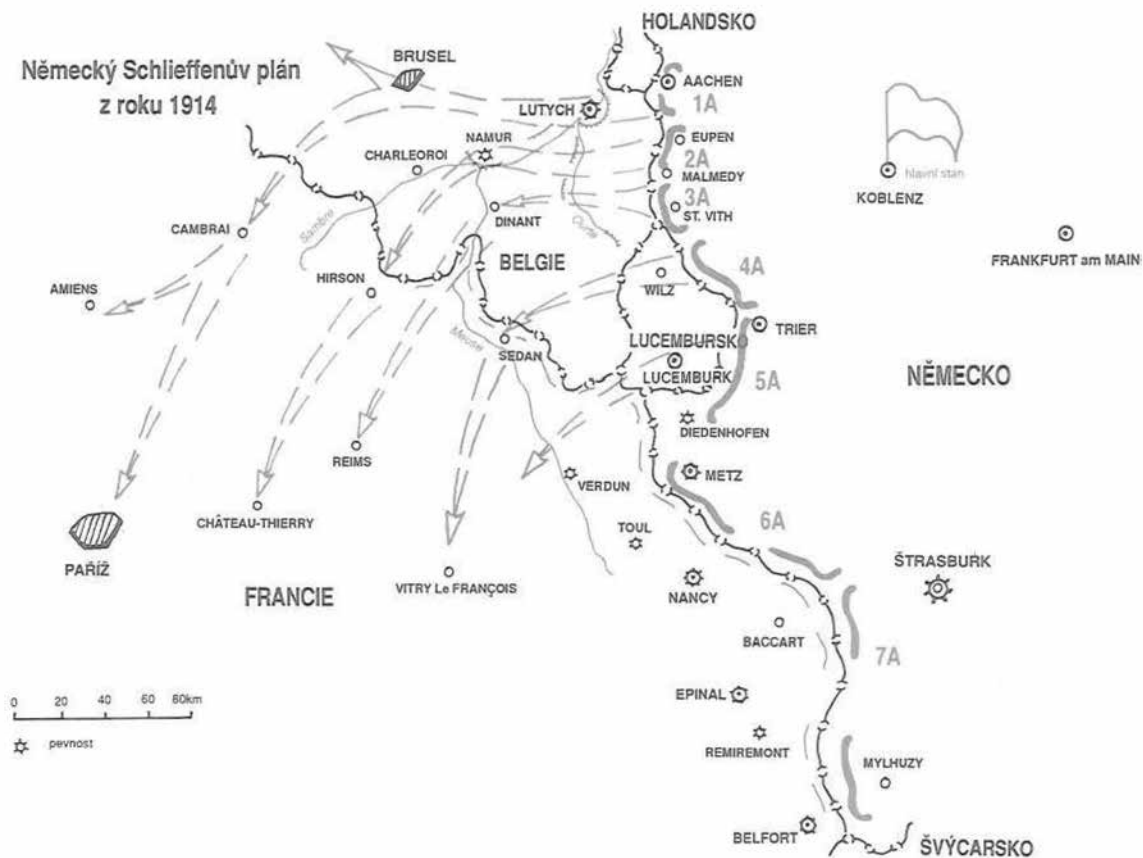
Schlieffen přecenil účinnost zvoleného manévru proti Francii, jehož závěr měl svým rozsahem překonat obklíčovací bitvu u Sedanu v roce 1870. Bylo však rozumné počítat s tím, že Francouzi, poučení porážkou z let 1870 - 1871, budou nehybní, když ucítí tlak nepřitele na jednom ze svých křídel? V srpnu 1914 se ukázalo, že ihned ustoupili a nastražená past byla k ničemu.

Manévr vedený přes Holandsko, Belgii a Lucembursko (od Holandska von Moltke - mladší upustil) skýtl značnou naději na počáteční úspěch vzhledem k nepočetným vojenským silám, jimiž tyto země disponovaly. Na druhé straně zde bylo značné riziko vzrůstu početnosti nepřátelského odporu. Dalo se předpokládat, že dlouho váhající Velká Británie zasáhne do války, když bude německým vojskům umožněno dosáhnout lamanšského pobřeží. Těch holandských a belgických divizí - o lucemburských vojenských silách vůbec nemluvě, nebylo mnoho.

Také Velká Británie neměla k dispozici větší síly, které by mohly ihned a účinně zasáhnout na evropské pevnině. Schlieffen proto vsadil na to, že o osudu Francie bude rozhodnuto ještě dříve, než budou britská vojska mít možnost větší měrou Francouzům pomoci. Mýlil se. Koncem srpna 1914, kdy německé úderné uskupení dosahovalo francouzsko-belgické státní hranice, bylo jeho pravé křídlo stále zaměstnáváno ustupující téměř stotisícovou belgickou armádou, a severně toku řeky Sambre byl již na levém křídle francouzských vojsk zasazen stejný početný britský expediční sbor. Nebylo to sice v dané situaci všeobecného francouzského ústupu rozhodující, ale v každém případě se německá snaha o proniknutí k Paříži komplikovala a časový harmonogram plánu se začal zpožďovat.

Bylo řečeno, že nedostatku potřebných sil na západní frontě hodlal Schlieffen čelit účinností zvoleného manévru i kvalitou německé armády, což mu mělo vytvořit podmínky ke krátkodobému rozhodujícímu úspěchu. Vzhledem k vytvářenému se poměru sil a prostředků to bylo nutné v maximální míře. Četná literatura uvádí čísla zasazených vojsk na této frontě i když souhrnné počty se tu a tam od sebe liší. I s přihlédnutím k těmto skutečnostem se dá konstatovat, že při zahájení první světové války a do zasazení britských vojsk měli Němci na západní frontě jen

Německý Schlieffenův plán z roku 1914

nepatrnou celkovou převahu v lidských silách, výraznější v počtu děl a kulometů. Další možnosti nárůstu, nemluvě o ekonomice, byly však zcela evidentní ve prospěch dohodových mocností. Tato skutečnost, rozhodně nemohla německému generálnímu štábu ujít, a proto bylo usilováno o dosažení vítězného rozhodnutí ve velmi krátké době, ještě dříve, než by se mohly tyto nepříznivé faktory projevit.

Setrvávání na názoru o krátkodobosti nastávající války se u Schlieffena a Moltkeho - mladšího projevilo negativně i v tom, když vsadili na maximální posílení svých vševojskových armád prvního sledu (téměř všechny měly ve svém složení čtyři až šest armádních sborů), aniž by byla vytvořena strategická záloha na válčišti. Již začátkem září 1914 se takové rozhodnutí projevilo jako chybné. Kdyby německé vrchní velení při zahájení bitvy na Marňě disponovalo dvěma, třemi armádními sbory a rychle je mohlo zasadit na ohrožené směry, pak je zcela možné, že by zde Francouzi ani svého vítězství nedosáhli.

Schlieffenovo spoléhání se na vyšší kvalitu německého velení i armády bylo ve značné míře opodstatněné. Přípravám na budoucí válku věnovalo Německo větší pozornost než ostatní evropské velmoci. Německá armáda v roce 1914 rozhodně převyšovala ostatní evropské ozbrojené síly ve své připravenosti a technickém vybavení, kdy organické počty děl a kulometů v plucích, divizích a armádních sborech byly vyšší, než v obdobných armádních strukturách Francie, Velké Británie, Ruska i Rakouska-Uherska. O její vysoké akceschopnosti svědčí i skutečnost, že jako jediná v Evropě mohla po zahájení války v srpnu 1914 ihned přejít k vedení bojové činnosti po krátkých předmobilizačních opatřeních. Francouzi k tomu potřebovali asi osm dnů, Rakousko-Uhersko téměř dva týdny (ruská mobilizace předpokládala 40 dnů ke svému provedení a pokud Rusové po čtrnácti dnech zahájili útočné operace proti Východnímu Prusku, bylo to na úkor kvalitního zabezpečení tam působících vojsk).

Další určitou výhodou německého nástupního plánu byla i skutečnost, že byl ve značné míře koordinován s činností rakousko-uherských vojsk. Byly přesně vyměřeny úlohy německé a rakousko-uherské armády na západním i východním bojišti. Rakousko-uherská a německá vzájemná vojenská součinnost se začala projevovat již v osmdesátých letech minulého století, ale kvalitativních výsledků začala dosahovat až od roku 1909, kdy několik roků předtím (1906) došlo ke změnám ve funkcích náčelníků generálního štábu. V Německu to byl generál Helmuth von Moltke - mladší v Rakousku-Uhersku generál Franz Conrad von Hötzendorf. Oba postupně zpřesnili své nástupové plány do té míry, aby při zahájení první světové války mohly být uskutečněny.

Nepochybným kladem bylo také, že německý nástupní plán byl ověřován několika provedenými válečnými hrami, při nichž předurčení velitelé vševojskových armád byli seznámeni se svými úkoly i variantním řešením vzniklé situace. Mělo to však i svoji stinnou stránku. Plán byl prozrazen a záhy se v evropských diplomatických i žurnalistických kuloárech začalo mluvit o tom, že německý úder proti Francii bude směřovat přes neutrální Belgii a Lucembursko. Není bez určité zajímavosti, když se v tomto smyslu často vyjadřovali odpovědní političtí představitelé dohodových států, zatímco jejich generální štáby se k této možnosti stavěli skepticky.

Dosti snadno se dá oponovat názorům někdejších německých vojenských veličin o dosažení potřebného počátečního rozhodujícího úspěchu na východní frontě proti Rusku, při současném poutání francouzských vojenských sil. Nepochybně by to znamenalo určité výhody. Nebyla by zřejmě porušena neutralita Belgie a Lucemburska a tím by i Velká Británie neměla vážný důvod pro vstup do války. Byly by však schopny omezené německé síly čelit úderu dvou i více francouzských armád na tehdejší německo-francouzské státní hranici? Na východní frontě by zřejmě německá vojska dosáhla potřebného úspěchu již vzhledem k dlouhodobosti ruské všeobecné mobilizace. Rusko však v roce 1914 nebylo ještě tak vnitřně slabé, jak se projevilo o dva až tři roky později. Jeho vojska pod německým tlakem mohla ustoupit do hloubky svého rozsáhlého území, aniž by carská vláda považovala za nutné kapitulovat - nemluvě o tom, že značné německé vojenské síly by bylo nutné odvolat na západ proti pronikajícím Francouzům.

V závěru je možné říci, že každý vojenský nástupní plán, tehdy i nyní, by neměl být libovým dílem zdatných štábních pracovníků, ale především vojenským řešením stávající politické situace státu, bojujícího samostatně, či v rámci vzniklé koalice. Schlieffenův plán i v Moltkeově modifikaci byl nereálný - nerespektoval nově vzniklé politické i vojenské podmínky svým zaostáváním a setrváváním na praxi minulosti, poloviny 19. století. Narýsované proniknutí do Francie, zakončené obklíčením její armády, nám v mnohém připomíná válečnou hru, či štábní cvičení, kdy s nepřítelem, vlastními vojsky a časem disponuje podle svých potřeb „ředitelství cvičení“.

Budiž ale řečeno, že před první světovou válkou neměl žádný evropský stát, snad kromě Srbska, takový válečný plán, který by soudobým podmínkám vyhovoval. Generální štáby všech tehdejších velmocí nedocenily charakter příští koaliční války a nutně zaostávaly stejně tak jako Německo. Malé evropské země, jako Belgie a Srbsko, jež by byly možným konfliktem velmocí tak či onak do války vtaženy, nemohly počítat než s obrannou strategií proti značně početnějšímu nepříteli, přičemž na srbské straně je nutné ocenit aktivní prvky odporu. Potvrdilo se to v srpnu 1914. Zatím co se belgická armáda bránila Němcům svými ústupovými boji, Srbové nejenže podchytili rakousko-uherský nástup, ale dovedli dvakrát způsobit vojskům podunajské monarchie zdrcující porážku.

Sít' neboli šedá moc - obrana pro rok 2030

Pro dokonalé posouzení nějakého předmětu, jevu nebo procesu se doporučuje nazírat ho z několika stran. Této potřebě odpovídá i článek „Le réseau ou la puissance grise“, jehož autorem je Gilles Polycarpe a který byl uveřejněn v časopise Défense nationale v říjnu 1993. Nyní jej po redakčním zkrácení a úpravě předkládáme čtenářům.

* * *

Podle Clausewitz je válka ozbrojeným pokračováním politiky. Neboli, politika jako pojem předpokládá naprosto jasné vnímání strany vlastní a strany nepřátelské. Tam, kde neexistuje žádná srozumitelnost oblasti zápasu na život a na smrt, politik a voják, který je politikovi podřízen, mizí jako takoví. Nyní se k této epoše blížíme; vše je zde šedé. V tomto světě nabývají antagonismy moci novou tvářnost: tvářnost ekonomie, neboli řečeno ještě obecněji a širěji, tvářnost sítí.

Svět ekonomiky jako systém sítí

Ekonomika je založena na výměně a propojení statků a služeb; její samotný princip vylučuje sakralisaci světa a všech hierarchií hodnoty politické, kulturní anebo estetické, které by z ní mohly vyplývat. Pod záštitou ekonomiky se nesmí nic postavit proti nekonečnému zpomalování směny a nelze směřovat nebo spojoval nic než entity, jejichž hodnota byla neutralisována. Nejdříve je nutno uvažovat o světě jako o ryzí zásobě moci, jako o mechanickém světě rozčleněném univerzálními zákony kalkulace, pro který se ultramoderní ekonomika stala možnou. Ultramoderní ekonomika musí být chápána v obecném smyslu jako „řízení moci“ - vojenské nebo civilní - ať je skutečnost směny materiálu, energie, informace nebo peněz jakákoli. To neplatilo např. pro národy starověku, i když byly často vysoce civilizované: ekonomika a mocenské vztahy tam byly nejčastěji svěřovány poutům příbuzenství, tabu, posvátnosti atd. Starověké vědění by nikdy nebylo připustilo náš pohled na svět, který má formu obrazu přeplněného číselnými daty a funkčními grafy jako na stínítku počítače.

Svět ekonomiky v širokém slova smyslu, který je světem kalkulovatelné moci, se rozvíjí prostřednictvím směny, tj. vzájemným působením pólů moci. Krok za krokem, slučováním nebo záměnou se vynořují vlákna více méně viditelná a pomyslná, která vytvářejí sítě, v nichž cirkulují toky. Svět, který realizuje ekonomika, když plně uskutečňuje svou podstatu, je světem toků: energie, hmoty, peněz,

informace. V tomto velmi pochmurném prostoročase, ačkoli je hyperaktivní, se moc přenáší přeměnami; přeměny se mohou projevovat např. vytvořením technické inovace, účinným rozhodnutím v oblasti finanční spekulace, stejně jako zničením nepřátelské entity. Čím je „četnost přeměn“ větší, tím je síť agresivnější.

Pro stručnou ilustraci výše uvedených pojmů si nyní představíme nepříliš **futuristické pozemní bojiště**; tento nový způsob nazírání, doslovně zařazený do sítě, by mohl vést např. k tomu, že pěšák by již neměl pušku, nýbrž prostředek k označení cíle a zařízení k vypuštění munice a k optimálnímu řízení munice, které by byly součástí robotizovaných a prostorově oddělených celků. Ostatně by bylo možno předpokládat takový typ metasystému za jakékoli situace vojenského zápasu.

Síť se zde jeví jako globální způsob nazírání z hlediska pouhé moci; lépe řečeno: tyto principy mají absolutní platnost, ať je uvažovaná oblast aplikace jakákoli - vojenská nebo jiná. V tomto řádu idejí je účelné poznamenat, že genetické struktury utvářející svět sítí stále více splývají se strukturami ovládajícími technologickou inovaci. V rámci tohoto zapojení do univerzální sítě, kterou si lze představit jako síť vzájemných vlivů. Energie, peníze, informace, hmotné předměty neustále udržované v toku mají hodnotu pouze prostřednictvím toho, co je přenáší. Každý prvek reality se stává uzlovým bodem v síti, která ovládá informaci, tj. neaktivnější formou šíření toků.

Peníze samotné se mění například v informaci: měnové základy finanční spekulace a také umělé vytváření způsobů manipulace příbuzných mocenských sítí globálně vytvářejí finanční moc jako síť ireálných číselných dat. Takže nejde o nic jiného než o soubor zdánlivých přeměn a zároveň o úvěrový štítek. Kromě jisté pohotovosti, snížené proměnlivosti svých kombinací, slučování a odlučování, investic a přeměn, peníze není nutno prát, stávají se čistými; jsou proto nekontrolovatelné, vyjma sítě, která je vydala. **Již není známo, kdo manipuluje koho a odkud co pochází.** Mysleme také na trh umění, na oblasti sdělovacích prostředků, na výsledky na burze. Ostatně touto metodou by bylo možno posoudit také mafiánské způsoby obživy a jednání.

Schopnost vytvářet toky a těžít z nich - „četnost přeměn“ skutečná nebo zdánlivá - představuje s konečnou platností jedinou strategickou sázkou v globálním věku, kdy ekonomika, technologie a všeobecně antagonismy moci planetárně dominují jako ztělesnění jediného pojmu: síť. Finanční kapitál samotný by představoval pouze druhotný zájem extrémně ryzí, „inteligentní“ a pružný při příležitostech jeho investování. Takto se vyvíjí nová forma zápasu, kdy se finanční a technologické sítě vzájemně překrývají a vytvářejí gigantické sítě. Tato pásma planetárních přeměn vykrslují dosud neznámé siločáry a vnucují nová strategická pravidla.

Důležitý důsledek tohoto procesu je ztělesňován v originálním typu „multi-nacionálů“, které ekonom Dunnigs srovnává s „ústřední nervovou soustavou“, jejíž výkonnosti jsou závislé méně na organizaci výroby a více na schopnosti vytvářet sdružení s jinými firmami. Např. japonské studie dnes přináší hypotézu, že v budoucnosti by se mohly vyvíjet nové formy „firemních sítí“, a to ještě radikálnější. Tyto podniky by byly charakterizovány vznikem silných regionálních entit a zcela **novým způsobem centralizace opírajícím se více o koordinaci než o hierarchickou závislost** (hierarchie znamená pyramidový a centralizovaný způsob řízení informace, což je síť do jisté míry archaická).

Svět výzkumu rovněž stále více odpovídá obecnému systému sítí; mezi špičkovými vědci se vytvářejí skutečné „pavučiny“ postupnou a více méně neformální kooptací, takže vzniká něco, co jistí anglosaští autoři nazvali „neviditelným kolegiem“. Tyto sítě přesahují dohody mezi firmami a vytvářejí se v případě potřeby tajně dokonce mezi firmami otevřeně konkurenčními.

Jiným příkladem formy, jaké by mohly nabýt nové antagonismy moci ve znamení pojmu sítě, je „technoglobalismus“, chytrá koncepce, kterou se snaží podporovat Japonci. Japonci dnes stojí před dvojitým dilematem: na jedné straně jejich výrobní systém, ačkoli je pozoruhodný z hlediska realizace a prodeje, pokulhává pro nedostatečnost domácího základního výzkumu; na druhé straně se ve Spojených státech vytváří hrozba protekcionismu posilovaná výsledky vědeckého výzkumu. Čili, svobodný přístup k výsledkům západního výzkumu je více než kdykoli jindy důležitý pro japonské podniky, pro něž je vědecký pokrok, přeměněný v předměty vysoké technologie, i nadále životní nutností; pouhá přestávka v cyklech přechodu k budoucím technologickým generacím by byla ku prospěchu jejich konkurentů v jihovýchodní Asii a především také americkému průmyslu, který dnes ve výzkumu nabral druhý dech.

Japoncům již nejde o to kopírovat hotové výrobky sestavené v cizině (japonské výrobky jsou často lepší a někdy jsou znovu kopírovány); jde jim o to, aby „proti proudu“ zvládli informační sítě, které tvoří skutečný substrát, z něhož budou lépe než jiní umět vytěžit konkurenceschopné průmyslové výrobky. Množství informace je zájmem druhotným parametrem ve srovnání se schopností podílet se na ní pokud možno nejrychleji. Dnes používání vědy a technologie tvoří tak říkajíc „hypertechnologii“, jejíž strategie sítí vytvářejí základní tkanivo, a to tkanivo „hyperekonomiky“.

Šedá válka sítí

Dříve než přistoupíme k vlastním vojenským systémům a zvláště k možné úloze námořnictva (jež je planetárním nástrojem), je nutno v hrubých rysech nastínit nové charakteristiky těchto zápasů sítí. Nejvíce udivuje, že většinou převrací pravidla formulovaná Clausewitzem. To je možno pochopit i bez dlouhodobého výkladu.

Například, vezmeme jedno ze základních pravidel formulované jako „primát defenzivy“. Ve světě sítí má právě naopak primát ofenziva, avšak ofenziva nabývá různých forem, které se všechny omezují na jediný důrazný příkaz: být pánem času, utvářet skutečnost takovým způsobem, aby protivník (který má vždy zpoždění) mohl pouze následovat za vaším vývojem, a proto se musel do něho zařazovat nepředvídatelným způsobem, aby byl nakonec zlikvidován. Toto pravidlo má zřejmě univerzální platnost, ať jde o strategii komerční (předvídat a dokonce utvářet přání uživatelů) nebo technologickou (vnucovat diskontinuitu, které vyčerpávají konkurenty). Ve strategii čistě vojenské se jedná spíše o oslepení nebo o to, získat rychlost v informačním prostoročase protivníka a potlačit jeho autonomní nazírání.

Další příklad divergence s Clausewitzem se týká pojmu zápasu na život a na smrt. Tento pojem již nepředstavuje základní vysvětlující schéma válek sítí, protože nejčastěji jedna z těchto sítí pohltí jinou, nebo ji ovládne, což je stejné. Co je to

dominantní síť? Je to síť, kterou nutně procházejí toky ovládané sítě. Při tomto způsobu nazírání je možno považovat za výhodnější rozrušit kulturní a politickou identitu prostoru potenciální moci, než ji zcela zničit. Takto se ovládaná síť nemůže již aktivovat, aniž by byla napájena nebo přijímána sítí dominantní. Všeobecně a v rozporu s klasickými pravidly vojenské taktiky může být fakt infiltrace do sítě někdy škodlivý, protože napadená síť je nyní schopna zpětně infiltrovat agresora. Nicméně je nutno zdůraznit, že tento protiútok předpokládá velmi silnou kulturní identitu (což souvisí s vážným problémem výchovy elit spočívající na obchodě a technologii, což jsou disciplíny politicky a kulturně neutrální).

Uvedme jinou divergenci, která dobře charakterizuje pojmovou odchylku od běžných vojenských zápasů: v tomto případě se často doporučuje soustředit síly pro útok na slabé místo nepřátelské sestavy. V prostorové síti by tato taktika neměla žádný smysl: napadený systém by změnil tvar a fungoval by dále. Naproti tomu jedinou možností by bylo útočit na něj čelně nebo se zmocnit jeho centrální nervové soustavy; když ta neexistuje, musejí „dračí hlavy“ vyrůst znovu.

Avšak nejpozoruhodnější skutečnost je bezpochyby tato: svět sítí jde tak daleko, že modifikuje sázky do zápasu samotného. Jestliže dobývání fixního kapitálu (nebo zemí atd.) tvořilo kdysi podstatu starých bitev na základě vojenských pohybů, zápasy sítí se dnes nejčastěji mohou o tento druh bohatství zajímat pouze okrajově. „Kapitálový tok“, tj. počet a pružnost možných spojů, které může síť vytvářet, jsou nejvíce rozhodujícími výhodami, protože podmiňují život a rozšiřování sítě.

Zápasy sítí (a to je další rozdíl oproti Clausewitzovi) nepředstavují pokračování politiky jinými prostředky. Síť ve skutečnosti již nešíří žádnou skutečnou politickou normu, protože tento typ organizace světa časem zničí vnímání kulturních identit; jejich zápasy se projevují pouze ve formě kvazivegetabilního hledání moci. Na základě této téze poznamenejme například, že generalizovaná praxe činnosti v reálném čase, která odpovídá fungování sítě, se projevuje jako neslučitelná s dozráváním vědomí v politické úrovni. Ten, kdo se musí neustále „adaptovat“, kdo je pouze přepojovačem v síti sil, nemá politicky co bránit; pluje a přepíná. Umět a moci využít svůj čas by dnes bylo známkou toho, že rozvíjíme rozhodující sílu jako vynikající zbraň proti sítím.

Tyto exkurze do vysoce abstraktní oblasti, jejíž bohatství využívá vojenská strategie, nám paradoxně připomínají vojenský význam moře; avšak toto velmi dlouhé odbočení bylo nezbytné pro alespoň hrubý popis určitých důležitých proměn.

K „hypernámořnictvu“?

Moře, dříve než se kosmická dimenze vyrovnala s rozšiřováním letového provozu a informačních sítí, bylo nejbližším prostředím (spolu s pouští) světa, rovné, matematicky vyjádřitelné, nemožné dobýt a téměř univerzálně otevřené, o němž snili filozofové, kteří předpokládali ultra-modernost (Descartes, Leibniz, Hume, Locke). Při posuzování z tohoto hlediska se moře dnes jeví jako makroskopické a hmatatelné rozšíření stínítek přístrojů pro zpracování informací, a proto neodlučitelné od prostoru, který je obklopuje, ať je to prostor vzdušný, stratosférický nebo ještě rozlehlejší. Takto se stává význačným symbolem ultramodernosti.

Podstatou pojmu moře je planetární a všesměrové rozšíření sítě vlivu a informační sítě v nejširším slova smyslu.

Pro zjištění pojmové mezery, kterou znamenají tyto postuláty, si představme pouze jeden příklad: mocnost, která by ovládala početné ostrovy nebo pobřežní pásma, disponovala dobře rozmístěnými družicemi, měla křídlaté rakety s plochou dráhou letu a používala nové obrovské vzducholodi o výkonnosti nákladního vlaku: taková mocnost by disponovala něčím, co bychom mohli nazvat „hypernámořnictvem“, i kdyby neměla námořnictvo v pravém slova smyslu.

Ve znění tohoto úvodu je nutno ihned odstranit nedorozumění: nedorozumění záměrného naturalismu hrozby, z níž by vyplýval vznik diferencí mezi stranou vlastní a nepřátelskou na základě úvah čistě geografických. Tyto koncepce, které jsou oporou nejedné naivní geopolitiky, nemají žádný historický podklad. Například, politická a náboženská filozofie puritánských Anglosasů vysvětluje z větší části jejich světovou expanzi, přičemž námořní moc je jen jednou, zajisté důležitou její částí mezi jinými. Jiné politické nazírání skutečných poměrů sil by mohlo přivést Američany k novému ekonomickému rozvoji výhodně zaměřenému na Kanadu a Mexiko, a nikoli na zámoří. Jiný zjevný příklad: Japonci, ostrované stejně jako Angličané, žili velmi dlouho uzavřeni sami do sebe; ztroskotání jejich vojensko-námořních dobrodružství ve 20. století je přivedlo k tomu, že po poslední válce budují pouze skromné námořnictvo, avšak snaží se rozvíjet určitou formu planetárního vlivu založenou na informačních, finančních, komerčních a technologických sítích (moře v širokém slova smyslu).

Stručně, dnes by bylo „dvakrát chybné“ neuvažovat moře, ve fyzickém slova smyslu, jinak než v geopolitice založené na geografii; především proto, že planetární říše sítí a toků, rozsáhle dematerializovaná a určená zcela k pohybu, neumožňuje učinit žádný závěr, jestliže se trvale opírá o zastaralé chápání geografie; za druhé proto, že historie nedokazuje nic v této oblasti, nebo snad jen rozsáhlou přízpůsobivost ekonomické, kulturní, náboženské a politické volby k problémům námořní moci.

Jakmile byly tyto premisy stanoveny, co z nich může všeobecně vyplynout pro střední mocnost, jestliže se rozhodně postavíme za „hypernámořnictvo“, a nikoli pod ochranu archaického pojmu námořnictva? Především, výše uvedené analýsy dokazují, že vůle umístit síly na moře představuje akt vysoce politický, velký kulturní čin, jehož ohlas může pokrýt dlouhé historické období. Chtít brázdit oceány bez ovládnutí moře již mnoho neznámá; avšak vybudovat „hypernámořnictvo“ vyžaduje velké úsilí, a to menší z hlediska prostředků a větší z hlediska kulturní revoluce. Musí střední mocnost volit tuto cestu? Nerozloží se během doby v tomto pohybu?

Kdyby bylo, přes tyto nejistoty, nutno odvážit se několika doporučení pokud jde o teoretickou organizaci obrany, tato doporučení by mohla mít formu velmi všeobecných poznámek inspirovaných výše uvedenými pojmy. Víme-li, že ultramoderní formy moci se neustále vyvíjejí a vytvářejí systémy toků, statická obrana, ať byla její povaha jakákoli, je zřejmě odsouzena k okamžitému nezdaru. Pro střední mocnost je každá globální obrana mimo její možnosti s těmi vojenskými prostředky, jimiž disponuje.

Obrana toků může jen určitým způsobem přijmout strukturu napodobující strukturu celku, který brání, avšak musí také odpovídat tokům vzájemně propojeným v síti. **Budoucí obrana**, aniž bychom se zde pouštěli do přílišných podrobností, **má přirozený sklon moci začlenit se do světa toků**. Tento způsob nazírání na krize znamená mezi jiným, že **civilní prostředky** (telekomunikace, družice, komerční nebo finanční sítě, letecké a námořní sítě atd.) **by měly být v případě potřeby schopny vlastní obrany, zejména začleněním modulových prvků schopných vojenského použití**.

Pokud jde o tradiční bojiště, hromadná robotizace (používáme mnoha leteckých, pozemních a podmořských robotů) by měla být pravidlem, takže by bojiště fungovalo jako síť sítí, aby byla omezena lidská účast na vyšších funkcích a aby byly získány čas a prostor nezbytné pro pozorování.

Důležitý bod se týká snížení výdajů na technologii používáním civilních technologií. Jedná se o nezbytný důsledek vyvolaný několikanásobným zvýšením počtu modulových vojenských prvků, které by bylo nutno zasadit do strategie obrany zcela strukturované do sítí.

Technologie schopné plně uspokojovat tyto požadavky dosud neexistují ve zcela provozuschopném stavu; přitom nic nebrání uvažovat o tom, jestliže budou příslušné snahy schváleny, že v dlouhodobé perspektivě (25 až 30 let) budou moci být navržená opatření uplatněna.

Bránit jednu síť bohatství je možno pouze jinou sítí; avšak tento nový planetární systém moci vyžaduje, aby byla ohrožená síť sama uvedena do situace sebeobrány vhodným vybavením „vojenskými protilátkami“. To je schéma „síťového vojska“ a jeho „protilátek“, které se zdá být nejlépe přizpůsobeno všeobecné definici pro rok 2030.

— JN —

Pět imperativů vedení koaliční války

Jedním z velmi frekventovaných termínů v zahraničních vojenských teoretických časopisech je termín „koaliční válka“. Předkládáme proto našim čtenářům pro informaci zkrácený a redakčně upravený článek kpt. americké armády Johna Fenzela „Five Imperatives of Coalition Warfare“, který byl uveřejněn v červencovém čísle časopisu Special Warfare v roce 1993.

Pro koaliční válku je typické, že ji vedou spojené mnohonárodní síly. Koalice a aliance se vytvářejí za dvojím účelem:

- zvětšit bojovou sílu,
- demonstrovat globální anebo vytvářející se koalici.

Důležitou charakteristikou koalic je, že mají schopnost sjednotit politické antagonisty pro společnou věc.

Koaliční válka má také taktickou sféru, která je pro její účastníky složitá a problematická. Vedení koaliční války zahrnuje velmi rozmanité konvenční úkoly a speciální operace. Proto je na samém začátku důležité, aby koaliční válka nebyla charakterizována jako druh úkolu, nýbrž jako podmínky, v nichž je nutno působit.

Čím se koaliční válka liší od jiných forem války? Její mnohé rozličné charakteristiky neumožňují podat jedinou odpověď. Hlubší analýza odhaluje princip převládající nad všemi ostatními principy, a to je princip války, ve své aplikaci na koaliční vedení války univerzální a podstatný.

V závislosti na národní totožnosti zapojených sil se mění míra obtížnosti používání integrovaných mnohonárodních sil. Ve všech případech a na všech stupních velení, především však na strategickém a operačním stupni, je nejdůležitějším principem jednotu velení.

V koalici politických antagonistů je možno jednotu velení dosáhnout jen podle jména. Již Clausewitz rozpoznal složitou a křehkou povahu koalic a zdůraznil „nezávislý zájem na válce a nezávislé síly, jimiž každý stát tuto válku vede“.

Je charakteristické, že mezi členy koalice obvykle existují velmi rozmanité a nezávislé zájmy.

V závislosti na okolnostech a na použité politice nebude mít jediný velitel pravděpodobně absolutní kontrolu všech koaličních partnerů. Za těchto podmínek musí být princip jednoty velení proto redukován na jeho nejdůležitější definující složku: na jednotu úsilí.

Za politicky složitou situaci je jednotu úsilí nezbytným předpokladem pro uplatnění ostatních principů války. Z této zásady vyplývá, že když nelze dosáhnout jednoty velení v její nejčistší formě, vytvoří se jednotu úsilí na pevném základě úzkého spojení a spolupráce mezi stranami, a to jednotným plánováním a prováděním.

Pro velitele na všech stupních existují jasná poučení z historie: pro úspěšné vedení koaliční války je nutno se zaměřit na ideologické a „nehmatatelné“ základy týkající se sociálních, kulturních a doktrinárních zvláštností každého z koaličních partnerů. Když jsou tyto rozdíly účinně vyrovnány intenzivním dialogem, výcvikem, doktrinární a vojenskou dovedností, stanou se pak rozhodujícími silami na bojišti. Bez vyrovnání těchto zvláštností však nebude bojová síla významná.

Jedním z trvalých problémů, před nímž stojí velitelé působící v rámci koaličních vojsk, je jak účinně zvládnout nespočetná ohrožení účinného, jednotného úsilí.

Bezprostřední problémy, které obvykle vzniknou ihned při vstupu do země, jsou jazyk a kultura. Protože jsou to první vzniklé problémy, jejich důležitost nesmí být podceňována. Vhodné vyřešení jazykových a kulturních rozdílů vytvoří první příznivý dojem u zahraničních partnerů a ovzduší pro budoucí spolupráci.

Postupem času se nevyhnutelně objeví jiné potíže: skryté nebo konfliktní otázky, omezené zdroje, nedostatek důvěry, doktrinární rozdíly, nedostatečná organizace,

politické neshody, mocenské spory, nejasné cíle a osobní rozpory. Ponechá-li se jim volný průběh, může každý z nich vyvolat nežádoucí reakci.

Pět imperativů

Vojenská doktrína Spojených států zahrnuje pět bojových imperativů nebo metod pro porážku nepřítele. I když jsou to ověřené a nedocenitelné bojové zásady, žádná z nich neřeší problémy týkající se koaliční války. Na začátku války takového druhu jsou otázky týkající se působení proti nepříteli druhořadé ve srovnání s otázkami, jak mají spojenci spolupracovat. Řešení tohoto problému vyžaduje zcela odlišný soubor pracovních zásad neboli imperativů, které je nutno aplikovat značně dříve, než začnou být realizovány plány boje:

- pěstovat hluboké politické a kulturní uvědomění,
- rozvíjet vztahy mezi účastníky,
- časově skloubit použití vojsk,
- klást důraz na doktrínu a inovace pro překonávání překážek,
- zjednodušovat plány.

Pěstovat hluboké politické a kulturní uvědomění

Většina koalic měla v historii relativně krátký život; příčiny se obvykle zjišťují v okamžiku, kdy se vytvořené sdružení rozplynulo působením sociálně-politických rozdílů.

Kulturní a politické ideologie byly nesmazatelně zapleteny do sítě koalic a aliancí. Vývoj koalice je doslova tak složitý jako kultury a politické systémy, které ji vytvářejí. Pochopení úlohy těchto dvou činitelů na vytváření koalic je důležité pro jejich fungování a do značné míry určuje jejich konečný úspěch nebo neúspěch.

Stejně důležitý je základ každé aliance, a to národ. Protože se mnohonárodnostní koalice skládají z populací s různými kulturami, jsou často předem dány problémy a rušivé činitele pro jednotné úsilí.

Kultura působí převládajícím vlivem na národy, a proto na koalice. V téměř všech případech, kdy koalice ztroskotaly, je možno příčinu nakonec zjistit v základní neznalosti kulturních hodnot partnerů. Naopak, úspěšné koalice vznikaly působením čilé komunikace a hlubokého porozumění sociálně-politických podmínek.

Vedení koaliční války vyžaduje hluboké porozumění prostoru operací a jeho obyvatelstva. Alespoň omezené pochopení kultury daného prostoru lze dosáhnout studiem tohoto prostoru a příslušného jazyka. Zevrubného porozumění však lze dosáhnout pouze intenzivním osobním stykem s členy koalice. Právě tím se nabývá znalost kulturních zvláštností a utvářejí se skutečná partnerství. Žádná velká strategie anebo technologická převaha nemůže být nahrazena hlubokým osobním porozuměním politice a kultuře koaličního partnera.

Rozvíjet vztahy mezi účastníky

Zatímco rozvíjení vztahů mezi příslušníky koalice nemůže být vždy možné na strategickém stupni, je životně důležité při vedení taktických operací. Vztah je defi-

nován jako „poměr charakterizovaný harmonií, konformitou, souladem anebo věrností“. Na bojišti vztah znamená vzájemné porozumění, věrnost a důvěru mezi účastníky.

I za ideálních okolností je skloubené úsilí v nejlepším případě pomíjivé. Avšak v rámci aliance nebo koalice se skloubení úsilí dosahuje pěstováním přátelství. Samotný společný cíl nepostačuje. Schopnost jednat s lidmi a jazyková způsobilost umožňují sdílení názorů a postojů a podporují vzájemný pocit přátelství.

Vztah se často navazuje mezi příslušníky koalice obtížně, když jsou kulturní a politické rozdíly velké. Vytváření vztahů je často namáhavé a vyžaduje:

- aktivní používání schopnosti interpersonálního jednání, jež nemusí být vždy úspěšné,
- překonávání rozšířených osobních předsudků, které mohou být překážkami vzájemné spolupráce.

Spojenecké velení je závislé na vzájemné důvěře. **Vzájemná důvěra se vytváří rozvojem společného chápání problémů, přistupováním k problémům na nejširším možném základě při respektování názorů zúčastněných stran a především rozvojem přátelství;** taková důvěra se vytváří ve spojeneckých štábech.

Vzájemný respekt a porozumění získané za takové spolupráce jsou nedocenitelné pro řešení problémů, zmírňování obav, omezování etnocentrismu a plánování budoucích akcí. Vytváření vztahů je často namáhavé. Často vyžaduje zdánlivě nekonečné hledání kompromisu, dlouhé hodiny věnované koordinaci výcviku v daném sociálním prostředí a vytrvalost při odmítavém postoji. I když je žádoucí v tomto procesu obstát, není to vždy možné ani snadné.

Pro rozvíjení vztahů a ovšem také pro účinnost koalice je snad nejdůležitější oddanost. Na taktickém stupni musejí bojovníci (nebo poradci) jednoho státu být schopni ujistit svoje koalici protějšky o své oddanosti jejich věci.

Samotná přítomnost však nemůže přisvědčit o oddanosti. Na strategické a operační úrovni se oddanost často měří historickými příklady.

Na taktickém stupni musejí být vojska schopna dosáhnout dlouhodobého soula-
du se svými koaliciními partnery. Takové spojenecké jednotky musejí zůstat pospolu až do splnění úkolu; nesmějí být odvolány k plnění jiného úkolu, ani nesmí být snižen jejich počet. Po splnění úkolu jednotky odejdou podle dohodnutého plánu.

Časově skloubit použití vojsk

Časově skloubení (synchronizace) je obecnou operační zásadou. Je také zásadou doktríny letecko-pozemní bitvy. Účel společného vedení války je definován jako postupné a časově skloubené používání prostředků. Avšak při vedení koaliciční války synchronizace jako zásada a účel nabývá významu imperativu. Požadavek koordinovaného plánování a koordinované realizace má v pestré mnohonárodní alianci zásadní důležitost.

Rozvoj společně zaměřeného úsilí mnohonárodních sil vyžaduje na všech stupních společně a pevně zaměření. Metody používané k dokonalejšímu přizpůsobení spojeneckým jednotkám musejí být přizpůsobeny situaci. Nejúčinnější metody tvoří soubor doktriniálních pouček:

- pozorovat a vyhodnocovat,
- začínat tím základním; stanovit dosažitelné standardy a cíle,
- organizovat se zřetelem k úkolu tak, aby bylo dosaženo souhlasu úkolu a možností vojsk,
- zabezpečit sestavení dobrého plánu vzájemné komunikace,
- koordinovat plán a úzkým stykem dodržovat zaměření činnosti,
- provádět rozsáhlý a realistický výcvik a školení s koaličními partnery,
- provádět výcvik ve dne i v noci.

Kláď důraz na doktrínu a inovace pro překonávání překážek

Po celou dobu operace stojí koaliční partneři před četnými překážkami, a to od taktického zasazení národnostně odlišných jednotek až po zacházení s válečnými zajatci.

Za nejvýznamější a nejuznávanější vlastnost vojáků je považována jejich schopnost přizpůsobení a inovativního řešení problémů.

Avšak inovace nesmí být chápána jako náhrada doktríny, nýbrž jako její doplnění.

Stává se, že se partneři v alianci nedohodnou a někteří z nich zvolí svůj vlastní doktrinální přístup. Snahou by nemělo být změnit myšlení spojenců (jak by mohl napovídat instinkt), nýbrž je nutno zjistit, zda je jejich přístup takticky rozumný a zda je nebo není v rozporu s koaličním zámyslem operace. Právě zde je diskuse o úkolu, podmínkách a standardech často neúčelnější pro obě strany.

Ve skutečnosti se stává, že metody používané jedněmi koaličními partnery vyplňují mezery v doktríně jiných členů koalice. Je nesprávné, že možnost poučení se od spojenců bývá často přehlížena a zanedbávána. Kromě toho se může stát, že doktrína jednoho ze spojenců je v rozporu s kulturními obyčejí hostitelského národa. Například, některé arabské, východní a africké armády necvičí a nebojují v noci ze strachu z nočních šelem anebo z náboženských důvodů. Snahy o změnu tohoto postoje jsou často marné.

Pro koaliční vedení války je jednoduchost důležitá. Tato zásada praví, že jednoduchost hraje významnou roli při stanovení směru, účelu a koordinace v bitvě. **Za jinak stejných podmínek je nejjednodušší plán považován za nejlepší plán.**

Vzhledem k jazykovým překážkám, rozporným doktrinálním metodám a problémům součinnosti je jednoduchý, snadno pochopitelný plán důležitý pro úspěch na bojišti, jež je samo o sobě složité a chaotické.

Těchto pět imperativů koaličního vedení války bylo zvoleno vzhledem k jejich důležité funkci a významu pro spojenecké operace. Budou-li používány jako systémový přístup k vedení koaliční války, napomohou při hledání řešení zdánlivě neřešitelných problémů a při vytváření trvalého přátelství.

Demokracie a válka

Až do počátku dnešního století nepochybovali ani lidé vysokých mravních kvalit, včetně sv. Augustina, Hugo Grotia i Tomáše Masaryka, že spravedlivé války existují, musí existovat, neboť jinak by se svět stal kořistí nejhorších představitelů lidského rodu.

Teprve idiotské jatky první světové války vyvolaly v mnoha myslích nesmířitelný odpor ke každé válce. Zrodil se radikální pacifismus jako světový názor, jako velké intelektuální hnutí. Atomický závěr druhé světové války jej přeměnil na masový jev - zde je jeden ze zdrojů dnešní ostudy evropské civilizace na Balkáně.

Kdyby ideový pacifismus byl jediným zdrojem bezradnosti vyspělého světa před útočným zlem, dalo by se bojovat myšlenkou proti myšlence. Dilema liberálních demokracií konce našeho století pramení však z mnoha zdrojů. **Není dílem politiků.** Je výrazem mentality celé společnosti. Bohatá, humanistická demokratická společnost si svázala ruce svým bohatstvím a humanismem. **Svádí-li vinu na neschopnost zákroku proti zlu na své politiky, ukazuje jen hloubku svého pokrytectví.**

Bosenská tragédie je *krach vražedné neosobnosti úředníků dnešní evropské politiky a jejich spojenců. Mezi těmito usměvavými a zaměnitelnými úředníky politiky marně hledáme* (V. Just, Literární noviny 16. 9. 1993).

Západní politikové selhávají ... V tragédii Bosny a Hercegoviny. *Selhávají ve velké zkoušce hájit hodnoty ...* říká Václav Havel (Dialogy na Hrádečku, LN 14. 9. 1993). Nejvyšší instance demokratického státu, LID, musí v přidělu viny zůstat bez poskvrny; nemůže selhat. Tato smutná úloha patří jeho politikům - špatným představitelům dobrého, čistého, poctivého lidu. **Kdo ovšem vysvětlí, proč ve všech vyspělých zemích si dobrý, čistý a poctivý lid v poslední generaci vytrvale volí, sám ze sebe, vybírá jen kramářské vůdce, neschopné vizí a velkých činů?** Odpověď je prostá. Dobře živený lid nemá velké vize a velké činy rád. Bojí se jich, zneklidňují jeho mysl a pohodu života. Boj proti zlu plodí zase jen zlo, a proto raději dál od nebezpečného idealismu. Bezpečný idealismus, pomoc hladovým a postiženým bez větší újmy na vlastním pohodlí, to charakterizuje náš věk. Globální solidarita s trpícími hladem, nemocemi a přírodními pohromami je novum lidských dějin, a je modernímu člověku ke cti. **Avšak ruce pryč od boje proti zlu, kde to páchne krví.**

V Somálsku šéf banditů Aidid obklopuje své „bojovníky“ při přepadech vojsk OSN vždy davem žen a dětí. Skryti za jejich těly, banditi vraždí. Jakou volbu mají přepadení? Buď se bránit a střílet i do nevinných, nebo se dát pobít jako králíci.

Zvolí-li první možnost, mohou si vojáci a především jejich velitelé být jisti, že tentýž večer miliony diváků v pohodlí svých domovů se budou hrozit nad televizními záběry (pokud možno hodně drastickými) nemilosrdné pobitých žen a dětí, a druhý den bouře protestů a požadavků okamžitého stažení brutálních vojsk OSN ze

Somálska rozvíří tisk velké části světa. Zvláště té nejbohatší a nejdemokratičtější. Rozlíčení humanisté budou žádat hlavy odpovědných politiků.

Ačkoliv v Somálsku přišly mezinárodní oddíly do země, vydrancované Aididem a jeho kolegy v lupičském řemesle až do hrůzyplného hladomoru, aby zachránily statisíce životů. Podařilo se a někteří ze zachráněných dnes vítězoslavně tančí po tělech mrtvých vojáků Spojených národů. Břicho utichlo, a pravěká emoce se probudila plnou silou: cizáci, nepřátelé znásilňují naši zem, naši tradici a kulturu.

Od druhé světové války proběhlo dané téma v několika obměnách. **Obránci před násilím skončili v úloze násilníků v očích světových lidumilů, a pro domácí obyvatele jako nepřátelé.** Proč by Bosna a Hercegovina měla být něco jiného? ptá se západní politik. Proč bychom si měli zase pálit prsty? Existuje nějaká hodnota, pro jejíž obranu není žádná hromada mrtvol dost vysoká? Znáš-li odpověď, nenechávej si ji pro sebe.

Humanistická liberální demokracie si vychovala už alespoň dvě generace přesvědčených nepřátel války a násilí. Je na své dilo pyšná. Milióny mladých lidí zpívají protestní písně proti oběma zlům, ať se objeví v jakékoli formě, a vyzývají bohyni všeobjímajícího porozumění. Lásce a dobré vůli neodolá nejzatvrzelejší srdce; není spor, který by nerozpletly a neproměnily ve smír. Jen „moc“ se snaží zmanipulovat a pokroutit nádherná lidská Já a infikovat je duchem sváru a boje.

Kdo se snaží vpašovat do našeho světa takzvané hodnoty, pro něž je nutno i zabíjet druhé lidi a dokonce snad i obětovat svůj vlastní život, hodnotu všech hodnot, ten zaspal dobu a žije ve věku našich prarodičů, kteří dovedli zabíjet a umírat pro fantom Pravdy.

Günter Grass vede nejostřejší útoky proti přívržencům vojenského zásahu v Kuvajtu a obráncům americké politiky, a hlásá iracionální antipolitiku (Die Zeit 19. 4. 1991). Válka v Zálivu je genocida, hřměl dvěstětisícový dav v Bonnu za největší demonstrace od počátku osmdesátých let. V islámských zemích milióny burácely své Ne! proti západnímu imperialismu, spojenému se sionismem. Humanismus a lidská práva bylo ovšem to poslední, co je zajímalo. Žádaly krev západních agresorů. Čím více jí poteče tím dál postoupíme ke spravedlivějšímu světu. Irácká válka skončila (?) a Balkán postavil dobrý, sytý a mírumilovný lid Evropy a Ameriky opět před výzvu: zabíjet, nebo nezabíjet? A ještě provokativnější výzvu: riskovat a obětovat životy vlastních lidí.

Země s volenými politiky a svobodou projevu se bude vždy vyhýbat násilným konfrontacím. Neboť cena zaplacená národem obětmi na životech a politiky ztrátou zaměstnání je příliš odstrašující. A tak se motáme okolo bosenského bahnišťa. Není kolektivní vůle, pouze všeobecná nejednota. Otázka je prostá: Jsou vůbec demokracie schopny krvavé operace, jakou by si vyžádala bosenská rakovina? (Manchester Guardian 22. 8. 1993). Mnoho občanů vyspělých zemí věří, že po Věku bojů lidstvo dospělo do Věku obchodu. Lidé podléhají iluzi, že skončením studené války svět vstoupil do éry, kdy hospodářská moc platí víc než vojenská moc. Svět bohužel takto nevypadá. Nežijeme ve světě geoeONOMIKY.

Jsme stále v téže době jako před stem nebo tisícem let, a jako tehdy i dnes má šla poslední slovo (C. Krauthammer, Washington Post). Jsou situace, kdy zbývá pouze násilí. Jsou tedy i války spravedlivé. Opakujeme tím nejen slova Augustinova a Grotiova, ale vyjadřujeme zároveň velmi tvrdé poučení jak dějin, tak

života dnešních generací. Vzniká rozumový protiklad a mravní problém zcela zásadní pro moderní lidskou společnost: **Jak sloučit nejzákladnější lidské právo, právo na život, a požadavky spravedlivé obrany společnosti?**

Proč mám jít do války, zabíjet a dát se zabít? Po celou dobu prehistorie a většinu historie si muži touto otázkou nelámali hlavy. Vzal zbraň a šli; tak tomu přeci bylo odjakživa. Vznik národních států podložil starou samozřejmost ideovou. Muži šli do boje za vlast. Vyhnout se znamenalo zbabělost, zradu vlastního národa.

Válka znamená rozhodování o lidských životech, o bytí a nebytí tisíců a milionů. Znamená rozhodování o nejdůležitějším, nezcizitelném lidském právu, o právu na život. **O němž nikdo rozhodovat nemůže a nesmí**, jak vyplývá přímo z jeho definice. Jak se s tímto paradoxem potýká lidská společnost, pokud se o to vůbec snaží? Dnešní demokratické národy si cení lidského života více než všechny společnosti minulosti. Nejenom mezistátní a občanské války, i všechny násilné zákroky stávají demokratické vlády do situací, kdy pro velkou část veřejnosti je **každé jejich rozhodnutí špatné**. Ne-li hned, pak v průběhu akce odpor vůči nim hned vzroste nikoli úměrně, ale exponenciálně se vzrůstem ztrát na životech vlastních lidí.

Platí to i při intervenci na **zajištění základních lidských práv**. Cena placená v životech synů má dnes snad i dcer národa nesmí být *příliš* vysoká. To „*příliš*“ se s humanizací a změkčením společnosti neustále snižuje.

Po dlouhé měsíce běží velká, vzrušená debata o debaklu svobodného světa v bývalé Jugoslávii, především v Bosně. V ústavách všech evropských demokracií, starých, nových i obnovených, tvoří zákon o lidských právech a jejich ochraně základní, neoddělitelnou součást. A přeci už téměř po dva roky se Evropa a Amerika dívají na porušování těchto práv a masové vraždění civilního obyvatelstva kousek od velkých center evropské civilizace a **aktivně** nehnou rukou k zastavení evropské ostudy. Poskytuje se humanitární pomoc ve velkém měřítku, oddily pod vlajkou OSN doprovázejí její dodávky, do vraždění však nikdo z nich nezasáhne. Ani nesmí zasáhnout. Zakazují to přímo stanovy vojenských jednotek.

Stovky dobrých i horších per přinášejí úvahy o příčinách tohoto mravního debaklu - a rady, jak dál. Kde a kdy se stala chyba, ptají se, a nacházejí chyb mnoho. *Špatný politický a vojenský odhad situace hned na začátku i přehlížení vlastní politické polívičky* (Německo je obviňováno jako hlavní zákulisní hráč o vlastní zisk) *stojí obvykle na prvním místě příčin*, proč rakovinný nádor na evropském těle se rozrostl do takových rozměrů. A hrozí metastázy ...

Málokdy se však uvádí rozhodující důvod ochromeného chování demokratických vlád: **Strach z reakce obyvatelstva doma na nevyhnutelné ztráty životů vlastních lidí**. Vietnamský syndrom.

Padesát, sto, sto padesát tisíc vojáků by všechno vyřídilo za pár týdnů, nejvýš měsíců, říkají odhady zasvěcených laických stratégů. Snad těch stopadesát tisíc vojáků, prvotřídně vycvičených, by opravdu prosadilo vůli OSN a mezinárodní komunity: **udržovat výsledek by však museli léta**.

Sto padesát tisíc vojáků pozemního vojska - nikoli letců, námořních dělostřelců nebo obsluhů dálkových raketových jednotek. V bosenských horách by šlo většinou o pěšáky s automaty a pásy munice okolo těla, připravenými pro boj proti mužům. Takový zákrok by stál tisíce životů a tuto cenu, placenou lidmi vlastního národa,

nevezme dnes žádný evropský ministerský předseda nebo americký prezident na sebe, není-li ohrožena jeho země. Voliči by mu ji nikdy neodpustili. Televize by se o to postarala.

„Tajnému“ vylodění prvních jednotek amerického kontingentu vojska OSN v Somálsku asistoval asi stejný počet reportérů a kameramanů. Od Vietnamu platí základní zásada dobrého televizního zpravodajství: žádná mrtvola bez obrázku. Čím rychlejší je služba veřejnosti, čím drastičtější, tím vyšší je rating (komerční hodnocení) televizního kanálu a společnosti. Nic, vyjma zápasu domácího mužstva, nezaujme a nevzruší mužského diváka v pohodlném křesle víc než přímá bojová reportáž. A nic také nevyvolá u ženské části diváků více odporu a mravního roztrpčení.

Životopisy prvních padlých, interviewy přátel a příbuzných, převozy do vlasti, oslavné projevy, plačící oči, dojemné záběry z pohrbů a ukládání rakví. Brzy však začne televize odbývat tento individuální přístup pro přílišný nával, a věnuje se raději působivějším hromadám mrtvol nebo jejich rozházených zbytků. Hodně z nich bude patřit domácím synům. Jak dlouho bude trvat, než počáteční odpor menšiny se promění v obecnou záplavu hněvu, soustředěnou do jediné otázky: proč?

Proč mají naši hoši umírat za věc, do které nám nic není, a proč vůbec musí zabít druhý? Kdo je tam nahnal? Každý politik v moderní demokracii ví, že v dnešní společnosti k takové otázce dojde, a právě tak dobře ví, kdo je v ní ten „kdo“.

Na otázku časopisu Newsweek: Jste pro nasazení amerických **pozemních** sil v Bosně? odpovědělo 60 procent tázaných záporně a 27 procent kladně. Obdobná otázka v evropských zemích přinesla ještě větší procento záporných odpovědí.

V zemích hojnosti cena lidského života výrazně stoupla ve společenském hodnocení, přes nápor zločinnosti. Ještě výrazněji klesl počet situací, kdy občané přiznávají svým vládám právo rozhodovat o životě jednotlivců. **U velmi mnoha lidí, zvláště v mladé generaci, klesl počet takových situací na nulu.** Ani obrana vlastní země mezi ně nepatří.

Kdo a jak má a smí v tomto světě posvátnosti lidského života posílat lidi na smrt i pro nehumánnější účel? Jak bojovat proti násilí bez násilí?

Sen o světě, kde hrozba hospodářského tlaku bude držet násilníky na uzdě, a došlo-li k násilí, vrátí je sankcemi do lůna pořádaného světa, zůstává zbožným snem. Hospodářské sankce ještě žádného odhodlaného útočníka nezastrašily ani nezlomily. Obvykle jen zhoršily utrpení slabých.

Obyvatelé zemí, kde lidský život je pokládán za nenahraditelnou hodnotu, žijí na téže planetě s lidmi zemí, v nichž hodnota života se často blíží nule. **Jak dát dohromady slušný lidský svět z této nádherné plurality „rovnocenných“ kultur?** Stačí na to víra a láska bez obětí?

Filozofie nedotknutelnosti lidského života, existence nezadatelného lidského práva na život za jakýchkoli okolností, jsou-li dovedeny do důsledku, vedou nevyhnutelně k vítězství a vládě nejhorších. K vítězství násilí nad ústupností, brutality nad mírností, zločince nad slušným člověkem a útočné společnosti nad mírumilovnou.

Byly doby ne tak dávné, kdy i v zemích dnešního kultu lidského individua a práva na dobrý a nedotknutelný život pokládali muži svoji zem za hodnou i oběti života. Zneužití lásky k vlasti vedlo k nesmyslným hekatombám -- a k úpadku patriotismu a vůle k oběti pro celek. Tato vůle se stále častěji přenechává profesionálům; aby se nechali zabít. **Lidé si platí jiné lidi, aby se za ně dali zabít.** A zabíjeli. Aby ostatní mladí mužové národa nebyli vystavováni pekelným mukám svého citlivého svědomí při bojovém výcviku s protilidskými nástroji, a mohli nerušeně rozvíjet svá nenahraditelná Já.

I profesionálové jsou však synové, a dnes i dcery, svého národa. I oni a ony jsou nositelé a nositelky nezczizitelného práva na život, a jejich profesionalita nemění nic na velkém paradoxu: Svědomí humánní demokracie necítí těžké výčitky, pokud placení obránci vlasti vykonávají svou službu v míru, jako výstraha všem vládám s nedobrymi úmysly. Stane-li se však jejich bojové nasazení nevyhnutelným, pak i v profesionální armádě platí zcela přirozená zásada: **minimum životů vlastních lidí za maximum ztrát protivníkových.**

Jaké byly dosavadní polooficiální i oficiální návrhy na způsob zákroku proti porušování lidských práv a ponižování lidské důstojnosti v balkánské ostudě Evropy? Letecké útoky, bombardování Bělehradu, námořní ostřelování. Všechno, jen ne bojové nasazení **pozemních** jednotek.

Měkká společnost nenávidí bolest. Vyhýbá se jí všemi prostředky vědy a techniky ve světě hmotném, a eskamotáží s pojmy ve světě mravním.

Liberální demokracie pozvedla životní úroveň a obrousila tvrdé hrany lidského údělu nesrovnatelně víc než kterýkoli jiný systém správy státu a společnosti. Vypracovala krásná a bohatá pravidla občanského a mezinárodního soužití. Se všemi úspěchy **stojí však bezradně a zahanbeně před lidmi, kteří se těmto pravidlům vysmívají.** Neví, co si počít se zlem -- se zločinností doma i ve světě. Relativismus shnětl dobro se zlem a pravdu se lží a demokracie nemá z čeho vyjít při porodních bolestech **tvrdého** rozhodování.

Neboť: *V politice nikdy nestojí dobro proti zlu a pravda proti lži, ale dobro a pravda jedněch proti pravdě a dobru druhých* (Václav Bělohradský, LN 28. 9. 1993).

(Převzato z Literárních novin 4/1994 - redakčně zkráceno a upraveno.)

Nová kvalita spojeneckých systémů NATO a ZEU

Až donedávna NATO v oficiálních dokumentech vždy zdůrazňovalo, že jádrem jeho úkolu zůstává obrana členských států. Na vrcholné schůzce v Římě se ale NATO upsalo „mezinárodnímu krizovému managementu“ jako nové dodatečné výzvě. Mezitím, protože se povídalo, že klasický úkol obrany stále více zastarává, dostává se tento nový úkol stále více do popředí. Co to znamená?

Německý ministr obrany Rühe k tomuto novému určení úlohy Aliance v dubnu 1993 řekl: „Přípravy na obranu pouze na nejnepravděpodobnější případ, rozsáhlý útok, by byly strategickým luxusem, který si více nikdo nemůže a nechce dovolit. Pontenciál krizí mimo hranice NATO naproti tomu nutí Alianci k pružnému řešení regionálních krizí a konfliktů bez geografického omezení...Klasický „případ NATO“ nikdy více nenastane. Německo na něm nadále nemůže stavět svou věrnost Alianci a vypočitatelnost. „Případ NATO budoucnosti spočívá v mezinárodním krizovém managementu, také mimo území Aliance. Nemůžeme a nemáme se přitom v zásadě chovat jinak, než ostatní partneři.“

Aby bylo možno plnit úlohu „mezinárodního krizového managementu“, musí NATO odložit ad acta dosud platné geografické omezení prostoru činnosti (článek 5/6 Atlantické charty).

Rozhodnutím z 9. srpna 1993, kterým NATO vyjádřilo svou připravenost provádět letecké útoky na srbská postavení v Bosně, se staly vojenské intervence „out of area“ zásadně možné. Ministři NATO si pospíšili s prohlášením, že v úvahu přicházející letecké útoky „jsou omezeny na humanitární účely a nesmí být vykládány jako rozhodnutí k vojenské intervenci“. Rozhodující ale je, že Aliance se hlásí k tomu, že chce být vojensky aktivní mimo dosud smluvně stanovený operační prostor. I když pro takové akce nemá platit žádný automatismus Aliance, - tj. členové rozhodují suverénně, zda se zúčastní či ne - přesto se jde kvalitativně nad rámec dosavadní praxe, která dovozovala koalicím ad hoc využít pro vojenské akce infrastrukturu NATO.

Počátkem září 1993 došlo k jednání o možné spolupráci mezi generálním tajemníkem NATO Wörnerem a generálním tajemníkem OSN Butrusem-Ghálím. Hovořilo se také o bojových akcích „při nichž má OSN poslední slovo“.

Odcházející vrchní velitel NATO v Evropě generál Shalikashvili, - který byl prezidentem Clintonem jmenován náčelníkem štábu amerických ozbrojených sil - v jednom rozhovoru tehdy řekl: „Debata o vojenských akcích mimo území Aliance přivedla NATO skoro nepozorovaně o kus dál. Téma je za námi.“

Rozhodnutí konference ministrů zahraničí z Osla v červnu 1992, kterým NATO nabídlo KBSE pomoc při akcích na udržení míru, proto otevřelo dveře pro akce out-of-area: „...jsme připraveni, případ od případu v souladu s našimi vlastními postupy podporovat mírotvorné aktivity KBSE včetně poskytnutí zdrojů a odborných znalostí Aliance.“ Generální tajemník NATO Manfred Wörner považoval za nutné zdůraznit, že nejprve bylo dohodnuto podporovat operace peace-keeping.

O půl roku později doplnilo NATO odpovídající nabídkou OSN svou ochotu k vojenské podpoře KBSE: „Jsme ochotní...podporovat mírové operace. Potvrzujeme dnes připravenost naší Aliance případ o případu a v souladu s našimi vlastními postupy podporovat mírové operace pod záštitou Rady bezpečnosti OSN.“

Předběžné posledním krokem bylo zmíněné rozhodnutí z 9. srpna 1993, které otevřelo dveře vojenským akcím Aliance.

Západoevropská unie a NATO: Účinná dělba práce

Vedle NATO se v budoucnu chce starat o věci krizového managementu i Západoevropská unie. Začala tím, že si přiřazuje ozbrojené síly, které mají působit bez prostorového omezení. Prohlášení z Maastrichtu z 10. prosince 1991 přenáší na ZEU důležité úkoly při vývoji společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské politické unie.

Vývoj vlastní západoevropské vojenské politiky narážel v USA a ve vedoucích grémiích NATO dlouho na značné výhrady a ještě dnes je provázen nedůvěrou. Zdá se ale, že předběžně byly nalezeny formální kompromisy, umožňující přemostění rozdílů. Clintonově administrativě se také nezdá nemilé, když v průběhu dělení nákladů přebírají Západoevropané úlohy při tzv. krizovém managementu - pokud je zachována dominance NATO.

Deklaratorně jsou tyto snahy ZEU podávány jako doplňkové ke srovnatelnému úsilí NATO. ZEU má zasahovat tam, kde NATO nechce nebo nemůže. Manfred Wörner to nazývá „účinnou dělbu práce“. Nelze ale přehlédnout, že tu jsou ve hře také rivality. Soutěž mezi oběma organizacemi o to, kdo má lepší možnosti regulovat krize už dávno začala. Ministři zahraničí zemí ZEU si pospíšili oznámit dva týdny po prohlášení z jednání ministrů Severoatlantické rady v červnu 1992: „V míře, v jaké ZEU v souladu s prohlášením z Maastrichtu rozvíjí své operativní schopnosti, bude ochotna podle okolností daného případu a podle svých vlastních metod podporovat účinné provádění opatření předcházení konfliktům a zvládnání krizí, včetně mírových aktivit KBSE nebo Rady bezpečnosti OSN.“

Tím ZEU ještě před NATO rozšířila svou ochotu podporovat opatření k předcházení konfliktům a jejich řešení na OSN. V prohlášení z Petersbergu ale šla ZEU ještě o významný krok dále: „Vojenské jednotky členských států ZEU, nasazené pod velením ZEU, mohou kromě svého příspěvku ke společné obraně v souladu s čl. 5 Washingtonské smlouvy (Smlouva NATO), popř. čl. V změněné Bruselské smlouvy (Smlouva ZEU) být použity také k následujícím účelům:

- humanitární úkoly a záchranné operace;
- úlohy k udržení míru;
- bojové akce při řešení krizí, včetně opatření k obnovení míru.“

Generální tajemník ZEU van Eekelen k tomu dodal: „...kompetence ZEU k zajištění evropských bezpečnostních zájmů není geograficky omezena.“

Pro obě organizace vyvstává otázka legitimacy, popř. „opatření legitimacy“ pro vojenské akce. *Mají se NATO anebo ZEU skutečně vázat na mandáty přesahujících institucí OSN nebo KBSE?* Žádná cesta mimo nevede: Zajištění mezinárodní bezpečnosti podle mezinárodního práva přísluší jen OSN: Natrvalo by společenství států ani nepřijalo, že si výlučné vojenské aliance přisvojují úkoly světové policie.

Zastáncům tvrdé linie v NATO a ZEU jde proto především o zajištění si **možnosti neomezené schopnosti intervence**. Vhodná argumentace pro tento účel je již připravena: Co bude, jestliže OSN zase nebude schopna akce? Nejsou členské státy západní Aliance demokratičtější legitimovány než většina členů OSN?

Za ZEU její generální tajemník na posledním valném shromáždění jasně řekl: „Pokud by měly být rozhodovací procesy OSN blokovány, měla by budoucí Evropská unie být s to nezávisle intervenovat na svém území a všude, kde by byly vážně ohroženy životní zájmy její nebo jejích členů.“

Nové struktury sil

Nové utváření německé zahraniční politiky se přizpůsobuje strategické změně západních vojenských aliancí. **Národní plánování obrany se v rozhodující míře orientuje na novou a přeměněnou vojenskou strukturu NATO.**

NATO od své vrcholné schůzky v Římě (listopad 1991) sází na novou organizaci ozbrojených sil. Ozbrojené síly se mají dělit do následujících tří kategorií:

- Síly reakce, popř. síly reakce na krizi (Reaction Forces), které se budou skládat z vysoce mobilních, dobře vyzbrojených jednotek,
- Hlavní síly obrany (Main Defence Forces), objemem tvoří větší díl ozbrojených sil, nejsou ale zcela naplněny,
- Doplňující síly (Augmentation Forces), které musí být v případě potřeby povolány.

Síla reakce na krizi se dále dělí na *síly okamžité reakce* (Immediate Reaction Forces), skládající se z lehkých, vysoce pohyblivých a převážně vzduchem přepravitelných pozemních, leteckých a námořních sil, mají být akceschopné během dvou až sedmi dnů, a *síla rychlé reakce* (Rapid Reaction Forces), které mají pružně a podle situace přiměřeně pokrývat široké spektrum možných konfliktních situací; tyto síly mají být akceschopné za sedm až třicet dnů.

Hlavní síly obrany (Main Defence Forces) představují asi 65 % celkových ozbrojených sil Aliance. Jsou podřízeny regionálním velitelstvím a jsou tvořeny ze stávajících útvarů, ale také z velké části z mobilizačně naplňovaných sil, z nichž většina je zpravidla jen v omezeném stupni pohotovosti. Společně s leteckými a námořními silami mohou být použity v krizi a při válečných obranných akcích. Tyto síly mají být v plné pohotovosti během dvaceti až devadesáti dnů.

Doplňující síly (Augmentation Forces) mají v nové strategii NATO zvláštní úlohu. Protože všechny státy NATO plánují v průměru 40% snížení ozbrojených sil, musí

být síly doplnění v případě krize co možná nejlépe naplnitelné. Ve vojenské odborné terminologii se tomuto postupu říká „schopnost nárůstu“ (reconstitution).

Síly reakce na krize NATO mají zahrnovat asi 10 - 15 % pozemních, asi 40 % námořních a asi 30 % leteckých sil. Německé pozemní vojsko se podílí na silách reakce 25 %, německé letectvo 30 % a spolkové námořnictvo 40 % svého stavu.

Jádrem sil reakce na krize je *Spojenecký sbor rychlé reakce* (Allied Rapid Reaction Corps - ARRC), jehož pohotovost je plánována na rok 1995. Oficiálně se mluví jen o síle 100 000 vojáků; ale rozborů ukazují na to, že ARRC bude mít zřejmě 8 až 9 divizí, to je celkem mezi 150 000 až 170 000 vojáků.

Přestavba ozbrojených sil má dalekosáhlé důsledky. Oblasti infrastruktury a logistiky musí být přizpůsobeny novým požadavkům krizového managementu. Konkrétní návrhy v roce 1992 zřízeného výboru pro obnovu programu infrastruktur NATO byly v září 1993 schváleny, ale proces plánování postupuje dále.

Vyzbrojení ZEU

Snahy ZEU opatřit si vojenské nástroje, aby mohla být „internacionálně akceschopná“, stále pokračují. V Bruselu 1. října 1992 vytvořená plánovací buňka ZEU převzala následující úkoly:

- připravit eventuální plány pro použití ozbrojených sil pod záštitou ZEU;
- vypracovat doporučení požadovaných systémů velení včetně stálých služebních pokynů pro eventuálně volené řídící štáby;
- sepsat seznam jednotek a kombinace jednotek, které mohou být poskytnuty ZEU pro určité operace.

Na zasedání ministrů zemí ZEU 19. května 1993 bylo možno provést první bilanci posilování operativních schopností: „Ministři vzali s uspokojením na vědomí, že všechny členské státy jsou ochotny určit ty vojenské jednotky a štáby, které chtějí dát ZEU k dispozici pro různé úkoly. Mají zahrnovat rychle přepravitelné jednotky pozemního vojska, letectva a námořnictva, které mohou řídit operace ZEU.“

Ministři uvítali prohlášení francouzských, německých a belgických zástupců, podle něhož se *na Německem a Francii iniciovaný Eurosbór pohlíží jako součást vojenských sil, které budou přiděleny ZEU*. Dále uvítali prohlášení Belgie, Spolkové republiky Německo, Nizozemí a Velké Británie, které chtějí dát ZEU k dispozici další jednotky. Tak má být možné podřídit ZEU i těmito zeměmi vytvořenou mnohonárodní divizi (Střed) a Velkou Británií a Nizozemím vybavený obojživelný svaz. Doposud byly tyto jednotky přiděleny pouze sboru rychlé reakce NATO. Je vidět, že se objevuje „dvojí klobouk“. Podle situace mohou zmíněné útvary mít klobouk v designu NATO nebo ZEU. Při jednáních členských zemí ZEU mají v budoucnu být pro operace ZEU určeny další útvary. Aby se zlepšily podklady pro plánování a rozhodování, mají být rychle příslušnými grémii vypracována všeobecná pravidla a metody postupu pro nasazení ozbrojených sil ZEU.

Snaha o zlepšení spolupráce mezi NATO a ZEU je zjevná. Aby byla zajištěna, byla Rada ZEU a generální sekretariát přeloženy z Londýna do Bruselu, sídla

generálního sekretariátu NATO a vrchního velitele NATO. V prosinci 1992 bylo mezi ZEU a NATO dosaženo shody (praktická opatření NATO-ZEU) v budoucnu spolupracovat ve výměně informací a přípravě, popř. účasti na společných jednáních a na tzv. pracovní úrovni vytvořit těsnější styky. V souvislosti s embargem v Jaderském moři pokročila i praktická spolupráce. Aliance 8. června 1993 přijaly **společný operační koncept, předpokládající také jednotný systém velení a řízení operací NATO/ZEU**. Společný útvar NATO/ZEU v Jaderském moři podléhá vrchnímu veliteli spojeneckých sil NATO v Evropě (SACEUR) a veliteli spojeneckých námořních sil v jižní Evropě (COMNAVSOUTH).

Eurosbór: jeho dvojí nasazení

Při práci na budování německo-francouzského sboru došlo k viditelnému pokroku, takže se může počítat s pohotovostí svazu do konce roku 1995. Organizační štáb *německo-francouzského sboru (Eurosbór)* zahájil svou činnost 1. července 1992 ve Štrasburku. Jeho úkolem je provést organizační a plánovací přípravy pro postavení až 50 000 vojáků čítajícího Eurosboru a jeho štábu.

Jako první svazek byla podřízena Eurosboru německo-francouzská brigáda. Od 1. ledna 1994 mohou být jednotky Eurosboru k dispozici jak NATO, tak i ZEU, až konečně v říjnu 1995 bude dosaženo plné připravenosti a použitelnosti. Mezitím oznámila Belgie svou ochotu podílet se na Eurosboru 12 000 muži; Španělsko chce poskytnout 4000 mužů.

Bilaterální dohoda mezi Německem a Francií obsahuje pro společný sbor následující katalog úkolů: *Sbor bude možné použít ke společné obraně spojenců podle článku 5 Washingtonské smlouvy nebo podle Bruselské smlouvy. Může být také prověřen prováděním opatření k udržení nebo obnovení míru v rámci humanitárních akcí.*"

Ve smlouvě podepsané 21. ledna 1993 v Bruselu mezi NATO, Francií a Německem jsou definitivně stanoveny podmínky pro nasazení sboru. Útvar je v každém ohledu použitelný dvojím způsobem: Pro mírové operace a bojové akce; pro akce pod střešou NATO i ZEU. Podrobnosti jsou upraveny v souladu s dalšími zvláštními smlouvami. Můžeme být zvědaví, pod jakým kloboukem Eurosbór půjde poprvé do akce.

V současné době mají být nastaveny výhybky pro společnou schopnost intervence NATO a ZEU - v zahraničí a vojensko-politicky. Také návrh zákona na změnu ústavy, podaný spolkovou vládou ukazuje, kam má cesta vést. Spolková vláda chce nasadit Bundeswehr i na tzv. mír obnovující operace. Má být stanovena možnost vojensky působit i v rámci NATO, ZEU nebo jiných regionálních dohod. S pohledem na to, co je definováno jako německé bezpečnostní zájmy a co je počítáno za vojensky závažné hrozby to znamená, že útok nemusí bezpodmínečně mít zeměpisnou souvislost se Spolkovou republikou.

Ovšem mezi nový rámec činnosti, který se v současnosti tvoří, a skutečným prostorem činnosti nelze klást rovnítko. Války na Balkáně nebo v oblasti Kavkazu

jasně ukázaly, že do konfliktů tohoto typu lze z vnějšku jen těžko zasahovat. Tyto nepostižitelné vlivy jsou právě vojákům na pováženou.

Rivalita národních států a rozdíly zájmů se znovu silněji posunuly do popředí. Vojenské intervence proto budou dále prováděny výběrově. K těmto politickým problémům ale brzy přistoupí problémy ekonomické: Finanční omezení ve státních rozpočtech totiž staví ctižádostivě modernizaci sil reakce na krize konečné hranice.

(Podle Blätter für deutsche internationale Politik 10'93)

—RED—

Divizní generál Hugo VOJTA

* 11. 4. 1885 Tábor

† 28. 9. 1941 Praha - Ruzyň

Ti, kteří ho znali tvrdili, že generál Vojta byl „statečný voják, který nepocházel zbůhdarma z Tábora. Byl táboritou tělem i duší...“ Proto se nikdy nevzdával, zůstal generálem za všech okolností, i před německou popravčí četou v Praze - Ruzyň ...

Narodil se v rodině tábořského obchodníka s koloniálním zbožím, která brzy prosula v celém kraj svou početností. Nelze se divit, neboť Marie Vojtová přivedla na svět celkem 23 dětí! Hugo byl čtvrtý v pořadí. Avšak smrt v jejich řadách byla neúprosná. Umíraly i v dospělém věku a jejich matka draze splácela svou dřívější radost drtivými pohledy do otevřených hrobů. V roce 1905 onemocněl i jejich otec na zápal slepého střeva, kterému podlehl. Matka zůstala s devíti dětmi sama a bez prostředků. Přesto Hugo úspěšně absolvoval reálku v Českých Budějovicích.

Studia na České vysoké škole technické (stavební obor) sice nedokončil, ale vzápětí složil na pražské univerzitě zkoušky ze státního účetnictví a nastoupil životní dráhu úředníka.

Přerušila ji první světová válka, kdy Vojta jako záložní důstojník rakousko-uherské armády musel nastoupit vojenskou službu. Před odchodem na frontu ještě absolvoval jezdeckou důstojnickou školu a poté byl přidělen k 44. polnímu dělostřeleckému pluku. Prošel srbskou, italskou i ruskou frontu, kde během známé Brusilovy ofenzívy - 28. června 1916 - přeběhl k Rusům. Pracoval potom v samosprávě zajateckého tábora v Caricynu, kde se také přihlásil do československých legií.

Dnem 1. září 1917 byl sice přidělen do důstojnického kurzu pěchoty v Borispolu, ale už od října nastoupil službu u dělostřelectva, kterému v podstatě zůstal věrný po celou dobu své vojenské kariéry. Do vlasti se po sibiřské anabázi vrátil XXIV. lodním transportem - 9. července 1920 - v hodnosti podplukovníka, který nakonec v rámci Československého vojska na Rusi zastával funkci velitele dělostřelectva druhé divize.

O jeho vojenských kvalitách vypovídají i udělená vyznamenání za první světové války jako řád svatého Stanislava II. třídy s meči, řád M. R. Štefánika Sokol s meči, britský důstojnický kříž (M. C.), italský válečný kříž i francouzská Čestná legie.

Krátce po svém příjezdu do vlasti se rozhodl pro službu v tvořící se Československé armádě. Po krátkém působení na Zemském vojenském velitelství v Brně odešel do Opavy, kde od ledna 1921 velel 8. dělostřelecké brigádě. Ve svých osmatřiceti letech byl už jmenován brigádním generálem, ale to již téměř rok působil jako přednosta dělostřeleckého oddělení dělostřeleckého a zbrojního odboru Ministerstva národní obrany. Poté byl ustanoven zástupcem přednosty tohoto odboru a současně působil ve správní radě Československé zbrojovky v Brně.

Někdy v této době se do Čech vrátila jeho matka, která krátce před první světovou válkou odjela za jednou ze svých dcer do Buenos Aires. Pocit štěstí a radosti brzy vystřídal smutek, neboť se opět musela dívat do hrobu svého dítěte... Kdosi ji potom pronajal malý ostrůvek při pobřeží Argentiny, kde jednou při polní práci našla dopis od syna, pohozený uprostřed zeleniny. Byl již promočen a celý vybledlý od palčivého slunce. (Lodní posádky vyhazovaly dopisy omotané kolem dřeva za jízdy kolem ostrůvku.) Hugo Vojta byl nemocen a žádal svoji maminku, aby se k němu vrátila. Nemohla odepřít a tak se po desetiletém pobytu v Jižní Americe rozhodla vrátit domů. Svého syna vyléčila z těžké nemoci několikaletou přísně dodržovanou dietou.

Od poloviny dvacátých let potom generál Vojta působil na Slovensku jako velitel dělostřelectva Zemského vojenského velitelství nejdříve v Košicích a od podzimu 1930 v Bratislavě. Mezitím, v roce 1925, absolvoval kurz dělostřelecké taktiky ve francouzských Metách a rok nato generálský kurz v Praze.

Během zářijové mobilizace 1938 divizní generál Vojta zastával funkci velitele dělostřelectva III. armády. Po Mnichově často dojížděl do Prahy, kde navázal úzký kontakt s řadou vyšších důstojníků, jejichž názory na situaci, její budoucí vývoj a československé možnosti byly v podstatě totožné s jeho. Byli to zejména generálové S. Ingr., A. Eliáš, J. Bílý, B. Neuman, S. Vojtechovský, J. Netík, plukovník J. Vedral, podplukovníci Č. Kudláček, V. Kropáček a mnozí jiní budoucí členové Obrany národa.

Když se vláda druhé republiky v březnu 1939 rozhodla „aby se udělal na Slovensku pořádek a aby pořádek udělala armáda“, pověřila tímto úkolem právě generála Vojtu, který tehdy de facto vykonával funkci Zemského vojenského velitele v Bratislavě. Avšak krátce po vyhlášení mimořádného stavu na Slovensku dostal Vojta rozkazy, aby armáda nezasahovala...

Jeho postoj k 15. březnu byl jednoznačný. Již v Bratislavě před návratem do Prahy (odjel s posledním transportem Čechů ze Slovenska 27. března 1939) nekompromisně prohlásil stejně jako generál Bílý, že armáda musí do podzemí. Armádě věřil. Zdůrazňoval, že Mnichovem nebyla poražena a že nezdadila. Uvědo-

moval si již tenkrát, že mnichovská dohoda neznamená pro Československo definitivní řešení a počítal se světovou válkou. Její počátek odhadoval na jaro 1940, avšak nevylučoval už podzim 1939, když Německo získalo československou výzbroj a armádní sklady.

Generál Vojta se po příjezdu do Prahy stal spoluzakladatelem Obrany národa. Podnět k jejímu založení vzešel od Rady starších - generálů J. Bílého, S. Vojtechovského, A. Eliáše a Vojty, který potom stál v čele Zemského velitelství v Čechách v době jeho vytvoření. Měl všechny předpoklady pro ilegální činnost a také vyvinul neobyčejnou aktivitu. Pracoval zvláště mezi Sokoly, a proto byl později pro práci mezi nimi jako starý sokolský borec ústředním vedením vojenského odboje uvolněn. Na jeho místo v zemském vedení Čech nastoupil generál Bedřich Homola, dosavadní velitel pro Velkou Prahu.

Jeho matka později vzpomínala: „Co bylo potěšující v těch krutých chvílích, to byl pohled na tvrdou nepodajnou tvář Hugovu, který se nechtěl vzdát, i když nepřítel kolem sebe rozséval smrt, oheň a zkázu...“

Z vedoucích členů Obrany národa zůstal po prosincovém zatýkání na svobodě pouze generál Bílý, z dalších pak právě Vojta a Homola. V době pronásledování, kdy se veškerá ilegální činnost zastavila, skrývali se všichni (od prosince 1939 do února 1940) mimo hlavní město. Avšak po návratu do Prahy 13. února 1940 byl Vojta gestapem přece jen zatčen.

Za první heydrichiády byli mezi prvními souzenými stanným soudem v Praze členové Obrany národa, její první garnitura. Hned následující den po zatčení ministerského předsedy Aloise Eliáše, na svatého Václava 1941, byl zastřelen generál Bílý, F. Horáček a také Hugo Vojta. Stejně jako ostatní zůstal generálem, který se nevzdává, který vede a dává příklad...

PhDr. Zdeněk Vališ

OBSAH

Plk. Ing. František Valach, CSc. Tendence krizí, konfliktů z hlediska projektu Partnerství pro mír	3
Ing. Petr Svozil Bezpečnostní rizika, svět, Evropa a my (Situace ve světě a Evropě z hlediska vzniku možných rizik a ohrožení České republiky)	11
Plk. Ing. Václav Svoboda K některým systémovým problémům plánování výstavby AČR	20
Pplk. doc. PhDr. František Ochmana, DrSc., Ing. Jiří Pátek, CSc. Transformační proces AČR a obranné zdroje	31
Ing. Ladislav Klíma, CSc. Klasifikace výdajů na obranu v mezinárodním systému strategického plánování obrany	37
Pplk. Dr. Petr Rožňák Zplnomocněnec ozbrojených sil SRN a Spolkový sněm (Dokončení)	51

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Pplk. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Návrh koncepce výstavby vojska územní obrany AČR (První část)	58
Mjr. Ing. Petr Markvart Jakým směrem jde vývoj systému protivzdušné obrany? (Některé aspekty hodnocení důležitosti vzdušných cílů)	66

Z KONFERENCE

Pplk. doc. PhDr. Václav Vondrášek, CSc. Konstituování státnosti a problémy její obrany	73
Dr. František Hanzlík, CSc. Uplatňování sovětského vlivu na budování čs. branné moci	79

VOJENSKÉ ŠKOLSTVÍ

Plk. v zál. doc. PhDr. Felix Černoch, CSc. Příprava vojenských profesionálů (Její teoretické základy a předpoklady)	85
Plk. doc. PhDr. Zdeněk Rozum, CSc. Velení a vedení podřízených (Problémy přípravy vojenského profesionála)	93

NAZORY ČTENÁŘU, POLEMIKA

Plk. v zál. Ing. Milan Sládeček, CSc., plk. v zál. Ing. Karel Štěpánek Strategie prostorové obrany	101
Pplk. Ing. Vojtěch Májek Aplikace teorie her v procesu tvorby rozhodnutí	107
Plk. v zál. Ing. Josef Nastoupil K úvahám o obraně České republiky	112

Z HISTORIE

Plk. v zál. Ing. Zdeněk Řezáč Německý Schlieffenův plán z roku 1914	115

INFORMACE

Síť neboli šedá moc - obrana pro rok 2030	125
Pět imperativů vedení koaliční války	130
Demokracie a válka	135
Nová kvalita spojeneckých systémů (NATO a ZEU)	140

PERSONÁLIE

Divizní generál Hugo Vojta	146

Vydává Ministerstvo obrany České republiky - GŠ AČR

Adresa (pro poštovní styk):
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
MO - 64
160 01 Praha 6 - Dejvice

Umístění redakce: Rooseveltova 23, Praha 6.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (330) 44 323, 312 10 67,
Jaroslav Furmánek (redaktor) (330) 44 447,
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka) (330) 44 209, 312 10 67.

Redakční rada: genmjr. Ing. Pavel Jandáček - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, plk. Ing. Václav Budil, CSc., plk. gšt. Ing. Jan Duda, plk. Ing. Karel Eminger, plk. Ing. Miloslav Fikar, pplk. Ing. Miroslav Franta, Ing. Josef Fučík, Ing. Pavel Jégl, Dr. Jiří Krobath, genmjr. Ing. Karel Kuba, genmjr. Ing. Josef Loučka, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. Ing. Rudolf Tomešek, CSc.
Ročník III. (XXXV). Toto číslo bylo dáno do tisku 23. 3. 1994. MKČR 6059, MiČ 47751.

**VOJENSKÉ
ROZHLEDY**